
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
5 F
10

M. ANNÆI LVCANI PHARSALIA:

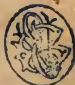
SIVE DE BELLO CIVILI CÆSARIS ET POMPEII LIBRI X.

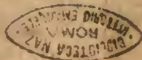
Ex emendatione V. C. HVGONIS GROTII, cum eiusdem ad loca insigniora NOTIS.

Accesserunt

VARIARVM LECTIONVM Libellus; & rerum ac verborum INDEX locupletissimus, operâ THEODORI PVLMANNI & aliorum concinnati.

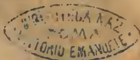

EX OFFICINA PLANTINIANA RAPHELENGII,
M. D.C. XIV.

TESTIMONIA & IVDICIA DE LVCANO.

LVCANVS ipse de Opere suo in VII.

Hac & apud seras gentes, populosq; nepotum,
Siue sua tantum venient in sacula fama;
Siue aliquid magnis nostri quoque cura laboris
Nominibus prodesse potest, cùm bella legentur,
Spesq; metusq; simul, perituraq; vota mouebunt:
Attonitiq; omnes veluti venientia fata,
Non transmissa, legent, & adhuc tibi, Magne, fauebunt.

& in X.

Inuidia sacra, Cæsar, ne tangere fama:
Nam, si quid Latiis fas est promittere Musis,
Quantum Smyrnai durabunt vatis honores,
Venturi te meq; legent: PHARSALIA nostra
Viuet, & à nullo tenebris damnabitur auo.

Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuerat, per ambitionem praeposteram, vt Eques Romanus Consularibus potentia aequaretur. Simul acquirendae pecuniae breuius iter credebat per procurationes administrandis Principis negotiis. Idem Annaeum Lucanum genuerat grande adiumentum claritudinis.

Idem XV.

Et Lucanus Annaeus, Plautiusq́; Lateranus Consul designatus, viuida odia intulere [coniurationi in Neronem.] *Lucanum propria causae accendebant, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibueratq́; ostentare, vanus aemulatione.* Mox: *Lucanus, Quinctianusq́; & Senecio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quò tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrem suam, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum praecipuos, nominauere.* Deinde: *Non enim omittebant Lucanus quoque & Senecio passim conscios edere.* Posteà: *Exin M. Annaei Lucani caedem imperat* [Nero.] *Is profluente sanguine, vbi frigescere pedes manusq́;, & paulatim ab extremis cedere spiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à se compositum, quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos rettulit; eaq́; illi suprema vox fuit.* Posteà: *Atilla sine absolutione, sine supplicio dissimulata.* Iterum ANN. XVI. *Interfecto* [Lucano,] *dum rem familiarem eius acriter requirit* [Mella pater,] *accusatq-*

cusatorem conciuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumq; coniurationis scientia fingitur, assimilatis Lucani litteris.

Versus quos morientem Lucanum pronunciasse ait Tacitus, sunt qui hos esse existiment:

Scinditur auulsus, nec sicut vulnere sanguis
Emicuit lentus; ruptis cadit vndique venis;
Discursusq; animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis. —

Alii hos:

Sanguis erant lacrymæ: quæcunque foramina nouit
Humor, ab iis largus manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares: sudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis, totũ est pro vulnere corpus.

STATIVS PAPINIVS Præfatione ad Librum secundum Siluarum.

Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria carissima vxorum, cùm hunc diem fortè consecraremus, imputari sibi voluit. Ego non potui maiorem tanti autoris habere reuerentiam, quàm quòd laudes eius dicturus Hexametros meos timui.

Eiusdem Genethliacon Lucani:

LVCANI *proprium diem frequentet,*
Quisquis collibus Isthmiæ Diones
Docto pectora concitatus œstro,

Pendentis bibit vngula liquorem.
Ipsi, quos penes est honor canendi,
Vocalis cithara repertor Arcas,
Et tu Bassaridum rotator Euan,
Et Paan, & Hyantia sorores,
Lata purpureas nouate vittas.
Crinem comite: candidamq; vestem
Perfundant edera recentiores.
Docti largius euagentur amnes,
Et plus Aonia virete sylua,
Et si qua patet, aut diem recepit,
Sertis mollibus expleatur vmbra.
Centum Thespiacis odora lucis
Stent altaria, victimaq; centum,
Quas Dirce lauat, aut alit Citharon.
Lucanum canimus. fauete linguis.
Vestra est ista dies, fauete Musa,
Dum qui vos geminas tulit per artes
Et iuncta pede vocis, & soluta,
Romani colitur chori Sacerdos.
Felix heu nimis & beata tellus,
Qua pronos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in vndis,
Stridoremq; rota cadentis audis,
Qua Tritonide fertiles Athenas
Vnctis Batica prouocas trapetis.
Lucanum potes imputare terris.
Hoc plus quam Senecam dedisse mundo,
Aut dulcem generasse Gallionem.
Attollat refluos in astra fontes
Graio nobilior Melete Batis.
Batin Mantua prouocare noli.
Natum protinus, atque humum per ipsam

Primo

Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope sinu recepit.
Tum primum posito remissa luctu
Longos Orpheos exuit dolores:
Et dixit, puer ô dicate Musis,
Longauos citò transiture vates,
Non tu flumina, nec greges ferarum,
Nec plectro Geticas mouebis Ornos:
Sed septem iuga, Martiumq; Tybrim,
Et doctos equites, & eloquente
Cantu, purpureum trahes Senatum.
Nocturnas alii Phrygum ruinas,
Et tardi-reducis vias Vlyssi,
Et puppem temerariam Mineruæ
(Trita vatibus orbita) sequantur.
Tu carus Latio, memorq; gentis
Carmen fortior exeris togatum.
Ac primum, teneris adhuc in annis
Ludes Hectora, Thessalosq; currus.
Et supplex Priami potentis aurum.
Et sedes reserabis Inferorum.
Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noster tibi præferetur Orpheus.
Dices culminibus Remi vagantis,
Infandos domini nocentis ignes.
Tu castæ titulum, decusq; Pollæ
Iucunda dabis allocutione.
Mox cœpta generosior iuuenta
Albos ossibus Italis Philippos,
Et Pharsalica bella detonabis.
Et fulmen ducis inter arma diui,
Libertate grauem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum.

Tu Pelusiaci scelus Canopi
Deflebis pius, & Pharo cruenta
Pompeio dabis altius sepulchrum.
Hæc primo iuuenis canes sub æuo
Ante annos Culicis Maroniani:
Cedet Musa rudis ferocis Ennî,
Et docti furor arduus Lucretî,
Et qui per freta duxit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat.
Quin maius loquor, ipsa te Latinis
Æneis venerabitur canentem.
Nec solùm dabo carminis nitorem,
Sed tædis genialibus dicabo
Doctam, atque ingenio tuo decoram:
Qualem blanda Venus, daretq; Iuno,
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratia, decore.
Et vestros Hymenæon ante postes
Festis cantibus ipsa personabo.
O sæua nimium, grauesq; Parcæ,
O nunquam data festa longa! summis
Cur plus ardua casibus petatis?
Cur sæua vice magna non senescunt?
Sic natum Nasamonii Tonantis
Post ortus, obitusq; fulminatos,
Angusto Babylon premit sepulchro.
Sic fixum Paridis manu trementis
Peliden Thetis horruit cadentem.
Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos sequebar.
Sic & tu rabidi (nefas) Tyranni
Iussus præcipitem subire Lethen,
Dum pugnas canis, arduaq; voce

Das

Das solatia grandibus sepulchris.
O dirum scelus! ô scelus! tacebis.
Sic fata est, leuiterq; decidentes
Abrasit lachrymas nitente plectro.
At tu, seu rapidum poli per axem
Famæ curribus arduis leuatus,
Qua surgunt animæ potentiores,
Terras despicis, & sepulchra rides:
Seu pacis meritum nemus reclusæ
Felix Elysiis tenes in oris,
Quo Pharsalica turba congregatur,
Et te nobile carmen insonantem
Pompei comitantur, & Catones:
Tu magna sacer & superbus vmbra
Nescis Tartaron, & procul nocentum
Audis verbera, pallidumq; visa
Matris lampade respicis Neronem,
Adsis lucidus, & vocante Polla
Vnum quæso diem, Deos silentum,
Exores. solet hoc patére limen
Ad nuptas redeuntibus maritis.
Hæc te non thiasis procax dolosis
Falsi numinis induit figura;
Ipsum sed colit, & frequentat ipsum
Imis altius insitum medullis.
Ac solatia vana subministrat
Vultus, qui simili notatus auro
Stratis prænitet, incubatq; somno.
Securæ procul hinc abite mortes:
Hæc vitæ genialis est origo.
Cedat luctus atrox, genisq; manent
Iam dulces lachrymæ, dolorq; fessus
Quicquid fleuerat antè, nunc adoret.

Lucanus ardens & concitatus, & sententiis clarissimus, & , vt dicam quod sentio, magis Oratoribus quàm Poëtis annumerandus.

MARTIALIS de Natali Lucani.

Hæc est illa dies, quæ magni conscia partus
Lucanum populis & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nullaq; inuisior vmbra;
Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Idem de Lucano.

Sunt quidam qui me dicunt non esse Poëtam,
Sed qui me vendit Bibliopola putat.

Idem alibi.

——— vnicumq; Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

AVCTOR Dialogi De Causis corruptæ eloquentiæ.

Exigitur enim iam ab Oratore poëticus decor; non Attii aut Pacuuii veterno inquinatus; sed ex Horatii & Virgilii & Lucani sacrario prolatus.

SIDONIVS APOLLINARIS Lib. II. Ep. x.

Reminiscere quòd sæpe versum Corinna cum suo Nasone compleuit, Argentaria cum Lucano, &c.

Idem

Idem Carm. IX.

Non quod Corduba præpotens alumnis
Facundum ciet, hîc putes legendum.
Quorum vnus &c.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Cæsaris, vt gener socerq́;
Cognata impulerint in arma Romam:
Tantùm dans lacrymas suis Philippis,
Vt credat Cremeræ leuem ruinam;
Infra & censeat Alliam dolendam,
Ac Brenni in trutina Iouem redemtum;
Postponat Trebiam, &c.

D. HIERONYMVS in Chronico Eusebiano num. MMLXXX. in anno X Neronis.

M. Annæus Lucanus Cordubensis Poëta in Pisonianâ coniuratione deprehensus, brachium ad secandas venas medico præbuit.

Inscriptio vetus.

M. ANNÆO. LVCANO
CORDVBENSI. POETÆ
BENEFICIO. NERONIS
FAMA. SERVATA

M. An-

M. ANNÆI LVCANI VITÆ FRAGMENTVM;

ex C. Suetonii Tranquilli (vt videtur) libro de Claris Poëtis.

[M. Annæus Lucanus Cordubensis] prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein Ciuile bellum, quod cum Pompeio à Cæsare gestum est, recitauit. [Qui tantæ leuitatis & immoderatæ linguæ fuit,] vt in præfatione quadam ætatem & initia sua cum Virgilio comparans, ausus sit dicere, *Et quantum mihi restat ad Culicem?* Hic initio adolescentiæ, cùm ob infestum matrimonium patrem suum ruri agere longè cognouisset, reuocatus Athenis à Nerone, cohortique amicorum additus, atque etiam quæsturâ honoratus. Non tamen permansit in gratiâ. Siquidem ægrè ferens recitante se, subitò, ac nullâ nisi refrigerandi sui causâ, indicto Senatu, Neronem recessisse; neque verbis aduersus Principem, neque factis extantibus posthæc temperauit. Adeò vt quondam in latrinis publicis, clariore cum strepitu ventris emisso, hemistichium Neronis, magnâ consessorum fugâ, pronuntiârit: *Sub terris tonuisse putes.* Sed & famoso carmine cùm ipsum, tum potentissimos amicorum, grauissimè proscidit. Ad extremum penè signifer Pisonianæ coniurationis extitit, multus in gloria tyrannicidarum palàm prædicanda; ac plenus minarum; vsque eò intemperans, vt Cæsaris caput proximo cuiq. iactaret. Verùm detectâ coniuratione, nequaquam animi constantiam præstitit. Facilè enim confessus, & ad humilimas deuolutus preces; matrem quoque innoxiam inter socios nominauit, sperans impietatem sibi apud [parricidam] Principem profuturam. Impetrato autem mortis libero arbitrio, codicillos ad patrem corrigendos quibusdam versibus [suis] exarauit, epulatusque largiter, brachia ad secandas venas medico præbuit. [Poëmata eius prælegi memini: confici verò ac vænalia proponi, nō tantùm operosè ac diligenter, sed ineptè quoque.]

Eiusdem

Eiuſdem
V I T A,
ex Commentario antiquiſſimo.

M. Annæus Lucanus patrem habuit M. Annæum Melam ex prouinciâ Bæticâ Hiſpaniæ interioris Cordubenſem Equitem Rom. illuſtrem inter ſuos; notum Romæ, & propter Senecam fratrem, clarum per omnes virtutes virum, & propter ſtudium vitæ quietioris; quod ſequens, magis à turba recedebat, minùs latebat. Matrem habuit ex regionis eiuſdem & vrbis, Aciliam nomine, Acilii Lucani filiam, oratoris operæ apud proconſules frequentis, & apud clariſſimos viros non nullius ingenii, adeò non improbandus, vt in ſcriptis aliquibus hodie quoque duret eius memoria: cuius cognomen huic inditum appâret. Natus eſt III. Non. Nouemb. C. Cæſare Auguſto Germanico II. L. Cæſiano coss. Sed in patria ſua non valuit educari: fatorum, credo, decretis, vt id ingenium quod Orbem fama ſui impleturum creſceret, in domina mundi aleretur vrbe. Octauum enim menſem agens Romam tranſlatus eſt. ac ne diſpar euentus in eo narraretur eius qui in Heſiodo refertur, cùm opinio tunc non diſſimilis maneret, cunas infantis, quibus ferebatur, apes circumuolârunt, osque inſidere complures, aut dulcem iam tum ſpiritum eius inhaurientes, aut fœcundum, & qualem nunc exiſtimamus, futurum ſignificantes. Præceptoribus tunc eminentiſſimis eſt eruditus, eosque intra breue temporis ſpatium ingenio adæquauit: vnà verò ſtudentes ſuperauit profectibus. Declamauit & Græcè & Latinè cum magna admiratione audientiæ. Ob quod puerili mutato in Senatorium cultum, & in notitiam Cæſaris Neronis facilè peruenit, & honore vix dum ætate debito dignus iudicatus eſt. Geſſit autem Quæſturam: in qua cum collegis, more tunc vſitato, munus gladiatorium edidit, ſecundo populi fauore, Sacerdotium etiam accepit auguratus. Equidem hactenus tempora

pora habuit secunda. Quæ autem sequuntur, mutata inuidia & odio Neronis, ipsi exitium, domesticis luctum miserabilem attulerunt. Inter amicos enim Cæsaris, quòd tam conspicuus fieret profectus in poëtica frequenter offendebatur. Quippe & certamine pentaterico acto, in Pompeii theatro laureis, recitante Nerone, fuerat coronatus, & ex tempore Orphea scriptum in experimentum ingenii ediderat; & tres libros quales videmus. Quare inimicum sibi fecit Imperatorem. quo ambitiosè imitante, non hominum tantùm, sed & artium sibi principatum vendicante, interdictum est ei poëtica, interdictum est etiam causarum actionibus. Hoc factum Cæsaris iuuenili æstimans animi calore, sperans que vltionem, à coniuratis in cædem Neronis socius assumtus est: sed parum faustè. Deceptus est enim à Pisone & consularibus, aliisque prætura perfunctis illustribus viris. Dum vindictam expetit, in mortem irruit. Nam sua sponte coactus vita excedere, venas sibi præcîdit; periitque prid. Kal. Maias Attico Vestino & Nerua Syllano coss. XXVII ætatis annum agens: non sine iactura vtilitatis; cùm patriæ, quæ tantam immaturè amisit indolem; tum studiorum quoque. reliqui enim VII. Belli Ciuilis libri locum calumniantibus, tanquam mendosi non darent. qui tametsi sub vero crimine non egent patrocinio, de iisdem dici, quod in Ouidii libris præscribitur, potest: Emendaturus, si licuisset, erat. Exstant eius & alii complures; vt, † Iliacon, Saturnalia. Catascomon. Siluarum x. Tragœdia Medea imperfecta. Salticæ Fabulæ XIV. & Hippamata prosa oratione in Octauium Sagittam: & pro eo; de incendio Vrbis. Epistolarum ex Campania. Non fastidiendi quidem omnes: tales tamen, vt Belli Ciuilis videatur accessio.

ANNO-

ad præcedentem Vitam.

† *In hoc Indiculo Operum Lucani pleraq. sunt aut corrupta, aut obscura. Fortè lucis aliquid attulerit Crinitus, cuius hæc verba*: Enumerantur à Grammaticis nostris, præter opus de bello Cæsaris & Pompeii, complura alia ab eodem Lucano composita. Scripsit enim Saturnalia, Siluarum lib. x. Tragœdiam Medeam, quam non absoluit: de Incendio Vrbis: de Incendio Troiæ, cum Priami calamitate: Orpheum: Fabulas complures, & Epistolas. *Libri qui Iliacon inscribitur, (ita enim hic emendat v. c. P. S. cùm antè malè scriptum esset*, vt illa: Consaturnalia) *meminit Luctatius vel Lactantius vetus Interpres Statii Papinii, qui hæc ex eo citat ad versum* DCXLI. *libri* III. *Thebaid*.

Atque Helenæ timuisse Deos. ———

Item ad versum CCCXXII. *lib.* VI. *hæc:*

Haud aliter raptum transuerso limite cæli,
Flammati Phaëthonta poli videre, Deique
Tum vice mutata totis in montibus ardens
Terra dedit cælo * naturaque versa.

Idem Interpres ad versum CCCCXXIV. *libri* IX. *ex Lucani Catagonio citat hæc*

Thebais Alcmene, qua dum frueretur Olympi
Rector, Luciferum ter iusserat Hesperon esse.

Ex

EX L. FLORI
Historiarum libro IV.
Bellum Cæsaris & Pompeii.

IAM pænè toto orbe pacato, maius erat imperium Romanum, quàm vt vllis externis viribus extingui posset. Itaque inuidens Fortuna principi gentium populo, ipsum illum in exitium suum armauit. Ac Mariana quidem Cinnanaque rabies intra vrbem se præcluserat, quasi experiretur; Sullana tempestas latiùs, intra Italiam tamen detonuerat; Cæsaris furor atque Pompeii, Vrbem, Italiam, gentes, nationes, totum denique quà patebat imperium, quodam quasi diluuio, & inflammatione corripuit; adeò, vt non rectè tantùm ciuile dicatur, ac ne sociale quidem, sed nec externum; sed potiùs commune quoddam ex omnibus, & plus quàm bellum. Quippe si duces eius inspicias, totus senatus in partibus; si exercitus, hinc XI. legiones, inde XVIII. flos omnis & robur Italici sanguinis; si auxilia sociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Deiotarus, Ariobarzanes, Tarcondimotus, Cothus, omne Thraciæ, Cappadociæque, Ciliciæ, Macedoniæ, Græciæ, Italiæ, totiusque robur Orientis; si moram belli, quattuor annis, & pro clade rerum breue tempus; si locum & spatium vbi commissum est, intra Italiam; inde se in Galliam Hispaniamque deflexit; reuersumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliaque consedit; hinc in Ægyptum subitò transiliit; inde respexit Asiam,

Africæ

Africæ incubuit; postremò in Hispaniam remigrauit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim prius quieuere, quàm in vrbe ipsa, medio senatu, eorum, qui victi erant, odia, victoris sese cæde satiarent. Caussa tantæ calamitatis eadem, quæ omnium, nimia felicitas. Siquidem Quincto Metello & Lucio Afranio consulibus, cùm Romana maiestas toto orbe polleret, recentesque victorias, Ponticos & Armenios triumphos in Pompeianis theatris Roma cantaret, nimia Pompeii potẽtia apud otiosos (vt solet) ciues mouit inuidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato aduersus potentes semper obliquus, detrectare Pompeium, actisque eius obstrepere. Hic dolor transuersum egit, & ad præsidia dignitati paranda impulit. Fortè tunc Crassus genere, diuitiis, dignitate florebat, vellet tamen auctiores opes. Caius Cæsar eloquentia, & spiritu, & iam consulatu alleuabatur. Pompeius tamen super vtrumque eminebat. Sic igitur Cæsare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompeio retinere cupientibus, omnibusque pariter potentiæ cupidis, de inuadenda Rep. facilè conuênit. Ergo cùm mutuis viribus in suum quisque decus niteretur, Galliam Cæsar inuadit, Crassus Asiam, Pompeius Hispaniam, tres maximos exercitus: & iam sic orbis imperium, societate trium principum occupatur. Decem annos traxit ista dominatio. Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Crassi morte apud Parthos, & morte Iuliæ Cæsaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi socerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, statim æmulatio erupit.

pit. Iam Pompeio suspectæ Cæsaris opes, & Cæsari Pompeiana dignitas grauis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet. Ergo Lentulo Marcelloque consulibus rupta prima coniurationis fide, de successione Cæsaris senatus, idemque Pompeius agitabat: nec ille abnuebat, si ratio sui proximis comitiis haberetur consulatus; absenti, quem decem tribuni, fauente Pompeio nuper decreuerant, tum dissimulante eodem negabatur. Veniret, & peteret maiorum more. Ille contrà flagitare decreta, ac nisi in fide permanerent, non se dimissurum exercitum. Ergo vt in hostem decernitur. His Cæsar agitatus, statuit præmia armorum armis defendere. Prima ciuilis belli arena, Italia fuit; cuius arces leuibus præsidiis Pompeius insederat; sed omnia subito Cæsaris impetu oppressa sunt. Prima Arimino signa cecinerunt. Tum pulsus Etruria Libo, Vmbria Thermus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum sine sanguine, si Pompeium Brundusii opprimere, vt cœperat, potuisset. Sed ille per obsessi claustra portus nocturna fuga euasit. Turpe dictu. modò princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum à se mare lacerata & pænè inermi naue fugiebat. Nec Pompeius ab Italia, quàm senatus ab vrbe fugatur prior: quam pænè vacuam metu, Cæsar ingressus, consulem se ipse facit. Ærarium quoque sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, iussit effringi; censumque & patrimonium populi Romani antè rapuit quàm imperium. Pulso fugatoque Pompeio,

peio, maluit prius ordinare prouincias, quàm ipsum sequi. Siciliam & Sardiniam annonæ pignora, per legatos habuit. Nihil hostile erat in Gallia. pacem ipse fecerat. Sed ad Hispanienses Pompeii exercitus transeunti per eam duci, portas claudere ausa Massilia est. Misera, dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: sed quia tutis muris erat, vinci eam sibi iussit absenti. Græcula ciuitas, non pro mollitia nominis, & vallum cædere, & incendere machinas ausa, & congredi nauibus: sed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terra marique perdomuit: mox dedentibus sese ablata omnia præter (quam potiorem omnibus habebant) libertatem. Anceps variumque, & cruentum in Hispania bellum cum legatis Cn. Pompeii Petreio & Afranio; quos Ilerdæ castra habentes, apud Sicorim amnem obsidere, & oppido intercludere aggreditur. Interim obundatione verni fluminis, commeatibus prohibet. Sic fame castra tentata sunt, obsessorque ipse quasi obsidebatur: sed vbi pax fluminis rediit; populationibus & pugna campos aperuit; iterùm ferox instat; & cedentes ad Celtiberiam consecutus, aggere & vallo, & per hæc siti ad deditionem compulit. Sic citerior Hispania recepta est, nec vlterior moram fecit. Quid enim vna post quinque legiones? Itaque vltrò cedente Varrone, Gades, Fretum, Oceanus, omnia felicitatem Cæsaris sequebantur. Aliquid tamen aduersus absentem ducem ausa fortuna est circa Illyricum & Africam, quasi de industria prospera eius aduersis radiarentur. Quippe cùm fauces Adriatici maris iussi occupare Dolabella & Anto-

nius, ille Illyrico, hic Corcyræo littore castra posuissent, iam maria latè tenente Pompeio, repentè castra legatus eius Octauius, & Libo ingentibus copiis classicorum vtrimque circumuenit. deditionem fames extorsit Antonio. Missæ quoque à Basillo in auxilium eius rates, quales inopia nauium fecerat, noua Pompeianorum arte Cilicum actis sub mari funibus, captæ quasi per indaginem. duas tamen æstus explicuit: vna, quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæsit, memorandumque posteris exitum dedit. Quippe vix mille iuuenum manus, circumfusi vndique exercitus per totum diem tela sustinuit; & cùm exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vulteio mutuis ictibus in se concurrit. In Africa quoque par & virtus & calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam prouinciam missus, pulso fugatoque Varo iam superbus, subitum Iubæ regis aduentum, equitatumq. Maurorum sustinere non potuit. Patebat victo fuga, sed pudor suasit, vt amissum sua temeritate exercitum, morte sequeretur. Sed iam debitum par fortuna flagitante, sedem bello Pompeius Epiron elegerat, nec Cæsar moratus; quippe, ordinatis à tergo omnibus, quamuis hiems media prohiberet tempestate, ad bellum nauigauit: positisque ad Oricum castris, cùm pars exercitus ob inopiam nauium cum Antonio dimissa, Brundusii moram faceret; adeò impatiens erat, vt ad arcessendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia, speculatorio nauigio, solus ire tentauerit. *Exstat ad trepidum tanto discrimine gubernatorem vox ipsius: Quid times? Cæsarem vehis.

his. Contractis in vnum vndique omnibus copiis, positisque comminus castris, diuersa erant ducum consilia. Cæsar pro natura ferox, & conficiendæ rei cupidus, ostentare aciem, prouocare, lacessere, nunc obsidione castrorum, quæ erant sedecim millium vallo obducta (sed quid his obesset obsidio, qui patente mari omnibus copiis abundarent?) nunc expugnatione Dyrrhachii irrita, (quippe quam vel situs inexpugnabilem faceret) ad hoc, assiduis in eruptionem hostium præliis (quo tempore egregia virtus Scæuæ centurionis emicuit, cuius in scuto centum atque viginti tela sedere) iam verò direptione vrbium sociarum, cùm Oricum & Gomphos, & alia castella Thessaliæ vastaret: Pompeius aduersus hæc nectere moras, tergiuersari simul, vt hostem interclusum vndique inopia commeatuum terreret, vtque ardentissimi ducis consenesceret impetus. Nec diutius profuit duci salutare consilium. Milites otium, socii moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prælio sumta est Thessalia: & Philippicis campis, vrbis, imperii, generis humani fata commissa sunt. Nunquam vllo loco tantum virium populus Romanus, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius millia hinc & illinc, præter auxilia regum & senatus. Nunquam imminentis ruinæ manifestiora prodigia, fuga victimarum, examina, insignes interdiu tenebræ. Dux ipse & nocturna imagine theatri sui audiens plausum in modum planctus circumsonare, & manè cum pullo amiculo (nefas) apud principia conspectus est. Nunquam acrior neque alacrior exercitus

Cæſaris fuit. Inde claſſica prius, inde tela. Annotatum quoque committentis aciem Craſtini pilum; qui mox adacto in os gladio, ſic inter cadauera repertus, libidinem ac rabiem qua pugnauerat, ipſa nouitate vulneris præferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quippe cùm Pompeius adeò equitum copia abundaret, vt facilè circumuenturus ſibi Cæſarem videretur, circumuentus ipſe eſt. Nam cùm diu æquo marte contenderent, iuſsúque Pompeii fuſus à cornu erupiſſet equitatus, repentè hinc ſigno dato, Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, vt illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus, leuis armaturæ ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato, turbantibus inuicem copiis, reliqua ſtrages quaſi vna manu facta eſt. Nec vlla res magis exitio fuit, quàm ipſa exercitus magnitudo. Multus in eo prælio Cæſar fuit, mediúsque inter imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax, Miles, faciem feri: altera ad iactationem compoſita, Parce ciuibus: cùm ipſe ſequeretur. Felicem vtcunque in malis Pompeium, ſi eadem ipſum, quæ exercitum eius, fortuna traxiſſet. Superſtes dignitati ſuæ vixit, vt cum maiore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret, pulſus Lariſſa; in deſerto Ciliciæ ſcopulo; fugam in Parthos, Africam, vel Ægyptum agitaret: vt denique in Peluſiaco littore, imperio viliſſimi regis, conſiliis ſpadonum, &, ne quid malis deſit, Septimii deſertoris ſui gladio trucidatus, ſub oculis vxoris ſuæ liberorúmque

que

que moreretur. Quis non peractum esse cum Pompeio crederet bellum? Atqui acrius multò atque vehementius Thessalici incendii cineres recaluere. Et in Ægypto quidem aduersus Cæsarem sine partibus bellum. Quippe cùm Ptolemæus rex Alexandriæ; summum ciuilis belli scelus peregisset, fœdúsque amicitiæ cum Cæsare medio Pompeii capite sanxisset, vltionem tanti viri mánibus quærente fortunâ, caussà non defuit. Cleopatra regis soror affusa Cæsaris genibus, partem regni reposcebat. Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo, quòd talis passa videbatur iniuriam: odium ipsius regis, qui Pompeii cædem partium fato, non Cæsari dederat, haud dubiè idem in ipsum ausurus si expedisset. Quam vbi Cæsar restitui iussit in regnum, statim ab eisdem percussoribus Pompeii obsessus in regia, quamuis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute sustinuit. Ac primum ædificiorum proximorum atque naualium incendio, infestorum hostium tela submouit: mox in peninsulam Pharon subitus euasit: inde depulsus in maria, mira felicitate ad proximam classem enatauit, relicto quidem in fluctibus paludamento, seu fato, seu consilio, vt illud ingruentibus hostium telis saxísque peteretur. Tandem receptus à classicis suis, vndique simul hostes adortus, de imbelli ac perfida gente, iusta, generi mánibus dedit. Quippe & Theodotus magister, auctor totius belli, & ne virilia quidem portenta, Pothinus atque Ganymedes, diuersi per mare & transfugio & morte consumti, Regis ipsius corpus obrutum limo repertum est in aureæ loricæ honore. In Asia quoque

que

que nouus rerum motus à Ponto, planè quasi de industria captante fortuna hunc Mithradatico regno exitum, vt à Pompeio pater, à Cæsare filius vinceretur. Rex Pharnaces magis discordiæ nostræ fiducia, quàm virtutis suæ, infesto in Cappadociam agmine ruebat. Sed hunc Cæsar aggressus, vno, & (vt sic dixerim) non toto prælio obtriuit, more fulminis, quod vno eodemque momento venit, percussit, abscessit. Nec vana de se prædicatio est Cæsaris, antè victum hostem esse, quàm visum. Sic cum exteris. At in Africa cum ciuibus multo atrocius quàm in Pharsalia. Huc reliquias partium naufragarum quidam furoris æstus expulerat: nec reliquias diceres, sed integrum bellum. Sparsæ magis, quàm oppressæ vires erant. Auxerat sacramentum ipsa clades Imperatoris: nec degenerabat ducum successio. Quippe satis amplè sonabat in Pompeiani nominis locum, Cato & Scipio. Accessit copiis Mauritanus rex Iuba, videlicet vt latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam & Thapson, nisi quòd amplior, eoque acrior Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompeium creuisse bellum. *&c.*

M. AN-

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER PRIMVS.

ELLA per Emathios plus quàm ciuilia campos,
Iusq́; datum sceleri canimus, populumq́; potentem
In sua victrici conuersum viscera dextra:
Cognatasq́; acies: & rupto fœdere regni
Certatum totis concussi viribus orbis,
In commune nefas: infestisque obuia signis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.
Quis furor ô ciues? quæ tanta licentia ferri,
Gentibus inuisis Latium præbere cruorem?
Cumq́; superba foret Babylon spolianda trophæis
Ausoniis, vmbraq́; erraret Crassus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
Heu, quantum potuit terræ, pelagiq́; parari
Hoc, quem ciuiles hauserunt, sanguine, dextræ!
Vnde venit Titan, & nox vbi sidera condit,
Quáq́; dies medius flagrantibus æstuat horis,
Et qua bruma rigens, ac nescia vere remitti,
Astringit Scythicum glaciali frigore pontum:
Sub iuga iam Seres, iam barbarus isset Araxes,

Et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.
Tunc, si tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum sub Latias leges cùm miseris orbem,
In te verte manus: nondum tibi defuit hostis.
At nunc semirutis pendent quòd mœnia tectis
Vrbibus Italiæ, lapsisq́; ingentia muris
Saxa iacent; nulloq́; domus custode tenentur,
Rarus & antiquis habitator in vrbibus errat:
Horrida quòd dumis, multosq́; inarata per annos
Hesperia est, desuntq́; manus poscentibus aruis,
Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
Pœnus erit: nulli penitus discindere ferro
Contigit: alta sedent ciuilis vulnera dextræ.
Quòd si non aliam venturo fata Neroni
Inuenêre viam, magnóq́; æterna parantur
Regna deis, cœlumq́; suo seruire Tonanti
Non nisi sæuorum potuit post bella gigantum:
Iam nihil ô Superi querimur: scelera ipsa, nefasq́;
Hac mercede placent: diros Pharsalia campos
Impleat: & Pœni saturentur sanguine manes:
Vltima funesta concurrant prœlia Munda.
His, Cæsar, Perusina fames, Mutinæq́; labores
Accedant fatis: &, quas premit aspera, classes,
Leucas: & ardenti seruilia bella sub Aetna.
Multum Roma tamen debet ciuilibus armis,
Quòd tibi res acta est. Te, cùm statione peracta
Astra petes serus, prælati regia cœli
Excipiet gaudente polo: seu sceptra tenere,
Seu te flammigeros Phœbi conscendere currus,
Telluremq́; nihil mutato sole timentem
Igne vago lustrare iuuet: tibi numine ab omni
Cedetur: iurisque tui natura relinquet
Quis deus esse velis; vbi regnum ponere mundi.

Sed neq; in Arctoo sedem tibi legeris orbe:
Nec polus aduersi calidus quà mergitur Austri,
Vnde tuam videas obliquo sidere Romam.
Aetheris immensi partem si presseris vnam,
Sentiet axis onus. librati pondera cœli
Orbe tene medio: pars ætheris illa sereni
Tota vacet, nullæque obstent à Cæsare nubes.
Tunc genus humanum positis sibi consulat armis,
Inq; vicem gens omnis amet: pax missa per orbem
Ferrea belligeri compescat limina Iani.
Sed mihi iam numen: nec, si te pectore vates
Accipiam, Cirrhæa velim secreta mouentem
Sollicitare Deum, Bacchúmque auertere Nysa.
Tu satis ad dandas Romana in carmina vires.
Fert animus causas tantarum expromere rerum:
Immensúmque aperitur opus, quid in arma furentē
Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi.
Inuida fatorum series, summísque negatum
Stare diu, nimióque graues sub pondere lapsus,
Nec se Roma ferens. sic, cùm compage soluta
Secula tot mundi suprema coëgerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia mistis
Sidera sideribus concurrent: ignea ponto
Astra petent: tellus extendere littora nolet,
Excutiétque fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi: totaque discors
Machina diuulsi turbabit fœdera mundi.
In se magna ruunt. lætis hunc numina rebus
Crescendi posuêre modum. nec gentibus vllis
Commodat in populum, terræ, pelagíque potentem,
Inuidiam Fortuna suam. tu causa malorum
Facta tribus dominis communis Roma, nec vnquam

In turbam missi feralia fœdera regni,
O malè concordes, nimiáque cupidine caeci,
Quid miscere iuuat vires, orbémque tenere
In medio? dum terra fretum, terramq; leuabit
Aër, & longi voluent Titana labores,
Noxq; diem cœlo totidem per signa sequetur,
Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
Impatiens consortis erit. nec gentibus vllis
Credite, nec longè fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt sanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontusq; furoris
Tunc erat: exiguum dominos commisit asylum.
Temporis angusti mansit concordia discors,
Paxq; fuit non sponte ducum. nam sola futuri
Crassus erat belli medius mora. Qualiter vndas
Qui secat, & geminum gracilis mare separat Isth-
Nec patitur cõferre fretum: si terra recedat, (mos,
Ionium Aegaeo frangat mare: sic, vbi saeua
Arma ducum dirimens, miserando funere Crassus
Assyrias Latio maculauit sanguine Carras,
Parthica Romanos soluerunt damna furores.
Plus illa vobis acie, quàm creditis, actum est
Arsacidae: bellum victis ciuile dedistis.
Diuiditur ferro regnum: populiq; potentis,
Quae mare, quae terras, quae totum possidet orbem,
Non cepit fortuna duos. nam pignora iuncti
Sanguinis, & diro ferales omine tedas
Abstulit ad manes, Parcarum, Iulia, saeua
Intercepta manu. quòd si tibi fata dedissent
Maiores in luce moras, tu sola furentem
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem,
Armatasq; manus excusso iungere ferro,
Vt generos soceris media iunxêre Sabinae.

Morte tua discussa fides, bellumq; mouere
Permissũ est ducibus: stimulos dedit æmula virtus.
Tu noua ne veteres obscurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times: te iam series, vsusq; laborum
Erigit, impatiensq; loci fortuna secundi.
Nec quenquam iam ferre potest, Cæsar've priorem,
Pompeius've parem. quis iustius induit arma,
Scire nefas: magno se iudice quisque tuetur:
Victrix causa Deis placuit, sed victa Catoni.
Nec coîere pares: alter vergentibus annis
In senium, longoq; toga tranquillior vsu
Dedidicit iam pace ducem: famæq; petitor
Multa dare in vulgus: totus popularibus auris
Impelli, plausuq; sui gaudere theatri:
Nec reparare nouas vires, multumq; priori
Credere fortunæ. stat magni nominis vmbra.
Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuuias veteres populi, sacrataq; gestans
Dona ducum: nec iam validis radicibus hærens,
Pondere fixa suo est: nudosq; per aëra ramos
Effundens, trunco, non frondibus, efficit vmbram:
At quamuis primo nutet casura sub Euro,
Tot circum siluæ firmo se robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Cæsare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: sed nescia virtus
Stare loco: solusq; pudor non vincere bello.
Acer, & indomitus, quò spes, quoq; ira vocasset,
Ferre manũ, & nunquam temerando parcere ferro.
Successus vrgere suos: instare fauori
Numinis: impellens quicquid sibi summa petenti
Obstaret: gaudensq; viam fecisse ruina.
Qualiter expressum ventis per nubila fulmen

Ætheris impulsi sonitu, mundiq́; fragore
Emicuit, rupitq́; diem, populosq́; pauentes
Terrüit, obliqua præstinguens lumina flamma:
In sua templa furit: nullaq́; exire vetante
Materia, magnamq́; cadens, magnámq; reuertens
Dat stragem latè, sparsósque recolligit ignes.
Hæ ducibus causæ suberant: sed publica belli
Semina, quæ populos semper mersère potentes.
Namq; vt opes nimias mundo fortuna subacto
Intulit, & rebus mores cessère secundis,
Prædáque & hostiles luxum suasère rapinæ:
Non auro, tectis've modus: mensásque priores
Aspernata fames: cultus gestare decoros
Vix nuribus, rapuère mares: fœcunda virorum
Paupertas fugitur; totóque accersitur orbe,
Quo gens quæque perit. tunc longos iungere fines
Agrorum, & quondam duro sulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum passa ligones
Longa sub ignotis extendere rura colonis:
Non erat is populus, quem pax tranquilla iuuaret,
Quem sua libertas immotis pasceret armis.
Inde iræ faciles, & ,quod suasisset egestas,
Vile nefas: magnúmque decus, ferróque petendum,
Plus patria potuisse sua: mensuráque iuris
Vis erat: hinc leges, & plebiscita coactæ,
Et cum Consulibus turbantes iura Tribuni:
Hinc rapti pretio fasces, sectórque fauoris
Ipse sui populus; letalísque ambitus vrbi,
Annua venali referens certamina Campo:
Hinc vsura vorax, auidúmque in tempore fœnus,
Et concussa fides, & multis vtile bellum.
Iam gelidas Cæsar cursu superauerat Alpes;
Ingentésque animo motus, bellúmque futurum

Cœperat.

Ceperat. ut ventum est parui Rubiconis ad undas,
Ingens visa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obscuram vultu mœstissima noctem,
Turrigero canos effundens vertice crines,
Cæsarie lacera, nudisque adstare lacertis,
Et gemitu permista loqui: Quò tenditis vltrà?
Quò fertis mea signa viri? si iure venitis,
Si ciues: hucusque licet. Tunc perculit horror
Membra ducis, riguêre comæ, gressúmque coërcens
Languor in extrema tenuit vestigia ripa.
Mox ait: O magnæ qui mœnia prospicis vrbis
Tarpeia de rupe tonans, Phrygiique penates
Gentis Iuleæ, & rapti secreta Quirini,
Et residens celsa Latialis Iuppiter Alba,
Vestalésque foci, summique ô numinis instar
Roma, faue cœptis: non te furialibus armis
Persequor: en adsum victor terráque, maríque
Cæsar, vbique tuus, (liceat modò) nunc quoq;, miles.
Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hostem.
Inde moras soluit belli, tumidúmque per amnem
Signa mouet properè. sic cùm squalentibus aruis
Aestiferæ Libyes viso Leo comminus hoste
Subsedit dubius, totam dum colligit iram,
Mox vbi se sæuæ stimulauit verbere caudæ,
Erexítque iubam, & vasto graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri
Hæreat, aut latum subeant venabula pectus,
Per ferrum tanti securus vulneris exit.
Fonte cadit modico, paruísque impellitur vndis
Puniceus Rubicon, cùm feruida canduit æstas:
Pérque imas serpit valles, & Gallica certus
Limes ab Ausoniis disterminat arua colonis.
Tunc vires præbebat hyems, atque auxerat vndas.

Tertia iam grauido pluuialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri resolutæ flatibus Alpes.
Primus in obliquum sonipes opponitur amnem
Excepturus aquas. molli tum cetera rumpit
Turba vado fracti faciles iam fluminis vndas.
Cæsar vt aduersam superato gurgite ripam
Attigit, Hesperiæ vetitis & constitit aruis,
Hic, ait, hic, pacem, temerataq; iura relinquo;
Te Fortuna sequor: procul hinc iam fœdera sunto.
Credidimus fatis, vtendum est iudice bello.
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & torto Balearis verbere fundæ
Ocyor, & missa Parthi post terga sagitta:
Vicinumq; minax inuadit Ariminum, vt ignes
Solis lucifero fugiebant astra relicto.
Iamq; dies primos belli visura tumultus
Exoritur: seu sponte deûm, seu turbidus Auster
Impulerat, mœstam tenuerunt nubila lucem.
Constitit vt capto iussus deponere miles
Signa foro, stridor lituûm, clangorq; tubarum
Non pia concinuit cum rauco classica cornu.
Rupta quies populi, stratisq; excita iuuentus
Diripiunt sacris affixa penatibus arma,
Quæ pax longa dabat: nuda iam crate fluentes
Inuadunt clypeos, curuataq; cuspide pila,
Et scabros nigræ morsu rubiginis enses.
Vt notæ fulsere aquilæ, Romanaq; signa,
Et celsus medio conspectus in agmine Cæsar,
Diriguêre metu, gelidos pauor alligat artus,
Et tacito mutos voluunt sub pectore questus.
O malè vicinis hæc mœnia condita Gallis!
O tristi damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos: nos præda furentum,

Primáque

Primaq; castra sumus. meliùs fortuna dedisses
Orbe sub Eoo sedem, gelidaq; sub Arcto,
Errantesq; domos, Latii quàm claustra tueri.
Nos primi Senonum motus, Cimbrumq; ruentem
Vidimus, & Martem Libyes, cursumq; furoris
Teutonici. quoties Romam fortuna lacessit,
Hac iter est bellis. gemitu sic quisque latenti,
Non ausus timuisse palàm: vox nulla dolori
Credita: sed quantũ, volucres cùm bruma coërcet,
Rura silent, mediusq; iacet sine murmure pontus;
Tanta quies. Noctis gelidas lux soluerat vmbras:
Ecce faces belli, dubiaq; in prœlia menti
Vrgentes addunt stimulos, cunctasq; pudoris
Rumpunt fata moras: iustos Fortuna laborat
Esse ducis motus, & causas inuenit armis.
Expulit ancipiti discordes vrbe Tribunos
Victo iure minax iactatis curia Gracchis.
Hos iam mota ducis, vicinaq; signa petentes
Audax venali comitatur Curio lingua:
Vox quondam populi, libertatemq; tueri
Ausus, & armatos plebi miscere potentes.
Vtq; ducem varias voluentem pectore curas,
Conspexit: Dum voce tua potuêre iuuari
Cæsar, ait, partes, quamuis nolente Senatu,
Traximus imperium, tunc, cùm mihi Rostra tenere
Ius erat, & dubios in te transferre Quirites.
Sed postquàm leges bello siluêre coactæ,
Pellimur è patriis laribus, patimurq; volentes
Exilium: tua nos faciat victoria ciues.
Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras: semper nocuit differre paratis.
Par labor atq; metus pretio maiore petuntur.
Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,

Pars quota terrarum. facili si prœlia pauca
Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem.
Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, aut sacras poscunt Capitolia laurus:
Liuor edax tibi cuncta negat: gentesq; subactas
Vix impune feres: socerum depellere regno
Decretum est genero. partiri non potes orbem:
Solus habere potes. Sic postquam fatus, & ipsi
In bellum prono tantum tamen addidit iræ,
Accenditque ducem, quantum clamore iuuatur
Eleus sonipes, quamuis iam carcere clauso
Immineat foribus, pronúsque repagula laxet:
Conuocat armatos extemplo ad signa maniplos:
Vtque satis trepidum turba coëunte tumultum
Composuit vultu, dextráque silentia iussit:
Bellorum ô socii, qui mille pericula Martis
Mecum (ait) experti, decimo iam vincitis anno.
Hoc cruor Arctois meruit diffusus in aruis,
Vulneráque, & mortes, hyemésq; sub Alpibus actæ?
Non secus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quàm si Pœnus transcenderet Alpes
Annibal. implentur valido tirone cohortes:
In classem cadit omne nemus: terráque maríque
Iussus Cæsar agi. quid? si mihi signa iacerent
Marte sub aduerso, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, cùm Fortuna secundis
Mecum rebus agat, Superíque ad summa vocantes,
Tentamur. veniat longa dux pace solutus
Milite cum subito, partésque in bella togatæ,
Marcellúsque loquax, & nomina vana Catones.
Scilicet extremi Pompeium, emtique clientes
Continuo per tot satiabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patientibus annis?

Ille

Ille semel raptos nunquam dimittet honores?
Quid iam rura querar totum suppressa per orbem,
Ac iussam seruire famem? quis castra timenti
Nescit mista foro? gladii cùm triste minantes
Iudicium insolita trepidum cinxere corona,
Atque auso medias perrumpere milite leges
Pompeiana reum clauserunt signa Milonem?
Nunc quoque ne lassum teneat priuata senectus,
Bella nefanda parat suetus ciuilibus armis,
Et docilis Syllam scelerum vicisse magistrum.
Vtque feræ tigres numquam posuêre furorem,
Quas nemore Hyrcano, matrũ dũ lustra sequuntur,
Altus cæsorum pauit cruor armentorum;
Sic & Syllanum solito tibi lambere ferrum
Durat, Magne, sitis: nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.
Quem tamen inueniet tam longa potentia finem?
Quis scelerum modus est? ex hoc iam te, improbe,
Ille tuus saltem doceat discedere Sylla. *(regno*
Post Cilicas'ne vagos, & lassi Pontica regis
Prælia, barbarico vix consummata veneno,
Vltima Pompeio dabitur prouincia, Cæsar;
Quòd non, victrices aquilas deponere iussus,
Paruerim? mihi si merces erepta laborum est,
His saltem longi, non me duce, præmia belli
Reddantur: miles sub quolibet iste triumphet.
Conferet exanguis quò se post bella senectus?
Quæ sedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noster veteranus aret? quæ mœnia fessis?
An melius fient piratæ, Magne, coloni?
Tollite iampridem victricia, tollite signa:
Viribus vtendum est, quas fecimus. arma tenenti
Omnia dat, qui iusta negat: nec numina desunt.

Nam

Nam neq; præda meis, neq; regnũ quæritur armis:
Detrahimus dominos vrbi seruire paratæ.
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit: pietas, patriiq́ue penates
Quanquàm cæde feras mentes, animosq́ue tumentes
Frangunt; sed diro ferri reuocantur amore,
Ductorisq́ue metu. Summi tum munera pili
Lælius, emeritiq́ue gerens insignia doni,
Seruati ciuis referentem præmia quercum,
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, & fas est veras expromere voces;
Quòd tam lenta tuas tenuit patientia vires
Conquerimur. deerátne tibi fiducia nostri?
Dum mouet hic calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiêre togam, regnumq́ Senatus?
Usqueadeò miserum est ciuili vincere bello?
Duc age per Scythiæ populos, per inhospita Syrtis
Littora, per calidas Libyæ sitientis arenas.
Hæc manus, vt victũ post terga relinqueret orbem,
Oceani tumidas remo compescuit vndas:
Fregit & Arctoo spumantem vortice Rhenum.
Iussa sequi tam posse mihi, quàm velle necesse est.
Nec ciuis meus est, in quem tua classica Cæsar
Audiero. per signa decem felicia castris,
Perq́ tuos iuro quocumque ex hoste triumphos;
Pectore si fratris gladium, iuguloq́ parentis
Condere me iubeas, plenæq́ in viscera partu
Coniugis, inuita peragam tamen omnia dextra.
Si spoliare Deos, ignemq́ immittere templis,
Numina miscebit castrensis flamma Monetæ:
Castra super Tusci si ponere Tybridis vndas,
Hesperios audax veniam metator in agros.

Tu

Tu quoſcumq; voles in planum effundere muros,
His aries actus diſperget ſaxa lacertis:
Illa licet, penitus tolli quam iuſſeris vrbem,
Roma ſit. His cunctæ ſimul aſſensêre cohortes,
Elatasq; altè, quæcumq; ad bella vocaret,
Promisêre manus. it tantus ad æthera clamor,
Quantus, piniferi Boreas cùm Thracius Oſſæ
Rupibus incubuit, curuato robore preſſæ
Fit ſonus, aut rurſus redeuntis in æthera ſyluæ.
Cæſar vt acceptum tam prono milite bellum,
Fataq; ferre videt, ne quo languore moretur
Fortunam, ſparſas per Gallica rura cohortes
Euocat, & Romam motis petit vndique ſignis.
Deſeruêre cauo tentoria fixa Lemano,
Caſtraq;, quæ Vogeſi curuam ſuper ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.
Hi vada liquerunt Iſaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa ſuo, famæ maioris in amnem
Lapſus, ad æquoreas nomen non pertulit vndas.
Soluuntur flaui longa ſtatione Rutheni:
Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,
Finis & Heſperiæ promoto limite Varus:
Quaq; ſub Herculeo ſacratus nomine portus
Vrget rupe caua pelagus: non Corus in illum
Ius habet, aut Zephyrus: ſolus ſua littora turbat
Circius, & tuta prohibet ſtatione Monœci.
Quaq; iacet littus dubium, quod terra, fretumq;
Vendicat alternis vicibus, cùm funditur ingens
Oceanus, vel cùm refugis ſe fluctibus aufert.
Ventus ab extremo pelagus ſic axe volutet,
Deſtituatq; ferens: an ſidere mota ſecundo
Tethyos vnda vagæ lunaribus æſtuet horis:
Flammiger an Titan, vt alentes hauriat vndas,

Erigat

Erigat Oceanum, fluctusq; ad sidera tollat,
Quærite, quos agitat mundi labor: at mihi semper
Tu, quæcumque moues tam crebros causa meatus,
Vt superi voluêre, late. Tunc rura Nemossi
Qui tenet, & ripas Aturi, quà littore curuo
Molliter admissum claudit Tarbellicus æquor,
Signa mouet, gaudetq; amoto Santonus hoste:
Et Biturix, longisq; leues Suessones in armis:
Optimus excusso Leucus Rhemúsque lacerto,
Optima gens flexis in gyrum Sequana frænis:
Et docilis rector rostrati Belga couini:
Aruernique ausi Latio se fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi; nimiúmque rebellis
Neruius, & cæsi pollutus sanguine Cottæ:
Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones: Batauique truces, quos ære recuruo
Stridentes acuêre tubæ: quà Cinga pererrat
Gurgite: quà Rhodanus raptum velocibus vndis
In mare fert Ararim: quà montibus ardua summis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas:
Pictones immunes subigunt sua rura; nec vltrà
Instabiles Turonas circumsita castra coërcent.
In nebulis Meduana tuis marcere perosus
Andus, iam placida Ligeris recreatur ab vnda.
Inclyta Cæsareis Genabos dissoluitur alis.
Tu quoque lætatus conuerti prœlia Treuir:
Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate Comatæ:
Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teutates, horrensq; feris altaribus Hesus;
Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.
Vos quoque qui fortes animas, bellóque peremtas
Laudibus in longum vates dimittitis æuum;

Plurima

Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et vos barbaricos ritus, morémque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse deos, & cœli numina vobis,
Aut solis nescire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis. vobis auctoribus, vmbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. certè populi, quos despicit Arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus, haud vrget leti metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæq; capaces
Mortis: & ignauum reditura parcere vitæ.
Et vos crinigeros bellis arcere Caycos
Oppositi, petitis Romam, Rhenique feroces
Deseritis ripas, & apertum gentibus orbem.
Cæsar, vt immensæ collecto robore vires
Audendi maiora fidem fecêre, per omnem
Spargitur Italiam, vicináque mœnia complet.
Vana quoque ad veros accessit fama timores,
Irrupitque animos populi, cladémque futuram
Intulit, & velox properantis nuntia belli
Innumeras soluit falsa in præconia linguas.
Est qui, tauriferis vbi se Meuania campis
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
Afferat, & quà Nar Tyberino illabitur amni
Barbaricas sæui discurrere Cæsaris alas:
Ipsum omnes aquilas, collatáque signa ferentem,
Agmine non vno, densísque incedere castris.
Nec, qualem meminêre, vident: maiórque, ferúsque
Mentibus occurrit, victóque immanior hoste.
Hunc inter Rhenum populos Alpésque iacentes,

Finibus

Finibus Arctois, patriáque à sede reuulsos
Pone sequi, iussámque feris à gentibus Vrbem,
Romano spectante, rapi. sic quisque pauendo
Dat vires famæ: nullóque auctore malorum
Quæ finxêre, timent. nec solum vulgus inani
Percussum terrore pauet: sed curia, & ipsi
Sedibus exiliere Patres, inuisáque belli
Consulibus fugiens mandat decreta Senatus.
Tum quæ tuta petant, & quæ metuenda relinquãt,
Incerti, quò quemque fugæ tulit impetus, vrgent
Præcipitem populum, seriéque hærentia longa
Agmina prorumpunt. credas aut tecta nefandas
Corripuisse faces, aut iam quatiente ruina
Nutantes pendere domos. sic turba per vrbem
Præcipiti lymphata gradu, velut, vnica rebus
Spes foret afflictis patrios excedere muros,
Inconsulta ruit. qualis cùm turbidus Auster
Reppulit à Libycis immensum Syrtibus æquor,
Fractáque veliferi sonuerunt pondera mali,
Desilit in fluctus deserta puppe magister,
Nauitáque, & nondum sparsa compage carinæ,
Naufragium sibi quisq; facit: sic vrbe relicta
In bellum fugitur. nullum iam languidus æuo
Eualuit reuocare parens, coniux've maritum
Fletibus, aut patrii, dubiæ dum vota salutis
Conciperent, tenuêre Lares: nec limine quisquam
Hæsit, & extremo tunc forsitan vrbis amatæ
Plenus abit visu: ruit irreuocabile vulgus.
O faciles dare summa Deos, eadémque tueri
Difficiles! vrbem populis, victísque frequentem
Gentibus, & generis, coëat si turba, capacem
Humani, facilem venturo Cæsare prædam
Ignauæ liquêre manus. cùm pressus ab hoste

Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
Et subitus rapti munimine cespitis agger
Præbet securos intra tentoria somnos.
Tu tantùm audito bellorum murmure Roma
Desereris; nox vna tuis non credita muris.
Danda tamen venia est tantorũ danda pauorum:
Pompeio fugiente timent. tum ne qua futuri
Spes saltem trepidas mentes leuet, addita fati
Peioris manifesta fides, Superíq; minaces,
Prodigiis terras implerunt, æthera, pontum.
Ignota obscuræ viderunt sidera noctes,
Ardentémque polum flammis, cœlóque volantes
Obliquas per inane faces, crinémque timendi
Sideris, & terris mutantem regna cometen.
Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno:
Et varias ignis denso dedit aër formas.
Nunc iaculum longo, nunc sparso lumine lampas
Emicuit cœlo: tacitum sine nubibus vllis
Fulmen, & Arctois rapiens de partibus ignem,
Percussit Latiale caput: stellæq; minores
Per vacuum solita noctis decurrere tempus,
In medium venêre diem: cornúque coacto
Iam Phœbe toto fratrem cùm redderet orbe,
Terrarum subita percussa expalluit vmbra.
Ipse caput medio Titan cùm ferret Olympo,
Condidit ardentes atra caligine currus,
Inuoluítque orbem tenebris, gentésque coëgit
Desperare diem: qualem fugiente per ortus
Sole Thyesteæ noctem duxêre Mycenæ.
Ora ferox Siculæ laxauit Mulciber Aetnæ,
Nec tulit in cœlum flammas, sed vertice prono
Ignis in Hesperium cecidit latus. atra Charybdis

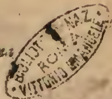
Sanguineum fundo torsit mare. flebile saui
Latrauêre canes. Vestali raptus ab ara
Ignis, & ostendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminóque cacumine surgit,
Thebanos imitata rogos. tum cardine tellus
Subsedit, veterémque iugis nutantibus Alpes
Discussêre niuem. Tethys maioribus vndis
Hesperiam Calpen, summumq́; impleuit Atlanta.
Indigetes fleuisse deos, Vrbisque laborem
Testatos sudore Lares, delapsáque templis
Dona suis, dirásque diem fœdasse volucres
Accipimus, siluisque feras sub nocte relictis
Audaces media posuisse cubilia Roma.
Tum pecudum faciles humana ad murmura linguæ,
Monstrosíque hominum partus numeróque modoq́;
Membrorum; matrémque suus conterruit infans:
Diráque per populum Cumanæ carmina vatis
Vulgantur. tum, quos sectis Bellona lacertis
Sæua mouet, cecinêre deos: crinémque rotantes
Sanguinei populis vlulârunt tristia Galli.
Compositis plenæ gemuerunt ossibus vrnæ.
Tum fragor armorum, magnæq́; per auia voces
Auditæ nemorum: & venientes cominus vmbræ.
Quíque colunt iunctos extremis mœnibus agros,
Diffugiunt: ingens Vrbem cingebat Erinnys,
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridentésque comas: Thebanam qualis Agauen
Impulit, aut saui contorsit tela Lycurgi
Eumenis: aut qualem iussu Iunonis iniquæ
Horruit Alcides, viso iam Dite, Megæram.
Insonuêre tubæ, & quanto clamore cohortes
Miscentur, tantum nox atra silentibus auris
Edidit: & medio visi consurgere Campo

Tristia Syllani cecinêre oracula manes:
Tollentémque caput gelidas Anienis ad vndas
Agricolæ fracto Marium fugêre sepulcro.
Hæc propter placuit Tuscos de more vetusto
Acciri vates. quorum qui maximus æuo
Aruns incoluit deserta mœnia Lunæ,
Fulminis edoctus motus, venásque calentes
Fibrarum, & monitus volitantis in aëre pennæ,
Monstra iubet primùm, quæ nullo semine discors
Protulerat natura, rapi, sterilíque nefandos
Ex vtero fœtus infaustis vrere flammis.
Mox iubet & totam pauidis à ciuibus Vrbem
Ambiri: & festo purgantes mœnia lustro,
Longa per extremos pomœria cingere fines
Pontifices, sacri quibus est permissa potestas,
Turba minor ritu sequitur succincta Gabino,
Vestalémque chorum ducit vittata sacerdos,
Troianam soli cui fas vidisse Mineruam:
Tum qui fata deûm, secretáque carmina seruant;
Et lotam paruo reuocant Almone Cybellen:
Et doctus volucres Augur seruare sinistras:
Septemuírque epulis festis, Titiíque sodales:
Et Salius læto portans ancilia collo:
Et tollens apicem generoso vertice Flamen.
Dúmque illi effusam longis anfractibus vrbem
Circumeunt, Aruns dispersos fulminis ignes
Colligit, & terræ mœsto cum murmure condit;
Dátque locis nomen sacris tunc admonet aris
Electa ceruice marem. iam fundere Bacchum
Cœperat, obliquóque molas inducere cultro:
Impatiénsque diu non grati victima sacri,
Cornua succincti premerent cùm torua ministri,
Deposito victum præbebat poplite collum.

Nec cruor emicuit ſolitus: ſed vulnere largo
Diffuſum rutilo nigrum pro ſanguine virus.
Palluit attonitus ſacris feralibus Aruns:
Atque iram Superûm raptis quæſiuit in extis.
Terruit ipſe color vatem: nam pallida tetris
Viſcera tincta notis, gelidóque infecta cruore
Plurimus aſperſo variabat ſanguine liuor.
Cernit tabe iecur madidum: venásque minaces
Hoſtili de parte videt. pulmonis anheli
Fibra latet, paruúsque ſecat vitalia limes.
Cor iacet: & ſaniem per hiantes viſcera rimas
Emittunt: prodúntque ſuas omenta latebras.
Quódque (nefas) nullis impunè apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem
Alterius capitis. pars ægra & marcida pendet:
Pars micat, & celeri venas mouet improba pulſu.
His vbi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas Superi quæcunque monetis
Prodere me populis: neque enim tibi ſumme litaui
Iuppiter hoc ſacrum: cæsique in viſcera tauri
Inferni venêre Dei. non fanda timemus:
Sed venient maiora metu. Dii viſa ſecundent,
Et fibris ſit nulla fides, ſed conditor artis
Finxerit iſta Tages. flexu ſic omina Tuſcus
Inuoluens, multáque tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura Deos, ſecretáque cœli
Noſſe fuit, quem non ſtellarum Aegyptia Memphis
Aequaret viſu, numeriſque mouentibus aſtra,
Aut hic errat (ait) nulla cum lege per æuum
Mundus, & incerto diſcurrunt ſidera motu:
Aut, ſi fata mouent, orbi, generíque paratur
Humano matura lues. terræ ne dehiſcent,
Subſidéntque vrbes? an tollet feruidus aër

Temperiem?

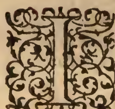
Temperiem? segetes tellus infida negabit?
Omnis an infusis miscebitur vnda venenis?
Quod cladis genus, ô Superi? qua peste paratis
Saeuitiam? extremi multorum tempus in vnum
Conuenêre dies. summo si frigida cœlo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes;
Deucalioneos fudisset Aquarius imbres,
Totáque diffuso latuisset in æquore tellus.
Si saeuum radiis Nemeæum Phœbe Leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succensúsque suis flagrasset curribus æther.
Hi cessant ignes. tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelásque peruris,
Quid tantum Gradiue paras? nam mitis in alto
Iuppiter Occasu premitur, Venerísque salubre
Sidus hebet, motúque celer Cyllenius hæret,
Et cœlum Mars solus habet. cur signa meatus
Deseruêre suos, mundóque obscura feruntur:
Ensiferi nimium fulget latus Orionis?
Imminet armorum rabies: ferríque potestas
Confundet ius omne manu: scelerique nefando
Nomen erit virtus: multósque exibit in annos
Hic furor. & Superos quid prodest poscere finem?
Cum domino pax ista venit. duc Roma malorum
Continuam seriem: cladémque in tempora multa
Extrahe, ciuili tantum iam libera bello.
Terruerant satis hæc pauidam præsagia plebem:
Sed maiora premunt. nam qualis vertice Pindi
Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo:
Talis & attonitam rapitur matrona per vrbem,
Vocibus his prodens vrgentem pectora Phœbum.
Quò feror ô Pæan? qua me super æthera raptam
Constituis terra? video Pangæa niuosis

Cana iugis, latósque Aemi sub rupe Philippos.
Quis furor hic, ô Phœbe, doce: quæ tela, manusq́;
Romanæ miscent acies, bellúmque sine hoste est?
Quò diuersa feror? primos me ducis in ortus,
Quà mare Lagæi mutâtur gurgite Nili.
Hunc ego, fluminea deformis truncus arena
Qui iacet, agnosco: dubiam super æquora Syrtim,
Arentemq́; feror Libyen, quò tristis Erinnys
Transtulit Emathias acies. nunc desuper Alpis
Nubiferæ colles, atque aëriam Pyrenen
Abripimur. patriæ sedes remeamus in vrbis:
Impiáque in medio peraguntur bella senatu.
Consurgunt partes iterum, totúmque per orbem
Rursus eo. noua da mihi cernere littora ponti,
Tellurémque nouam: vidi iam Phœbe Philippos.
Hæc ait: & lasso iacuit desecta furore.

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER SECVNDVS.

AMQVE *iræ patuere deûm, manifestáque belli*
Signa dedit mundus: legésque, & fœdera rerum,
Præscia monstrifero vertit natura tumultu,
Indixítque nefas. cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis visum mortalibus addere curam,
Noscant venturas vt dira per omina clades?
Siue parens rerum cùm primùm informia regna,
Materiámque rudem flamma cedente recepit,
Fixit in æternum causas, qua cuncta coërcet,
Se quoque lege tenens, & secula iussa ferentem
Fatorum immoto diuisit limite mundum:
Siue nihil positum est, sed fors incerta vagatur,
Fertq;, refertq; vices, & habent mortalia casum:
Sit subitum quodcunque paras: sit cæca futuri
Mens hominum fati: liceat sperare timenti.
Ergo vbi concipiunt quantis sit cladibus Vrbi
Constatura fides Superûm, ferale per vrbem

Iuſtitium: latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces.
Tum queſtus tenuêre ſuos, magnúsque per omnes
Errauit ſine voce dolor. ſic funere primo
Attonitæ tacuêre domus, cùm corpora nondum
Conclamata iacent, nec mater crine ſoluto
Exigit ad ſæuos famularum brachia planctus:
Sed cùm membra premit fugiente rigentia vita,
Vultúsque exanimes, oculósque in morte iacentes,
Nec dum eſt ille dolor, ſed iã metus: incubat amens,
Miratúrque malum. Cultus matrona priores
Depoſuit: mœſtæq; tenent delubra cateruæ.
Hæ lacrymis ſparsêre Deos, hæ pectora duro
Afflixêre ſolo: lacerásque in limine ſacro
Attonitæ fudêre comas: votísque vocari
Aſſuetas crebris feriunt vlulatibus aures.
Nec cunctæ ſummi templo iacuêre Tonantis:
Diuisêre deos: & nullis defuit aris
Inuidiam factura parens. quarum vna madentes
Sciſſa genas, planctu liuentes atra lacertos,
Nunc, ait, ô miſeræ contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, néve hunc differte dolorem,
Et ſummis ſeruate malis: nunc flere poteſtas
Dum pendet fortuna ducum: cùm vicerit alter,
Gaudendum eſt. his ſe ſtimulis dolor ipſe laceſſit.
Nec non bella, viri, diuersáque caſtra petentes
Effundunt iuſtas in numina ſæua querelas.
O miſeræ ſortis, quòd non in Punica nati
Tempora Cannarum fuimus, Trebiæque, iuuentus.
Non pacem petimus Superi: date gentibus iras:
Nunc vrbes excite feras: coniuret in arma
Mundus: Achæmeniis decurrant Medica Suſis
Agmina: Maſſagetas Scythicus non alliget Iſter:

Fundat

Fundat ab extremo flauos Aquilone Suëuos
Albis, & indomitum Rheni caput: omnibus hostes
Reddite nos populis: ciuile auertite bellum:
Hinc Dacus premat, inde Getes: occurrat Iberis
Alter: ad Eoas hic vertat signa pharetras.
Nulla vacet tibi Roma manus. vel perdere nomen
Si placet Hesperium Superi, collapsus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat æther.
Sæue parens vtrasque simul partésque ducésque,
Dum nondum meruêre, feri. tantóne nouorum
Prouentu scelerum quærunt, vter imperet Vrbi?
Vix tanti fuerat ciuilia bella moueri,
Vt neuter. Tales pietas peritura querelas
Egerit: at miseros angit sua cura parentes,
Oderúntque grauis viuacia fata senectæ,
Seruatósque iterum bellis ciuilibus annos.
Atque aliquis magno quærens exempla timori,
Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
Cùm post Teutonicos victor, Libycósque triumphos
Exul limosa Marius caput abdidit vlua.
Stagna auidi texêre soli, laxæque paludes
Depositum Fortuna, tuum: mox vincula ferri
Exedêre senem, longúsque in carcere pædor.
Consul, & euersa felix moriturus in vrbe
Pœnas antè dabat scelerum. mors ipsa refugit
Sæpe virum, frustráque hosti est concessa potestas
Sanguinis inuisi. primo qui cædis in ictu
Diriguit, ferrúmque manu torpente remisit;
Viderat immensam tenebroso in carcere lucem,
Terribilésq; Deos scelerum: Mariúmque futurum:
Audierátque pauens: Non hæc contingere fas est
Colla tibi: debet multas hic legibus æui,
Ante suam, mortes: vanum depone furorem.

Si libet vlcisci deleta funera gentis,
Hunc Cimbri seruate senem. non ille fauore
Numinis, ingenti Superûm protectus ab ira,
Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. idem pelago delatus iniquo
Hostilem in terram, vacuísque mapalibus actus,
Nuda triumphati iacuit per regna Iugurthæ,
Et Pœnos pressit cineres. solatia fati
Carthago, Mariúsque tulit: pariterque iacentes
Ignouêre deis. Libycas ibi colligit iras,
Vt primum fortuna redit: seruilia soluit
Agmina: conflato sæuas ergastula ferro
Exeruêre manus. nulli gestanda dabantur
Signa ducis, nisi qui scelerum iam fecerat vsum,
Attuleràtque in castra nefas. prò fata! quis ille,
Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia victor
Corripuit? quantóque gradu mors sæua cucurrit?
Nobilitas cum plebe perit: latéque vagatur
Ensis: & à nullo reuocatum est pectore ferrum.
Stat cruor in templis: multáque rubentia cæde
Lubrica saxa madent. nulli sua profuit ætas.
Non senis extremum piguit vergentibus annis
Præcipitasse diem: nec primo in limine vitæ
Infantis miseri nascentia rumpere fata.
Crimine quo parui cædem potuêre mereri?
Sed satis est iam posse mori. trahit ipse furoris
Impetus: &, visum est lenti, quæsisse nocentem.
In numerum pars magna perit: rapuítque cruentus
Victor ab ignota vultus ceruice recisos,
Dum vacua pudet ire manu. spes vna salutis
Oscula pollutæ fixisse trementia dextræ.
Mille licet gladii mortis noua signa sequantur,
Degener ô populus, vix secula longa decorum

Sic meruisse viris, nedum breue dedecus æui,
Et vitam, dum Sylla redit. cui funera vulgi
Flere vacet? vix te sparsum per viscera Bæbi
Innumeras inter carpentis membra coronæ
Discessisse manus: aut te præsage malorum
Antoni, cuius laceris pendentia canis
Ora ferens miles festæ rorantia mensæ
Imposuit. truncos lacerauit Fimbria Crassos.
Sæua Tribunitio maduerunt robora tabo.
Te quoq; neglectum violatæ Scæuola dextræ
Ante ipsum penetrale Deæ, sempérque calentes
Mactauêre focos: paruum sed fessa senectus
Sanguinis effudit iugulo, flammisque pepercit.
Septimus hæc sequitur, repetitis fascibus, annus:
Ille fuit vitæ Mario modus, omnia passo,
Quæ peior fortuna potest, atque omnibus vso,
Quæ melior: mensóque, homini quid fata pararent.
Iam quot apud Sacri cecidêre cadauera portum?
Aut Collina tulit stratas quot porta cateruas,
Tunc cùm penè caput mundi, rerúmque potestas
Mutauit tralata locum, Romanáque Sámnis
Vltra Caudinas sperauit vulnera Furcas?
Sylla quoque immensis accessit cladibus vltor.
Ille quod exiguum restabat sanguinis Vrbi
Hausit; dumq; nimis iám putrida membra recîdit,
Excessit medicina modum, nimiúmque secuta est,
Quà morbi duxere, manus. periêre nocentes;
Sed cùm iam soli possent superesse nocentes.
Tunc data libertas odiis, resolutáque legum
Frænis ira ruit. non vni cuncta dabantur,
Sed fecit sibi quisque nefas. semel omnia victor
Iusserat. infandum domini per viscera ferrum
Exegit famulus: nati maduêre paterno

Sanguine.

Sanguine. certatum est, cui ceruix cæsa parentis
Cederet: in fratrum ceciderunt præmia fratres.
Busta repleta fuga, permistaque viua sepultis
Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, elisáque guttura fregit:
Hic se præcipiti iaculatus pondere dura
Dissiluit percussus humo: mortésque cruentò
Victori rapuêre suas: hic robora busti
Extruit ipse sui, nec dum omni sanguine fuso
Desilit in flammas, &, dum licet, occupat ignes.
Colla ducum pilo trepidam gestatā per vrbem,
Et medio congesta foro: cognoscitur illìc
Quicquid vbique latet scelerū. non Thracia tantū
Vidit Bistonii stabulis pendere tyranni,
Postibus Antæi Libye: nec Græcia mœrens
Tot laceros artus Pisæa fleuit in aula.
Cùm iam tabe fluunt, confusáque tempore multo
Amisêre notas, miserorum dextra parentum
Colligit, & pauido subducit cognita furto.
Méque ipsum memini cæsi deformia fratris
Ora rogo cupidum, vètitísque imponere flammis,
Omnia Syllanæ lustrasse cadauera pacis:
Pérque omnes truncos, cum qua ceruice recisum
Conueniat, quæsisse caput. Quid sanguine manes
Placatos Catuli referam? cui victima tristes
Inferias Marius, forsan nolentibus vmbris,
Pendit, inexpleto non fanda piacula busto:
Cùm laceros artus, æquatáque vulnera membris
Vidimus, & toto quamuis in corpore cæso
Nil animæ letale datum, morémque nefandæ
Dirum sæuitiæ, pereuntis parcere morti.
Auulsæ cecidêre manus, exectáque lingua
Palpitat, & muto vacuum ferit aëra motu.

Hic

Hic aures, alius spiramina naris aduncæ
Amputat: ille cauis euoluit sedibus orbes,
Vltimáque effodit spectatis lumina membris.
Vix erit vlla fides, tam sæui criminis vnum
Tot pœnas cepisse caput. sic mole ruinæ
Fracta sub ingenti miscentur pondere membra:
Nec magis informes veniunt ad littora trunci,
Qui medio periêre freto. quid perdere fructum
Iuuit, &, vt vilem, Marii confundere vultum?
Vt scelus hoc Syllæ, cædésque ostensa placeret,
Agnoscendus erat. Vidit Fortuna colonos
Prænestina suos cunctos simul ense recisos,
Vnius populum pereuntem tempore mortis.
Tunc flos Hesperiæ, Latii iam sola iuuentus,
Concidit, & miseræ maculauit ouilia Romæ.
Tot simul infesto iuuenes occumbere leto,
Sæpe fames, pelagíque furor, subitæ'que ruinæ,
Aut cœli, terræ'que lues, aut bellica clades,
Numquam pœna fuit. densi vix agmina vulgi
Inter & exangues immissa morte cateruas
Victores mouêre manus. vix cæde peracta
Procumbunt, dubiáque labant ceruice: sed illos
Magna premit strages: peraguntq; cadauera partẽ
Cædis: viua graues elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti sedit securus ab alto
Spectator sceleris: miseri tot millia vulgi
Non piguit iussisse mori. congesta recepit
Omnia Tyrrhenus Syllana cadauera gurges.
In fluuium primi cecidêre, in corpora summi.
Præcipites hæsêre rates, & strage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in æquor,
Ad molem stetit vnda sequens: nam sanguinis alti
Vis sibi fecit iter, campúmque effusa per omnem,

Præcipitique

Præcipitique ruens Tyberina ad flumina riuo
Hærentes adiuuit aquas: nec iam alueus amnem,
Nec retinent ripæ, redeuntq́ cadauera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in vndas
Sanguine cæruleum torrenti diuidit æquor.
His'ne, Salus rerum, Felix his Sylla vocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere Campo?
Hæc rursus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic stabit ciuilibus exitus armis.
Quanquàm agitant grauiora metus, multoq́ coïtur
Humani generis maiore in prœlia damno.
Exulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit: nec plus victoria Syllæ
Præstitit, inuisas penitus quàm tollere partes.
Hos aliò fortuna vocas: olimq́ potentes
Concurrunt. neuter ciuilia bella moueret,
Contentus, quo Sylla fuit. Sic mœsta senectus
Præteritique memor flebat, metuensq́ futuri.
At non magnanimi percussit pectora Bruti
Terror, & in tanta pauidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora,
Parrhasis obliquos Helice cùm verteret axes,
Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
Inuenit insomni voluentem publica cura
Fata virum, casúsque Vrbis, cunctísque timentem,
Securúmque sui, farique his vocibus orsus.
Omnibus expulsæ terris, olimq́ fugatæ
Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi, tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu robore firma.
Nanque alii Magnũ, vel Cæsaris arma sequantur:
Dux Bruto Cato solus erit. pacem'ne tueris,
Inconcussa tenens dubio vestigia mundo?

An

An placuit, ducibus scelerum, populique furentis
Cladibus immistum ciuile absoluere bellum?
Quemque sua rapiunt scelerata in prœlia causa:
Hos polluta domus, legésque in pace timendæ,
Hos ferro fugienda fames, mundíque ruina
Permiscenda fides. nullum furor egit in arma.
Castra petunt magna victi mercede: tibi vni
Per se bella placent? quid tot durasse per annos
Profuit immunem corrupti moribus æui?
Hoc solum longæ pretium virtutis habebis?
Accipient alios, facient te bella nocentem.
Ne tantum ô Superi liceat feralibus armis,
Has etiam mouisse manus: nec pila lacertis
Missa tuis cæca telorum in nube ferantur:
Nec tanta incassum virtus eat. ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis nolet ab isto
Ense mori, quamuis alieno vulnere labens,
Et scelus esse tuum? melius tranquilla sine armis
Otia solus ages: sicut cœlestia semper
Inconcussa suo voluuntur sidera lapsu.
Fulminibus propior terræ succenditur aër,
Imáque telluris ventos, tractúsque coruscos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege deûm. minimas rerum discordia turbat:
Pacem summa tenent. quàm latè Cæsaris aures
Accipient tantum venisse in prœlia ciuem!
Nam prælata suis nunquam diuersa dolebit
Castra ducis Magni. nimium placet ipse, Catoni
Si bellum ciuile placet. pars magna Senatus,
Et duce priuato gesturus prælia Consul
Sollicitant, procerésque alii: quibus adde Catonem
Sub iuga Pompeii; toto iam liber in orbe
Solus Cæsar erit. quòd si pro legibus arma

Ferre iuuat patriis, libertatémque tueri:
Nunc neq; Pompeii Brutum, neq; Cæsaris hostem,
Post bellum victoris habe. Sic fatur. at illi
Arcano sacras reddit Cato pectore voces.
Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur:
Sed quò fata trahunt, virtus secura sequetur.
Crimen erit Superis & me fecisse nocentem.
Sidera quis, mundúmque velit spectare cadentem
Expers ipse metus? quis, cùm ruat arduus æther,
Terra labet, mixto coëuntis pondere mundi,
Complosas tenuisse manus? gentésne furorem
Hesperium ignota, Romanáque signa sequentur,
Deductíque fretis alio sub sidere reges?
Otia solus agam? procul hunc arcete furorem
O Superi, motura Dacas vt clade, Getásque
Securo me Roma cadat. ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulum iubet ipse dolor: iuuat ignibus atris
Inseruisse manus, constructóque aggere busti
Ipsum atras tenuisse faces: non ante reuellar,
Exanimem quàm te complectar Roma, tuúmque
Nomen libertas, & inanem prosequar vmbram.
Sic eat: immites Romana piacula diui
Plena ferant: nullo fraudemus sanguine bellum.
O vtinam, cælique Deis, Erebique liberet
Hoc caput in cunctas damnatum exponere pœnas!
Deuotum hostiles Decium pressêre cateruæ:
Me geminæ figant acies, me barbara telis
Rheni turba petat: cunctis ego peruius hastis
Excipiam medius totius vulnera belli.
Hic redimat sanguis populos: hac cæde luatur,
Quicquid Romani meruerunt pendere mores.
Ad iuga cur faciles populi, cur sæua volentes

Regna

Regna pati pereunt? me solum inuadite ferro,
Me frustra leges & inania iura tuentem:
Hic dabit, hic pacem iugulus, finémque laborũ
Gentibus Hesperiis: post me regnare volenti
Non opus est bello. quin publica signa, ducémque
Pompeium sequimur? nec, si fortuna fauebit,
Hunc quoque totius sibi ius promittere mundi
Non bene compertum est: ideo me milite vincat,
Ne sibi se vicisse putet. Sic fatur: & acres
Irarum mouit stimulos: iuuenísque calorem
Excitat in nimios belli ciuilis amores.
Interea, Phœbo gelidas pellente tenebras,
Pulsatæ sonuêre fores: quas sancta relicto
Hortensî mœrens irrupit Marcia busto.
Quondam virgo toris melioris iuncta mariti:
Mox vbi connubii pretium, mercésque soluta est
Tertia iam soboles, alios fœcunda penates
Impletura datur; geminas è sanguine matris
Permistura domos. sed postquàm condidit vrna
Supremos cineres, miserando concita vultu,
Effusas laniata comas, concussáque pectus
Verberibus crebris, cinerésque ingesta sepulcri,
Non aliter placitura viro, sic mœsta profatur:
Dum sanguis inerat, dum vis materna, peregi
Iussa Cato, & geminos excepi fœta maritos.
Visceribus lassis, partúque exhausta, reuertor
Iam nulli tradenda viro. da fœdera prisci
Illibata tori: da tantùm nomen inane
Connubii: liceat tumulo scripsisse, Catonis
Marcia: nec dubium longo quæratur in æuo,
Mutârim primas expulsa, an tradita, tedas.
Non me lætorum sociam, rebúsq; secundis
Accipis: in curas venio, partémque laborum.

Da mihi castra sequi: cur tuta in pace relinquar,
Et sit ciuili propior Cornelia bello?
Hæ flexêre virum voces, & tempora quanquam
Sunt aliena toris, iam fato in bella vocante:
Fœdera sola tamen, vanáque carentia pompa
Iura placent, sacrisq́ deos admittere testes.
Festa coronato non pendent limine serta;
Infuláque in geminos discurrit candida postes,
Legitimaq́ faces, gradibúsque accliuis eburnis
Stat torus, & picto vestes discriminat auro:
Turritáque premens frontem matrona corona,
Tralata vetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptæ leuiter tectura pudorem
Lutea demissos velarunt flammea vultus:
Balteus haud fluxos gemmis astrinxit amictus,
Colla monile decens, humerísque hærentia primis
Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.
Sic, vt erat, mœsti seruans lugubria cultus,
Quóque modo natos, hoc est amplexa maritum.
Obsita funerea celatur purpura lana.
Non soliti lusêre sales: nec more Sabino
Excepit tristis conuicia festa maritus.
Pignora nulla domus, nulli coiêre propinqui.
Iunguntur taciti, contentíque auspice Bruto.
Ille nec horrificam sancto dimouit ab ore
Cæsariem, duróque admisit gaudia vultu:
(Vt primùm tolli feralia viderat arma,
Intonsos rigidam in frontem descendere canos
Passus erat, mœstámq́ genis increscere barbam.
Vni quippe vacat studiísque odiísque carenti,
Humanum lugere genus) nec fœdera prisci
Sunt tentata tori: iusto quoq́ robur amori
Restitit. hi mores, hæc duri immota Catonis

Secta fuit, seruare modum, finemq; tenere,
Naturámque sequi, patriaq; impendere vitam,
Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
Huic epulæ, vicisse famem: magníque penates,
Submouisse hyemem tecto: pretiosaq; vestis,
Hirtam membra super Romani more Quiritis
Induxisse togam: Venerísque huic maximus vsus,
Progenies; Vrbi pater est, Vrbique maritus:
Iustitiæ cultor, rigidi seruator honesti:
In commune bonus: nullósque Catonis in actus
Subrepsit, partemq; tulit sibi nata voluptas.
Interea trepido discedens agmine Magnus,
Mœnia Dardanii tenuit Campana coloni.
Hæc placuit belli sedes, hinc summa mouentis
Hostis in occursum sparsas extendere partes,
Vmbrosis mediam qua collibus Appenninus
Erigit Italiam, nullo quà vertice tellus
Altius intumuit propiúsque accessit Olympo.
Mons inter geminas medius se porrigit vndas
Inferni Superíque maris: collésque coërcent
Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Pisæ,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
Fontibus hic vastis immensos concipit amnes,
Fluminaque in gemini spargit diuortia ponti.
In læuum cecidere latus, velóxque Metaurus,
Crustumiúmque rapax, & iunctus Isapis Isauro,
Sennaq;, & Adriacas qui verberat Aufidus vndas:
Quóque magis nullum tellus se soluit in amnem,
Eridanus, fractásque euoluit in æquora siluas,
Hesperiamq; exhaurit aquis. Hunc fabula primum
Populea fluuium ripas vmbrasse corona:
Cúmque diem pronum transuersó limite ducens,
Succendit Phaëthon flagrantibus æthera loris,

Gurgitibus raptis penitus tellure perusta,
Hunc habuisse pares Phœbeis ignibus vndas.
Non minor hic Nilo, si non per plana iacentis
Aegypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
Non minor hic Istro, nisi quòd, dum permeat orbem
Ister, casuros in qualibet æquora fontes
Accipit, & Scythicas exit non solus in vndas.
Dexteriora petens montis decliuia Tybrim
Vnda facit, Rutubámque cauum. delabitur inde
Vulturnúsque celer, nocturnæq; editor auræ
Sarnus, & vmbrosæ Liris per regna Maricæ
Vestinis impulsus aquis, radensq; Salerni
Culta Siler, nullasq; vado qui Macra moratus
Alnos, vicinæ procurrit in æquora Lunæ.
Longior educto quà surgit in aëra dorso,
Gallica rura videt, deuexásque excipit Alpes.
Tunc Vmbris Marsisq; ferax, domitúsque Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latii populos, non deserit antè
Hesperiam, quàm cùm Scyllæis clauditur antris,
Extenditque suas in templa Lacinia rupes,
Longior Italia, donec confinia pontus
Solueret incumbens, terrásque repelleret æquor.
At postquam gemino tellus elisa profundo est,
Extremi colles Siculo cessêre Peloro.
Cæsar in arma furens, nullas, nisi sanguine fuso,
Gaudet habere vias, quòd non terat hoste vacantes
Hesperiæ fines, vacuósque irrumpat in agros,
Atq; ipsum non perdat iter, consertáque bellis
Bella gerat. non tam portas intrare patentes
Quàm fregisse iuuat: nec tam patiente colono
Arua premi, quàm si ferro populetur, & igni.
Concessa pudet ire via, ciuémque videri.

Tunc

Tunc vrbes Latii dubiæ, varióque fauore
Ancipites, quanquàm primo terrore ruentis
Cessuræ belli, denso tamen aggere firmant
Mœnia, & abrupto circundant vndique vallo:
Saxorúmque orbes, & quæ super eminus hostem
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnum populus, pugnátque minaci
Cum terrore fides: vt cùm mare possidet Auster
Flatibus horrisonis, hunc æquora tota sequuntur:
Si rursus tellus pulsu laxata tridentis
Aeolii, tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quanuis icta nouo, ventum tenuêre priorem
Aequora, nubiferóque polus cùm cesserit Euro,
Vendicat vnda Notum. Facilis sed vertere mentes
Terror erat, dubiámque fidem fortuna ferebat.
Gens Hetrusca fuga trepidi nudata Libonis,
Iusq; sui pulso iam perdidit Vmbria Thermo.
Nec gerit auspiciis ciuilia bella paternis
Cæsaris audito conuersus nomine Sylla.
Varus, vt admotæ pulsarunt Auximon alæ,
Per diuersa ruens neglecto mœnia tergo,
Quà silua, quà saxa, fugit. depellitur arce
Lentulus Esculea. victor cedentibus instat,
Deuertítque acies: solúsque ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia signa cohortes.
Tu quoque nudatam commissæ deseris arcem
Scipio Luceriæ: quanquàm fortissima pubes
His sedeat castris, iampridem Cæsaris armis
Parthorum subducta metu: qua Gallica damna
Suppleuit Magnus, dúmque ipse ad bella vocaret,
Donauit socero Romani sanguinis vsum.
At te Corfini validis circundata muris
Tecta tenent pugnax Domiti: tua classica seruat

Oppoſitus quondam polluto tiro Miloni.
Vt procul immenſam campo conſurgere nubem,
Ardentéſque acies percuſſis ſole coruſco
Conſpexit telis, Socii decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, vndaq; immergite pontem.
Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe gurges aquas, vt ſpumeus alnos
Diſcuſſa compage feras. hoc limite bellum
Hæreat, hac hoſtis lentus terat otia ripa.
Præcipitem cohibete ducem: victoria nobis
Hîc primùm ſtans Cæſar erit. nec plura locutus,
Deuoluit rapidum nequicquam mœnibus agmen.
Nam prior è campis, vt conſpicit amne ſoluto
Rumpi Cæſar iter, calida prolatus ab ira,
Non ſatis eſt muris latebras quæſiſſe pauori?
Obſtruitis campos, fluuiis arcere paratis,
Ignaui? non ſi tumido me gurgite Ganges
Summoueat, ſtabit iam flumine Cæſar in vllo,
Poſt Rubiconis aquas. equitum properate cateruæ:
Ite ſimul pedites: ruiturum aſcendite pontem.
Hæc vbi dicta, leuis totas accepit habenas
In campum ſonipes: crebróque ſimillima nimbo
Trans ripam validi torſerunt tela lacerti.
Ingreditur pulſa fluuium ſtatione vacantem
Cæſar, & ad tutas hoſtis compellitur arces.
Et iam moturas ingentia pondera turres
Erigit, & mediis ſubrepſit vinea muris.
Ecce, nefas belli, reſeratis agmina portis
Captiuum traxêre ducem, ciuiſq; ſuperbi
Conſtitit ante pedes. vultu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum ceruice popoſcit.
Scit Cæſar pœnamq; peti, veniamque timeri.
Viue, licet nolis, & noſtro munere, dixit,

Cerne

Cerne diem. victis iam ſpes bona partibus eſto,
Exemplúmque mei: vel, ſi libet, arma retenta;
Et nihil hac venia, ſi viceris ipſe, paciſcor.
Fatur: & aſtrictis laxari vincula palmis
Imperat. heu quantò melius vel cæde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori!
Pœnarum extremum ciui, quòd caſtra ſecutus
Sit patriæ, Magnúmque ducem, totumq́; Senatum,
Ignoſci. premit ille graues interritus iras:
Et ſecum: Romam'ne petes, paciſq́; receſſus
Degener? in medios belli non ire furores
Iamdudum moriture paras? rue certus, & omnes
Lucis rumpe moras, & Cæſaris effuge munus.
Neſcius interea capti ducis arma parabat
Magnus, vt admixto firmaret robore partes.
Iámque ſecuturo iuſſurus claſſica Phœbo,
Tentandáſque ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes:
O ſcelerum vltores, melioráque ſigna ſecuti:
O verè Romana manus: quibus arma Senatus
Non priuata dedit, votis depoſcite pugnam.
Ardent Heſperii ſæuis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
Iam tetigit ſanguis pollutos Cæſaris enſes.
Dii melius, belli tulimus quòd damna priores.
Cœperit inde nefas. iam iam me præſide Roma
Suppliciũ, pœnamq́; petat. neque enim iſta vocari
Prœlia iuſta decet, patriæ ſed vindicis iram.
Nec magis hoc bellum eſt, quàm cùm Catilina pa-
Arſuras in tecta faces, ſociúſque furoris (rauit
Lentulus, exertique manus veſana Cethegi.
O rabies miſeranda ducis! cùm fata Camillis
Te Cæſar, magníſque velint miſcere Metellis,

Ad Cinnas, Mariósque venis. sternère profectò,
Vt Catulo iacuit Lepidus, nostrásque secures
Passus, Sicanio tegitur qui Carbo sepulcro,
Quique feros mouit Sertorius exul Iberos.
Quanquàm, si qua fides, his te quoq; iungere Cæsar
Inuideo, nostrásque manus quòd Roma furenti
Opposuit. Parthorum vtinam post prælia sospes,
Et Scythicis Crassus victor remeasset ab oris,
Vt simili causa caderes, qua Spartacus hostis.
Te quoq; si Superi titulis accedere nostris
Iusserunt, valet in torquendo dextera pilo:
Feruidus hæc iterum circa præcordia sanguis
Incaluit: disces non esse ad bella fugaces,
Qui pacem potuêre pati. licet ille solutum,
Defectúmque vocet, ne vos mea terreat ætas.
Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.
Quò potuit ciuem populus perducere liber,
Ascendi, supráque nihil nisi regna reliqui.
Non priuata cupit, Romana quisquis in vrbe
Pompeium transire parat. hinc Consul vterque,
Hinc acies statura ducum. Cæsar'ne Senatus
Victor erit? non tam cæco trahis omnia cursu,
Téque nihil Fortuna pudet. Multis'ne rebellis
Gallia iam lustris, ætásque impensa labori
Dant animos? Rheni gelidis quòd fugit ab vndis,
Oceanúmque vocans incerti stagna profundi;
Territa quæsitis ostendit terga Britannis?
An vana tumuere minæ, quòd fama furoris
Expulit armatam patriis è sedibus vrbem?
Heu demens, non te fugiũt, me cuncta sequuntur:
Qui cùm signa tuli toto fulgentia ponto,
Antè bis exactum quàm Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,

Angu-

Angustáque domum terrarum in sede poposcit.
Idem per Scythici profugum diuertia Ponti
Indomitum regem, Romanáque fata morantem,
Ad mortem, Sylla felicior, ire coëgi.
Pars mundi mihi nulla vacat: sed tota tenetur
Terra meis, quocunque iacet sub sole, trophæis.
Hinc me victorem gelidas ad Phasidos vndas
Arctos habet: calida medius mihi cognitus axis
Aegypto, atque vmbras nusquam flectente Syene.
Occasus mea iura timet, Tethyńq; fugacem
Qui ferit, Hesperius post omnia flumina Bætis.
Me domitus cognouit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto vellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent, & dedita sacris
Incerti Iudæa Dei, mollisque Sophene.
Armenios, Cilicásque feros, Taurósque subegi.
Quod socero bellum, præter ciuile, reliqui?
Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,
Nec matura petunt promissæ classica pugnæ.
Sensit & ipse metum Magnus; placuitq; referri
Signa, nec in tantæ discrimina mittere pugnæ
Iam victum fama non visi Cæsaris agmen.
Pulsus vt armentis primo certamine taurus
Siluarum secreta petit, vacuósque per agros
Exul in aduersis explorat cornua truncis;
Nec redit in pastus, nisi cùm ceruice recepta
Excussi placuêre tori: mox reddita victor
Quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
Inuito pastore trahit: sic viribus impar
Tradidit Hesperiam, profugusq; per Appula rura
Brundusii tutas concedit Magnus in arces.
Vrbs est Dictæis olim possessa colonis,
Quos Creta profugos vexêre per æquora puppes

Cecropia, victum mentitis Thesea velis.
Hanc latus angustum iam se cogentis in arctum
Hesperiæ, tenuem producit in æquora linguam,
Adriacas flexis claudit quæ cornibus vndas.
Nec tamen hoc arctis immissum faucibus æquor
Portus erat, si non violentos insula Coros
Exciperet saxis, lassásque refunderet vndas.
Hinc illinc montes scopulosæ rupis aperto
Opposuit natura mari, flatusq́; remouit,
Vt tremulo starent contenta fune carinæ.
Hinc latè patet omne fretum, seu vela ferantur
In portus Corcyra tuos, seu læua petatur
Illyris Ionias vergens Epidamnus in vndas.
Huc fuga nautarum, cùm totas Adria vires
Mouit, & in nubes abiere Ceraunia, cúmque
Spumoso Calaber perfunditur æquore Sason.
Ergo vbi nulla fides rebus post terga relictis,
Nec licet ad duros Martem conuertere Iberos,
Cùm mediâ iaceant immensis tractibus Alpes:
Tunc sobole è tanta natum, cui firmior ætàs,
Affatur: Mundi iubeo tentare recessus.
Euphratem, Nilúmque moue, quò nominis vsque
Nostri fama venit, quas est vulgata per vrbes
Post me Roma ducem: sparsos per rura colonos
Redde mari Cilicas: Pharios hinc concute reges,
Tigranémque meũ. nec Pharnacis arma relinquas,
Admoneo, nec tu populos vtrâque vagantes
Armeniæ, Pontique feras per littora gentes,
Rhiphæasq́; manus, & quas tenet æquore denso
Pigra palus Scythici patiens Mæotica plaustri.
Et quid plura moror? totos mea nate per ortus
Bella feres, totóque vrbes agitabis in orbe
Perdomitas: omnes redeant in castra triumphi.

At

At vos, qui Latios signatis nomine fastos,
Primus in Epirum Boreas agat: inde per arua
Graiorum, Macedúmque nouas acquirite vires:
Dum paci dat tempus hyems. Sic fatur: & omnes
Iussa gerunt, soluúntque cauas à littore puppes.
At nunquam patiens pacis, longaq; quietis
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Assequitur, generique premit vestigia Cæsar.
Sufficerent aliis primo tot mœnia cursu
Rapta, tot oppressa deiectis hostibus arces:
Ipsa caput mundi, bellorum maxima merces,
Roma capi facilis: Sed Cæsar in omnia præceps,
Nil actum credens, dùm quid superesset agendum,
Instat atrox: & adhuc, quamuis possederit omnem
Italiam, extremo sedeat quòd littore Magnus,
Communem tamen esse dolet: nec rursus aperto
Vult hostes errare freto, sed molibus vndas
Obstruit, & latum deiectis rupibus æquor.
Cedit in immensum cassus labor: omnia pontus
Haurit saxa vorax, montésque immiscet arenis:
Vt maris Ægæi medias si celsus in vndas
Depellatur Eryx, nulla tamen æquore rupes
Emineant, vel si conuulso vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni.
Ergo vbi nulla vado tenuit sua pondera moles,
Tunc placuit cæsis innectere vincula siluis,
Roboráque immensis latè religare catenis.
Tales fama canit tumidum super æquora Xerxem
Construxisse vias, multum cùm pontibus ausus,
Europamq; Asiæ, Sestonq; admouit Abydo,
Incessitq; fretum rapidi super Hellesponti,
Non Eurũ, Zephyrúmq; timens: cùm vela, ratesq;
In medium deferret Athon. sic ora profundi

Arctantur

Arctantur casu nemorum. tunc aggere multo
Surgit opus, longaq; tremunt super æquora turres.
Pompeius tellure noua compressa profundi
Ora vidéns, curis animum mordacibus angit,
Vt reseret pelagus, spargátque per æquora bellum.
Sæpe Noto plenæ, tensisq; rudentibus actæ
Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
Discussêre salo, spatiúmque dedêre carinis:
Tortáque per tenebras validis ballista lacertis,
Multifidas iaculata faces. Vt tempora tandem
Furtiuæ placuere fugæ: ne littora clamor
Nauticus exagitet, neu buccina diuidat horas,
Neu tuba præmonitos perducat ad æquora nautas
Præcepit sociis. iam cœperat vltima Virgo
Phœbum laturas ortu præcedere Chelas,
Cùm taciti soluêre rates. non anchora voces
Mouit, dum spissis auellitur vncus arenis:
Dum iuga curuantur mali, dúmque ardua pinus
Erigitur, pauidi classis siluere magistri:
Strictáque pandentes deducunt carbasa nautæ,
Nec quatiunt validos, ne sibilet aura, rudentes.
Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,
Quam retinere vetas, liceat sibi perdere saltem
Italiam. vix fata sinunt. nam murmure vasto
Impulsum rostris sonuit mare, fluctuat vnda,
Totq; carinarum permistis æquora sulcis.
Ergo hostes portis, quas omnes soluerat vrbis
Cum fato conuersa fides, murisq; recepti,
Præcipiti cursu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelagúsque dolent contingere classes.
Heu pudor, exigua est fugiens victoria Magnus.
Angustus puppes mittebat in æquora limes
Arctior Euboica, qua Chalcida verberat, vnda.

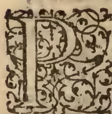
Hic

Hic hæsere rates geminæ, classique paratas
Excepêre manus: tractóque in littora bello,
Hic primùm rubuit ciuili sanguine Nereus.
Cetera classis abit summis spoliata carinis:
Vt Pagasæa ratis peteret cùm Phasidos vndas,
Cyaneas tellus emisit in æquora cautes,
Rapta puppe minor subducta est montibus Argo,
Vanáque percussit pontum Symplegas inanem,
Et statura redit. iam Phœbum vrgere monebat
Non idem Eoi color ætheris, albáque nondum
Lux rubet, & flammas propioribus eripit astris,
Et iam Pleias hebet, fessi iam plaustra Bootæ
In faciem puri redeunt languentia cœli,
Maiorésque latent stellæ, calidumq́; refugit
Lucifer ipse diem. pelagus iam Magne tenebas,
Non ea fata ferens, quæ, cùm super æquora toto
Prædonem sequerere mari. lassata triumphis
Desciuit fortuna tuis. cum coniuge pulsus,
Et natis, totósque trahens in bella penates,
Vadis adhuc ingens populis comitantibus exul.
Quæritur indignæ sedes longinqua ruinæ.
Non quia te Superi patrio priuare sepulcro
Maluerint: Phariæ busto damnantur arenæ:
Parcitur Hesperiæ, procul hoc vt in orbe remoto
Abscondat Fortuna nefas, Romanáque tellus
Immaculata sui seruetur sanguine Magni.

M. AN-

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER TERTIVS.

ROPVLIT ut classem velis cedentibus Auster
Incumbens, mediumq; rates tenuere profundum,
Omnis in Ionios spectabat nauita fluctus:
Solus ab Hesperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum littora nunquã
Ad visus reditura suos; tectúmque cacumen
Nubibus, & dubios cernit vanescere montes.
Inde soporifero cesserunt languida somno
Membra ducis: diri tum plena horroris imago
Visa caput mœstum per hiantes Iulia terras
Tollere, & accenso furialis stare sepulcro.
Sedibus Elysiis, campóque expulsa piorum
Ad Stygias (inquit) tenebras, manésque nocentes,
Post bellum ciuile trahor. vidi ipsa tenentes
Eumenidas, quaterent quas vestris lampadas armis.
Præparat innumeras puppes Acherontis adusti
Portitor: in multas laxantur Tartara pœnas.
Vix operi cunctæ dextra properante sorores
Sufficiunt: lassant rumpentes stamina Parcas.

Coniuge

Coniuge me lætos duxisti Magne triumphos:
Fortuna est mutata toris: sempérque potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos
Innupsit tepido pellex Cornelia busto.
Hæreat illa tuis per bella, per æquora signis,
Dum non securos liceat mihi rumpere somnos,
Et nullum vestro vacuum sit tempus amori,
Sed teneat Cæsárque dies, & Iulia noctes.
Me non Lethææ, coniux, obliuia ripæ
Immemorem fecêre tui, regésque silentum
Permisêre sequi. veniam, te bella gerente,
In medias acies. nunquam tibi Magne per vmbras,
Perq; meos manes generum non esse licebit.
Abscindis frustra ferro tua pignora. bellum
Te faciet ciuile meum: Sic fata, refugit
Vmbra per amplexus trepidi dilapsa mariti.
Ille, Dei quamuis cladem, manésque minentur,
Maior in arma ruit, certa cum mente malorum.
Et, quid (ait) vani terremur imagine visus?
Aut nihil est sensus animis à morte relictum,
Aut mors ipsa nihil. Titan iam pronus in vndas
Ibat, & igniferi tantum demerserat orbis,
Quantum deesse solet lunæ seu plena futura est,
Seu iam plena fuit: tunc obtulit hospita tellus
Puppibus accessus faciles: legêre rudentes,
Et posito remis petierunt littora malo.
Cæsar, vt emissas venti rapuêre carinas,
Absconditque fretum classes, & littore solus
Dux stetit Hesperio, non illum gloria pulsi
Lætificat Magni: queritur quòd tuta per æquor
Terga ferant hostes. neque enim iam sufficit vlla
Præcipiti fortuna viro: nec vincere tanti,
Vt bellum differret, erat. tunc pectore curas

Expulit

Expulit armorum, pacique intentus agebat,
Quóque modo vanos populi conciret amores,
Gnarus & irarum causas, & summa fauoris
Annona momenta trahi. nanq; asserit vrbes
Sola fames; emitúrque metus, cùm segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes ieiuna timere.
Curio Sicanias transcendere iussus in vrbes,
Quà mare tellurem subitis aut obruit vndis,
Aut scidit, & medias fecit sibi littora terras.
Vis illic ingens pelagi, semperq; laborant
Aequora, ne rupti repetant confinia montes:
Belláque Sardoas etiam sparguntur in oras.
Vtraq; frugiferis est insula nobilis aruis.
Nec plus Hesperiam longinquis messibus vlle,
Nec Romana magis complerunt horrea terrae.
Vbere vix gleba superat, cessantibus Austris,
Cùm medium nubes Borea cogente sub axem,
Effusis magnum Libye tulit imbribus annum.
Haec vbi sunt prouisa duci, tunc agmina victor
Non armata trahens, sed pacis habentia vultum,
Tecta petit patriae. prô, si remeasset in vrbem,
Gallorum tantùm populis, Arctóque subacta,
Quam seriem rerum longa praemittere pompa,
Quas potuit belli facies! vt vincula Rheno,
Oceanóque daret! celsos vt Gallia currus
Nobilis, & flauis sequeretur mista Britannis!
Perdidit ô qualem vincendo plura triumphum!
Non illum laetis vadentem coetibus vrbes,
Sed tacitae vidêre metu. non constitit vsquam
Obuia turba duci: gaudet tamen esse timori
Tam magno populis, & se non mallet amari.
Iamq; & praecipites superauerat Anxuris arces,
Et qua Pontinas via diuidit vda paludes,

Qua sublime nemus, Scythicæ qua regna Dianæ,
Quaq; iter est Latiis ad summam fascibus Albam:
Excelsa de rupe procul iam conspicit Vrbem,
Arctoi toto non visam tempore belli:
Miratúsque sua, sic fatur, mœnia Romæ:
Té'ne, Deûm sedes, non vllo Marte coacti
Deseruêre viri! pro qua pugnabitur vrbe?
Dii melius, quòd non Latias Eous in oras
Nunc furor incubuit, nec iuncto Sarmata velox
Pannonio, Dacisque Getes admistus: habenti
Tam pauidum tibi Roma ducem Fortuna pepercit,
Quòd bellum ciuile fuit. Sic fatur, & Vrbem
Attonitam terrore subit. nanque ignibus atris
Creditur, vt captæ, rapturus mœnia Romæ,
Sparsurúsque Deos. fuit hæc mensura timoris:
Velle putant, quodcunque potest. non omina festa,
Non fictas læto voces simulare tumultu:
Vix odisse vacat. Phœbea palatia complet
Turba Patrum, nullo cogendi iure Senatus,
E latebris educta suis: non Consule sacræ
Fulserunt sedes: non proxima lege potestas
Prætor adest: vacuæq; loco cessêre curules.
Omnia Cæsar erat. priuatæ Curia vocis
Testis adest. sedêre Patres censere parati,
Si regnum, si templa sibi, iugulúmque Senatus,
Exiliúmque petat. melius, quòd plura iubere
Erubuit, quàm Roma pati. tamen exit in iram
Viribus an possent obsistere iura per vnum
Libertas experta virum. pugnaxq; Metellus
Vt videt ingenti Saturnia templa reuelli
Mole, rapit gressus, & Cæsaris agmina rumpens,
Ante fores nondum reseratæ constitit ædis
(Vsque adeo solus ferrum, mortémque timere

Auri nescit amor. pereunt discrimine nullo
Amissæ leges: sed pars vilissima rerum
Certamen mouistis opes) prohibensq́; rapina
Victorem clara testatur voce Tribunus:
Non nisi per nostrum vobis percussa patebunt
Templa latus, nullásque feres, nisi sanguine sacro
Sparsas, raptor, opes. certè violata potestas
Inuenit ista Deos. Crassúmque in bella secuta
Sæua Tribunitiæ nouerunt prœlia diræ.
Detege iam ferrum. neq; enim tibi turba verenda est
Spectatrix scelerum: deserta stamus in Vrbe.
Non feret è nostro sceleratus præmia miles:
Sunt quos prosternas populi, quæ mœnia dones.
Pacis ad exhaustæ spolium non cogit egestas:
Bellum Cæsar habes. His magnam victor in iram
Vocibus accensus: Vanam spem mortis honestæ
Concipis: haud (inquit) iugulo se polluet isto
Nostra, Metelle, manus. dignum te Cæsaris ira
Nullus honor faciet. te vindice tuta relicta est
Libertas? non vsque adeò permiscuit imis
Longus summa dies, vt non, si voce Metelli
Seruentur leges, malint à Cæsare tolli.
Dixerat: & nondum foribus cedente Tribuno
Acrior ira subit: sæuos circunspicit enses,
Oblitus simulare togam. tum Cotta Metellum
Compulit audaci nimium desistere cœpto.
Libertas, inquit, populi, quem regna coërcent,
Libertate perit; cuius seruaueris vmbram,
Si, quicquid iubeare, velis. tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia est hæc sola pudoris,
Degenerisq́; metus, nil iam potuisse negari.
Ocyus auertant diri mala semina belli.
Damna mouent populos, si quos sua iura tuentur.

Non

Non sibi, sed domino grauis est, quæ seruit, egestas.
Protinus abducto patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeia sonat; magnóque reclusas
Testatur stridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani census populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perses, quem victi præda Philippi:
Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit;
Quo te Fabricius regi non vendidit auro,
Quicquid parcorum mores seruastis auorum;
Quod dites Asiæ populi misêre tributum;
Victoríque dedit Minoïa Creta Metello;
Quod Cato longinqua vexit super æquora Cypro.
Tunc Orientis opes; captorúmque vltima regum
Quæ Pompeianis prælata est gaza triumphis
Egeritur: tristi spoliantur templa rapina;
Pauperiórque fuit tunc primùm Cæsare Roma.
Interea totum Magni fortuna per orbem
Secum casuras in prœlia mouerat vrbes.
Proxima vicino vires dat Græcia bello:
Phocaicas Amphissa manus, scopulosáque Cyrrha,
Parnassúsque iugo misit desertus vtroque.
Bœoti coïère duces, quos impiger ambit
Fatidica Cephissos aqua; Cadmeáque Dirce,
Pisææq; manus, populisque per æquora mittens
Sicaniis Alpheus aquas. tunc Mænala liquit
Arcas, & Herculeam miles Trachinius Oeten.
Thesproti, Dryopésque ruunt, quercúsque silentes
Chaonio veteres liquerunt vertice Sellæ.
Exhausit totas quamuis delectus Athenas,
Exigua Phœbea tenent naualia puppes,
Tresque petunt veram credi Salamina carinæ.
Iam dilecta Ioui centenis venit in arma

Creta vetus populis, Gnossásque agitare pharetras
Docta, nec Eois peior Gortyna sagittis.
Tunc qui Dardaniam tenet Oricon: & vagus altis
Dispersus syluis Athamas, & nomine prisco
Encheliæ versi testantes funera Cadmi.
Colchis, & Adriacas spumans Absyrtos in vndas,
Et Penei qui rura colunt, quorúmque labore
Thessalus Aemoniam vomer proscindit Iolcon.
Inde lacessitum primò mare, cùm rudis Argo
Miscuit ignotas temerato littore gentes,
Primáque cum ventis, pelagíque furentibus vndis
Composuit mortale genus, fatísque per illam
Accessit mors vna ratem. tunc linquitur Aemus
Thracius, & populum Pholoë mentita biformem.
Deseritur Strymon tepido committere Nilo
Bistonias consuetus aues; & barbara Cone
Sarmaticas vbi perdit aquas, sparsámque profundo
Multifidi Peucen vnum caput alluit Istri:
Mysiaq; & gelido tellus perfusa Caico
Idalis, & nimium glebis exilis Arisbe.
Quíque colunt Pitanen, & quæ tua munera Pallas
Lugent damnatæ Phœbo victore Celenæ:
Quà celer erectis descendens Marsya ripis
Errantem Mæandron adit, mistúsque refertur:
Passáque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon: quà culta secat non vilior Hermus.
Iliaca quoque signa manus, perituráque castra
Ominibus petiêre suis: nec fabula Troiæ
Continuit, Phrygiíque ferens se Cæsar Iuli.
Accedunt Syriæ populi, desertus Orontes,
Et felix, sic fama, Ninos: ventosa Damascus,
Gazáque, & arbusto palmarum diues Idume.
Et Tyros instabilis, pretiosáque murice Sidon.

Has

Has ad bella rates non flexo limite ponti,
Certior haud vllis duxit Cynosura carinis.
Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Nouerat: & saxis tantùm, volucrésque feræq;,
Sculptáque seruabant magicas animalia linguas.
Deseritur Taurique nemus, Perséaque Tarsos,
Coryciúmque patens exesis rupibus antrum,
Mallos, & externæ resonant naualibus Aegæ.
Itq; Cilix iusta iam non pirata carina.
Mouit & Eoos bellorum fama recessus,
Quà colitur Ganges, toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria soluere Phœbo
Audet, & aduersum fluctus impellit in Eurum:
Hic vbi Pellæus post Tethyos æquora ductor
Constitit, & magno vinci se fassus ab orbe est.
Quáque ferens rapidum diuiso gurgite fontem
Vastis Indus aquis mistum non sentit Hydaspen;
Quíque bibunt tenera dulces ab arundine succos,
Et qui tingentes croceo medicamine crinem
Fluxa coloratis astringunt carbasa gemmis.
Quíque suas struxêre pyras, viuíque calentes
Conscendêre rogos. prô quanta est gloria genti
Iniecisse manum fatis, vitáque repletos,
Quod superest, donasse deis! Venêre feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani,
Armeniusq; tenens voluentem saxa Niphatem:
Aethera tangentes siluas liquêre Coastræ.
Ignotum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.
Tunc furor extremos mouit Romanus Olostras,
Carmanósque duces, quorum deuexus in Austrum

Æther, non totam mergi tamen aspicit Arcton.
Lucet & exigua velox ibi nocte Bootes.
Aethiopúmque solum, quòd non premeretur ab vlla
Signiferi regione poli, nisi poplite lapso
Vltima curuati procederet vngula Tauri.
Quáque caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diuersis fontibus edit
Persis, & incertum, tellus si misceat amnes,
Quod potius sit nomen aquis. sed sparsus in agros
Fertilis Euphrates Phariæ vice fungitur vndæ:
At Tigrim subito tellus absorbet hiatu,
Occultósque tegit cursus, rursúsque renatum
Fonte nouo flumen pelagi non abnegat vndis.
Inter Cæsareas acies, diuersáque signa
Pugnaces dubium Parthi tenuêre fauorem,
Contenti fecisse duos. tinxêre sagittas
Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, vastísque Hyrcania siluis.
Hinc Lacedæmonii moto gens aspera freno
Heniochi, sæuísque affinis Sarmata Moschis,
Colchorum quà rura secat ditissima Phasis:
Quà Crœso fatalis Halys, quà vertice lapsus
Rhiphæo Tanais diuersi nomina mundi
Imposuit ripis, Asiæq; & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ,
Nunc hunc, nunc illum, quà flectitur, ampliat orbẽ.
Quáque fretum torrens Mæotidos egerit vndas
Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,
Oceanúmque negat solas admittere Gades.
Hinc & Sithoniæ gentes, auróque ligatas
Substringens Arimaspe comas: hinc fortis Arius,
Longáque Sarmatici soluens ieiunia belli
Massagetes quo fugit equo; volucresq; Geloni.

Non,

Non, cùm Memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus, & effusis numerato milite telis
Descendit Perses, fraternique vltor amoris
Æquora cùm tantis percussit classibus, vnum
Tot reges habuêre ducem. coiêre nec vnquam
Tam variæ cultu gentes, tam dissona vulgi
Ora. tot immensæ comites missura ruinæ
Exciuit populos, & dignas funere Magni
Exequias Fortuna dedit. non corniger Ammon
Mittere Marmaricas cessauit in arma cateruas:
Quicquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
Vsque Paratonias Eoa ad littora Syrtes.
Acciperet felix ne non semel omnia Cæsar,
Vincendum pariter Pharsalia præstitit orbem.
Ille vbi deseruit trepidantis mœnia Romæ,
Agmine nubiferam rapto superuolat Alpem:
Cúmque alii famæ populi terrore pauerent,
Phocaïs in dubiis ausa est seruare iuuentus
Non Graia leuitate fidem, signatáque iura,
Et causas, non fata, sequi. tamen antè furorem
Indomitum, durámque viri deflectere mentem
Pacifico sermone parant, hostémque propinquum
Orant Cecropiæ prælata fronde Mineruæ.
Semper in externis populo communia vestro
Massiliam bellis testatur fata tulisse,
Comprensa est Latiis quæcunque annalibus ætas.
Et nunc, ignoto si quos petis orbe triumphos,
Accipe deuotas externa in prœlia dextras.
At si funestas acies, si dira paratis
Prœlia discordes, lacrymas ciuilibus armis
Secretúmque damus. tractentur vulnera nulla
Sacra manu. si cœlicolis furor arma dedisset,
Aut si terrigenæ tentarent astra gigantes,

Non tamen auderet pietas humana vel armis
Vel votis prodesse Ioui: sortisque deorum
Ignarum mortale genus, per fulmina tantùm
Sciret adhuc cœlo solum regnare Tonantem.
Adde quòd innumeræ concurrunt vndique gentes,
Nec sic horret iners scelerum contagia mundus,
Vt gladiis egeant ciuilia bella coactis.
Sit mens ista quidem cunctis, vt vestra recusent
Fata, nec hæc alius committat prœlia miles.
Cui non conspecto languebit dextra parente?
Telaque diuersi prohibebunt spargere fratres.
Finis adest rerum, si non committitis illis
Arma, quibus fas est. nobis hæc summa precandi,
Terribiles aquilas, infestaque signa relinquas
Vrbe procul, nostrisq; velis te credere muris,
Excludique sinas admisso Cæsare bellum.
Sit locus exceptus sceleri, Magnóque, tibique
Tutus, vt inuictæ fatum si consulat Vrbi,
Fœdera si placeant, sit quo veniatis inermes.
Vel, cùm tanta vocent discrimina Martis Iberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta sumus: nunquam felicibus armis
Vsa manus patriæ primis à sedibus exul,
Et post tralatas exustæ Phocidos arces,
Mœnibus exiguis alieno in littore tuti,
Illustrat quos sola fides. si claudere muros
Obsidione paras, & vi perfringere portas,
Excepisse faces tectis, & tela parati,
Vndarum raptos auersis fontibus haustus
Quærere, & effossam sitientes lambere terram:
Et desit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
Fœdaque contingi maculato carpere morsu.
Nec pauet hic populus pro libertate subire,

Obsessum

Obsessum Pœno gessit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum, frustráque trahentes
Vbera sicca fame medios mittentur in ignes:
Vxor & à caro poscet sibi fata marito.
Vulnera miscebunt fratres, bellúmque coacti
Hoc potius ciuile gerent. Sic Graia iuuentus
Finierat: cùm turbato iam prodita vultu
Ira ducis, tandem testata est voce dolorem.
Vana mouet Graios nostri fiducia cursus.
Quamuis Hesperium mundi properemus ad axem,
Massiliam delere vacat. gaudete cohortes:
Obuia præbentur fatorum munere bella.
Ventus vt amittit vires, nisi robora densæ
Occurrant siluæ, spatio diffusus inani:
Vtq; perit magnus nullis obstantibus ignis,
Sic hostes mihi deesse nocet: damnúmque putamus
Armorum, nisi, qui vinci potuere, rebellent.
Sed si solus eam dimissis degener armis,
Tunc mihi tecta patent. iam non excludere tantũ,
Inclusisse volunt. at enim contagia belli
Dira fugant. dabitis pœnas pro pace petita:
Et nihil esse meo discetis tutius æuo,
Quàm duce me bellum. Sic postquam fatus, ad vrbẽ
Haud trepidam conuertit iter: tum mœnia clausa
Conspicit; & densa iuuenum vallata corona.
Haud procul à muris tumulus surgentis in altum
Telluris, paruum diffuso vertice campum
Explicat: hæc patiens longo munimine cingi
Visa duci rupes, tutisque aptissima castris.
Proxima pars vrbis celsam consurgit in arcem
Par tumulo, mediisque sedent conuallibus arua.
Tunc res immenso placuit statura labore,
Aggere diuersos vasto committere colles.

Sed prius vt totam, quà terra cingitur, vrbem
Clauderet, à summis perduxit ad æquora castris
Longum Cæsar opus, fontésque & pabula campi
Amplexus fossa, densas tollentia pinnas
Cespitibus, crudáque extruxit brachia terra.
Iam satis hoc Graiæ memorandum contigit vrbi,
Aeternúmq; decus, quòd non impulsa, nec ipso
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Præcipitem cursum: raptísque à Cæsare cunctis,
Vincitur vna mora. quantũ est quod fata tenẽtur!
Quódque virum toti properans imponere mundo
Hos perdit Fortuna dies! tunc omnia latè
Procumbunt nemora, & spoliantur robore siluæ:
Vt, cùm terra leuis mediam virgultáque molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Arctet humum, pressus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo nunquam violatus ab æuo,
Obscurum cingens connexis aëra ramis,
Et gelidas altè summotis solibus vmbras.
Hunc non ruricolæ Panes, nemorúmque potentes
Syluani, Nymphæq; tenent, sed barbara ritu
Sacra deûm, structæ sacris feralibus aræ;
Omnis & humanis lustrata cruoribus arbos.
Siqua fidem meruit Superos mirata vetustas,
Illis & volucres metuunt insistere ramis,
Et lustris recubare feræ: nec ventus in illas
Incubuit siluas, excussaq; nubibus atris
Fulgura: non vllis frondem præbentibus auris,
Arboribus suus horror inest. tum plurima nigris
Fontibus vnda cadit, simulacraq; mœsta deorum
Arte carent, cæsisq; extant informia truncis.
Ipse situs, putríque facit iam robore pallor
Attonitos: non vulgatis sacrata figuris

Numina sic metuunt: tantum terroribus addit,
Quos timeant non nosse deos. iam fama ferebat
Sæpe cauas motu terræ mugire cauernas,
Et procumbentes iterum consurgere taxos,
Et non ardentis fulgere incendia siluæ,
Roboráque amplexos circumfluxisse dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed cessêre deis. medio cùm Phœbus in axe est,
Aut cœlum nox atra tenet, pauet ipse sacerdos
Accessus, dominúmque timet deprendere luci.
Hanc iubet immisso siluam procumbere ferro:
Nam vicina operi, bellóque intacta priori
Inter nudatos stabat densissima montes.
Sed fortes tremuêre manus, motíque verenda
Maiestate loci, si robora sacra ferirent,
In sua credebant redituras membra secures.
Implicitas magno Cæsar terrore cohortes
Ut vidit, primus raptam librare bipennem
Ausus, & aëriam ferro proscindere quercum,
Effatur merso violata in robora ferro:
Iam ne quis vestrum dubitet subuertere siluam,
Credite me fecisse nefas. Tunc paruit omnis
Imperiis non sublato secura pauore
Turba, sed expensa Superorum, & Cæsaris ira.
Procumbunt orni, nodosa impellitur ilex,
Siluáque Dodones, & fluctibus aptior alnus,
Et non plebeios luctus testata cupressus,
Tunc primùm posuêre comas, & fronde carentes
Admisêre diem: propulsáque robore denso
Sustinuit se sylua cadens. gemuêre videntes
Gallorum populi: muris sed clausa iuuentus
Exultat. quis enim læsos impune putaret
Esse deos? seruat multos Fortuna nocentes:

Et

Et tantum miſeris iraſci numina poſſunt.
Vtq; ſatis cæſum nemoris, quæſita per agros
Plauſtra ferunt: curuóque ſoli ceſſantis aratro
Agricolæ raptis annum fleuêre iuuencis.
Dux tamen impatiens hæſuri ad mœnia Martis
Verſus ad Hiſpanas acies, extremáque mundi,
Iuſſit bella geri. ſtellatis axibus agger
Erigitur, geminásque æquantes mœnia turres
Accipit: hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum cauſa repsêre latenti.
Cùm tantum nutaret onus, telluris inanes
Concuſſiſſe ſinus quærentem erumpere ventum
Credidit, & muros mirata eſt ſtare iuuentus.
Illinc tela cadunt excelſas vrbis in arces.
Sed maior Graio Romana in corpora ferro
Vis inerat. neque enim ſolis excuſſa lacertis
Lancea, ſed tenſo balliſtæ turbine rapta,
Haud vnum contenta latus tranſire, quieſcit:
Sed pandens pérque arma viam, pérque oſſa, relicta
Morte fugit: ſupereſt telo poſt vulnera curſus.
At ſaxum quoties ingenti ponderis ictu
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abſcidit impulſu ventorum adiuta vetuſtas,
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora preſſa
Exanimat: totos cum ſanguine diſſipat artus.
Vt tamen hoſtiles denſa teſtudine muros
Tecta ſubit virtus, armiſq; innexa priores
Arma ferunt, galeámque extenſus protegit vmbo,
Quæ prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu,
Iam poſt terga cadunt: nec Graiis flectere iactum,
Aut facilis labor eſt longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum: ſed pondere ſolo
Contenti, nudis euoluunt ſaxa lacertis.

Dum

Dum fuit armorum series, vt grandine tecta
Innocua percussa sonant, sic omnia tela
Respuit: at postquam virtus incensa virorum
Perpetuam rupit defesso milite cratem,
Singula continuis cesserunt ictibus arma.
Tunc adoperta leui procedit vinea terra,
Sub cuius pluteis, & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima parant, & vertere ferro
Mœnia: nunc aries suspenso fortior ictu
Incussus densi compagem soluere muri
Tentat, & impositis vnum subducere saxis.
Sed super & flammis, & magnæ fragmine molis,
Et sudibus crebris, & adusti roboris ictu
Percussæ cedunt crates, frustráque labore
Exhausto fessus repetit tentoria miles.
Summa fuit Graiis starent vt mœnia voti.
Vltro acies inferre parant: armísque coruscas
Nocturni texêre faces: audaxq; iuuentus
Erupit: non hasta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapiensq; incendia ventus
Per Romana tulit celeri munimina cursu.
Nec, quámuis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires: teda sed raptus ab omni
Consequitur nigri spatiosa volumina fumi:
Nec solùm siluas: sed saxa ingentia soluit,
Et crudæ putri fluxerunt puluere cautes.
Procubuit, maiórque iacens apparuit agger.
Spes victis telluris abit, placuitq; profundo
Fortunam tentare mari. non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
Conseritur stabilis naualibus area bellis.
Et iam turrigeram Bruti comitata carinam

Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis,
Stœchados arua tenens. nec non & Graia iuuentus
Omne suum fatis voluit committere robur:
Grandæuósque senes mistis armauit ephebis.
Accepit non sola viros, quæ stabat in vndis
Classis; & emeritas repetunt naualibus alnos.
Vt matutinos spargens super æquora Phœbus
Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,
Et posito Borea, pacémque tenentibus Austris,
Seruatum bello iacuit mare, mouit ab omni
Quisque suam statione ratem, paribúsque lacertis
Cæsaris hinc pubes, hinc Graio remige classis
Tollitur: impulsæ tonsis tremuêre carinæ,
Crebráque sublimes conuellunt verbera puppes.
Cornua Romanæ classis, validæq; triremes,
Quásque quater surgens extructi remigis ordo
Commouet, & plures quæ mergunt æquore pinus;
Multiplices cinxêre rates. hoc robur aperto
Oppositum pelago. lunata fronte recedunt,
Ordine contentæ gemino creuisse liburnæ.
Celsior at cunctis Bruti Prætoria puppis
Verberibus senis agitur, molémque profundo
Inuehit, & summis longè petit æquora remis.
Vt tantum medii fuerat maris, vtraq; classis
Quod semel excussis posset transcurrere tonsis,
Innumeræ vasto miscentur in æthere voces:
Remorúmque sonus premitur clamore: nec vlla
Audiri potuere tuba. tum cærula verrunt,
Atq; in transtra cadunt, & remis pectora pulsant.
Vt primùm rostris crepuerunt obuia rostra:
In puppim rediêre rates, emissáque tela
Aëra texerunt, vacuúmque cadentia pontum.
Et iam diductis extendunt cornua proris,

Diuersaq;

Diuersæq; rates laxata classe receptæ.
Vt, quoties æstus Zephyris, Eurisq; repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare: sic vbi puppes
Sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, hæc reppulit æquor.
Sed Graiis habiles, pugnámque lacessere pinus
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
Cursum, nec tardè flectenti cedere clauo.
At Romana ratis stabilem præbere carinam
Certior, & terræ similem bellantibus vsum.
Tunc in signifera residenti puppe magistro
Brutus ait, pateris'ne acies errare profundo?
Artibus & certas pelagi? iam consere bellum:
Phocaïcis medias rostris oppone carinas.
Paruit; obliquas & præbuit hostibus alnos.
Tunc quæcunque ratis tentauit robora Bruti,
Ictu victa suo, percussæ capta cohæsit.
Ast alias manicæq; ligant, teretésque catenæ,
Séque tenent remis: tecto stetit æquore bellum.
Iam non excussis torquentur tela lacertis,
Nec longinqua cadunt iaculato vulnera ferro:
Miscentúrque manus. nauali plurima bello
Ensis agit. stat quisq; suæ de robore puppis
Pronus in aduersos ictus: multíque peremti
In ratibus cecidêre suis. cruor altus in vndis
Spumat, & obducto concrescunt sanguine fluctus.
Et quas immissi traxerunt vincula ferri,
Has prohibent iungi conserta cadauera puppes.
Semianimes alii vastum subiêre profundum,
Hauseruntq; suo permistum sanguine pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes,
Fractarum subita ratium periêre ruina.
Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes:

Et

Et quodcumque cadit frustrato pondere ferrum,
Exceptum mediis inuenit vulnus in vndis.
Phocaicis Romana ratis vallata carinis,
Robore diducto dextrum, læuúmque tuetur
Aequo Marte latus: cuius dum pugnat ab alta
Puppe Tagus, Graiumq; audax aplustre retentat,
Terga simul pariter missis & pectora telis
Transfigitur. medio concurrit pectore ferrum,
Et stetit incertus flueret quo vulnere sanguis;
Donec vtrasq; simul largus cruor expulit hastas,
Diuisitq; animam, sparsitq; in vulnera letum.
Dirigit huc puppim miseri quoque dextra Telonis,
Qua nullam melius, pelago turbante, carinæ
Audiuêre manum: nec lux est notior vlli
Crastina, seu Phœbum videat, seu cornua lunæ,
Semper venturis componere carbasa ventis.
Hic Latiæ rostro compagem ruperat alni:
Pila sed in medium venêre trementia pectus,
Auertitq; ratem morientis dextra magistri.
Dum cupit in sociam Gyareus erumpere puppim,
Excipit immissum suspensa per ilia ferrum,
Affixúsque rati, telo retinente, pependit.
Stant gemini fratres, fœcundæ gloria matris,
Quos eadem variis genuerunt viscera fatis:
(Discreuit mors sæua viros: vnúmque relictum
Agnorunt miseri, sublato errore, parentes,
Aeternis causam lacrymis: tenet ille dolorem
Semper, & amissum fratrem lugentibus offert,)
Quorum alter, mistis obliquo pectine remis
Ausus Romanæ Graia de puppe carinæ
Iniectare manum: sed eam grauis insuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæsit,
Diriguítq; tenens strictis immortua neruis.

Creuit in aduersis virtus: plus nobilis iræ
Truncus habet: fortíque instaurat prœlia læua,
Rapturúsque suam procurrit in æquora dextram.
Hæc quoq; cum toto manus est abscissa lacerto.
Iam clypeo, telísque carens, non conditur ima
Puppe: sed expositus, fraternáque pectore nudo
Arma tegens, crebra confixus cuspide perstat:
Teláque multorum leto casura suorum
Emerita iam morte tenet. tum vulnere multo
Effugientem animam lassos collegit in artus:
Membráque contendit toto quicunq; manebat
Sanguine, & hostilem, defectis robore membris,
Insiluit, solo nociturus pondere, puppim.
Strage virûm cumulata ratis, multóque cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus.
At postquàm ruptis pelagus compagibus hausit,
Ad summos repleta foros, descendit in vndas,
Vicinum inuoluens contorto vertice pontum.
Aequora discedunt mersa diducta carina,
Inq; locum puppis cecidit mare. multáque ponto
Præbuit illa dies varii miracula fati.
Ferrea dum puppi rapidos manus inserit vncos,
Affixit Lycidam. mersus foret ille profundo,
Sed prohibent socii, suspensáque crura retentant.
Scinditur auulsus: nec, sicut vulnere, sanguis
Emicuit lentus: ruptis cadit vndique venis,
Discursúsque animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis. nullius vita peremti
Est tanta dimissa via. pars vltima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus.
At tumidus quà pulmo iacet, quà viscera feruent,
Hæserunt ibi fata diu: luctatáque multum
Hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.

Dum nimium pugnax vnius turba carinæ
Incumbit prono lateri, vacuámque relinquit,
Quà caret hoste, ratem: congesto pondere puppis
Versa, caua texit pelagus, nautásque carina:
Brachia nec licuit vasto iactare profundo,
Sed clauso periêre mari. tunc vnica diri
Conspecta est leti facies, cùm fortè natantem
Diuersæ rostris iuuenem fixêre carinæ.
Discessit medium tam vastos pectus ad ictus:
Nec prohibere valent obtritis ossibus artus,
Quo minus æra sonent. eliso ventre per ora
Eiectat saniem permistus viscere sanguis.
Postquàm inhibent remis puppes, ac rostra recedũt,
Disiectum in pelagus perfosso pectore corpus
Vulneribus transmisit aquas. pars maxima turbæ
Naufraga, iactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium sociæ concurrit: at illi
Robora cùm vetitis prensarent altius vlnis,
Nutarétque ratis populo peritura recepto:
Impia turba super medios ferit ense lacertos:
Brachia linquentes Graia pendentia puppe,
A manibus cecidêre suis: non amplius vndæ
Sustinuêre graues in summo gurgite truncos.
Iámque omni fusis nudato milite telis,
Inuenit arma furor: remum contorsit in hostem
Alter: at hi tortum validis aplustre lacertis,
Auulsásque rotant excusso remige sedes.
In pugnam fregêre rates. sidentia pessum
Corpora cæsa tenent, spoliantq; cadauera ferro.
Multi inopes teli, iaculum letale reuulsum
Visceribus traxêre suis, & vulnera læua
Oppressêre manu, validos dum præbeat ictus
Sanguis, &, hostilem cùm torserit, exeat, hastam.

Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
Quàm pelago diuersa lues. nam pinguibus ignis
Affixus tedis, & tecto sulfure viuax
Spargitur: at faciles præbere alimenta carinæ
Nunc pice, nunc liquida rapuêre incendia cera.
Nec flammas superant vndæ: sparsisq; per æquor
Iam ratibus, fragmenta ferus sibi vendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat vt æquore flammas:
Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
Mille modos inter leti, mors vna timori est,
Qua cœpêre mori. nec cessat naufraga virtus.
Tela legunt deiecta mari, ratibúsque ministrant:
Incertásque manus ictu languente per vndas
Exercent. nunc, rara datur si copia ferri,
Vtuntur pelago. sæuus complectitur hostem
Hostis, & implicitis gaudent subsidere membris,
Mergentésque mori. Pugna fuit vnus in illa
Eximius Phoceus animam seruare sub vndis,
Scrutaríque fretum si quid mersisset arenis,
Et nimis affixos vnci conuellere morsus,
Adductum quoties non senserat ancora funem.
Hic vbi compressum penitus deduxerat hostem,
Victor & incolumis summas remeabat in vndas.
Sed se per vacuos credit dum surgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandémque sub æquore mansit.
Hi super hostiles iecerunt brachia remos,
Et ratium tenuêre fugam. non perdere letum
Maxima cura fuit. multus sua vulnera puppi
Affixit moriens, & rostris abstulit ictus.
Stantem sublimi Tyrrhenum culmine proræ
Lygdamus excussa Balearis tortor habena
Glande petens, solido fregit caua tempora plumbo.
Sedibus expulsi, postquàm cruor omnia rupit

Vincula, procumbunt oculi: stat lumine rapto
Attonitus, mortísque illas putat esse tenebras.
At postquàm membris sensit constare vigorem,
Vos, ait, ô socii, sicut tormenta soletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
Egere quod superest animæ Tyrrhene per omnes
Bellorum casus. ingentem militis vsum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadauer:
Viuentis ferière loco. sic fatus in hostem
Cæca tela manu, sed non tamen irrita mittit.
Excipit hæc iuuenis generosi sanguinis Argus,
Quà iam non medius descendit in ilia venter,
Adiuuitq; suo procumbens pondere ferrum.
Stabat diuersa victæ iam parte carinæ
Infelix Argi genitor, (non ille iuuentæ
Tempore Phocaicis vlli cessurus in armis:
Victum æuo robur cecidit, fessúsque senecta
Exemplum, non miles erat) qui funere viso,
Sæpe cadens longæ senior per transtra carinæ
Peruenit ad puppim, spirantésque inuenit artus.
Non lacrymæ cecidère genis, non pectora tundit,
Distentis toto riguit sed corpore palmis.
Nox subit, atque oculos vasta obduxère tenebræ,
Et miserum cernens agnoscere desinit Argum.
Ille caput labens, & iam languentia colla
Viso patre leuat: vox fauces nulla solutas
Prosequitur: tacito tantùm petit oscula vultu,
Inuitátque patris claudenda ad lumina dextram.
Vt torpore senex caruit, virésque cruentus
Cœpit habere dolor, Non perdam tempora, dixit,
A sæuis permissa Deis, iugulúmque senilem
Confodiam. veniam misero concede parenti,
Arge, quòd amplexus, extrema quòd oscula fugi.

Nondum

Nondum destituit calidus tua vulnera sanguis,
Semianimísque iaces, & adhuc potes esse superstes.
Sic fatus, quamuis capulum per viscera missi
Polluerat gladii, tamen alta sub æquora tendit
Præcipiti saltu. letum præcedere nati
Festinantem animam morti non credidit vni.
Inclinant iam fata ducum: nec iam amplius anceps
Belli casus erat: Graiæ pars maxima classis
Mergitur: ast aliæ mutato remige puppes
Victores vexêre suos: naualia paucæ
Præcipiti tenuêre fuga. Quis in vrbe parentum
Fletus erat! quantus matrum per littora planctus!
Coniux sæpe sui, confusis vultibus vnda,
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadauer:
Accensisq́; rogis miseri de corpore trunco
Certauêre patres. at Brutus in æquore victor,
Primus Cæsareis pelagi decus addidit armis.

M. ANNÆI
LVCANI
CIVILIS BELLI
SIVE PHARSALIÆ
LIBER QVARTVS.

T procul extremis terrarum Cæsar in oris
Martem sæuus agit non multa cæde nocentem,
Maxima sed fati ducibus momenta daturum.
Iure pari rector castris Afranius illis,
Ac Petreius erat: concordia duxit in æquas
Imperium commune vices, tutelâque valli
Peruigil alterno paret custodia signo.
His præter Latias acies erat impiger Astur,
Vectonésque leues, profugíque à gente vetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.
Colle tumet modico, leníque excreuit in altum
Pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur vndis
Hesperios inter Sicoris non vltimus amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hybernas passurus aquas. at proxima rupes
Signa tenet Magni: nec Cæsar colle minore
Castra leuat: medius dirimit tentoria gurges.
Explicat hinc tellus campos effusa patentes,

Vix oculo prendente modum, campósque coërcet
Cinga rapax, vetitus fluctus, & littora cursu
Oceani pepulisse suo: nam gurgite misto,
Qui praestat terris, aufert tibi nomen Iberus.
Prima dies belli cessauit Marte cruento,
Spectandásque ducum vires, numerosáque signa
Exposuit: piguit sceleris: pudor arma furentum
Continuit: patriaq́;, & ruptis legibus vnum
Donauêre diem. prono tum Caesar Olympo
In noctem subita circundedit agmina fossa,
Dum prima praestant acies, hostémque fefellit,
Et propè consertis obduxit castra maniplis.
Luce noua collem subito conscendere cursu,
Qui medius tutam castris dirimebat Ilerdam,
Imperat. huc hostem pariter terrórque, pudórque
Impulit: & rapto tumulum prior agmine cepit.
His virtus, ferrúmque locum promittit: at illis
Ipse locus. miles rupes oneratus in altas
Nititur: aduersóque acies in monte supina
Haeret, & in tergum casura vmbone sequentis
Erigitur. nulli telum vibrare vacabat,
Dum labat, & fixo firmat vestigia pilo,
Dum scopulos, stirpésque tenent, atque hoste relicta
Caedunt ense viam. vidit lapsura ruina
Agmina dux, equitémque iubet succedere bello,
Munitúmque latus laeuo praeducere gyro.
Sic pedes ex facili, nullóque vrgente receptus,
Irritus & victor subducto Marte pependit.
Hactenus armorum discrimina. cetera bello.
Fata dedit variis incertus motibus aër.
Pigro bruma gelu, siccísque Aquilonibus haerens,
Aethere constricto pluuias in nube tenebat.
Vrebant montana niues, campósque iacentes

Non duraturæ conspecto sole pruinæ:
Atque omnis propior mergenti sidera cælo,
Aruerat tellus hyberno dura sereno.
Sed postquam vernus calidum Titana recepit,
Sidera respiciens delapsæ portitor Helles,
Atque iterum æquatis ad iustæ pondera Libræ
Temporibus vicêre dies: tunc, sole relicto,
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit,
Exclusit Boream, flammásque accepit ab Euro.
Ille suo nubes quascunque inuenit in axe,
Torsit in occiduum Nabatæis flatibus orbem,
Et quas sentit Arabs, & quas Gangetica tellus
Exhalat nebulas, quicquid concrescere primus
Sol patitur, quicquid cæli fuscator Eoi
Impulerat Corus, quicquid defenderat Indos:
Incendêre diem nubes oriente remotæ,
Nec medio potuêre graues incumbere mundo,
Sed nimbos rapuêre fuga. vacat imbribus Arctos,
Et Notus: in solam Calpen fluit humidus aër.
Hic vbi iam Zephyri fines, & summus Olympi
Cardo tenet Tethyn, vetitæ transcurrere densos
Inuoluêre globos, congestúmque aëris atri
Vix recipit spatium, quod separat æthere terram.
Iámque polo pressæ largos densantur in imbres,
Spissatæq; fluunt: nec seruant fulmina flammas,
Quanuis crebra micent: exstinguit fulgura nimbus.
Hinc imperfecto complectitur aëra gyro
Arcus, vix vlla variatus luce colorem,
Oceanúmque bibit, raptósque ad nubila fluctus
Pertulit, & cælo defusum reddidit æquor.
Iámque Pyrenææ, quas nunquam soluere Titan
Eualuit, fluxêre niues, fractóque madescunt
Saxa gelu: tum, quæ solitis è fontibus exit,

Non

Non habet vnda vias: tam largas alueus omnis
A ripis accepit aquas. iam naufraga campo
Cæsaris arma natant, impulsáque gurgite multo
Castra labant: alto restagnant flumina vallo.
Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi
Vlla ferunt sulci: tectarum errore viarum
Fallitur occultos sparsus populator in agros.
Iámque comes semper magnorum prima malorū
Sæua fames aderat: nulloque obsessus ab hoste
Miles eget: toto censu non prodigus emit
Exiguam Cererem. Prô lucri pallida tabes!
Non deest prolato ieiunus venditor auro.
Iam tumuli, collésque latent: iam flumina cuncta
Condidit vna palus, vastaq; voragine mersit.
Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipsas hausit: subitísque frementes
Vorticibus contorsit equos, & reppulit æstus
Fortior Oceani: nec Phœbum surgere sentit
Nox subtexta polo: rerum discrimina miscet
Deformis cœli facies, iunctæq; tenebræ.
Sic mundi pars ima iacet, quam zona niualis,
Perpetuæq; premunt hyemes: non sidera cœlo
Vlla videt, sterili non quicquam frigore gignit,
Sed glacie medios signorum temperat ignes.
Sic, ô summe parens mundi, sic sorte secunda
Aequoreï rector facias Neptune tridentis:
Et tu perpetuis impendas aëra nimbis:
Tu remeare vetes quoscunque emiseris æstus.
Non habeant amnes decliuem ad littora cursum,
Sed pelagi referantur aquis: concussáque tellus
Laxet iter fluuiis. hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus: vastos obliquent flumina fontes.
Rhiphæas huc solue niues, huc stagna, lacúsque,

Et pigras, vbicunque iacent, effunde paludes:
Et miseras bellis ciuilibus eripe terras.
Sed paruo Fortuna viri contenta pauore,
Plena redit, solitóque magis fauêre secundi,
Et veniam meruêre Dei. iam clarior aër,
Et par Phœbus aquis densas in vellera nubes
Sparserat, & noctes ventura luce rubebant:
Seruatóque loco rerum, discessit ab astris
Humor, & ima petit, quicquid pendebat aquarum.
Tollere silua comas, stagnis emergere colles
Incipiunt, visóque die durescere valles.
Vtq; habuit ripas Sicoris, campósque reliquit,
Primùm cana salix madefacto vimine paruam
Texitur in puppim, cæsóque inducta iuuenco
Vectoris patiens tumidum superenatat amnem.
Sic Venetus stagnante Pado, fusóque Britannus
Nauigat Oceano: sic cùm tenet omnia Nilus,
Conseritur bibula Memphitis cymba papyro.
His ratibus traiecta manus festinat vtrinq;
Succisum curuare nemus: fluuiíque ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
Imposuit: medios pontem distendit in agros.
Ac ne quid Sicoris repetitis audeat vndis,
Spargitur in sulcos, & scisso gurgite riuis
Dat pœnas maioris aquæ. Postquam omnia fatis
Cæsaris ire videt, celsam Petreius Ilerdam
Deserit: & noti diffisus viribus orbis,
Indomitos quærit populos, & semper in arma
Martis amore feros, & tendit in vltima mundi.
Nudatos Cæsar colles, desertáque castra
Conspiciens, capere arma iubet: nec quærere pontẽ,
Nec vada, sed duris fluuium superare lacertis.
Paretur: rapuítque ruens in prœlia miles,

Quod

Quod fugiens timuisset, iter. mox vda receptis
Membra fouent armis, gelidósque à gurgite cursu
Restituunt artus, donec decresceret vmbra
In medium surgente die. iámque agmina summa
Carpit eques, dubiúque fugæ, pugnæq; tenentur.
Attollunt campo geminæ iuga saxea rupes
Valle caua media: tellus hinc ardua celsos
Continuat colles, tutæ quos inter opaco
Anfractu latuêre viæ: quibus hoste potito
Faucibus, emitti terrarum in deuia Martem,
Inq; feras gentes Cæsar videt. Ite sine vllo
Ordine, ait, raptúmque fuga conuertite bellum,
Et faciem pugnæ, vultúsque inferte minaces:
Nec liceat pauidis ignaua occumbere morte:
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: & ad montes tendentem præuenit hostem.
Illic exiguo paulum distantia vallo
Castra locant. postquàm spatio languentia nullo
Mutua conspicuos habuerunt lumina vultus,
Et fratres, natósque suos videre, patrésque;
Deprensum est ciuile nefas. tenuêre parumper
Ora metu: tantùm nutu, motóque salutant
Ense suos. mox vt stimulis maioribus ardens
Rupit amor leges, audet transcendere vallum
Miles, in amplexus effusas tendere palmas.
Hospitis ille ciet nomen; vocat ille propinquum:
Admonet hunc studiis consors puerilibus ætas:
Nec Romanus erat, qui non agnouerat hostem.
Arma rigant lacrymis, singultibus oscula rũpunt:
Et quamuis nullo maculatus sanguine miles,
Quæ potuit fecisse, timet. Quid pectora pulsas?
Quid vesane gemis? fletus quid fundis inaneis?
Nec te sponte tua sceleri parêre fateris?

Vsqueadeóne

Vsqueadeóne times, quem tu facis ipse timendum?
Classica det bello; sæuos tu neglige cantus:
Signa ferat; cessa: iam iam ciuilis Erinnys
Concidet, & Cæsar generum priuatus amabit.
Nunc ades, æterno complectens omnia nexu,
O rerum, mistíque salus concordia mundi,
Et sacer orbis amor: magnum nunc secula nostra
Venturi discrimen habent. periêre latebræ
Tot scelerum: populo venia est erepta nocenti:
Agnouêre suos. prô numine fata sinistro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, & miles castris permistus vtrísque
Errabat: duro concordes cespite mensas
Instituunt, & permisto libamina Baccho.
Graminei luxêre foci: iunctóque cubili
Extrahit insomnes bellorum fabula noctes:
Quo primùm steterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum, quæ gesserunt fortia, iactant,
Et dum multa negant, quod solum fata petebant,
Est miseris renouata fides, atque omne futurum
Creuit amore nefas. nam postquam fœdera pacis
Cognita Petreio, séque, & sua tradita vênum
Castra videt, famulas scelerata ad prœlia dextras
Excitat, atque hostes turba stipatus inermes
Præcipitat castris, iunctósque amplexibus ense
Separat, & multo disturbat sanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prœlia voces:
Immemor ô patriæ, signorum oblite tuorum,
Non potes hoc causæ miles præstare Senatus,
Assertor victo redeas vt Cæsare: certè
Vt vincare potes. dum ferrum, incertáque fata,
Quíque fluat multo non deerit vulnere sanguis,
Ibitis ad dominum? damnatáque signa feretis?

Vtq; habeat famulos nullo discrimine Cæsar
Exorandus erit? ducibus quoque vita petenda est?
Nunquam nostra salus pretium, mercesq; nefandæ
Proditionis erit: non hoc ciuilia bella,
Vt viuamus, agunt. trahimur sub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor
Turrigeras classis pelago sparsura carinas,
Si bene libertas vnquam pro pace daretur.
Hostes nempe meos sceleri iurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc est
Vestra fides, quòd pro causa pugnabitis æqua.
Sed veniam sperare licet. prô dira pudoris
Funera! nunc toto fatorum ignarus in orbe
Magne paras acies, mundíque extrema tenentes
Sollicitas reges, cùm forsan fœdere nostro
Iam tibi sit promissa salus. Sic fatur, & omneis
Concussit mentes, scelerúmque reduxit amorem.
Sic vbi desuetæ siluis in carcere clauso
Mansueuêre feræ, & vultus posuêre minaces,
Atque hominem didicêre pati: si torrida paruus
Venit in ora cruor, redeunt rabiésque furorq;,
Admonitæq; tument gustato sanguine fauces:
Feruet, & à trepido vix abstinet ira magistro.
Itur in omne nefas: & quæ Fortuna Deorum
Inuidia cæca bellorum in nocte tulisset,
Fecit nostra fides: inter mensásque, torósque,
Quæ modò complexu fouerunt pectora, cadunt.
Et quanuis primò ferrum strinxêre gementes,
Vt dextræ iusti gladius dissuasor adhæsit,
Dum feriunt, odêre suos, animósque labantes
Confirmant ictu. feruent iam castra tumultu,

Et ſcelerum turba: rapiuntur colla parentum.
Ac velut occultum pereat ſcelus, omnia monſtra
In faciem poſuère ducum: iuuat eſſe nocentes.
Tu Cæſar, quamuis ſpoliatus milite multo
Agnoſcis ſuperos: neq; enim tibi maior in aruis
Emathiis fortuna fuit, nec Phocidos vndis
Maſſiliæ, Phario nec tantum eſt æquore geſtum.
Hoc ſiquidem ſolo ciuilis crimine belli
Dux cauſæ melioris eris. polluta nefanda
Agmina cæde duces iunctis committere caſtris
Non audent, altæq; ad mœnia rurſus Ilerdæ
Intendère fugam. campos eques obuius omnes
Abſtulit, & ſiccis incluſit collibus hoſtem.
Tunc inopes vndæ prærupta cingere foſſa
Cæſar auet, nec caſtra pati contingere ripas,
Aut circum largos curuari brachia fontes.
Vt leti vidère viam, conuerſus in iram
Præcipitem timor eſt. miles non vtile clauſis
Auxilium mactauit equos: tandémque coactus
Spe poſita damnare fugam, caſurus in hoſtes
Fertur. Vt effuſo Cæſar decurrere paſſu
Vidit, & ad certam deuotos tendere mortem:
Tela tene iam miles, ait, ferrúmque ruenti
Subtrahe: non vllo conſtet mihi ſanguine bellum:
Vincitur haud gratis, iugulo qui prouocat hoſtem.
En ſibi vilis adeſt inuiſa luce iuuentus,
Iam damno peritura meo: non ſentiet ictus,
Incumbet gladiis, gaudebit ſanguine fuſo.
Deſerat hic feruor mentes, cadat impetus amens,
Perdant velle mori. Sic deflagrare minaces
Incaſſum, & vetito paſſus langueſcere bello,
Subſtituit merſo dum nox ſua lumina Phœbo.
Inde vbi nulla data eſt miſcendæ copia mortis,

Paulatim

Paulatim cadit ira ferox, mentésque tepescunt.
Saucia maiores animos vt pectora gestant
Dum dolor est, ictúsque recens, & mobile neruis
Conamen calidus præbet cruor, ossáque nondum
Abduxêre cutem: si conscius ensis adacti
Stat victor, tenuítque manus; tum frigidus artus
Alligat, atque animum subducto robore torpor,
Postquam sicca rigens astrinxit vulnera sanguis.
Iamq́; inopes vndæ, primùm tellure refossa,
Occultos latices, abstrusáque flumina quærunt:
Nec solùm rastris, durisq́; ligonibus arua,
Sed gladiis fodêre suis: puteusq́; cauati
Montis ad irrigui premitur fastigia campi.
Non se tam penitus, tam longè luce relicta
Merserit Assyrii scrutator pallidus auri:
Non tamen aut tectis sonuerunt cursibus amnes;
Aut micuêre noui, percusso pumice, fontes:
Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
Aut impulsa leui turbatur glarea vena.
Tunc exhausta super multo sudore iuuentus
Extrahitur, duris silicum lassata metallis.
Quóque minùs possent siccos tolerare vapores,
Quæsita fecistis aqua. nec languida fessi
Corpora sustentant epulis, mensásque perosi
Auxilium fecêre famem. si mollius aruum
Prodidit humorem, pingues manus vtraq́; glebas
Exprimit ora super. nigro si turbida limo
Colluuies immota iacet, cadit omnis in haustus
Certatim obscœnos miles: moriénsque recepit,
Quas nollet victurus, aquas: rituque ferarum
Distentas siccant pecudes, & lacte negato,
Sordidus exhausto sorbetur ab vbere sanguis.
Tunc herbas, frondésque terunt, & rore madentes

Distringunt

Distringunt ramos: &, si quos palmite crudo,
Arboris aut tenera succos pressêre medulla.
O fortunati, fugiens quos barbarus hostis
Fontibus immisto strauit per rura veneno.
Hos licet in fluuiôs saniem, tabémque ferarum,
Pallida Dictæis, Cæsar, nascentia saxis
Infundas aconita palam, Romana iuuentus
Non decepta bibet. torrentur viscera flamma,
Oráque sicca rigent squamosis aspera linguis.
Iam marcent venæ, nullóque humore rigatus
Aëris alternos angustat pulmo meatus,
Rescissóq; nocent suspiria dura palatò.
Pandunt ora siti, nocturnúmque aëra captant.
Expectant imbres, quorum modò cuncta natabant
Impulsu, & siccis vultus in nubibus hærent.
Quóque magis miseros vndæ ieiunia soluant,
Non super arentem Meroën, Cancríque sub axe,
Quà nudi Garamantes arant, sedêre: sed inter
Stagnantem Sicorim, & rapidũ deprensus Iberum
Spectat vicinos sitiens exercitus amnes.
Iam domiti cessêre duces: pacísque petendæ
Auctor damnatis supplex Afranius armis,
Semianimes in castra trahens hostilia turmas,
Victoris stetit ante pedes. seruata precanti
Maiestas, non fracta malis, interq; priorem
Fortunam, casúsque nouos, gerit omnia victi;
Sed ducis; & veniam securo pectore poscit.
Si me degeneri strauissent fata sub hoste,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc sola mihi est oranda causa salutis;
Dignum donanda, Cæsar, te credere vita.
Non partis studiis agimur, nec sumsimus arma
Consiliis inimica tuis. nos denique bellum

Inuênit ciuile duces: causáq; priori,
Dum potuit, seruata fides: nil fata moramur.
Tradimus Hesperias gentes, aperimus Eoas,
Securúmque orbis patimur post terga relicti.
Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, lassáq; manus. hoc hostibus vnum,
Quòd vincas, ignosce tuis. nec magna petuntur.
Otia des fessis, vitam patiaris, inermem
Degere, quam tribuis: campis prostrata iacere
Agmina nostra putes: nec enim felicibus armis
Misceri damnata decet, partémque triumphi
Captos ferre tui: turba hæc sua fata peregit.
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
Dixerat: At facilis Cęsar, vultúque serenus
Flectitur, atque vsum belli, pœnámque remittit.
Vt primùm iusta placuerunt fœdera pacis,
Incustoditos decurrit miles ad amnes;
Incumbit ripis, permissáque flumina turbat.
Continuus multis subitarum tractus aquarum
Aëra non passus vacuis discurrere venis,
Arctauit, clausítq; animam: nec feruida pestis
Cedit adhuc: sed morbus egens iam gurgite plenis
Visceribus sibi poscit aquas. mox robora neruis,
Et vires rediêre viris. O prodiga rerum
Luxuries, nunquam paruo contenta paratu,
Et quæsitorum terra, pelagóque ciborum
Ambitiosa fames, & lauta gloria mensa,
Discite, quàm paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus:
Non auro, murrháque bibunt: sed gurgite puro
Vita redit. satis est populis fluuiúsque Ceresq;.
Heu miseri, qui bella gerunt. Tunc arma relinquens

Victori miles spoliato pectore tutus,
Innocuúsque suas curarum liber in vrbes
Spargitur. ô quantum donata pace potitos
Excussis vnquam ferrum vibrasse lacertis
Pœnituit, tolerasse sitim, frustráque rogasse
Prospera bella Deos. nempe vsis Marte secundo
Tot dubiæ restant acies, tot in orbe labores:
Vt nunquàm fortuna labet successibus anceps,
Vincendum toties: terras fundendus in omneis
Est cruor, & Cæsar per tot sua fata sequendus.
Felix, qui potuit, mundi nutante ruina,
Quo iaceat iam scire loco. non prœlia fessos
Vlla vocant, certos non rumpunt classica somnos.
Iam coniux, natíque rudes, & sordida tecta,
Et non deductos recipit sua terra colonos.
Hoc quoque securis oneris fortuna remisit,
Sollicitus menti quòd abest fauor: ille salutis
Est auctor, dux ille fuit. sic prœlia soli
Felices nullo spectant ciuilia voto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit: in partes aliquid sed Cæsaris ausa est,
Quà maris Adriaci longas ferit vnda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader.
Illic bellaci confisus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circunflua ponto,
Clauditur extrema residens Antonius ora,
Cautus ab incursu belli, si sola recedat,
Expugnat quæ tuta, fames. non pabula tellus
Pascendis submittit equis, non proferit vllam
Flaua Ceres segetem: spoliabat gramine campum
Miles, & attonso miseris iam dentibus aruo
Castrorum siccas de cespite vulserat herbas.
Vt primùm aduersæ socios in littore terræ

Et Basilum vidêre ducem: noua furta per æquor
Exquisita fugæ. neque enim de more carinas
Extendunt, puppésque leuant, sed firma gerendis
Molibus insolito contexunt robora ductu.
Nanque ratem vacuæ sustentant vndique cuppæ,
Quarum porrectis series constricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
Nec gerit expositum telis in fronte patenti
Remigium: sed, quod trabibus circundedit æquor,
Hoc ferit, & taciti præbet miracula cursus,
Quod nec vela ferat, nec apertas verberet vndas.
Tunc freta seruantur, dum se decliuibus vndis
Æstus agat, refluóque mari nudentur arenæ.
Iámque relabenti crescebant littora ponto;
Missa ratis prono defertur lapsa profundo,
Et geminæ comites. cunctas super ardua turris
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis.
Noluit Illyricæ custos Octauius vndæ
Confestim tentare ratem, celerésque carinas
Continuit, cursu crescat dum præda secundo:
Et temerè ingressos repetendum inuitat ad æquor
Pace maris. Sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aëra pennæ:
Aut dum dispositis attollat retia varis
Venator, tenet ora leuis clamosa Molossi,
Spartanos, Cretásque ligat: nec creditur vlli
Sylua cani, nisi qui presso vestigia rostro
Colligit, & præda nescit latrare reperta,
Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
Nec mora. complentur moles, auidéque petitis
Insula deseritur ratibus: quo tempore primas
Impulit ad noctem iam lux extrema tenebras.
At Pompeianus fraudes innectere ponto

Antiqua parat arte Cilix, passúsque vacarē
Summa freti, medio suspendit vincula ponto,
Et laxas fluitare sinit, religátque catenas
Rupis ab Illyricæ scopulis. nec prima, nec illa,
Quæ sequitur, tardata ratis: sed tertia moles
Hæsit, & ad cautes adducto fune secuta est.
Impendent caua saxa mari: ruituráque semper
Stat (mirum) moles: & siluis æquor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, submersáque pontus
Corpora sæpe tulit, cæcisque abscondit in antris:
Restituit rupes tectum mare, cúmque cauernæ
Euomuêre fretum, contorti vorticis vndæ
Tauromenitanam vincunt feruore Charybdim.
Hîc Opiterginis moles onerata colonis
Constitit: hanc omni puppes statione solutæ
Circueunt: alii rupes, ac littora complent.
Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes.
(Dux erat ille ratis) frustra qui vincula ferro
Rumpere conatus, poscit spe prœlia nulla,
Incertus quà terga daret, quà pectora bello.
Hoc tamen in casu, quantum deprensa valebat,
Effecit virtus: inter tot millia captæ
Circunfusa rati, & plenam vix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem. nam condidit atra
Nox lucem dubiam, pacémque habuêre tenebræ.
Tunc sic attonitam, venturáque fata pauentem
Rexit magnanima Vulteius voce cohortem:
Libera non vltrà parua quàm nocte iuuentus,
Consulite extremis angusto in tempore rebus.
Vita breuis nulli superest, qui tempus in illa
Quærendæ sibi mortis habet: nec gloria leti
Inferior, iuuenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto ventura tempore vitæ

Par animi laus est, & quos speraueris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis,
Accersas dum fata manu. non cogitur vllus
Velle mori. fuga nulla patet: stant vndique nostris
Intenti ciues iugulis. decernite letum,
Et metus hinc absit: cupias quodcunque necesse est.
Non tamen in cæca bellorum nube cadendum est,
Vt cùm permistis acies sua tela tenebris
Inuoluunt. conserta iacent cùm corpora campo,
In medium mors omnis abit. perit obruta virtus.
Nos in conspicua sociis, hostique carina
Constituêre Dei. præbebunt æquora testes,
Præbebunt terræ, summis dabit insula saxis.
Spectabunt geminæ diuerso è littore partes.
Nescio quod nostris magnum & memorabile fatis
Exemplum, Fortuna, paras. quæcunq; per æuum
Exhibuit monimenta fides, seruatáque ferro
Militiæ pietas, transibit nostra iuuentus.
Nanque suis pro te gladiis incumbere Cæsar
Esse parum scimus: sed non maiora supersunt
Obsessis, tanti quæ pignora demus amoris.
Abscindit nostræ multum sors inuida laudi,
Quòd non cum senibus capti natisque tenemur.
Indomitos sciat esse viros, timeátque furentes,
Et morti faciles animos: & gaudeat hostis
Non plures hæsisse rates. tentare parabunt
Fœderibus, turpíque volent corrumpere vita.
O vtinam, quò plus habeat mors vnica famæ,
Promittant veniam, iubeant sperare salutem:
Ne nos, cùm calido fodiemus viscera ferro,
Desperasse putent. magna virtute merendum est,
Cæsar vt, amissis inter tot millia paucis,
Hoc damnum, cladémque vocet. dent fata recessum,

Emittantq́; licet, vitare instantia nolim.
Proieci vitam comites, totúsque futuræ
Mortis agor stimulis: furor est. agnoscere solis
Permissum est, quos iam tangit vicinia fati,
Victurósque Dei celant, vt viuere durent,
Felix esse mori. Sic cunctas sustulit ardor
Nobilium mentes iuuenum: cùm sidera cœli,
Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
Aspicerent, flexóque Vrsæ temone pauérent:
Iidem, cùm fortes animos præcepta subissent,
Optauêre diem. nec segnis mergere ponto
Tunc erat astra polus: nam sol Ledæa tenebat
Sidera, vicino cùm lux altissima Cancro est:
Nox tum Thessalicas vrgebat parua sagittas.
Detegit orta dies stantes in rupibus Istros,
Pugnacésque mari Graia cum classe Liburnos.
Tentauêre prius suspenso vincere bello
Fœderibus, fieret captis si dulcior ipsa
Mortis vita mora. stabat deuota iuuentus,
Damnata iam luce ferox, securáque pugnæ
Promisso sibi fine manu: nullíque tumultus
Excussêre viris mentes ad summa paratas:
Innumerásque simul pauci terráque maríque
Sustinuêre manus: tanta est fiducia mortis.
Vtq́; satis bello visum est fluxisse cruoris,
Versus ab hoste furor: primus dux ipse carinæ
Vulteius iugulo poscens iam fata retecto,
Ecquis, ait, iuuenum est, cuius sit dextra cruore
Digna meo, certaq́; fide per vulnera nostra
Testetur se velle mori? nec plura locuto
Viscera non vnus iamdudum transigit ensis.
Collaudat cunctos: sed eum, cui vulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.

Concurrunt

Concurrunt alii, totúmque in partibus vnis
Bellorum fecêre nefas. sic semine Cadmi
Emicuit Dircæa cohors, ceciditq; suorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.
Phasidos & campis insomni dente creati
Terrigenæ, missa magicis è cantibus ira,
Cognato tantos implerunt sanguine sulcos:
Ipsáque, inexpertis quod primum fecerat herbis,
Expauit Medea nefas. sic mutua pacti
Fata cadunt iuuenes: minimumq; in morte virorum
Mors virtutis habet: pariter sternuntq;, caduntq;
Vulnere letali: nec quenquam dextra fefellit,
Cùm feriat moriente manu. nec vulnus adactis
Debetur gladiis: percussum est pectore ferrum,
Et iugulis pressêre manum. cùm sorte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natúsque parenti:
Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
Exegêre enses. pietas ferientibus vna,
Non repetisse, fuit. iam latis viscera lapsa
Semianimes traxêre foris, multúmque cruoris
Infudêre mari. despectam cernere lucem,
Victorésque suos vultu spectare superbo,
Et mortem sentire iuuat. iam strage cruenta
Conspicitur cumulata ratis: bustísque remittunt
Corpora victores, ducibus mirantibus, vlli
Esse ducem tanti. nullam maiore locuta est
Ore ratem, totum discurrens fama per orbem.
Non tamen ignauæ post hæc exempla virorum
Percipient gentes, quàm sit non ardua virtus
Seruitium fugisse manu. sed regna timentur
Ob ferrum, & sæuis libertas vritur armis:
Ignoratq; datos, ne quisquam seruiat, enses.
Mors vtinam pauidos vitæ subducere nolles,

Sed virtus te sola daret. Non segnior illo
Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in aruis.
Nanque rates audax Lilybæo littore soluit
Curio: nec forti velis Aquilone recepto
Inter semirutas magnæ Carthaginis arces,
Et Clupeam, tenuit stationis littora notæ:
Primáque castra locat cano procul æquore, quà se
Bagrada lentus agit siccæ sulcator arenæ.
Inde petit tumulos, exesásque vndique rupes,
Antæi quæ regna vocat non vana vetustas.
Nominis antiqui cupientem noscere causas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum post genitos Tellus effeta gigantes,
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
Nec tam iusta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareúsque ferox: cœlóque pepercit,
Quòd non Phlegræis Antæum sustulit aruis.
Hoc quoque tam vastas cumulauit munere vires
Terra sui fœtus, quòd, cùm tetigêre parentem,
Iam defecta vigent renouato robore membra.
Hæc illi spelunca domus: latuisse sub alta
Rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.
Ad somnos non terga feræ præbere cubile
Assuerunt, non sylua torum: virésque resumit
In nuda tellure iacens. perière coloni
Aruorum Libyes: pereunt, quos appulit æquor,
Auxilióque diu virtus non vsa cadendi,
Terræ spernit opes: inuictus robore cunctis,
Quanuis staret, erat. tandem vulgata cruenti
Fama mali, terras monstris æquórque leuantem,
Magnanimum Alciden Libycas exciuit in oras.
Ille Cleonæi proiecit terga leonis,
Antæus Libyci. perfudit membra liquore

Hospes,

Hospes, Olympiacæ seruato more palæstræ.
Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas infudit arenas.
Conseruêre manus, & multo brachia nexu.
Colla diu grauibus frustra tentata lacertis:
Immotúmque caput fixa cum fronte tenetur.
Mirantúrque habuisse parem. nec viribus vti
Alcides primo voluit certamine totis;
Exhausitq́; virum: quod creber anhelitus illi
Prodidit, & gelidus fesso de corpore sudor.
Tunc ceruix lassata quati: tunc pectore pectus
Vrgeri: tunc obliqua percussa labare
Crura manu. iam terga viri cedentia victor
Alligat, & medium compressis ilibus arctat:
Inguináque insertis pedibus distendit, & omnem
Explicuit per membra virum. rapit arida tellus
Sudorem: calido complentur sanguine venæ.
Intumuêre tori, totósque induruit artus,
Herculeósque nouo laxauit corpore nodos.
Constitit Alcides stupefactus robore tanto:
Nec sic Inachiis, quanuis rudis esset, in vndis
Desectam timuit reparatis anguibus hydram.
Conflixêre pares, telluris viribus ille,
Ille suis. numquam sæuæ sperare nouercæ
Plus licuit. videt exhaustos sudoribus artus,
Ceruicémque viri, siccam cùm ferret Olympum.
Vtq́; iterum fessis iniecit brachia membris,
Non expectatis Antæus viribus hostis,
Sponte cadit, maiorq́; accepto robore surgit.
Quisquis inest terris, in fessos spiritus artus
Egeritur: tellúsque viro luctante laborat.
Vt tandem auxilium tactæ prodesse parentis
Alcides sensit: standum est tibi, dixit, & vltra

Non credere solo, sterniq; vetabere terra:
Haerebis pressis intra mea pectora membris:
Huc Antaee cades. sic fatus, sustulit alte
Nitentem in terras iuuenem. morientis in artus
Non potuit nati Tellus summittere vires.
Alcides medium tenuit: iam pectora pigro
Stricta gelu, terrisque diu non credidit hostem.
Hinc aui veteris custos famosa vetustas,
Miratrixq; sui signauit nomine terras.
Sed maiora dedit cognomina collibus istis,
Poenum qui Latiis reuocauit ab arcibus hostem
Scipio. nam sedes Libyca tellure potito
Haec fuit. en veteris cernis vestigia valli.
Romana hos primum tenuit victoria campos.
Curio laetatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, seruétque ducum sibi fata priorum,
Felici non fausta loco tentoria ponens,
Indulsit castris, & collibus abstulit omen,
Sollicitátque feros non aequis viribus hostes.
Omnis Romanis quae cesserat Africa signis,
Tunc Vari sub iure fuit: qui robore quanquam
Confisus Latio, regis tamen vndique vires
Exciuit Libycae gentis, extremáque mundi
Signa suum comitata Iubam. non fusior vlli
Terra fuit domino: quà sunt longissima regna,
Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
Terminat; à medio, confinis Syrtibus Ammon.
At quà lata iacet, vasti plaga feruida regni
Distinet Oceanum, zonaq; exusta calentis
Sufficiunt spatio: populi tot castra sequuntur,
Autololes, Numidaeq; vagi, sempérque paratus
Inculto Gaetulus equo: tum concolor Indo
Maurus, inops Nasamon, misti Garamante perusto
Marmaridae

Marmaridæ volucres, æquaturúsque sagittas
Medorum, tremulum cùm torsit missile, Mazax:
Et gens, quæ nudo residens Massylia dorso
Ora leui flectit frænorum nescia virga:
Et solitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, ferríque simul fiducia non est,
Vestibus iratos laxis operire leones.
Nec solùm studiis ciuilibus arma parabat,
Priuatæ sed bella dabat Iuba concitus iræ.
Hunc quoq; , quo superos humanáque polluit anno,
Lege Tribunitia solio depellere auorum
Curio tentârat, Libyamq; auferre tyranno,
Dum regnum te Roma facit. memor ille doloris
Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
Hac igitur regis trepidat iam Curio fama,
Et quòd Cæsareis nunquam deuota iuuentus
Illa nimis castris, nec Rheni miles in vndis
Exploratus erat, Corfini captus in arce,
Infidúsque nouis ducibus, dubiisque priori,
Fas vtrunq; putat. sed postquam languida segni
Cernit cuncta metu, nocturnáque munia valli
Desolata fuga, trepida sic mente profatur:
Audendo magnus tegitur timor: arma capessam
Ipse prior: campum miles descendat in æquum,
Dum meus est: variam semper dant otia mentem.
Eripe consilium pugna: cùm dira voluntas
Ense subit prenso, galeæ texêre pudorem,
Quis conferre duces meminit? quis pendere causas?
Quà stetit, inde fauet: veluti fatalis arenæ
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odêre pares. Sic fatus, apertis
Instruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.

Nam

Nam pepulit Varum campo, nudatáque fœda
Terga fuga, donec vetuerunt castra, cecîdit.
Tristia sed postquàm superati prœlia Vari
Sunt audita Iubæ: lætus quòd gloria belli
Sit rebus seruata suis, rapit agmina furtim,
Obscurátque suam per iussa silentia famam;
Hoc solum metuens incautus ab hoste timeri.
Mittitur, exigua qui prœlia prima lacessat,
Eliciátque manu, Numidis à rege secundus,
Vt sibi commissi simulator Sabbura belli:
Ipse caua regni vires in valle retentat:
Aspidas vt Pharias cauda solertior hostis
Ludit, & iratas incerta prouocat vmbra:
Obliquansq; caput vanas serpentis in auras
Effusæ tuto comprendit guttura morsu
Letiferam citra saniem: tunc irrita pestis
Exprimitur, faucésque fluunt pereunte veneno.
Fraudibus euentum dederat fortuna: feroxq;
Non exploratis occulti viribus hostis,
Curio nocturnum castris erumpere cogit,
Ignotísque equitem latè decurrere campis.
Ipse sub Auroræ primos excedere motus
Signa iubet castris, multùm, frustráque rogatus
Vt Libycas metuat fraudes, infectáque semper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis iuuenem: bellúmque trahebat
Auctorem ciuile suum. super ardua ducit
Saxa, super cautes abrupto limite signa.
Cùm procul è summis conspecti collibus hostes
Fraude sua cessêre parum, dum colle relicto
Effusam patulis aciem committeret aruis.
Ille fugam credens, simulatæ nescius artis,
Vt victor, medios aciem proiecit in agros.

Tunc

Tunc primùm patuêre doli, Numidæq́; fugaces
Vndique completis clauserunt montibus agmen.
Obstupuit dux ipse simul, periturâque turba.
Non timidi petiêre fugam, non prœlia fortes:
Quippe vbi non sonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulsu, rigidos vexantia frænos
Ora terens, spargítque iubas, & surrigit aures,
Incertóque pedum pugnat non stare tumultu:
Fessa iacet ceruix. fumant sudoribus armi:
Oráque proiecta squalent arentia lingua:
Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus vrget:
Et defecta grauis longè trahit ilia pulsus:
Siccaque sanguineis durescit spuma lupatis.
Iámque gradũ neque verberibus, stimulisq́; coacti,
Nec, quamuis crebris iussi calcaribus, addunt.
Vulneribus coguntur equi, nec profuit vlli
Cornipedis rupisse moras: neque enim impetus illis
Incursúsque fuit: tantum profertur ad hostes,
Et spatium iaculis oblato vulnere donat.
At vagus Apher equos vt primum emisit in agmen:
Tunc campi tremuêre sono: terráque soluta,
Quantus Bistonio torquetur turbine puluis,
Aëra nube sua texit, traxítque tenebras.
Vt verò in pedites fatum miserabile belli
Incubuit: nullo dubii discrimine Martis
Ancipites steterunt casus, sed tempora pugnæ
Mors tenuit. neque enim licuit procurrere contrà,
Et miscere manus. sic vndique septa iuuentus
Comminus obliquis, & rectis eminus hastis
Obruitur: non vulneribus, nec sanguine, solùm
Telorum nimbo peritura, & pondere ferri.
Ergo acies tantæ paruum spissantur in orbem:
Ac, si quis metuens medium correpsit in agmen,

Vix

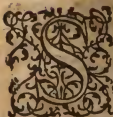
Vix impunè suos inter conuertitur enses.
Densatúrque globus, quantum pede prima relato
Constrinxit gyros acies. non arma mouendi
Iam locus est pressis: stipatáque membra teruntur.
Frangitur armatum colliso pectore pectus.
Non tam læta tulit victor spectacula Maurus
Quàm fortuna dabat: fluuios non ille cruoris,
Membrorúmque videt lapsum, & ferientia terram
Corpora: compressum turba stetit omne cadauer.
Excitet inuisas diræ Carthaginis vmbras
Inferiis fortuna nouis: ferat ista cruentus
Annibal, & Pœni tam dira piacula manes.
Romanam, Superi, Libyca tellure ruinam
Pompeio prodesse nefas, votísque Senatus.
Aphrica nos potiùs vincat sibi. Curio fusas
Vt vidit campis acies, & cernere tantas
Permisit clades compressus sanguine puluis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut sperare fugam: ceciditque in strage suorum
Impiger ad letum, & fortis virtute coacta.
Quid nunc rostra tibi prosunt turbata, forúmque,
Vnde Tribunitia plebeius signifer arce
Arma dabas populis? quid prodita iura Senatus,
Et gener, atque socer bello concurrere iussi?
Antè iaces, quàm dira duces Pharsalia confert,
Spectandúmque tibi bellum ciuile negatum est.
Has vrbi miseræ vestro de sanguine pœnas
Ferre datis: luitis iugulo sic arma potentes.
Felix Roma quidem, ciuésque habitura beatos,
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quàm vindicta placet. Libycas en nobile corpus
Pascit aues, nullo contectus Curio busto.
At tibi nos (quandò non proderit ista silere

A qui-

À quibus omne æui ſenium ſua fama repellit,)
Digna damus, iuuenis, merita præconia vitæ.
Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma,
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.
Perdita tunc Vrbi nocuerunt ſecula, poſtquam
Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas
Tranſuerſo mentem dubiam torrente tulerunt.
Momentúmque fuit mutatus Curio rerum,
Gallorum captus ſpoliis, & Cæſaris auro.
Ius licet in iugulos noſtros ſibi fecerit enſe
Sylla potens, Mariúſque ferox, & Cinna cruentus:
Cæſareaq́; domus ſeries; cui tanta poteſtas
Conceſſa eſt: emere omnes, hic vendidit Vrbem.

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER QVINTVS.

IC alterna duces bellorum vulnera passos
In Macedûm terras, miscens aduersa secundis,
Seruauit fortuna pares. Iam sparserat Aemo
Bruma niues, gelidóque cadens Atlantis Olympo:
Instabátque dies, qui dat noua nomina fastis,
Quíque colit primus ducentem tempora Ianum.
Dum tamen emeriti remanet pars vltima iuris,
Consul vterque vagos belli per munia Patres
Elicit Epirum. peregrina ac sordida sedes
Romanos cepit proceres: secretáque rerum
Hospes in externis audiuit curia tectis.
Nam quis castra vocet tot strictas iure secures,
Tot fasces? docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.
Vt primum mœstum tenuêre silentia cœtum,
Lentulus excelsa sublimis sede profatur:
Indole si dignum Latia, si sanguine prisco
Robur inest animis, non qua tellure coacti,
Quámque procul tectis capta sedeamus ab vrbis

Cernite: sed vestræ faciem cognoscite turbæ:
Cunctáque iussuri primùm hoc decernite Patres,
Quod regnis, populísque liquet, nos esse Senatum.
Nam, vel Hyperboreæ plaustrũ glaciale sub Vrsæ,
Vel plaga quà torrens, clausúsque vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles,
Si fortuna ferat, rerum nos summa sequetur,
Imperiúmque comes. Tarpeia sede perusta
Gallorum facibus, Veiósq; habitante Camillo,
Illîc Roma fuit. non vnquam perdidit ordo
Mutato sua iura solo. mœrentia tecta
Cæsar habet, vacuásque domos, legésque silentes,
Clausáque iustitio tristi fora. curia solos
Illa videt Patres, plena quos vrbe fugauit.
Ordine de tanto quisquis non exulat, hîc est.
Ignaros scelerum, longáque in pace quietos
Bellorum primus sparsit furor: omnia rursus
Membra loco redeunt. en totis viribus orbis
Hesperiam pensant superi: iacet hostis in vndis
Obrutus Illyricis: Libyæ squalentibus aruis
Curio Cæsarei cecidit pars magna Senatus.
Tollite signa duces: fatorum impellite cursum:
Spem vestram præstate Deis: fortunáque tantos
Det vobis animos, quantos fugientibus hostem
Causa dabat. nostrũ exhausto ius clauditur anno:
Vos, quorum finem non est sensura potestas,
Consulite in medium Patres, Magnúmque iubete
Esse ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit: & Magno fatum patriæq;, suúmque
Imposuit. Tunc in reges, populósque merentes
Sparsus honos, pelagíque potens Phœbeïa donis
Exornata Rhodos, gelidíque inculta iuuentus
Taygeti: fama veteres laudantur Athenæ:

Massiliaq́, sua donatur libera Phocis.
Tunc Sadalên, fortémque Cotyn, fidumq́, per arma
Deiotarum, & gelidæ dominum Rhasipolin oræ
Collaudant: Libyámque iubent auctore Senatu
Sceptrifero parêre Iubæ. prô tristia fata!
Et tibi non fidæ gentis dignissime regno,
Fortunæ Ptolemæe pudor, criménque Deorum,
Cingere Pellæo pressos diademate crines
Permissum: sæuum in populos puer accipis ensem:
Atque vtinam in populos! donata est regia Lagi;
Accessit Magni iugulus: regnúmque sorori
Ereptum est, soceróque nefas. iam turba soluto
Arma petit cœtu, quæ cùm populique, ducésque
Casibus incertis, & cæca sorte pararent,
Solus in ancipites metuit descendere Martis
Appius euentus: finemq́, expromere rerum
Sollicitat superos, multósque obducta per annos
Delphica fatidici reserat penetralia Phœbi.
Hesperio tantum, quantum semotus Eoo
Cardine, Parnassus gemino petit æthera colle,
Mons Phœbo, Bromióque sacer: cui numine misto
Delphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.
Hoc solum fluctu terras mergente cacumen
Eminuit, pontóque fuit discrimen, & astris.
Tu quoque vix summam seductus ab æquore rupem
Extuleras, vnóque iugo Parnasse latebas.
Vltor ibi expulsæ premerent cùm viscera partus
Matris, adhuc rudibus Pæan Pythona sagittis
Explicuit, cùm regna Themis, tripodásque teneret.
Vt vidit Pæan vastos telluris hiatus
Diuinam spirare fidem, ventósque loquaces
Exhalare solum, sacris se condidit antris,
Incubuítque adyto, vates ibi factus, Apollo.

Quis latet hîc superûm? quod numẽ ab æthere pres-
Dignatur cæcas inclusũ habitare cauernas? (sum
Quis terram cœli patitur Deus, omnia cursus
Aeterni secreta tenens, mundíque futuri
Conscius, ac populis sese proferre paratus,
Contactúsque ferens hominis, magnusq́, potensq́,
Siue canit fatum, seu quod iubet ipse canendo
Fit fatum? Forsan terris inserta regendis,
Aëre libratum vacuo quæ sustinet orbem,
Totius pars magna Iouis Cirrhæa per antra
Exit, & æthereo trahitur connexa Tonanti.
Hoc vbi virgineo conceptum est pectore numen,
Humanam feriens animam sonat, oráque vatis
Soluit, ceu Siculus flammis vrgentibus Aetnam
Vndat apex: Campana fremens ceu saxa vaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhoëus.
Hoc tamen expositum cunctis, nullíque negatum
Numen, ab humani solum se labe furoris
Vindicat. haud illic tacito mala vota susurro
Concipiunt. nam fixa canens, mutandáque nulli
Mortales optare vetat: iustísque benignus
Sæpe dedit sedem totas mutantibus vrbes,
Vt Tyriis: dedit ille minas impellere belli,
Vt Salaminiacum meminit mare. sustulit iras
Telluris sterilis, monstrato fine: resoluit
Aëra tabificum. non vllo secula dono
Nostra carent maiore Deûm, quàm Delphica sedes
Quòd siluit, postquam reges timuêre futura,
Et superos vetuêre loqui. nec voce negata
Cyrrhææ mœrent vates, templíque fruuntur
Iustitio. nam si qua Deus sub pectora venit,
Numinis aut pœna est mors immatura recepti,
Aut pretium: quippe stimulo fluctúque furoris

Compages humana labat, pulsúsque Deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
Immotos tripodas, vastaq; silentia rupis
Appius Hesperii scrutator ad vltima fati
Sollicitat. iussus sedes laxare verendas
Antistes, pauidámque Deis immittere vatem,
Castalios circum latices, nemorúmque recessus
Phemonoën errore vagam, curisque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.
Limine terrifico metuens consistere Phœbas,
Absterrere ducem noscendi ardore futuri
Cassa fraude parat. quid spes (ait) improba veri
Te Romane trahit? muto Parnassus hiatu
Conticuit, pressitq; Deum: seu spiritus istas
Destituit fauces, mundique in deuia versum
Duxit iter: seu barbarica cùm lampade Pytho
Arsit, in immensas cineres abiêre cauernas,
Et Phœbi tenuêre viam: seu sponte Deorum
Cirrha silet, fatíque sat est arcana futuri
Carmine longæuæ vobis commissa Sibyllæ:
Seu Pæan solitus templis arcere nocentes,
Ora quibus soluat nostro non inuenit æuo.
Virginei patuêre doli, fecitque, negatis
Numinibus metus ipse fidem. tum torta priores
Stringit vitta comas, crinésque in terga solutos
Candida Phocaica complectitur infula lauro.
Hærentem, dubiámque premens in templa sacerdos
Impulit. illa pauens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte resistit:
Atq; Deum simulans, sub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confusa murmure vocis
Instinctam sacro mentem testata furore,
Haud æquè læsura ducem, cui falsa canebat,

Quàm

Quàm tripodas, Phœbíque fidem. nõ rupta trementi
Verba ſono, nec vox antri complere capacis
Sufficiens ſpatium, nullóque horrore comarum
Excuſſæ laurus, immotáque culmina templi,
Securúmque nemus, veritam ſe credere Phœbo
Prodiderant. ſentit tripodas ceſſare, furensq́;
Appius: Et nobis meritas dabis impia pœnas,
Et ſuperis, quos fingis, ait, niſi mergeris antris,
Déque orbis trepidi tanto conſulta tumultu
Deſinis ipſa loqui. Tandem conterrita virgo
Confugit ad tripodas, vaſtíſque abducta cauernis
Hæſit, & inſueto concepit pectore numen,
Quod non exhauſtæ per tot iam ſecula rupis
Spiritus ingeſſit vati: tandémque potitus
Pectore Cirrhæo, non vnquam plenior artus
Phœbados irrupit Pæan: mentémque priorem
Expulit, atq; hominem toto ſibi cedere iuſſit
Pectore. bacchatur demens aliena per antrum
Colla ferens, vittáſque Dei, Phœbeáque ſerta
Erectis diſcuſſa comis, per inania templi
Ancipiti ceruice rotat, ſpargitq́; vaganti
Obſtantes tripodas, magnóque exæſtuat igne,
Iratum te Phœbe ferens: nec verbere ſolo
Vteris, & ſtimulis, flammas in viſcera mergis.
Accipit & frænos: nec tantum prodere vati,
Quantum ſcire, licet. venit ætas omnis in vnam
Congeriem: miſerúmque premunt tot ſecula pectus.
Tanta patet rerum ſeries, atque omne futurum
Nititur in lucem: vocémque petentia fata
Luctantur: non prima dies, non vltima mundi,
Non modus Oceani, numerus non dêerat arenæ.
Talis in Euboïco vates Cumana receſſu,
Indignata ſuum multis ſeruire furorem

Gentibus, ex tanta fatorum strage superba
Excerpsit Romana manu. sic plena laborat
Phemonoë Phœbo, dum te consultor operti
Castalia tellure Dei vix inuenit, Appi,
Inter fata diu quærens tam magna latentem.
Spumea tunc primùm rabies vesana per ora
Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura: tunc mœstus vastis vlulatus in antris,
Extremæq; sonant domita iam virgine voces.
Effugis ingentes, tanti discriminis expers,
Bellorum Romane minas: solúsque quietem
Euboici vasta lateris conualle tenebis.
Cætera suppressit, faucésque obstruxit Apollo.
Custodes tripodes fatorum, arcanáque mundi,
Túque potens veri Pæan, nullúmque futuri
A Superis celate diem, suprema ruentis
Imperii, cæsósque duces, & funera regum,
Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
Cur aperire times? an nondum numina tantum
Decreuêre nefas? & adhuc dubitantibus astris
Pompeii damnare caput, tot fata tenentur?
Vindicis an gladii facinus, pœnásque furorum,
Regnáque ad vltores iterum redeuntia Brutos,
Vt peragat fortuna, taces? tunc pectore vatis
Impacta cessêre fores, exclusáque templis
Prosiluit: perstat rabies, nec cuncta locuta est.
Quem non emisit, superest Deus. ille feroces
Torquet adhuc oculos, totóque vagantia cœlo
Lumina: nunc vultu pauido, nunc torua minaci,
Stat nunquam facies: rubor igneus inficit ora,
Liuentésque genas: nec, qui solet esse timenti,
Terribilis sed pallor inest: nec fessa quiescunt
Corda, sed vt tumidus Boreæ post flamina pontus

Rauca gemit; ſic multa leuant ſuſpiria vatem.
Dúmque à luce ſacra, qua vidit fata, refertur
Ad vulgare iubar, mediæ venêre tenebræ.
Immiſit Stygiam Pæan in viſcera Lethen,
Quæ raperet ſecreta Deûm. tum pectore verum
Fugit, & ad Phœbi tripodas rediêre futura:
Vixq́; refecta cadit. nec te vicinia leti
Territat ambiguis fruſtratum ſortibus Appi:
Iure ſed incerto mundi, ſubſidere regnum
Chalcidos Euboicæ vana ſpe rapte parabas.
Heu demens, nullum belli ſentire fragorem,
Tot mundi caruiſſe malis, præſtare Deorum
Excepta quis morte poteſt! ſecreta tenebis
Littoris Euboici memorando condite buſto,
Quà maris anguſtat fauces ſaxoſa Caryſtos,
Et tumidis infeſta colit quà numina Rhamnus,
Arctatus rapido feruet qua gurgite pontus,
Euripúsque trahit, curſum mutantibus vndis,
Chalcidicas puppes ad iniquam claſſibus Aulim.
Interea domitis Cæſar remeabat Ibêris,
Victrices aquilas alium laturus in orbem:
Cùm propè fatorum tantos per proſpera curſus
Auertêre Dei. nullo nam Marte ſubactus
Intra caſtrorum timuit tentoria ductor
Perdere ſucceſſus ſcelerum: cùm penè fideles
Per tot bella manus ſatiatæ ſanguine tandem
Deſtituêre ducem: ſeu mœſto claſſica paulùm
Intermiſſa ſono, clauſúsque, & frigidus enſis,
Expulerat belli furias: ſeu præmia miles
Dum maiora petit, damnat cauſámque, ducémque,
Et ſcelere imbutos etiam nunc venditat enſes.
Haud magis expertus diſcrimine Cæſar in vllo eſt,
Quàm non è ſtabili, tremulo ſed culmine cuncta

Despiceret; staretque super titubantia fultus,
Tot raptis truncus manibus, gladióque relictus
Pænè suo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non esse ducis strictos, sed militis, enses.
Non pauidum iam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens: nam quæ dubias constringere mentes
Causa solet, dũ quisque pauet, quibus ipse timori est,
Seq; putat solum regnorum iniusta grauari,
Haud retinet. quippe ipsa metus exoluerat audax
Turba suos. quicquid multis peccatur, inultum est.
Effudêre minas: Liceat discedere Cæsar
A rabie scelerum. quæris terráque maríque
His ferrum iugulis, animásque effundere viles
Quolibet hoste paras: partem tibi Gallia nostri
Eripuit: partem duris Hispania bellis:
Pars iacet Hesperia: totóque exercitus orbe
Te vincente perit. Terris fudisse cruorem
Quid iuuat Arctois, Rhodano, Rhenóque subactis?
Tot mihi pro bellis bellum ciuile dedisti.
Cepimus expulso patriæ cùm tecta Senatu,
Quos hominum, vel quos licuit spoliare Deorum?
Imus in omne nefas, manibus, ferróque nocentes,
Paupertate pii. finis quis quæritur armis?
Quid satis est, si Roma parum? iam respice canos,
Inualidásque manus, & inanes cerne lacertos.
Vsus abit vitæ: bellis consumsimus æuum.
Ad mortem dimitte senes. en improba vota:
Non duro liceat morientia cespite membra
Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
Atque oculos morti clausuram quærere dextram,
Coniugis illabi lacrymis, vniq; paratum
Scire rogum. liceat morbis finire senectam.
Sit præter gladios aliquod sub Cæsare fatum.

Quid, velut ignaros ad quæ portenta paremur,
Spectabis? vsqueadeò soli ciuilibus armis
Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
Nil actum est bellis, si non dum comperit istas
Omnia posse manus. nec fas, nec vincula iuris
Hoc audere vetant. Rheni mihi Cæsar in vndis
Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, æquat.
Adde, quòd ingrato meritorũ iudice virtus
Nostra perit. quicquid gerimus, fortuna vocatur.
Nos fatum sciat esse suum. licet omne Deorum
Obsequium speres, irato milite, Cæsar,
Pax erit. Hæc fatus, totis discurrere castris
Cœperat, infestoq; ducem deposcere vultu.
Sic eat, ô Superi, quando pietásque, fidésque
Destituunt, morésque malos sperare relictum est,
Finem ciuili faciat discordia bello.
Quem non ille ducem potuit terrere tumultus!
Fata sed in præceps solitus demittere Cæsar,
Fortunámque suam per summa pericula gaudens
Exercere, venit: nec, dum desæuiat ira,
Expectat: medios properat tentare furores.
Non illis vrbes, spoliandáque templa negasset,
Tarpeiamq; Iouis sedem, matrésque Senatus,
Passurásque infanda nurus. vult omnia Cæsar
A se sæua peti, vult præmia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens sana timetur.
Non pudet, heu Cæsar, soli tibi bella placere
Iam manibus damnata tuis? hos antè pigebit
Sanguinis? his ferri graue ius erit? ipse per omne
Fásque nefasq; rues? lassare, & disce sine armis
Posse pati: liceat scelerum tibi ponere finem.
Sæue quid insequeris? quid iam nolentibus instas?
Bellum te ciuile fugit. Stetit aggere fultus

Cespitis, intrepidus vultu, meruitque timeri
Non metuens: atque hæc ira dictante profatur.
Qui modò in absentem vultu, dextráque furebas
Miles, habes nudũ, promtumq́; ad vulnera pectus.
Hic fuge, si belli finis placet, ense relicto.
Detegit imbelles animos nil fortiter ausa
Seditio, tantúmque fugam meditata iuuentus,
Ac ducis inuicti rebus lassata secundis.
Vadite, méque meis ad bella relinquite fatis:
Inuenient hæc arma manus, vobísque repulsis
Tot reddet Fortuna viros, quot tela vacabunt.
An' ne fugam Magni tanta cum classe sequuntur
Hesperiæ gentes, nobis victoria turbam
Non dabit, impulsi tantum quæ præmia belli
Auferat, & vestri rapta mercede laboris,
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
Vos defecta senes, exhaustáque sanguine turba
Cernetis nostros iam plebs Romana triumphos.
Cæsaris an cursus vestræ sentire putatis
Damnum posse fugæ? veluti si cuncta minentur
Flumina, quos miscent pelago, subducere fontes,
Non magis ablatis vnquam decresceret æquor,
Quàm nunc crescit, aquis: an vos momenta putatis
Vlla dedisse mihi? nunquam sic cura Deorum
Se premit, vt vestræ morti, vestræq́; saluti
Fata vacent. Procerũ motus hæc cuncta sequũtur.
Humanum paucis viuit genus. orbis Iberi
Horror, & Arctoi, nostro sub nomine miles,
Pompeio certè fugeres duce. fortis in armis
Cæsareis Labienus erat: nunc transfuga vilis
Cum duce prælato terras, atque æquora lustrat.
Nec melior mihi vestra fides, si bella nec hoste,
Nec duce me geritis. quisquis mea signa relinquit,

Nec Pompeianis tradit sua partibus arma,
Hic nunquam vult esse meus. sunt ista profectò
Curæ castra Deis, qui me committere tantis,
Non nisi mutato voluerunt milite, bellis.
Heu, quantum Fortuna humeris iam pondere fessis
Amolitur onus! sperantes omnia dextras
Exarmare datur, quibus hic non sufficit orbis.
Iam certè mihi bella geram: discedite castris:
Tradite nostra viris ignaui signa Quirites.
At paucos, quibus hæc rabies auctoribus arsit,
Non Cæsar, sed pœna tenet. procumbite terræ:
Infidúmque caput, feriendáque tendite colla.
Et tu, quo solo stabunt iam robore castra
Tiro rudis, specta pœnas, & disce ferire,
Disce mori. Tremuit sæua sub voce minantis
Vulgus iners: vnúmque caput, tam magna iuuentus
Priuatum factura timet: velut ensibus ipsis
Imperet, inuito moturus milite ferrum.
Ipse pauet, ne tela sibi dextraq; negentur
Ad scelus hoc Cæsar: vicit patientia sæui
Spem ducis, & iugulos, non tantùm præstitit enses.
Nil magis, assuetas sceleri quàm perdere mentes,
Atq; perire timet. tam diro fœderis ictu
Parta quies, pœnáque redit placata iuuentus.
Brundusium decimis iubet hanc attingere castris,
Et cunctas reuocare rates, quas auius Hydrus,
Antiquúsque Taras, secretáque littora Leucæ,
Quas recipit Salapina palus, & subdita Sipus
Montibus: Ausoniam quà torquens frugifer oram,
Dalmatico Boreæ, Calabróque obnoxius Austro
Appulus Adriacas exit Garganus in vndas.
Ipse petit trepidam tutus sine milite Romam
Iam doctam seruire togæ: populóque precanti

Scilicet indulgens, summum Dictator honorem
Contigit, & lætos fecit se Consule fastos.
Namq; omneis voces, per quas iam tempore tanto
Mentimur dominis, hæc primùm repperit ætas,
Qua sibi ne ferri ius vllum Cæsar abesset,
Ausonias voluit gladiis miscere secures.
Addidit & fasces aquilis, & nomen inane
Imperii rapiens, signauit tempora digna
Mœsta nota. nam quo meliùs Pharsalicus annus
Consule notus erit? fingit solennia campus,
Et non admissæ dirimit suffragia plebis,
Decantátque tribus, & vana versat in vrna.
Nec cœlum seruare licet: tonat augure surdo,
Et lætæ iurantur aues, bubone sinistro.
Inde perit primùm quondam veneranda potestas
Iuris inops: careat tantum ne nomine tempus,
Menstruus in fastos distinguit secula Consul.
Nec non Iliacæ numen quod præsidet Albæ
Haud meritum Latio solennia sacra subacto
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit cursus, &, quæ piger Appulus arua
Deseruit rastris, & inerti tradidit herbæ,
Ocyor & cœli flammis, & tigride fœta
Transcurrit: curuiq; tenens Minoïa tecta
Brundusii, clausus ventis brumalibus vndas
Inuenit, & pauidas hyberno sidere classes.
Turpe duci visum est rapiendi tempora belli
In segnes exisse moras, portúque teneri,
Dum pateat tutum vel non felicibus æquor.
Expertes animos pelagi sic robore complet:
Fortius hyberni flatus, cœlúmque fretúmque
Cùm cepêre, tenent, quàm quos incumbere certos
Perfida nubiferi vetat inconstantia veris.

Nec

Nec maris anfractus, lustrandáque littora nobis,
Sed recti fluctus, sóloque Aquilone secandi.
Hic vtinam summi curuet carchesia mali,
Incumbátque furens, & Graia ad mœnia perflet,
Ne Pompeiani Phæacum è littore toto
Languida iactatis comprendant carbasa remis:
Rumpite, quæ retinent felices vincula proras.
Iamdudum nubes, & sæuas perdimus vndas.
Sidera prima poli Phœbo labente sub vndas
Exierant, & luna suas iam fecerat vmbras:
Cùm pariter soluêre rates, totósque rudentes
Laxauêre sinus: & flexo nauita cornu
Obliquat læuo pede carbasa, summáque pandens
Suppara velorum perituras colligit auras.
Vt primùm leuior propellere lintea ventus
Incipit, exiguumq; tument; mox reddita malo
In mediam cecidêre ratem: terráque relicta
Non valet ipsa sequi puppes, quæ vexerat aura.
Aequora lenta iacent alto torpore ligata.
Pigrius immotis hasêre paludibus vndæ.
Sic stat iners Scythicas astringens Bosporus vndas
Cùm glacie retinente fretum non impulit Ister,
Immensúmque gelu tegitur mare: comprimit vnda,
Deprendit quascunque rates: nec peruia velis
Aequora frangit eques, fluctúque latente sonantē
Orbita migrantis scindit Mæotida Bessi.
Sæua quies pelagi, mœstóque ignaua profundo
Stagna iacentis aquæ, veluti deserta rigente
Aequora natura cessant: Pontúsque vetustas
Oblitus seruare vices non commeat æstu,
Non horrore tremit: non Solis imagine vibrat.
Casibus innumeris fixæ patuêre carinæ.
Illinc infestæ classes, & inertia tonsis

Aequora

Aequora motura, grauis hinc languore profundi
Obsessis ventura fames. noua vota timori
Sunt inuenta nouo, fluctus, nimiásque precari
Ventorum vires, dum se torpentibus vnda
Excutiat stagnis, & sit mare. nubila nusquam,
Vndarúmque minæ: cœlo languente, fretóque
Naufragii spes omnis abit. sed nocte fugata
Læsum nube diem iubar extulit, imáque sensim
Concussit pelagi, mouítque Ceraunia nautis.
Inde rapi cœpere rates, atque æquora classem
Curua sequi, quæ iam vento, fluctúque secundo
Lapsa Palæstinas vncis confixit arenas.
Prima duces vidit iunctis consistere castris
Tellus, quam volucer Genusus, quam mollior Apsus
Circumeunt ripis. Apso gestare carinas
Causa palus, leni quam fallens egerit vnda.
At Genusum nunc sole niues, nunc imbre solutæ
Præcipitant: neuter longo se gurgite lassat,
Sed minimum terræ vicino littore nouit.
Hoc fortuna loco tantæ duo nomina famæ
Composuit: miseríque fuit spes irrita mundi,
Posse duces parua campi statione diremtos
Admotum damnare nefas. nam cernere vultus,
Et voces audire datur: multósque per annos
Dilectus tibi, Magne, socer, post pignora tanta,
Sanguinis infausti sobolem, mortémque nepotis,
Te nisi Niliaca propius non vidit arena.
Cæsaris attonitam miscenda ad prœlia mentem
Ferre moras scelerum partes iussere relictæ.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
Iam tum ciuili meditatus Leucada bello.
Illum sæpe minis Cæsar, precibúsque morantem
Euocat: O mundi tantorum causa malorum,

Quid

Quid Superos, & fata tenes? sunt cætera cursu
Acta meo, summam rapti per prospera belli
Te poscit Fortuna manum. num rupta vadosis
Syrtibus incerto Libye nos diuidit æstu?
Nunquid inexperto tua credimus arma profundo?
Inq; nouos traheris casus? ignaue, venire
Te Cæsar, non ire, iubet; prior ipse per hostes
Percussi medias alieni iuris arenas.
Tu mea castra times? pereuntia tempora fati
Conqueror: in ventos impendo vota, fretúmque.
Ne retine dubium cupientes ire per æquor:
Si bene nota mihi est, ad Cæsaris arma iuuentus
Naufragio venisse volet. iam voce doloris
Vtendum est: non ex æquo diuisimus orbem.
Epirum Cæsarq; tenet, totúsque Senatus:
Ausoniam tu solus habes. his térque, quatérque
Vocibus excitum postquàm cessare videbat,
Dum se deesse Deis, at non sibi numina, credit:
Sponte per incautas audet tentare tenebras,
Quod iussi timuêre, fretum: temeraria prono
Expertus cessisse Deo: fluctúsque verendos
Classibus, exigua sperat superare carina.
Soluerat armorum fessus nox languida curas:
Parta quies miseris, in quorum pectora somno
Dat vires fortuna minor: iam castra silebant:
Tertia iam vigiles commouerat hora secundos,
Cæsar sollicito per vasta silentia gressu
Vix famulis audenda parat: cunctisque relictis,
Sola placet Fortuna comes. tentoria postquàm
Egressus vigilum, somno cedentia membra
Transiluit, questus tacitè quòd fallere posset;
Littora curua legit, primisque inuênit in vndis
Rupibus exesis hærentem fune carinam.

Rectorem,

Rectorem, dominumq́; ratis secura tenebat.
Haud procul inde domus, non vllo robore fulta,
Sed sterili iunco, cannáque intexta palustri,
Et latus inuersa nudum munita phaselo.
Hæc Cæsar bis térque manu quassantia tectum
Limina commouit. molli consurgit Amyclas,
Quę dabat, alga, toro. Quisnam mea naufragus, in-(quit,
Tecta petit? aut quē nostræ Fortuna coëgit
Auxilium sperare casæ? Sic fatus, ab alto
Aggere, iam tepidæ sublato fune fauillæ,
Scintillam tenuem commotos pauit in ignes,
Securus belli; prædam ciuilibus armis
Scit non esse casas. O vita tuta facultas
Pauperis, angustíque lares! ô munera nondum
Intellecta Deûm! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Cæsarea pulsante manu? tum poste recluso,
Dux ait: Expecta votis maiora modestis,
Spésque tuas laxa iuuenis, si iussa secutus
Me vehis Hesperiam, non vltrà cuncta carinæ
Debebis, manibusq́; inopem duxisse senectam.
Ne cessa præbere Deo tua fata, volenti
Angustos opibus subitis implere Penates.
Sic fatur: quanquam plebeio tectus amictu,
Indocilis priuata loqui. tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibent nocturno credere ponto.
Nam sol non rutilas deduxit in æquora nubes,
Concordésque tulit radios: Noton altera Phœbi,
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
Orbe quoque exhaustus medio, languensq́; recessit,
Spectanteis oculos infirmo lumine passus.
Lunáque non gracili surrexit lucida cornu,
Aut orbis medii, puros exesa recessus.

Nec

Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
Ventorúmque nota rubuit: tum lurida pallens
Ora tulit vultu sub nubem tristis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus,
Nec placet incertus, qui prouocat æquora, Delphin:
Aut siccū quod mergus amat: quodq́; ausa volare
Ardea sublimis pennæ confisa natanti:
Quodq́; caput spargens vndis, velut occupet imbrē,
Instabili gressu metitur littora cornix.
Sed si magnarum poscunt discrimina rerum,
Haud dubitem præbere manus: vel littora tangam
Iussa, vel hoc potius pelagus, flatúsque negabunt.
Hæc fatur, soluensq́; ratem dat carbasa ventis:
Ad quorum motus non solùm lapsa per altum
Aëra dispersos traxêre cadentia sulcos
Sidera: sed summis etiam quæ fixa tenentur
Astra polis, sunt visa quati. niger inficit horror
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Aestuat vnda minax: flatúsque incerta futuri,
Turbida testantur conceptos æquora ventos.
Tunc rector trepidæ fatur ratis: Aspice sæuum
Quātā paret pelagus: Zephyrós ne intēdat, an Euros
Incertū est: puppim dubius ferit vndiq; pontus.
Nubibus, & cælo Notus est. si murmura ponti
Consulimus, Cori verrent mare. gurgite tanto,
Nec ratis Hesperias tanget, nec naufragus oras.
Desperare viam, & vetitos conuertere cursus
Sola salus. liceat vexata littora puppe
Prendere, ne longè nimium sit proxima tellus.
Fisus cuncta sibi cessura pericula Cæsar,
Sperne minas, inquit, pelagi, ventóque furenti
Trade sinum. Italiam si cælo auctore recusas,
Me pete. sola tibi causa hæc est iusta timoris,

Vectorem non nosse tuum; quem numina nunquam
Destituunt; de quo malè tunc Fortuna meretur,
Cùm post vota venit: medias perrumpe procellas
Tutela securè mea. cœli iste fretíque,
Non puppis nostræ labor est: hanc Cæsare pressam
A fluctu defendet onus. nec longa furori
Ventorum sæuo dabitur mora: proderit vndis
Ista ratis. nec flecte manum: fuge proxima velis
Littora: tum Calabro portu te crede potitum,
Cùm iam non poterit puppi, nostræq; saluti
Altera terra dari. quid tanta strage paretur
Ignoras? quærit pelagi, cœlique tumultu
Quid præstet Fortuna mihi. Non plura locuto
Auulsit laceros percussa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilemque superuolitantia malum
Vela tulit: sonuit, victis compagibus, alnus.
Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo,
Core, mouens æstus: iam te tollente furebat
Pontus, & in scopulos totas erexerat vndas.
Occurrit gelidus Boreas, pelagúsque retundit:
Et dubium pendet, vento cui concidat, æquor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & vndas
Torsit, & abstrusas penitus vada fecit arenas.
Nec perfert pontum Boreas ad saxa, suúmque
In fluctus Cori frangit mare: motáque possunt
Æquora subductis etiam concurrere ventis.
Non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
Aeolii iacuisse Notum sub carcere saxi
Crediderim: cunctos solita de parte ruentes
Defendisse suas violento turbine terras,
Sic pelagus mansisse loco. nam parua procellis
Æquora rapta ferunt: Aegæas transit in vndas

Tyrrhenum:

Tyrrhenum: sonat Ionio vagus Adria ponto.
Ah quotiès frustrà pulsatos æquore montes
Obruit illa dies! quàm celsa cacumina pessum
Tellus victa dedit! non vllo littore surgunt
Tam validi fluctus, alióque ex orbe voluti
A magno venêre mari, mundúmque coërcens
Monstriferos agit vnda sinus. Sic rector Olympi
Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adiuuit, regnóque accessit terra secundo,
Cùm mare conuoluit gentes, cùm littora Tethys
Noluit vlla pati, cœlo contenta teneri.
Tunc quoq; tanta maris moles creuisset in astra,
Ni Superûm rector pressisset nubibus vndas.
Non cœli nox illa fuit: latet obsitus aër
Infernæ pallore domus, nimbisque grauatus
Deprimitur, fluctúsque in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, sed obscurum nimbosus dissilit aër.
Tunc Superû conuexa tremunt, atque arduus axis
Insonuit, motáque poli compage laborant.
Extimuit Natura chaos: rupisse videntur
Concordes elementa moras, rursúsque redire
Nox manes mistura Deis. spes vna salutis,
Quòd tanta mundi nondum periêre ruina.
Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Despicitur, tantum nautæ vidêre trementes
Fluctibus è summis præceps mare: cúmque tumentes
Rursus hiant vndæ, vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra carina.
Nam pelagus, qua parte sedet, non celat arenam
Exhaustû in cumulos, omnisq; in fluctibus vnda est.
Artis opem vicêre metus: nescitq; magister
Quam frangat, cui cedat aquæ. discordia Ponti

Succurrit miseris, fluctúsque euertere puppim
Non valet in fluctus: victum latus vnda repellens
Erigit, atque omni surgit ratis ardua vento.
Non humilem Sasona vadis, non littora curuæ
Thessaliæ saxosa pauent, oræq; malignos
Ambraciæ portus: scopulosa Ceraunia nautæ
Summa timent. Credit iam digna pericula Cæsar
Fatis esse suis. tantúsne euertere, dixit,
Me Superis labor est: parua quem puppe sedentem
Tam magno petiêre mari? si gloria leti
Est pelago donata mei, bellisque negamur;
Intrepidus, quancunque datis mihi numina, mortẽ
Accipiam. licet ingentes abruperit actus
Festinata dies fatis; sat magna peregi.
Arctoas domui gentes: inimica subegi.
Arma metu: vidit Magnum mihi Roma secundum.
Iussa plebe tuli fasces per bella negatos:
Nulla meis aberit titulis Romana potestas.
Nesciat hoc quisquam, nisi tu, quæ sola meorum
Conscia votorum es, me, quanuis plenus honorum,
Et Dictator eam Stygias, & Consul ad vmbras,
Priuatum Fortuna, mori. mihi funere nullo
Est opus ô Superi: lacerum retinete cadauer
Fluctibus in mediis: desint mihi busta, rogúsque,
Dum metuar semper, terráque expecter ab omni.
Hæc fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Inualida cum puppe leuat: nec rursus ab alto
Aggere deiecit pelagi, sed pertulit vnda,
Scruposisq; angusta vacant vbi littora saxis,
Imposuit terræ. pariter tot regna, tot vrbes
Fortunamq; suam tacta tellure recepit.
Sed non tam remeans Cæsar iam luce propinqua,
Quàm tacita sua castra fuga, comitesq; fefellit.

Circunfusa

Circumfusa duci flevit, gemitúque suorum,
Et non ingratis incessit turba querelis.
Quò te dure tulit virtus temeraria Cæsar?
Aut quæ nos viles animas in fata relinquens,
Inuitis spargenda dabas tua membra procellis?
Cum tot in hac anima populorum vita, salúsque
Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis,
Sæuitia est voluisse mori. nullúsne tuorum
Emeruit comitum, fatis non posse superstes
Esse tuis? cum te raperet mare, corpora segnis
Nostra sopor tenuit. pudet heu. tibi causa petendæ
Hæc fuit Hesperiæ? visum est committere quenquam
Tam sæuo crudele mari? sors vltima rerum
In dubios casus, & prona pericula mortis
Præcipitare solet. mundi iam summa tenentem
Permisisse mari! tantum quid numina lassas?
Sufficit ad fatum belli fauor iste, labórque
Fortunæ, quòd te nostris impegit arenis?
Hinc vsus placuere Deûm, non rector vt orbis,
Nec dominus rerum, sed felix naufragus esses?
Talia iactantes, discussa nocte, serenus
Oppressit cum sole dies, fessúmque tumentes
Composuit pelagus ventis patientibus vndas.
Nec non Hesperii lassatum fluctibus æquor
Vt videre duces, purúmque insurgere cælo
Fracturum pelagus Boream, soluere carinas,
Quas ventus, doctæq; pari moderamine dextræ
Permistas habuere diu: latúmque per æquor,
Vt terrestre, coit, consertis puppibus, agmen.
Sed nox sæua modum venti, velique tenorem
Eripuit nautis, excussitq; ordine puppes.
Strymona sic gelidum, bruma pellente, relinquunt
Potura te, Nile, grues, primóque volatu

Effingunt varias, casu monstrante, figuras.
Mox vbi percussit tensas Notus altior alas:
Confusos temerè immistæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit dispersis littera pennis.
Cùm primùm redeunte die violentior aër
Puppibus incubuit, Phœbeo concitus ortu,
Prætereunt frustra tentati littora Lissi,
Nymphæúmque tenent, nudas Aquilonibus vndas.
Succedens Boreæ iam portum fecerat Auster.
Vndique collatis in robur Cæsaris armis,
Summa videns duri Magnus discrimina Martis
Iam castris instare suis: seponere tutum
Coniugii decreuit onus, Lesbóque remotam
Te procul à sæui strepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantũ mentes dominatur in æquas
Iusta Venus! dubiũ, trepidũmq́; ad prœlia, Magne,
Te quoque fecit amor: quod nolles stare sub ictu
Fortunæ, quo mundus erat, Romanáque fata,
Coniux sola fuit. mentem iam verba paratam
Destituunt, blandæq́; iuuat ventura trahentem
Indulgere moræ, & tempus subducere fatis.
Nocte sub extrema, pulso torpore quietis,
Dum fouet amplexu grauidum Cornelia curis
Pectus, & auersi petit oscula grata mariti:
Humentes mirata genas, percussáque cæco
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens, Non nunc, vita mihi dulcior, inquit,
Cùm tædet vitæ, læto sed tempore, coniux,
Venit mœsta dies, & quam nimiúmque, parumq́;,
Distulimus: iam totus adest in prœlia Cæsar.
Cedendum est bellis: quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit, desiste preces tentare: negaui
Iam mihi: non longos à me patiere recessus.

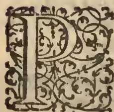
Præcipites aderunt casus: properante ruina,
Summa cadunt. satis est audisse pericula Magni.
Méque tuus decepit amor, ciuilia bella
Si spectare potes. nam me iam Marte parato
Securos cepisse pudet cum coniuge somnos,
Eq́; tuo, miserum quatient cùm classica mundum,
Surrexisse sinu. vereor ciuilibus armis
Pompeium nullo tristem committere damno.
Tutior interea populis, & tutior omni
Rege late, positamq́; procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. si numina nostras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sítque mihi, si fata premant, victórque cruentus,
Quò fugisse velim. Vix tantum infirma dolorem
Cepit, & attonito cesserunt pectore sensus.
Tandem vt vox mœstas potuit proferre querelas:
Nil mihi de fatis thalami, Superisq́; relictum est
Magne, queri: nostros non rumpit funus amores,
Nec diri fax summa rogi: sed sorte frequenti,
Plebeiáque nimis careo dimissa marito.
Hostis ad aduentum rumpamus fœdera tedæ:
Placemus Socerum. Sic est tibi cognita, Magne,
Nostra fides? credis'ne aliquid mihi tutius esse,
Quàm tibi? non'ne olim casu pendemus ab vno?
Fulminibus me sæue iubes, tantæq́; ruinæ
Absentem præstare caput? secura videtur
Sors tibi, cùm facias etiam nunc vota, perisse,
Vt nolim seruire malis: sed morte parata,
Te sequar ad manes. feriat dum mœsta remotas
Fama procul terras, viuam tibi nempe superstes.
Adde, quòd assuescis fatis, tantúmq́; dolorem
Crudelis me ferre doces. ignosce fatenti:
Posse pati, timeo. quòd si sunt vota, Deísque

Audior, euentus rerum sciet vltima coniux.
Sollicitam rupes iam te victore tenebunt,
Et puppim, quæ fata feret tam læta, timebo.
Nec soluent audita metus mihi prospera belli,
Cùm vacuis proiecta locis à Cæsare possim
Vel fugiente capi. notescent littora clari
Nominis exilio, positáque ibi coniuge Magni,
Quis Mitylenæas poterit nescire latebras?
Hoc precor extremum, si nil tibi victa relinquent
Tutius arma fuga, cùm te commiseris vndis,
Quolibet infaustam potiùs deflecte carinam:
Littoribus quærêre meis. Sic fata, relictis
Exiluit stratis amens, tormentáque nulla
Vult differre mora. non mœsti pectora Magni
Sustinet amplexu dulci, non colla tenere:
Extremúsque perit tam longi fructus amoris:
Præcipitantq; suos luctus: neutérque recedens
Sustinuit dixisse vale, vitámque per omnem
Nulla fuit tam mœsta dies: nàm cætera damna
Durata iam mente malis, firmáque tulerunt.
Labitur infelix, manibúsque excepta suorum
Fertur ad æquoreas, ac se prosternit, arenas,
Littoráque ipsa tenet, tandémque illata carina est.
Non sic infelix patriam, portúsque reliquit
Hesperios, sæui premerent cùm Cæsaris arma.
Fida comes Magni vadis duce sola relicto,
Pompeiúmque fugis. quæ nox tibi proxima venit,
Insomnis, viduo tum primùm frigida lecto,
Atque insueta quies vni, nudúmque marito
Non hærente latus. somno quàm sæpe grauata
Deceptis vacuum manibus complexa cubile est,
Atque oblita fugæ quæsiuit nocte maritum!
Nam, quamuis flamma tacitas vrente medullas,
Non

Non iuuat in toto corpus iactare cubili:
Seruatur pars illa tori. caruisse timebat
Pompeio: sed non Superi tam læta parabant.
Instabat, miseræ Magnum quæ redderet, hora.

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER SEXTVS.

POSTQVAM *castra duces, pugnæ iam mente propinqui,*
Imposuêre iugis, admotaq; comminus arma,
Parq; suum vidêre Dei, capere omnia Cæsar
Mœnia Graiorum spernit, Martemq; secundum
Iam nisi de genero fatis debere recusat.
Funestam mundo votis petit omnibus horam,
In casum quæ cuncta ferat. placet alea fati
Alterutrum mersura caput. ter collibus omneis
Explicuit turmas, & signa minantia pugnam,
Testatus nunquam Latiæ se deesse ruinæ.
Vt videt ad nullos exciri posse tumultus
In pugnam generum, sed clauso fidere vallo,

Signa mouet, tectúsque via dumosa per arua
Dyrrachii praceps rapiendas tendit ad arces.
Hoc iter aquoreo pracepit limite Magnus,
Quemq́; vocat collem Taulantius incola Petram,
Insedit castris, Ephyreáque mœnia seruat,
Defendens tutam vel solis turribus vrbem.
Non opus hanc veterum, nec moles structa tuetur,
Humanúsque labor, facilis, licet ardua tollat,
Cedere vel bellis, vel cuncta mouentibus annis.
Sed munimen habet nullo quassabile ferro,
Naturam, sedémque loci. nam clausa profundo
Vndique pracipiti. scopulisq́; vomentibus aquor,
Exiguo debet, quod non est insula, colli.
Terribiles ratibus sustentant mœnia cautes,
Ioniúmque furens rapido cũm tollitur austro,
Tẽpla, domosq́; quatit, spumatq́; in culmina pontus.
Hinc auidam belli rapuit spes improba mentem
Casaris, vt vastis diffusum collibus hostem
Cingeret ignarum, ducto procul aggere valli.
Metitur terras oculis: nec cespite tantùm
Contentus fragili subitos attollere muros,
Ingentes cautes, auulsaq́; saxa metallis,
Graiorúmque domos, direptaq́; mœnia transfert.
Extruitur, quod non aries impellere saeuus,
Quod non vlla queat violenti machina belli.
Franguntur montes, planumq́; per ardua Casar
Ducit opus: pandit fissas, turritáque summis
Disponit castella iugis, magnóque recessu
Amplexus fines, saltus, nemorosáque tesqua,
Et siluas, vastásque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castráque Casareo circundatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,

Illic mersa suos: operumq; vt summa reuisat,
Defessus Cæsar mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribátque Deis: fragili circundata testa
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Assyriis quantum populis telluris Eoæ
Sufficit in regnum, subitum, bellíque tumultu
Raptum clausit opus. tanti periêre labores.
Tot potuêre manus adiungere Seston Abydo,
Ingestóque solo Phryxeum elidere pontum,
Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
Et ratibus longæ flexus donare Maleæ,
Aut aliquem mundi, quanuis Natura negasset,
In melius mutare locum. coit area belli:
Hîc alitur sanguis terras fluxurus in omneis,
Hîc & Thessalicæ clades, Libycæq; tenentur.
Aestuat angusta rabies ciuilis arena.
Prima quidem surgens operum structura fefellit
Pompeium: veluti mediæ qui tutus in aruis
Sicaniæ rapidum nescit latrare Pelorum:
Aut vaga cùm Tethys, Rutupinaq; littora feruent,
Vnda Caledonios fallit turbata Britannos.
Vt primùm vasto septas videt aggere terras:
Ipse quoque à tuta deducens agmina Petra
Diuersis spargit tumulis, vt Cæsaris arma
Laxet, & effuso claudentem milite tendat,
Ac tantum septi vallo sibi vendicat agri,
Parua Mycenææ quantum sacrata Dianæ
Distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma:
Quóque modo Roma prælapsus mœnia Tybris
In mare descendit, si nusquam torqueat amnem.
Classica nulla sonant, iniussáque tela vagantur:

Et ſit ſæpe nefas, iaculum tentante lacerto.
Maior cura duces miſcendis abſtrahit armis.
Pompeium exhauſtæ præbenda ad pabula terræ,
Qua currens obtriuit eques, gradibúſque citatis
Vngula frondentem diſcuſſit cornea campum.
Belliger attonſis ſonipes defeſſus in aruis,
Aduectos cùm plena ferant præſepia culmos,
Ore nouas poſcens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora tum ſoluit tabes, & digerit artus.
Traxit iners cœlum fluidæ contagia peſtis
Obſcuram in nubem. tali ſpiramine Neſis
Emittit Stygium nebuloſis aëra ſaxis,
Antráque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, cœlóque paratior vnda
Omne pati virus durauit viſcera cœno.
Iam riget atra cutis, diſtentúque lumina rumpit:
Igneáque in vultus, & ſacro feruida morbo
Peſtis abit, feſſúmque caput ſe ferre recuſat.
Iam magis atque magis præceps agit omnia fatum:
Nec medii dirimunt morbi vitamq́, necémque:
Sed languor cum morte venit, turbáque cadentum
Aucta lues, dum miſta iacent incondita viuis
Corpora: nam miſeros vltra tentoria ciues
Spargere funus erat. tamen hos minuêre labores
A tergo pelagus, pulſúſque Aquilonibus aër,
Littoráque, & plenæ peregrinæ meſſe carinæ.
At liber terræ ſpatioſis collibus hoſtis
Aëre non pigro, nec inertibus angitur vndis:
Sed patitur ſæuam, veluti circundatus arcta
Obſidione, famem. nondum ſurgentibus altam
In ſegetem culmis, cernit miſerabile vulgus
In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos,

Et

Et morsu spoliare nemus, letúmque minanteis
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas:
Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morsu,
Quæq; per abrasas vtero demittere fauces,
Plurimáque humanis antehac incognita mensis
Diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.
Vt primùm libuit ruptis euadere claustris
Pompeio, cunctásque sibi permittere terras:
Non obscura petit latebrosæ tempora noctis,
Et raptum furto soceri cessantibus armis
Dedignatur iter: latis exire ruinis
Quærit, & impulso turres confringere vallo,
Perq; omneis gladios, & quà via cæde paranda est.
Opportuna tamen valli pars visa propinqui,
Quam Minuti castella vocant, & confraga densis
Arboribus dumeta tegunt. huc puluere nullo
Proditus agmen agit, subitúsque ad mœnia venit.
Tot simul è campis Latiæ fulsêre volucres:
Tot cecinêre tubæ. ne quid victoria ferro
Deberet, pauor attonitos confecerat hostes.
Quod solum valuit virtus, iacuêre peremti,
Debuerant quo stare loco: qui vulnera ferrent
Iam deerant, nimbúsque ferens tot tela peribat.
Tum piceos voluunt immissæ lampadis ignes:
Tum quassæ nutant turres, lapsúmque minantur.
Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Iam Pompeianæ celsi super ardua valli
Exierant Aquilæ: iam mundi iura petebant.
Quem non mille simul turmis, nec Cæsare toto
Auferret Fortuna locum, victoribus vnus
Eripuit, vetuítque capi: seq; arma tenente,
Ac nondum strato, Magnum vicisse negauit.
Scæua viro nomen: castrorum in plebe merebat

Ante

Ante feras Rhodani gentes: ibi sanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
Pronus ad omne nefas, & qui nesciret, in armis
Quàm magnum virtus crimen ciuilibus esset.
Hic vbi quærentes socios iam Marte relicto
Tuta fugæ cernit, Quò vos pauor, inquit, abegit
Impius; & cunctis ignotus Cæsaris armis?
O famuli turpes, seruum pecus, absque cruore
Terga datis morti? cumulo vos deesse virorum
Non pudet, & bustis, intérque cadauera quæri?
Non ira saltem iuuenes, pietate remota,
Stabitis? è cunctis, per quos erumperet hostis,
Nos sumus electi. non paruo sanguine Magni
Ista dies ierit. peterem fœlicior vmbras
Cæsaris in vultu. testem hunc Fortuna negauit:
Pompeio laudante cadam. confringite tela
Pectoris incursu, iugulísque retundite ferrum.
Iam longinqua petit puluis, sonitúsque ruinæ,
Securásque fragor concussit Cæsaris aures.
Vincimus ô socii; veniet, qui vindicet arces,
Dum morimur. mouit tantum vox illa furorem,
Quantum non primo succendunt classica cantu:
Mirantésq; virum, atque auidi spectare, sequuntur
Scituri iuuenes, numero deprensa, locóque,
An plus quàm mortem virtus daret. ille ruenti
Aggere consistit, primúmque cadauera plenis
Turribus euoluit, subeuntésque obruit hostes
Corporibus: totæq; viro dant tela ruinæ,
Roboráque, & moles; hostíq; se ipse minatur.
Nunc sude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, & valli summa tenentes
Amputat ense manus: caput obterit, ossáque saxo,
Ac malè defensum fragili compage cerebrum

Dissipat:

Dissipat: alterius flamma crinésque, genásque
Succendit: strident oculis ardentibus ignes.
Vt primùm cumulo crescente cadauera murum
Admouêre solo: nòn segnior èxtulit illum
Saltus, & in medias iecit super arma cateruas,
Quàm per summa rapit celerem venabula pardum.
Tunc densos inter cuneos compressus, & omni
Vallatus bello vincit, quem respicit, hostem.
Iamq; hebes, & crasso non asper sanguine mucro
Percussam Scæuæ frangit, non vulnerat, hostem.
Perdidit ensis opus, frangit sine vulnere membra.
Illum tota premit moles, illum omnia tela.
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix:
Parq; nouum Fortuna videt concurrere, bellum,
Atque virum. fortis crebris sonat ictibus vmbo,
Et galeæ fragmenta caua compressa perurunt
Tempora: nec quicquam nudis vitalibus obstat
Iam, præter stantes in summis ossibus hastas.
Quid nunc vesani iaculis, leuibúsque sagittis
Perditis hæsuros nunquam vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata phalarica neruis
Obruat, aut vasti muralia pondera saxi:
Hunc aries ferro, ballistáque limine portæ
Summoueat: stat non fragilis pro Cæsare murus,
Pompeiúmque tenet: iam pectora non tegit armis:
Ac veritus credi clypeo, lauáque vacasse,
Aut culpa vixisse sua, tot vulnera belli
Solus obit, densámque ferens in pectore siluam,
Iam gradibus fessis, in quem cadat, eligit hostem,
Par pelagi monstris. Libycæ sic belua terræ,
Getulus densis Elephas oppressus ab armis
Omne repercussum squalenti missile tergo
Frangit, & hærentes mota cute discutit hastas.

Viscera

Viscera tuta latent penitus, citráque cruorem
Confixæ stant tela feræ: tot facta sagittis,
Tot iaculis, vnam non explent vulnera mortem.
Dictæa procul ecce manu Gortynis arundo
Tenditur in Scæuam, quæ voto certior omni
In caput, atq; oculi læuum descendit in orbem.
Ille moras ferri, neruorum & vincula rumpit,
Affixam vellens oculo pendente sagittam
Intrepidus, telúmque suo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter post ictum sæuior vrsa,
Cùm iaculum parua Libys amentauit habena,
Se rotat in vulnus: telúmque irata receptum
Impetit, & secum fugientem circuit hastam.
Perdiderat vultum rabies: stetit imbre cruento
Informis facies: lætus fragor æthera pulsat
Victorum: maiora viris de sanguine paruo
Gaudia non faceret conspectum in Cæsare vulnus.
Ille tegens alta suppressum mente dolorem,
Mitis, & à vultu penitus virtute remota,
Parcite, ait, ciues: procul hinc auertite ferrum:
Collatura meæ nil sunt iam vulnera morti:
Non eget ingestis, sed vulsis pectore telis.
Tollite, & in Magni viuentem ponite castris:
Hoc vestro præstate duci: sit Scæua relicti
Cæsaris exemplum potius, quàm mortis honestæ.
Credidit infelix simulatis vocibus Aulus:
Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
Membráque captiui pariter laturus, & arma,
Fulmineum mediis excepit faucibus ensem.
Incaluit virtus: atq; vna cæde refectus
Soluat, ait, pœnas, Scæuam quicunq; subactum
Sperauit: pacem gladio si quærit ab isto
Magnus, adorato submittat Cæsare signa.

An similem vestri, segnemq; ad fata putastis?
Pompeii vobis minor est, causaq; Senatus,
Quàm mihi mortis amor. Simul hæc effatus, & altis
Cæsareas pulsis testatur adesse cohortes.
Dedecus hic belli Magno, crimenque remisit,
Ne solum totæ fugerent te Scæua cateruæ:
Subducto qui Marte ruis: nam sanguine fuso
Vires pugna dabat. labentem turba suorum
Excipit, atque humeris defectum imponere gaudet.
Ac velut inclusum perfosso in pectore numen,
Et viuam magnæ speciem Virtutis adorant:
Teláque confixis certant euellere membris,
Exornantq; Deos, ac nudum pectore Martem
Armis Scæua tuis. felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus Iber, aut si tibi terga dedisset
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
Non tu bellorum spoliis ornare Tonantis
Templa potes, non tu lætis vlulare triumphis.
Infelix, quanta dominum virtute parasti!
Nec magis hac Magnus castrorum parte repulsus
Intra claustra piger dilato Marte quieuit,
Quàm mare lassatur, cùm se tollentibus Euris
Frangentem fluctus scopulum ferit, aut latus alti
Montis adest, serámque sibi parat vnda ruinam.
Hinc vicina petens placido castella profundo
Incursu gemini Martis rapit: armáque latè
Spargit, & effuso laxat tentoria campo:
Mutandæq; iuuat permissa licentia terræ.
Sic pleno Padus ore tumens super aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros.
Succubuit si qua tellus, cumulúmque furentem
Vndarum non passa, ruit: tum flumine toto
Transit, & ignotos aperit sibi gurgite campos.

Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado. vix prœlia Cæsar
Senserat, elatus specula quæ prodidit ignis.
Inuenit impulsos presso iam puluere muros,
Frigidáque vt veteris deprendit signa ruinæ;
Accendit pax ipsa loci, mouítque furorem
Pompeiana quies, & victo Cæsare somnus.
Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax: qui Cæsaris arma
Segnius haud vidit, quam malo nauta tremente
Omnia Circeæ subducit vela procellæ:
Agmináque interius muro breuiore recepit,
Densius vt parua disponeret arma corona.
Transierat primi Cæsar munimina valli,
Cum super è totis emisit collibus agmen,
Effudítque acies obseptum Magnus in hostem.
Non sic Aetnæis habitans in vallibus horret
Enceladum spirante Noto, cùm tota cauernas
Egerit, & torrens in campos defluit Ætna:
Cæsaris vt miles glomerato puluere victus
Ante aciem, cæci trepidus sub nube timoris
Hostibus occurrit fugiens, inq́; ipsa pauendo
Fata ruit. totus mitti ciuilibus armis
Vsque vel in pacem potuit cruor: ipse furenteis
Dux tenuit gladios. fœlix, ac libera legum
Roma fores, iurísque tui, vicisset in illo
Si tibi Sylla loco. dolet heu, sempérque dolebit,
Quòd scelerum Cæsar prodest tibi summa tuorum
Cum genero pugnasse pio. Prô tristia fata,
Non Vticæ Libye clades, Hispania Mundæ
Flesset, & infando pollutus sanguine Nilus
Nobilius Phario gestasset rege cadauer:
Nec Iuba Marmaricas nudus pressisset arenas,

Pœnorumq́

Pœnorumq; umbras placasset sanguine fuso
Scipio: nec sancto caruisset vita Catone.
Ultimus esse dies potuit tibi Roma malorum:
Exire è mediis potuit Pharsalia fatis.
Deserit aduerso possessam numine sedem
Cæsar, & Emathias lacero petit agmine terras.
Arma secuturum soceri, quacunque fugasset,
Tentauere sui comites diuertere Magnum,
Hortati, patrias sedes, atque hoste carentem
Ausoniam peteret. Nunquam me Cæsaris, inquit,
Exemplo reddam patriæ, nunquámque videbit
Me, nisi dimisso redeuntem milite Roma.
Hesperiam potui, motu surgente, tenere,
Si vellem patriis aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
Extremum Scythici transcendam frigoris orbem,
Ardentésque plagas. victor tibi, Roma, quietem
Eripiam, qui, ne premerent te prœlia, fugi?
Ah potius, ne quid bello patiaris in isto,
Te Cæsar putet esse suam. sic fatus, in ortus
Phœbeos conuertit iter, terráq; secutus
Deuia, quà vastos aperit Candauia saltus,
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant,
Thessaliam, qua parte diem brumalibus horis
Attollit Titan, rupes Ossæa coërcet.
Cum per summa poli Phœbum trahit altior æstas,
Pelion opponit radiis nascentibus umbras.
At medios ignes cœli, rabidíque Leonis
Solstitiale caput nemorosus submouet Othrys.
Excipit aduersos Zephyros, & Iapyga Pindus,
Et maturato præcidit vespere lucem.
Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.

Hos inter montes media qui valle premuntur,
Perpetuis quondam latuêre paludibus agri:
Flumina dum campi retinent, nec peruia Tempe
Dant aditus pelago, stagnumq; implentibus vndis
Crescere cursus erat. postquam discessit Olympo
Herculea grauis Ossa manu, subitaq; ruinam
Sensit aqua Nereus: melius mansura sub vndis,
Emathis æquorei regnum Pharsalos Achillis
Eminet, & prima Rhœtêia littora pinu
Quæ tetigit Phylace, Pteleosq;, & Dorion ira
Flebile Pieridum, Trachin, pretióque nefandæ
Lampados Herculeis fortis Melibœa pharetris:
Atque olim Larissa potens: vbi nobile quondam
Nunc super Argos arant: veteres vbi fabula Thebas
Monstrat Echionias: vbi quondã Pentheos exul,
Colla, capútque ferens supremo tradidit igni,
Questa quòd hoc solum nato rapuisset Agaue.
Ergò abrupta palus multos discessit in amnes.
Purus in occasus, parui sed gurgitis, Aeas
Ionio fluit inde mari: nec fortior vndis
Labitur auectæ pater Isidis, & tuus, Oeneu,
Penè gener crassis oblimat Echinadas vndis:
Et Meleagream maculatus sanguine Nessi
Euenos Calydona secat. ferit amne citato
Maliacas Sperchios aquas: & flumine puro
Irrigat Amphrysos famulantis pascua Phœbi.
Quiq; nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenues ventos suspirat Anauros.
Et quisquis pelago per se non cognitus amnis
Peneo donauit aquas. it gurgite rapto
Apidanos: nunquamq; celer, nisi mistus, Enipeus.
Accipit Asopos cursus, Phœnixq;, Melásque.
Solus in alterius nomen cùm venerit vndas,

Defendit

Defendit Titaresus aquas, lapsusq; supernè
Gurgite Penei pro siccis vtitur aruis.
Hunc fama est Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluuii contagia vilis
Nolle pati, superúmque sibi seruare timorem.
Vt primùm emissis patuerunt amnibus arua,
Pinguis Bœbiciò discessit vomere sulcus:
Mox Lelegum dextra pressum descendit aratrum.
Æolidæ, Dolopésque solum fregere coloni,
Et Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis.
Illic semiferos Ixionidas Centauros
Fœta Pelethroniis nubes effudit in antris.
Aspera te Pholoës frangentem Monyche saxa,
Téque sub Oetæo torquentem vertice vulsas
Rhœce ferox, quas vix Boreas inuerteret, ornos:
Hospes & Alcidæ magni Phole: téque per amnem
Improbe Lernææ vector passure sagittas:
Téque senex Chiron, gelido qui sidere fulgens
Impetis Aemonio maiorem Scorpion arcu.
Hac tellure feri micuerunt semina Martis.
Primus ab æquorea percussis cuspide saxis
Thessalicus sonipes bellis feralibus omen
Exiluit; primus chalybem, frenósque momordit,
Spumauitq; nouis Lapithæ domitoris habenis.
Prima fretum scindens Pagasæo littore pinus,
Terrenum ignotas hominem proiecit in vndas.
Primus Thessalicæ rector telluris Itonus
In formam calidæ percussit pondera massæ,
Fudit & argentum flammis, aurúmque moneta
Fregit, & immensis coxit fornacibus æra.
Illic, quod populos scelerata impegit in arma,
Diuitias numerare datum est. hinc maxima serpens
Descendit Python, Cyrrhæáque fluxit in antra:

Vnde & Thessalica veniunt ad Pythia laurus.
Impius hinc prolem superis immisit Aloeus,
Inseruit celsis prope se cùm Pelion astris,
Sideribúsque vias incumbens abstulit Ossa.
Hac vbi damnata fatis tellure locarunt
Castra duces, cunctos belli præsaga futuri
Mens agitat, summíq; grauem discriminis horam
Aduentare palam est. propius iam fata moueri
Degeneres trepidant animi, peioráque versant.
Ad dubios pauci præsumpto robore casus
Spemq; metúmque ferunt. Turba sed mistus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllæis exul grassatus in vndis,
Polluit æquoreos Siculus pirata triumphos,
Qui stimulante metu fati prænoscere cursus,
Impatiensq; moræ, venturisque omnibus æger,
Non tripodas Deli, non Pythia consulit antra,
Nec quæsisse libet, primis quid frugibus altrix
Ore Iouis Dodona sonet, quis noscere fibra
Fata queat, quis prodat aues, quis fulgura cœli
Seruet, & Assyria scrutetur sidera cura,
Aut si quid tacitum, sed fas, erat. ille supernis
Detestanda Deis sæuorum arcana Magorum
Nouerat, & tristeis sacris feralibus aras,
Vmbrarum, Ditisque fidem: miseróque liquebat
Scire parum Superos. vanum, sæuúmque furorem
Adiuuat ipse locus, vicináque mœnia castris
Hæmonidum, ficti quas nulla licentia monstri
Transierat, quarum, quicquid non creditur, ars est.
Thessala quinetiam tellus herbásque nocenteis
Rupibus ingenuit, sensuráque saxa canentes
Arcanum ferale Magos. ibi plurima surgunt
Vim factura Deis. & terris hospita Colchis

Legit

Legit in Hæmoniis, quas non aduexerat, herbas:
Impia, tot populis, tot surdas gentibus aures
Cælicolûm, diræ conuertunt carmina gentis.
Vna per æthereos exit vox illa recessus,
Verbáque ad inuitum perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, cælique volubilis vnquam
Auocat. infandum tetigit cùm sidera murmur,
Tunc Babylon Persea licet, secretáque Memphis
Omne vetustorum soluat penetrale Magorum:
Abducit superos alienis Thessalis aris.
Carmine Thessalidum dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor: flammísque seueri
Illicitis arsêre senes. nec noxia tantum
Pocula perficiunt, aut cùm turgentia succo
Frontis amaturæ subducunt pignora fœtæ.
Mens hausti nulla sanie polluta veneni
Excantata perit. quos non concordia misti
Alligat vlla tori, blandæq; potentia formæ,
Traxerunt torti magica vertigine fili.
Cessauêre vices rerum: dilatáque longa
Hæsit nocte dies: legi non paruit æther.
Torpuit & præceps audito carmine mundus:
Axibus & rapidis impulsos Iuppiter vrgens
Miratur non ire polos. nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo:
Et tonat ignaro cælum Ioue. vocibus iisdem
Humentes latè nebulas, nimbósque solutis
Excussêre comis. ventis cessantibus, æquor
Intumuit: rursus vetitum sentire procellas
Conticuit turbante Noto: puppímq; ferentes
In ventum tumuêre sinus. de rupe pependit
Abscissa fixus torrens: amnísq; cucurrit
Non quà pronus erat. Nilum non extulit æstas:

Mæander direxit aquas: Rhodanumq́; morantem
Præcipitauit Arar: submisso vertice montes
Explicuêre iugum. nubes suspexit Olympus:
Solibus & nullis Scythicæ, cum bruma rigeret,
Dimaduêre niues: impulsam sidere Tethyn
Reppulit Hæmonidum, defenso littore, carmen.
Terra quoque immoti concussit ponderis axem,
Et medium vergens nisu titubauit in orbem.
Tantæ molis onus percussum voce recessit,
Prospectúmque dedit circumlabentis Olympi.
Omne potens animal leti, genitúmque nocere,
Et pauet Hæmonias, & mortibus instruit arteis.
Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum
Ore fouent blando: gelidos his explicat orbes,
Inq́; pruinoso coluber distenditur aruo.
Viperei coëunt, abrupto corpore, nodi:
Humanóque cadit serpens afflata veneno.
Quis labor hic superis, cantus herbásque sequendi,
Spernendique timor? cuius commercia pacti
Obstrictos habuêre Deos? parere necesse est,
An iuuat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis valuêre minis? hoc iuris in omneis
Est illis superos? an habent hæc carmina certum
Imperiosa Deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipse, potest? illis & sidera primum
Præcipiti deducta polo: Phœbéque serena
Non aliter diris verborum obsessa venenis
Palluit, & nigris, terrenisque ignibus arsit,
Quàm si fraterna prohiberet imagine tellus,
Insererétque suas flammis cœlestibus vmbras.
Et patitur tantos cantu deprensa labores
Donec suppositas propior despumet in herbas.
Hos scelerum ritus, hæc diræ carmina gentis

Effera

Effera damnârat nimiæ pietatis Erichtho,
Inq́; nouos ritus pollutam duxerat artem.
Illi nanque nefas vrbis submittere tecto
Aut laribus ferale caput: desertáque busta
Incolit, & tumulos expulsis obtinet Vmbris,
Grata Deis Erebi. cœtus audire silentum,
Nosse domos Stygias, arcanáque Ditis operti
Non Superi, non vita vetat. tenet ora profanæ
Fœda situ macies, cœlóque ignota sereno.
Terribilis Stygio facies pallore grauatur,
Impexis onerata comis. si nimbus, & atræ
Sidera subducunt nubes, tunc Thessala nudis
Egreditur bustis, nocturnáque fulgura captat.
Semina fœcundæ segetis calcata perussit,
Et non letiferas spirando perdidit auras.
Nec superos orat, nec cantu supplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa litantis
Nouit: funereas aris imponere flammas
Gaudet, & accenso rapuit quæ tura sepulcro.
Omne nefas Superi prima iam voce precantis
Concedunt, carménque timent audire secundum.
Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes,
Infodit busto: fatis debentibus annos
Mors inuita subit: peruersa funera pompa
Rettulit à tumulis: fugêre cadauera letum.
Fumantes iuuenum cineres, ardentiáque ossa
E mediis rapit illa rogis, ipsamq́; parentes
Quam tenuêre, facem: nigróque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, vestésque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.
Ast vbi seruantur saxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta durescunt tabe medullæ
Corpora; tunc omneis auidè desæuit in artus,

Immersitq; manus oculis: gaudétque gelatos
Effodisse orbes: & siccæ pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodósque nocenteis
Ore suo rupit: pendentia corpora carpsit,
Abrasitq; cruces: percussáque viscera nimbis
Vulsit, & incoctas admisso sole medullas.
Insertum manibus chalybem, nigrámque per artus
Stillantis tabi saniem, virúsque coactum
Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.
Et quacunque iacet nudum tellure cadauer,
Ante feras, volucrésq; sedet: nec carpere membra
Vult ferro, manibúsque suis, morsúsq; luporum
Expectat, siccis raptura è faucibus artus.
Nec cessant à cæde manus, si sanguine viuo.
Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto.
Nec refugit cædes, viuum si sacra cruorem,
Extáque funereæ poscunt trepidantia mensæ:
Vulnere sic ventris, non, quà Natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
Et quoties sæuis opus est, ac fortibus vmbris,
Ipsa facit manes: hominum mors omnis in vsu est.
Illa genæ florem primæuo corpore vulsit,
Illa comam læua morienti abscîdit ephebo.
Sæpe etiam caris cognato in funere dira
Thessalis incubuit membris: atque oscula fingens,
Truncauítque caput, compressáque dentibus ora
Laxauit: siccóque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,
Arcanúmque nefas Stygias mandauit ad vmbras.
Hanc vt fama loci Pompeio prodidit: alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub nostra tellure diem: deserta per arua
Carpit iter. fidi scelerum, suetíque ministri

Effractos circum tumulos, ac busta vagati,
Conspexere procul prærupta in caute sedentem,
Qua iuga deuexus Pharsalica porrigit Aemus.
Illa Magis, magicisq; Deis incognita verba
Tentabat, carménque nouos fingebat in vsus.
Namq; timens, ne Mars alium vagus iret in orbem,
Emathis & tellus tam multa cæde careret,
Pollutos cantu, dirisque venefica succis
Conspersos, vetuit transmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura suas, vsuráque mundi
Sanguine: cæsorum truncare cadauera Regum
Sperat, & Hesperiæ cineres auertere gentis,
Ossáque nobilium, tantosq; acquirere manes.
Hic ardor, solusque labor, quid corpore Magni
Proiecto rapiat, quos Cæsaris inuolet artus.
Quam prior affatur Pompeii ignaua propago.
O decus Hæmonidum, populis quæ pandere fata,
Quæq; suo ventura potes deuertere cursu,
Te precor, vt certum liceat mihi noscere finem,
Quem belli fortuna paret. non vltima turbæ
Pars ego Romanæ, Magni clarissima proles,
Vel dominus rerum, vel tanti funeris hæres.
Mens dubiis percussa pauet, rursusque parata est
Certos ferre metus. hoc casibus eripe iuris,
Ne subiti, cæcique ruant: vel numina torque,
Vel tu parce Deis, & Manibus exprime verum.
Elysias resera sedes, ipsamque vocatam,
Quos petat e nobis, Mortem tibi coge fateri.
Non humilis labor est: dignum, quod quærere cures,
Vel tibi, quo tanti præponderet alea fati.
Impia lætatur vulgati nomine famæ
Thessalis, & contra: Si fata minora moueres,
Pronum erat, ô iuuenis, quos velles (inquit,) in actus

Inuitos

Inuitos præbere Deos. conceditur arti,
Vnam cum radiis presserunt sidera mortem,
Inseruisse moras: &, quamuis fecerit omnis
Stella senem, medios herbis abrumpimus annos.
At simul à prima descendit origine mundi
Causarum series, atque omnia fata laborant
Si quicquam mutare velis, vnoque sub ictu
Stat genus humanũ: tunc, Thessala turba fatemur,
Plus Fortuna potest. sed si prænoscere casus
Contentus, faciles aditus, multique patebunt
Ad verum: tellus nobis, ætherque, chaosq́;,
Aequoraq́;, & campi, Rhodopeaq́; saxa loquentur.
Sed pronum, cum tanta noua sit copia mortis,
Emathiis vnum campis attollere corpus,
Vt modò defuncti, tepidique cadaueris ora
Plena voce sonent: ne membris sole perustis
Auribus incertum feralis strideat vmbra.
Dixerat: & noctis geminatis arte tenebris,
Mœstum tecta caput squalenti nube, pererrat
Corpora cæsorum, tumulis proiecta negatis.
Continuo fugêre lupi, fugêre reuulsis
Vnguibus impastæ volucres, dum Thessala vatem
Eligit, & gelidas leto scrutata medullas,
Pulmonis rigidi stantes sine vulnere fibras
Inuenit, & vocem defuncto in corpore quærit.
Fata peremtorum pendent iam multa virorum,
Quem superis reuocasse velit. si tollere totas
Tentasset campis acies, & reddere bello:
Cessissent leges Erebi, monstroque potenti
Extractus Stygio populus pugnasset Auerno.
Electum tandem traiecto gutture corpus
Ducit, & inserto laqueis feralibus vnco,
Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadauer
Victurum:

Victurum: montisque caui, quem tristis Ericbtho
Damnârat sacris, alta sub rupe locatur.
Haud procul à Ditis cæcis depressa cauernis
In præceps subsedit humus: quam pallida pronis
Vrget silua comis, & nullo vertice cœlum
Suspiciens, Phœbo non peruia taxus opacat.
Marcentes intus tenebræ, pallensq́; sub antris
Longa nocte situs, nunquam, nisi carmine factum,
Lumen habet. non Tænareis sic faucibus aër
Sedit iners, mæstum mundi confine latentis,
Ac nostri: quò non metuunt emittere manes
Tartarei reges. nam quanuis Thessala vates
Vim faciat fatis, dubium est, quod traxerit illuc
Aspiciat Stygias, an quod descenderit, vmbras.
Discolor, & vario furialis cultus amictu
Induitur, vultúsque operitur crine soluto,
Et coma vipereis substringitur horrida sertis.
Vt pauidos iuuenis comites, ipsumq́; trementem
Conspicit, exanimi defixum lumina vultu:
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores:
Iam noua, iam vera reddetur vita figura:
Vt quanuis pauidi possint audire loquentem.
Si verò Stygiosq́; lacus, ripámque sonantem
Ignibus ostendam, si me præsente videri
Eumenides possent, villosáque colla colubris
Cerberus excutiens, & vincti terga Gigantes;
Quis timor ignaui metuentes cernere manes?
Pectora tunc primum feruenti sanguine supplet
Vulneribus laxata nouis: tabóque medullas
Abluit: & virus largè lunare ministrat.
Huc quicquid fœtu genuit Natura sinistro
Miscetur. non spuma canũ, quibus vnda timori est,
Viscera non lyncis, non diræ nodus hyænæ

Defuit,

Defuit, & cerui pasti serpente medulla:
Non puppim retinens, Euro tendente rudentes,
In mediis echeneïs aquis, oculíque draconum,
Quæq; sonant feta tepefacta sub alite saxa:
Non Arabum volucer serpens, innatáque rubris
Æquoribus custos pretiosæ vipera conchæ:
Aut viuentis adhuc Libyci membrana cerastæ,
Aut cinis Eoa positi Phœnicis in ara.
Quò postquàm viles, & habentes nomina pestes
Contulit: infando saturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirum nascentibus inspuit, herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa veneni:
Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excantare Deos, confundit murmura primùm
Dissona, & humanæ multùm discordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemitúsque luporum.
Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur,
Quod strident vlulantq; feræ, quod sibilat anguis
Exprimit, & planctus illisæ cautibus vndæ,
Siluarúmque sonum, fractæq; tonitrua nubis:
Tot rerum vox vna fuit. mox cætera cantu
Explicat Hæmonio, penetrátque in Tartara lingua.
Eumenides, Stygiúmque nefas, pœnæq; nocentum,
Et Chaos innumeros auidum confundere mundos,
Et Rector terræ, quem longa in secula torquet
Mors dilata deum, Styx, &, quos nulla meretur
Thessalis, Elysios, cœlum, matrémque perosa
Persephone, nostræq; Hecates pars vltima, per quã
Manibus & mihi sunt tacitæ commercia linguæ:
Ianitor & sedis laxæ, qui viscera sæuo
Spargis nostra cani: repetitáque fila sorores
Fracturæ: túque ô flagrantis portitor vndæ
Iam lassate senex ad me redeuntibus vmbris:

Exaudite

Exaudite preces, si vos satis ore nefando,
Pollutóque voco, si nunquàm hæc carmina fibris
Humanis ieiuna cano, si pectora plena
Sæpe dedi, & laui calido prosecta cerebro:
Si quis, qui vestris caput, extáque lancibus infans
Imposuit, victurus erat, parête precanti.
Non in Tartareo latitantem poscimus antro,
Assuetámque diu tenebris, modò luce fugata
Descendentem animam: primo pallentis hiatu
Hæret adhuc Orci. licet has exaudiat herbas
Ad manes ventura semel. Ducis omina nato
Pompeiana canat noti modò militis vmbra,
Si bene de vobis ciuilia bella merentur.
Hæc vbi fata caput, spumantiáque ora leuauit,
Aspicit astantem proiecti corporis vmbram,
Exanimes artus, inuisáque claustra timentem
Carceris antiqui. pauet ire in pectus apertum,
Visceráque, & ruptas letali vulnere fibras.
Ah miser, extremum cui mortis munus iniquæ
Eripitur non posse mori. miratur Erichtho
Has fatis licuisse moras, iratáque morti
Verberat immotum viuo serpente cadauer:
Pérque cauas terræ, quas egit carmine, rimas
Manibus illatrat, regníque silentia rumpit.
Tisiphone, vocísque meæ secura Megæra,
Non agitis sæuis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? iam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiásque canes in luce superna
Destituam: per busta sequar, per funera custos,
Expellam tumulis, abigam vos omnibus vrnis.
Teq́, Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta soles, Hecate, pallenti tabida forma,
Ostendam, faciémque Erebi mutare vetabo.

Eloquar immenso terræ sub pondere, quæ te
Contineant, Ennæa, dapes, quo fœdere mœstum
Regem noctis ames, quæ te contagia passam
Noluerit reuocare Ceres. tibi pessime mundi
Arbiter immittam ruptis Titana cauernis,
Et subito feriêre die. Paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concussa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
Verberibúsque suis trepidam castigat Erinnym,
Indespecta tenet vobis qui Tartara, cuius
Vos estis superi, Stygias qui peierat vndas?
Protinus astrictus caluit cruor, atráque fouit
Vulnera, & in venas extremaq́, membra cucurrit.
Percussæ gelido trepidant sub pectore fibræ:
Et noua desuetis subrepens vita medullis,
Miscetur morti. tunc omnis palpitat artus:
Tenduntur nerui: nec se tellure cadauer
Paulatim per membra leuat, terráque repulsū est,
Erectúmque simul. distento lumina rictu
Nudantur. non dum facies viuentis in illo,
Iam morientis erat. remanet pallorq́, rigórque,
Et stupet illatus mundo. sed murmure nullo
Ora astricta sonant. vox illi, linguáque tantum
Responsura datur. dic, inquit Thessala, magna,
Quod iubeo, mercede mihi: nam vera locutum
Immunem toto mundi præstabimus æuo
Artibus Hæmoniis: tali tua membra sepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine siluis,
Vt nullos cantata magos exaudiat vmbra.
Sit tanti vixisse iterum: nec verba, nec herbæ
Audebunt longæ somnum tibi soluere Lethes,
A me morte data. tripodas, vatésque deorum
Sors obscura tenet. certus discedit ab vmbris

Quisquis

Quisquis vera petit, duráq; oracula mortis
Fortis adit. ne parce, precor. da nomina rebus,
Da loca, da vocem qua mecum fata loquantur.
Addidit & carmen, quo, quicquid consulit, vmbrã
Scire dedit. Mœstum fletu manante cadauer,
Tristia non equidem Parcarum stamina, dixit,
Respexi, tacitæ reuocatus ab aggere ripæ:
Quod tamen è cunctis mihi noscere contigit vmbris,
Effera Romanos agitat discordia manes,
Impiáque infernam ruperunt arma quietem.
Elysias alii sedes, ac Tartara mœsta
Diuersi liquêre duces: quid fata pararent,
Hi fecêre palàm. tristis felicibus vmbris
Vultus erat. vidi Decios, natúmque, patrémque,
Lustrales bellis animas, flentémque Camillum,
Et Curios; Syllam de te Fortuna querentem.
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infaustam sobolem. maior Carthaginis hostis,
Non seruituri mœret Cato fata nepotis.
Solum te Consul depulsis prime tyrannis
Brute pias inter gaudentem vidimus vmbras.
Abruptis Catilina minax, fractísque catenis
Exultat, Mariíque truces, nudíque Cethegi.
Vidi ego lætantes popularia nomina Drusos,
Legibus immodicos, ausósq; ingentia Gracchos.
Æternis chalybum nodis, & carcere Ditis
Constrictæ plausêre manus: campósque piorum
Poscit turba nocens. regni possessor inertis
Pallentes aperit sedes, abruptáque saxa
Asperat, & durum vinclis adamanta, parátque
Pœnam victori. refer hæc solatia tecum,
O iuuenis, placido manes, patrémque, domúmque,
Expectare sinu, regníque in parte serena

Pompeio seruare locum. nec gloria parua
Sollicitet vita: veniet qua misceat omneis
Hora duces. properate mori, magnóque superbi
Quanuis è paruis animo descendite bustis,
Et Romanorum manes calcate Deorum.
Quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat vnda,
Quæritur , & ducibus tantùm de funere pugna est.
Tu fatum ne quære tuum cognoscere: Parcæ,
Me reticente, dabunt: tibi certior omnia Vates
Ipse canet Siculis genitor Pompeius in aruis:
Ille quoque incertus, quò te vocet, vnde repellat,
Quas iubeat vitare plagas, quæ sidera mundi.
Europam miseri, Libyámque, Asiámq́, timete:
Distribuit tumulos vestris fortuna triumphis.
O miseranda domus, toto nihil orbe videbis
Tutius Emathia. Sic postquam fata peregit;
Stat vultu mœstus tacito, mortemq́, reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisque, cadauer
Vt cadat, & nequeunt animam sibi reddere fata
Consumto iam iure semel. Tum robore multo
Extruit illa rogum: venit defunctus ad ignes:
Accensa iuuenem positum strue linquit Erichtho,
Tandem passa mori. Sextóque ad castra parentis
It comes: & cœlo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria gressus,
Iussa tenere diem densas nox præstitit vmbras.

M. AN-

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER SEPTIMVS.

EGNIOR Oceano, quàm lex æterna vocabat,
Luctificus Titan nunquam magis æthera contra
Egit equos, currúmque polo rapiente retorsit:
Defectúsque pati voluit, raptæq; labores
Lucis: & attraxit nubes, non pabula flammis,
Sed ne Thessalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magno pars vltima vitæ
Sollicitos vana decepit imagine somnos.
Nam Pompeiani visus sibi sede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis,
Attollíque suum lætis ad sidera nomen
Vocibus, & plausu cuneos certare sonanteis.
Qualis erat populi facies, clamórque fauentis,
Olim cùm iuuenis, primiq; ætate triumphi
Post domitas gentes, quas torrens ambit Ibêrus,
Et quæcunque fugax Sertorius impulit arma,
Vespere pacato, pura venerabilis æquè
Quàm currus ornante toga, plaudente Senatu,
Sedit adhuc Romanus eques. Seu fine bonorum

Anxia venturis ad tempora læta refugit:
Siue per ambages solitas contraria visis
Vaticinata quies, magni tulit omina planctus:
Seu vetito patrias vltrà tibi cernere sedes,
Sic Romam Fortuna dedit. Ne rumpite somnos,
Castrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
Crastina dira quies, & imagine mœsta diurna
Vndique funestas acies feret, vndique bellum.
Vnde pares somnos populi, noctémque beatam?
O felix, si te vel sic tua Roma videret.
Donassent vtinam Superi, patriæq́; tibíque
Vnum, Magne, diem, quo fati certus vterque
Extremum tanti fructum caperetis amoris.
Tu velut Ausonia vadis moriturus in vrbe:
Illa rati semper de te sibi conscia voti
Hoc scelus haud vnquam fatis hærere putauit,
Sic se dilecti tumulum quoque perdere Magni.
Te misto flesset luctu, iuuenísque, senexq́;,
Iniussúsque puer: lacerasset crine soluto
Pectora femineum, ceu Bruti funere, vulgus.
Nunc quoque tela licet paueant victoris iniqui,
Nuntiet ipse licet Cæsar tua funera, flebunt:
Sed dum tura ferent, dum laurea serta Tonanti.
O miseri, quorum gemitus edere dolorem;
Qui te non pleno pariter planxêre theatro.
Vicerat astra iubar, cum misto murmure turba
Castrorum fremuit, fatísque trahentibus orbem,
Signa petit pugnæ. miseri pars maxima vulgi
Non totum visura diem, tentoria circum
Ipsa ducis queritur, magnóque accensa tumultu
Mortis vicinæ properanteis admonet horas.
Dira subit rabies: sua quisque, ac publica fata
Præcipitare cupit: segnis, pauidúsque vocatur,

Ac

Ac nimium patiens soceri Pompeius, & orbis
Indulgens regno, qui tot simul vndique gentes
Iuris habere sui vellet, pacémque timeret.
Nec non & reges, populíque queruntur Eoi
Bella trahi, patriáque procul tellure teneri.
Hoc placet, ô Superi, cùm vobis vertere cuncta
Propositum, nostris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituráque poscimus arma:
In Pompeianis votum est Pharsalia castris.
Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cuius sub iure, togáque
Pacificas sæuus tremuit Catilina secures,
Pertulit, iratus bellis, cùm rostra forúmque
Optaret, passus tam longa silentia miles.
Addidit inualidæ robur facundia causæ.
Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur,
Vti se Fortuna velis, procerésque tuorum
Castrorum, regésque tui cum supplice mundo
Affusi, vinci socerum patiare rogamus.
Humani generis tam longo tempore bellum
Cæsar erit? meritò, Pompeium vincere lentè,
Gentibus, indignum est, à transcurrente subactis.
Quò tibi feruor abit? aut quò fiducia fati?
De Superis ingrate times? causámque Senatus
Credere Diis dubitas? ipsæ sua signa reuellent,
Prosilientq́; acies. pudeat vidisse coactum.
Si duce te iusso, si nobis bella geruntur,
Sit iuris quocunque velint concurrere campo.
Quid mundi gladios à sanguine Cæsaris arces?
Vibrant tela manus: vix signa morantia quisquam
Expectat: propera, ne te tua classica linquant.
Scire Senatus auet, miles te, Magne, sequatur,
An comes. Ingemuit Rector, sensitq́; Deorum

Esse dolos, & fata suæ contraria menti.
Si placet hoc, inquit, cunctis, si milite Magno,
Non duce tempus eget, nil vltrà fata morabor.
Inuoluat populos vna Fortuna ruina,
Sitque hominum magnæ lux ista nouissima parti.
Testor Roma tamen Magnum, quo cuncta perirent,
Accepisse diem. potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli: potuit sine cæde subactum,
Captiuumq; ducem violatæ tradere Paci.
Quis furor, ô cæci, scelerum? Ciuilia bella
Gesturi, metuunt, ne non cum sanguine vincant.
Abstulimus terras, exclusimus æquore toto,
Ad præmaturas segetum ieiuna rapinas
Agmina compulimus, votumq; effecimus hosti,
Vt mallet sterni gladiis, mortésque suorum
Permiscere meis. belli pars magna peracta est
His, quibus effectum est, ne pugnam tiro paueret:
Si modò virtutis stimulis, iræq; calore
Signa petunt. multos in summa pericula misit
Venturi timor ipse mali. fortissimus ille est,
Qui promtus metuenda pati, si comminus instent,
Et differre potest. placet hæc tam prospera rerum
Tradere Fortunæ? gladio permittere mundi
Discrimen? pugnare ducem, quàm vincere, malunt.
Res mihi Romanas dederas Fortuna regendas:
Accipe maiores, & cæco in Marte tuere.
Pompeii nec crimen erit, nec gloria bellum.
Vincis apud Superos votis me Cæsar iniquis:
Pugnatur. quantum scelerum, quantumq; malorũ
In populos lux ista feret! quot regna iacebunt!
Sanguine Romano quàm turbidus ibit Enipeus!
Prima velim caput hoc funesti lancea belli,
Si sine momento rerum, partisque ruina

Casurum est, feriat: neque enim victoria Magno
Lætior, aut populis inuisum, hac clade peracta,
Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
Omne malum victi, quod sors feret vltima rerum,
Omne nefas victoris erit. Sic fatur, & arma
Permittit populis, frenósque furentibus ira
Laxat: & vt victus violento nauita Coro
Dat regimen ventis, ignauúmque arte relicta
Puppis onus trahitur. trepido confusa tumultu
Castra fremunt, animiq; truces sua pectora pulsant
Ictibus incertis. multorum pallor in ore
Mortis venturæ est, faciesq; simillima fato.
Aduenisse diem, qui fatum rebus in æuum
Conderet humanis, & quæri Roma quid esset,
Illo Marte palàm est. sua quisque pericula nescit,
Attonitus maiore metu. quis littora ponto
Obruta, quis summis cernens in montibus æquor,
Ætheráque in terras deiecto sole cadentem,
Tot rerum finem, timeat sibi? non vacat vllos
Pro se ferre metus: Vrbi, Magnóque timetur.
Nec gladiis habuêre fidem, nisi cotibus asper
Exarsit mucro. tunc omnis lancea saxo
Erigitur: tendunt neruis melioribus arcus:
Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.
Auget eques stimulos, frenorúmque aptat habenas.
Si liceat Superis hominum conferre labores,
Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantes,
Martius incaluit Siculis incudibus ensis:
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuspis,
Spiculáque extenso Pæan Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in ægida crines,
Pallenæa Ioui mutauit fulmina Cyclops.
Non tamen abstinuit venturos prodere casus

Per varias Fortuna notas. nam Thessala rura
Cum peterent, totus venientibus obstitit æther:
Inq; oculis hominum fregerunt fulmina nubes:
Aduersásque faces, immensóque igne columnas,
Et trabibus mistis auidos typhonas aquarum
Detulit, atque oculos ingesto fulgure clausit.
Excussit cristas galeis, capulósque solutis
Perfudit gladiis, ereptáque pila liquauit:
Æthereóque nocens fumauit sulfure ferrum.
Nec non innumero cooperta examine signa,
Vixq; reuulsa solo, maiori pondere pressum
Signiferi mersêre caput, rorantia fletu,
Vsque ad Thessaliam Romana, & publica signa.
Admotus Superis discussa fugit ab ara
Taurus, & Emathios præceps se iecit in agros;
Nulláque funestis inuenta est victima sacris.
At tu, quos scelerum Superos? quas ritè vocasti
Eumenidas Cæsar? Stygii quæ numina regni?
Infernúmque nefas? & mersos nocte furores?
Impia tam sæuè gesturus bella litasti?
Iam dubium monstris'ne Deûm, nimio'ne pauori
Crediderint: multis concurrere visus Olympo
Pindus, & abruptis mergi conuallibus Aemus,
Edere nocturnas belli Pharsalia voces,
Ire per Ossæam rapidus Bœbeïda sanguis:
Inq; vicem vultus tenebris mirantur apertos,
Et pallere diem, galeisque incumbere noctem,
Defunctósque patres, & cunctas sanguinis vmbras
Ante oculos volitare suos. sed mentibus vnum
Hoc solamen erat, quòd voti turba nefandi
Conscia, quæ patrum iugulos, quæ pectora fratrum
Sperabat, gaudet monstris, mentísque tumultu,
Atque omen scelerum subitos putat esse furores.

Quid

Quid mirum, populos, quos lux extrema manebat
Lymphato trepidasse metu? præsaga malorum
Si data mens homini est, Tyriis qui Gadibus hospes
Adiacet, Armeniúmque bibit Romanus Araxem:
Sub quocunque die, quocunque est sidere mundi,
Mœret, & ignorat causas, animúmque dolentem
Corripit: Emathiis, quid perdat, nescit in aruis.
Euganeo, si vera fides memorantibus, Augur
Colle sedens, Aponus terris vbi fumifer exit,
Atque Antenorei dispergitur vnda Timaui,
Venit summa dies, geritur res maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeii & Cæsaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Iouis præsaga notauit:
Aëra seu totum discordi obsistere cœlo,
Prospexitq́; polos: seu lumen in æthere mœstum,
Solis in obscuro pugnam pallore notauit.
Dissimilem certè cunctis, quos explicat, egit
Thessalicum Natura diem: si cuncta perito
Augure mens hominum cœli noua signa notasset,
Spectari è toto potuit Pharsalia mundo.
O summos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis cœlum omne vacauit.
Hæc & apud seras gentes, populósque nepotum,
Siue sua tantum venient in secula fama,
Siue aliquid magnis nostri quoque cura laboris
Nominibus prodesse potest: cùm bella legentur,
Spesq́; metusq́; simul, perituráque vota mouebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Nō trāsmissa legēt, & adhuc tibi, Magne, fauebūt.
Miles vt aduerso Phœbi radiatus ab ictu
Descendens totos perfudit lumine colles,
Non temerè immissus campis: stetit ordine certo
Infelix acies. cornus tibi cura sinistri

Per varias Fortuna notas. nam Thessala rura
Cum peterent, totus venientibus obstitit æther:
Inq; oculis hominum fregerunt fulmina nubes:
Aduersásque faces, immensóque igne columnas,
Et trabibus mistis auidos typhonas aquarum
Detulit, atque oculos ingesto fulgure clausit.
Excussit cristas galeis, capulósque solutis
Perfudit gladiis, ereptáque pila liquauit:
Æthereóque nocens fumauit sulfure ferrum.
Nec non innumero cooperta examine signa,
Vixq; reuulsa solo, maiori pondere pressum
Signiferi mersêre caput, rorantia fletu,
Vsque ad Thessaliam Romana, & publica signa.
Admotus Superis discussa fugit ab ara
Taurus, & Emathios præceps se iecit in agros;
Nulláque funestis inuenta est victima sacris.
At tu, quos scelerum Superos? quas ritè vocasti
Eumenidas Cæsar? Stygii quæ numina regni?
Infernúmque nefas? & mersos nocte furores?
Impia tam sæuè gesturus bella litasti?
Iam dubium monstris'ne Deûm, nimio'ne pauori
Crediderint: multis concurrere visus Olympo
Pindus, & abruptis mergi conuallibus Aemus,
Edere nocturnas belli Pharsalia voces,
Ire per Ossæam rapidus Bœbeïda sanguis:
Inq; vicem vultus tenebris mirantur apertos,
Et pallere diem, galeisque incumbere noctem,
Defunctósque patres, & cunctas sanguinis vmbras
Ante oculos volitare suos. sed mentibus vnum
Hoc solamen erat, quòd voti turba nefandi
Conscia, quæ patrum iugulos, quæ pectora fratrum
Sperabat, gaudet monstris, mentísque tumultu,
Atque omen scelerum subitos putat esse furores.

Quid

Quid mirum, populos, quos lux extrema manebat
Lymphato trepidasse metu? præsaga malorum
Si data mens homini est, Tyriis qui Gadibus hospes
Adiacet, Armeniúmque bibit Romanus Araxem:
Sub quocunque die, quocunque est sidere mundi,
Mœret, & ignorat causas, animúmque dolentem
Corripit: Emathiis, quid perdat, nescit in aruis.
Euganeo, si vera fides memorantibus, Augur
Colle sedens, Aponus terris vbi fumifer exit,
Atque Antenorei dispergitur vnda Timaui,
Venit summa dies, geritur res maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeii & Cæsaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Iouis præsaga notauit:
Aëra seu totum discordi obsistere cœlo,
Prospexitq́; polos: seu lumen in æthere mœstum,
Solis in obscuro pugnam pallore notauit.
Dissimilem certè cunctis, quos explicat, egit
Thessalicum Natura diem: si cuncta perito
Augure mens hominum cœli noua signa notasset,
Spectari è toto potuit Pharsalia mundo.
O summos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis cœlum omne vacauit.
Hæc & apud seras gentes, populósque nepotum,
Siue sua tantùm venient in secula fama,
Siue aliquid magnis nostri quoque cura laboris
Nominibus prodesse potest: cùm bella legentur,
Spesq́; metusq́; simul, perituráque vota mouebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Nõ trãsmissa legẽt, & adhuc tibi, Magne, fauebũt.
Miles vt aduerso Phœbi radiatus ab ictu
Descendens totos perfudit lumine colles,
Non temerè immissus campis: stetit ordine certo
Infelix acies. cornus tibi cura sinistri

Lentule, cum prima, quæ tum fuit optima bello,
Et quarta legione, datur: tibi numine pugnax
Aduerso, Domiti, dextri frons tradita Martis.
At medii robur belli fortissima densant
Agmina, quæ Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
At iuxta fluuios, & stagna vndantis Enipeî,
Cappadocum montana cohors, & largus habenis
Ponticus ibat eques. sicci sed plurima campi
Tetrarchæ, regésque tenent, magníque tyranni,
Atque omnis Latio quæ seruit purpura ferro.
Illuc, & Libyæ Numidas, & Creta Cydonas
Misit: Itureis cursus fuit inde sagittis:
Inde truces Galli solitum prodistis in hostem:
Illic pugnaces commouit Iberia cetras.
Eripe victori gentes, & sanguine mundi
Fuso, Magne semel, totos consume triumphos.
Illo fortè die Cæsar statione relicta,
Ad segetum raptus moturus signa, repentè
Conspicit in planos hostem descendere campos,
Oblatúmque videt votis sibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia casus.
Æger quippe moræ, flagransq́; cupidine regni,
Cœperat exiguo tractu ciuilia bella
Vt lentum damnare nefas. discrimina postquam
Aduentare ducum, supremáque prœlia vidit,
Casuram & fati sensit nutare ruinam,
Illa quoque in ferrum rabies promtissima, paulum
Languit, & casus audax spondere secundos
Mens stetit in dubio, quam nec sua fata timere,
Nec Magni sperare sinunt: formidine mersa,
Prosilit hortando melior fiducia vulgo.
O domitor mundi, rerum fortuna mearum,

Miles, adest toties optatæ copia pugnæ.
Nil opus est votis: iam fatum accersite ferro.
In manibus vestris, quantus sit Cæsar, habetis.
Hæc est illa dies, mihi quam Rubiconis ad vndas
Promissam memini, cuius spe mouimus arma,
In quam distulimis vetitos remeare triumphos.
Hæc eadem est hodie, quæ pignora, quæq́; penates
Reddat, & emerito faciat vos Marte colonos.
Hæc, fato quæ teste probet, quis iustius arma
Sumserit, hæc acies victum factura nocentem est.
Si pro me patriam ferro flammísque petistis,
Nunc pugnate truces, gladiósque exoluite culpa.
Nulla manus belli, mutato iudice, pura est.
Non mihi res agitur, sed vos, vt libera sitis
Turba, precor, gentes vt ius habeatis in omneis.
Ipse ego priuatæ cupidus me reddere vitæ,
Plebeiáque toga modicum componere ciuem:
Omnia dum vobis liceant, nihil esse recuso.
Inuidia regnate mea. nec sanguine multo
Spem mundi petitis: Graiis delecta iuuentus
Gymnasiis aderit, studióque ignaua palæstræ,
Et vix arma ferens, & mista dissona turba
Barbaries; non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum. ciuilia pauca
Bella manus facient: pugnæ pars magna leuabit
His orbem populis, Romanúmque obteret hostem.
Ite per ignauas gentes, famosáque regna,
Et primo ferri motu prosternite mundum:
Sitq́; palam, quas tot duxit Pompeius in vrbem
Curribus, vnius gentes non esse triumphi.
Armeniósne mouet, Romana potentia cuius
Sit ducis? aut emtū minimo vult sanguine quisquā
Barbarus Hesperiis Magnum præponere rebus?

Romano

Romanos odêre omnes, domnósque grauantur,
Quos nouêre, magis. sed me Fortuna meorum
Commisit manibus, quorum me Gallia testem
Tot fecit bellis. cuius non militis ensem
Agnoscam? cœlúmque tremens cùm lancea transit,
Dicere non fallar, quo sit vibrata lacerto.
Quòd si signa ducem nunquam fallentia vestrum
Conspicio, faciésque truces, oculosq́; minaces:
Vicistis. videor fluuios spectare cruoris,
Calcatósque simul Reges, sparsúmque Senatus
Corpus, & immensa populos in cæde natantes.
Sed mea fata moror, qui vos in tela ruentes
Vocibus his teneo. veniam date bella trahenti:
Spe trepido: haud vnquam vidi tã magna daturos,
Tam prope me Superos: camporum limite paruo
Absumus à votis. ego sum, cui Marte peracto,
Quæ populi, Regésque tenent, donare licebit.
Quóne poli motu, quo cœli sidere verso,
Thessalicæ tantum, Superi, permittitis oræ?
Aut merces hodie bellorum, aut pœna paratur.
Cæsareas spectate cruces, spectate catenas,
Et caput hoc positum rostris, effusáque membra,
Septorúmque nefas, & clausi prœlia campi,
Cum duce Syllano gerimus ciuilia bella.
Vestri cura mouet. nam me secura manebit
Sors quæsita manu: fodientem viscera cernet
Me mea, qui nondum victo respexerit hoste.
Dii, quorum curas abduxit ab æthere tellus,
Romanúsque labor, vincat, quicunque necesse
Non putat in victos sæuum distringere ferrum,
Quíque suos ciues, quòd signa aduersa tulerunt,
Non credit fecisse nefas. Pompeius in arcto
Agmina vestra loco vetita virtute moueri

Cùm tenuit, quanto satiauit sanguine ferrum!
Vos tamen hoc oro iuuenes, ne cadere quisquam
Hostis terga velit: ciuis, qui fugerit, esto.
Sed dum tela micant, non vos pietatis imago
Vlla, nec aduersa conspecti fronte parentes
Commoueant: vultus gladio turbate verendos.
Siue quis infesto cognata in pectora ferro
Ibit, seu nullum violabit vulnere pignus,
Ignoti iugulum tanquam scelus imputet hostis.
Sternite iam vallum, fossásque implete ruina,
Exeat vt plenis acies non sparsa maniplis.
Parcite ne castris: vallo tendetis in illo,
Vnde acies peritura venit. vix cuncta locuto
Cæsare, quenq́; suum munus trahit, armaq́; raptim
Sumta viris: celeres capiunt præsagia belli;
Calcatísque ruunt castris: stant ordine nullo;
Arte ducis nulla: permittunt omnia fatis.
Si totidem Magni soceros, totidémque petentes
Vrbis regna suæ funesto in Marte locasses,
Non tam præcipiti ruerent in prœlia cursu.
Vidit vt hostiles in rectum exire cateruas
Pompeius, nullásque moras permittere bello,
Sed Superis placuisse diem: stat corde gelato
Attonitus: tantóque duci sic arma timere
Omen erat. premit inde metus, totúmq́; per agmen
Sublimi prouectus equo: Quem flagitat, inquit,
Vestra diem virtus, finis ciuilibus armis,
Quem quæsistis, adest. totas effundite vires;
Extremum ferri superest opus, vnáque gentes
Hora trahit. quisquis patriam, carósque penates,
Qui sobolem, ac thalamos, desertaq́; pignora quærit,
Ense petat: medio posuit Deus omnia campo.
Causa iubet melior Superos sperare secundos:

Ipsi

Ipsi tela regent per viscera Cæsaris, ipsi
Romanas sancire volent hoc sanguine leges.
Si socero dare regna meo, mundúmque pararent,
Præcipitare meam fatis potuêre senectam.
Non iratorum populis vrbíque Deorum est
Pompeium seruare ducem. quæ vincere possent
Omnia contulimus. subière pericula clari
Sponte viri, sacráque antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reducésq; Camillos
Temporibus, Deciósque caput fatale vouentes,
Hinc starent. primo gentes oriente coactæ,
Innumeræq; vrbes, quantas in prœlia nunquam
Exciuêre manus. toto simul vtimur orbe.
Quicquid signiferi comprensum limite cœli (mus.
Sub Noton, & Borean hominũ sumus, arma moue-
Non'ne superfusis collectum cornibus hostem
In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit: at plures tantum clamore cateruæ
Bella gerent. Cæsar nostris non sufficit armis.
Credite pendentes è summis mœnibus vrbis
Crinibus effusis hortari in prœlia matres.
Credite grandæuum, vetitúmque ætate Senatum
Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos:
Atq; ipsam domini metuentem occurrere Romam.
Credite, qui nunc est, populum, populumq; futurum
Permistas afferre preces. hæc libera nasci,
Hæc vult turba mori. si quis post pignora tanta
Pompeio locus est, cum prole, & coniuge supplex,
Imperii salua si maiestate liceret,
Voluerer ante pedes. Magnus, nisi vincitis, exul,
Ludibrium soceri, vester pudor, vltima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne discam seruire senex. Tam mœsta locuti

Voce ducis flagrant animi, Romanáque virtus
Erigitur, placuitq́; mori, si vera timeret.
Ergo vtrinque pari concurrunt agmina motu
Irarum: metus hos regni, spes excitat illos.
Hæ facient dextræ, quicquid non expleat ætas
Vlla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Vt vacet à ferro. gentes Mars iste futuras
Obruet, & populos æui venientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne Latinum
Fabula nomen erit: Gabios, Veiósque, Corámque
Puluere vix tectæ poterunt monstrare ruinæ,
Albanósque lares, Laurentinósque penates
Rus vacuum, quod non habitet nisi nocte coacta
Inuitus, questúsque Numam iussisse, Senator.
Non ætas hæc carpsit edax, monimentaq́; rerum
Putria destituit: crimen ciuile videmus,
Tot vacuas vrbes. Generis quò turba redacta est
Humani? toto populi qui nascimur orbe,
Nec muros implere viris, nec possumus agros.
Vrbs nos vna capit: vincto fossore coluntur
Hesperiæ segetes: stat tectis putris auitis
In nullos ruitura domus: nullóque frequentem
Ciue suo Romam, sed mundi fæce repletam,
Cladis eò dedimus, ne tanto in tempore bellum
Iam posset ciuile geri: Pharsalia tanti
Causa mali. cedant feralia nomina Cannæ,
Et damnata diu Romanis Allia fastis.
Tempora signauit leuiorum Roma malorum:
Hunc voluit nescire diem. prò tristia fata.
Aëra pestiferum tractu, morbósque fluentes,
Insanámque famem, permissasq́; ignibus vrbes,
Mœniáque in præceps laturos plena tremores
Hi possent explere viri: quos vndique traxit

In

In miseram Fortuna necem, dum munera longi
Explicat eripiens æui, populósque, ducésque,
Constituit campis: per quos tibi Roma ruenti
Ostendat quàm magna cadas. quò latiùs orbem
Possedit, citiùs per prospera fata cucurrit.
Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis:
Te geminum Titan procedere vidit in axem.
Haud multum terræ spatium restabat Eoæ,
Vt tibi nox, tibi totâ dies, tibi curreret æther,
Omniáque errantes stellæ Romana viderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
Emathiæ funesta dies. hac luce cruenta
Effectum, vt Latios non horreat India fasces,
Nec vetitos errare Daas in mœnia ducat:
Sarmaticumq; premat succinctus Consul aratrum:
Quòd semper sæuas debet tibi Parthia pœnas,
Quòd fugiens ciuile nefas, redituráque nunquam
Libertas, vltra Tigrim, Rhenúmque recessit,
Ac, toties nobis iugulo quæsita, negatur,
Germanũ, Scythicumq; bonum: nec respicit vltrà
Ausoniam: vellem, populis incognita nostris:
Vulturis vt primùm læuo fundata volatu
Romulus infami compleuit mœnia luco,
Vsque ad Thessalicas seruisses Roma ruinas.
De Brutis, Fortuna, queror. quid tempora legum
Egimus, aut annos à Consule nomen habentes?
Felices Arabes, Medíque, Eoáque tellus,
Quam sub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
Ex populis, qui regna ferunt, sors vltima nostra est,
Quos seruire pudet. Sunt nobis nulla profectò
Numina: cùm cæco rapiantur secula casu,
Mentimur regnare Iouem. spectabit ab alto
Æthere Thessalicas, teneat cùm fulmina, cædes?

Scilicet

Scilicet ipse petet Pholoën? petet ignibus Oeten,
Immeritæq; nemus Rhodopes, pinúsque minantis?
Cassius hoc potiùs feriet caput? astra Thyestæ
Abstulit, & subitis damnauit noctibus Argos:
Tot similes fratrum gladios, patrúmque gerenti
Thessaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata Deo. cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas est.
Bella pares Superis facient ciuilia diuos:
Fulminibus manes, radiísque ornabit, & astris,
Inq; Deûm templis iurabit Roma per vmbras.
Vt rapido cursu fati suprema morantem
Consumsêre locum: parua tellure dirempti,
Inde manum spectant, vultusq; agnoscere quærunt,
Quò sua pila cadant, aut quà sibi fata minentur,
Facturi quæ mõstra forent. vidêre parentes
Frontibus aduersis, fraternáque comminus arma,
Nec libuit mutare locum: tamen omnia torpor
Pectora constrinxit: gelidusq; in viscera sanguis
Perculsa pietate coit: totaq; cohortes
Pila parata diu tensis tenuêre lacertis.
Dii tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,
Sed sensum post fata tuæ dent, Crastine, morti,
Cuius torta manu commisit lancea bellum,
Primáque Thessaliam Romano sanguine tinxit.
O præceps rabies, cùm Cæsar tela teneret,
Inuenta est prior vlla manus! tunc stridulus aër
Elisus lituis, conceptáque classica cornu:
Tunc ausæ dare signa tubæ: tunc æthera tendit,
Extremiq; fragor conuexa irrumpit Olympi:
Vnde procul nubes, quò nulla tonitrua durant.
Excepit resonis clamorem vallibus Æmus,
Peliacisque dedit rursus geminare cauernis:

Pindus agit gemitus, Pangæáque saxa resultant,
Oetæq; gemunt rupes. vocésque furoris
Expauere sui tota tellure relatas.
Spargitur innumerū diuersis missile votis.
Vulnera pars optat, pars terræ figere tela,
Ac puras seruare manus. rapit omnia casus;
Atque incerta facit; quos vult, Fortuna nocentes.
Sed quota pars cladis iaculis, ferróque volanti
Exacta est? odiis solus ciuilibus ensis
Sufficit, & dextras Romana in viscera ducit.
Pompeii densis acies stipata cateruis,
Iunxerat in seriem nexis vmbonibus arma.
Vixq; habitura locū dextras, ac tela mouendi
Constiterat, gladiósque suis compressa tenebat.
Præcipiti cursu vesanum Cæsaris agmen
In densos agitur cuneos: perq; arma, per hostem
Quærit iter, quà torta graues lorica catenas
Opponit, tutóque latet sub tegmine pectus.
Hac quoq; peruentum est ad viscera: totq; per arma
Extremum est, quod quisque ferit. ciuilia bella
Vna acies patitur, gerit altera: frigidus inde
Stat gladius; calet omne nocens à Cæsare ferrū.
Nec Fortuna diu rerū tot pondera vergens,
Abstulit ingenteis fato torrente ruinas.
Vt primū toto diduxit cornua campo
Pompeianus eques, bellíque per vltima fudit:
Sparsa per extremos leuis armatura maniplos
Insequitur, sæuásque manus immittit in hostem.
Illic quæque suo miscet gens prœlia telo:
Romanus cunctis petitur cruor: inde sagittæ,
Inde faces, & saxa volant, spatióque solutæ
Aeris, & calido liquefactæ pondere glandes.
Tunc & Ituræi, Medíq;, Arabésque, soluto

Arcū

Arcu turba minax, nusquam rexêre sagittas:
Sed petitur solus, qui campis imminet aër:
Inde cadunt mortes: sceleris sed crimine nullo
Externũ maculant chalybem, stetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro subtexitur æther,
Noxq; super campos telis conserta pependit.
Tum Cæsar metuens, ne frons sibi prima labaret
Incursu, tenet obliquas post signa cohortes:
Inq; latus belli, quà se vagus hostis agebat,
Immittit subitum non motis cornibus agmen.
Immemores pugnæ, nullóque pudore timendi
Præcipites fecêre palàm, ciuilia bella
Non bene barbaricis vnquam commissa cateruis.
Vt primùm sonipes transfixus pectora ferro,
In caput effusi calcauit membra regentis:
Omnis eques cessit campis, glomeratáque pubes
In sua conuersis præceps ruit agmina frænis.
Perdidit inde modum cædes, ac nulla secuta est
Pugna: sed hinc iugulis, hinc ferro bella geruntur.
Nec valet hæc acies tantum prosternere, quantum
Inde perire potest. Vtinam Pharsalia campis
Sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
Pectora, non alio mutentur sanguine fontes.
Hic numerus totos tibi vestiat ossibus agros:
Aut si Romano compleri sanguine mauis,
Istis parce precor: viuant Galatæq;, Syríque,
Cappadoces, Galliq;, extremíque orbis Iberi,
Armenii, Cilices: nam post ciuilia bella
Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omneis
It timor, & fatis datus est pro Cæsare cursus.
Ventum erat ad robur Magni, mediásque cateruas,
Quod totos errore vago perfuderat agros:
Constitit hîc bellum, fortunáque Cæsaris hæsit.

Non illic regum auxiliis collecta iuuentus
Bella gerit, ferrúmque manus mouêre togatæ:
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
Hìc furor, hìc rabies, hìc sunt tua crimina Cæsar.
Hanc fuge mens partem belli, tenebrísque relinque,
Nullâque tantorum discat, me vate, malorum,
Quàm multum bellis liceat ciuilibus, ætas.
Ah potiùs pereant lacrymæ, pereantq; querelæ.
Quicquid in hac acie gessisti Roma, tacebo.
Hic Cæsar, rabies populi, stimulusq; furoris,
Ne qua parte sui pereat scelus, agmina circum
It vagus, atque ignes animis flagrantibus addit.
Inspicit & gladios, qui toti sanguine manent,
Qui nitcant primo tantùm mucrone cruenti,
Quæ presso tremat ense manus, quis languida tela,
Quis contenta ferat, quis præstet bella iubenti,
Quem pugnare iuuet, quis vultum ciue peremto
Mutet: obit latis proiecta cadauera campis.
Vulnera multorum totum fusura cruorem
Opposita premit ipse manu. quacunque vagatur
Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum,
Bistonas aut Mauors agitans, si verbere sæuo
Palladia stimulet turbatos ægide currus,
Nox ingens scelerum, & cædes oriuntur, & instar
Immensæ vocis gemitus, & pondere lapsi
Pectoris arma sonant, confractiq; ensibus enses.
Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat,
Aduersósque iubet ferro confundere vultus.
Promouet ipse acies: impellit terga suorum:
Verbere conuersæ cessantes excitat hastæ.
In plebem vetat ire manus, monstrátque Senatum.
Scit cruor imperii qui sit, quæ viscera legum:
Vnde petat Romam, libertas vltima mundi

Quo

Quo steterit ferienda loco. permista secundo
Ordine nobilitas, venerandáque corpora ferro
Vrgentur: cadunt Lepidos, caduntq́; Metellos,
Coruinósque simul, Torquatáque nomina legum,
Sæpe duces, summósque hominũ te, Magne, remoto.
Illic plebeia contectus casside vultus,
Ignotúsque hosti, quod ferrum Brute tenebas!
O decus imperii, spes ô suprema Senatus,
Extremum tanti generis per secula nomen,
Ne rue per medios nimium temerarius hostes,
Nec tibi fatales admoueris antè Philippos,
Thessalia periture tua. nil proficis istic
Cæsaris intentus iugulo: nondum attigit arcem
Iuris, & humanum culmen, quo cuncta reguntur
Egressus, meruit fatis tam nobile letum:
Viuat, &, vt Bruti procumbat victima, regnet.
Hîc patriæ perit omne decus: iacet aggere magno
Patritium campis commista plebe cadauer.
Mors tamen eminuit clarorum in strage virorum
Pugnacis Domiti; quem clades fata per omneis
Ducebant. nusquam Magni fortuna sine illo
Succubuit: victus toties à Cæsare, salua
Libertate perit: tunc mille in vulnera lætus
Labitur, ac venia gaudet caruisse secunda.
Viderat in crasso versantem sanguine membra
Cæsar, & increpitans; Iam Magni deseris arma,
Successor Domiti: sine te iam bella geruntur.
Dixerat: ast illi suffecit pectora pulsans
Spiritus in vocem, morientiaq́; ora resoluit.
Non te funesta scelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæsar, generóque minorem
Aspiciens, Stygias Magno duce liber ad vmbras
Et securus eo: te sæuo Marte subactum,

Pompeióque graueis pœnas, nobisq; daturum
Cùm moriar, sperare licet. non plura locutum
Vita fugit, densæq; oculos pressêre tenebræ.
Impendisse pudet lacrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac singula fata sequentem
Quærere, letiferum per cuius viscera vulnus
Exierit; quis fusa solo vitalia calcet;
Ore quis aduerso; demisso faucibus ense,
Expulerit moriens animam; quis corruat ictu,
Quis steterit, dum membra cadunt: qui pectora telis
Transmittant, aut quos campis affixerit hasta:
Quis cruor emissus perruperit aëra venis,
Inq; hostis cadat arma sui: quis pectora fratris
Cædat, &, vt notum possit spoliare cadauer,
Abscisum longè mittat caput: ora parentis
Quis laceret, nimiáque probet spectantibus ira
Quem iugulat, non esse patrem. mors nulla querela
Digna sua est, nullósque hominum lugere vacamus.
Non istas habuit pugna Pharsalia parteis,
Quas aliæ clades: illic per fata virorum,
Per populos hîc Roma perit: quod militis illîc,
Mors hîc gentis erat: sanguis ibi fluxit Achæus,
Ponticus, Assyrius: cunctos hærere cruores
Romanus, campisq; vetat consistere torrens.
Maius ab hac acie, quàm quod sua secula ferrent,
Vulnus habent populi: plus est quàm vita, salusq;,
Quod perit: in totum mundi prosternimur æuum.
Vincitur his gladiis omnis, quæ seruiet, ætas.
Proxima quid soboles, aut quid meruêre nepotes
In regnum nasci? pauidè num gessimus arma?
Teximus aut iugulos? alieni pœna timoris
In nostra ceruice sedet. post prœlia natis
Si dominum Fortuna dabas, & bella dedisses.

Iam Magnus transisse Deos, Romanaq; fata
Senserat infelix: tota vix clade coactus
Fortunam damnare suam. stetit aggere campi
Eminus, unde omneis sparsas per Thessala rura
Aspiceret clades, quæ bello obstante latebant.
Tot telis sua fata peti, tot corpora fusa,
Ac se tam multo pereuntem sanguine vidit.
Nec, sicut mos est miseris, trahere omnia secum
Mersa iuuat, gentésque suæ miscere ruinæ:
Vt Latiæ post se viuat pars maxima turbæ,
*Sustinuit dignos etiam nunc credere votis**
Cœlicolas, voluitq; sui solatia casus:
Parcite, ait, Superi cunctas prosternere gentes:
Stante potest mundo, Romáque superstite, Magnus
Esse miser. si plura iuuant mea vulnera, coniux
Est mihi, sunt nati; dedimus tot pignora fatis.
Ciuiline parum est bello, si méque, meósque
Obruat? exiguæ clades sumus, orbe remoto?
Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
Iam nihil est Fortuna meum. sic fatur: & arma,
Signáque, & afflictas omni iam parte cateruas
Circuit, & reuocat matura in fata ruentes,
Séque negat tanti. nec deerat robur in enses
Ire duci, iuguloque pati, vel pectore letum:
Sed timuit strato miles ne corpore Magni
Non fugeret, supráque ducem procumberet orbis:
Cæsaris aut oculis voluit subducere mortem.
Nequicquam. infelix, socero spectare volenti
Præstandū est vbicunq; caput. sed tu quoq; coniux
Causa fugæ, vultúsque tui: fatisq; probatum
Te præsente mori. Tunc Magnum concitus aufert
A bello sonipes, non tergo tela pauentem,
Ingenteisq; animos extrema in fata ferentem.

Non gemitus, non fletus erat, saluáque verendus
Maiestate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis præstare malis. non impare vultu
Aspicis Emathiam: nec te vidêre superbum
Prospera bellorum, nec si actum aduersa videbunt.
Quamq́; fuit læto per treis infida triumphos,
Tam misero Fortuna minor. iam pondere fati
Deposito securus abis: nunc tempora læta
Respexisse vacat: spes nunquam implenda recessit:
Quid fueris nunc scire licet. fuge prœlia dira,
Ac testare Deos, nullum qui perstet in armis,
Iam tibi Magne mori: ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Phariòque à gurgite clades,
Sic & Thessalicæ post te pars maxima pugnæ.
Non iam Pompeii nomen populare per orbem,
Nec studium belli: sed par, quod semper habemus,
Libertas, & Cæsar erunt: téque inde fugato
Ostendet moriens, sibi se pugnasse, Senatus.
Nónne iuuat pulsum bellis cessisse, nec istud
Prospectare nefas, spumanteis cæde cateruas?
Respice turbatos incursu sanguinis amnes,
Et soceri miserere tui. quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior istis?
Quicquid in ignotis solus regionibus exul,
Quicquid sub Phario positus patiere tyranno;
Crede Deis, longo fatorum crede fauori.
Vincere peius erat. prohibe lamenta sonare,
Flere veta populos: lacrymas, luctúsque remitte.
Tam mala Pompeii, quàm prospera mundus adoret.
Aspice securus vultu non supplice reges:
Aspice possessas vrbes, donatáque regna,
Ægyptum, Libyámque, & terras elige morti.
Vidit prima tuæ testis Larissa ruinæ

Nobile,

Nobile, nec victum fatis caput: omnibus illa
Ciuibus effudit totas per mœnia vires
Obuia ceu læto: præmittunt munera flentes:
Pandunt templa, domos: ſocios ſe cladibus optant.
Scilicet immenſo ſupereſt ex nomine multum,
Téque minor ſolo: cunctas impellere gentes
Rurſus in arma potes, rurſusque in fata redire.
Sed quid opus victo populis, aut vrbibus, inquit?
Victori præſtate fidem. Tu Cæſar in alto
Cædis adhuc cumulo patriæ per viſcera vadis:
At tibi iam populos donat gener. auehit inde
Pompeium ſonipes: gemitus, lacrymæq́; ſequuntur:
Pluriméque in ſæuos populi conuicia diuos.
Nunc tibi vera fides quæſiti Magne fauoris
Contigit, ac fructus. felix ſe neſcit amari.
Cæſar vt Heſperio vidit ſatis arua natare
Sanguine, parcendum ferro, manibúsque ſuorum
Iam ratus, vt viles animas, perituráque fruſtra
Agmina permiſit vitæ. ſed caſtra fugatos
Ne reuocent, pellátque quies nocturna pauorem;
Protinus hoſtili ſtatuit ſuccedere vallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus graue ne feſſis, ac Marte ſubactis
Hoc foret imperium. non magno hortamine miles
In prædam ducendus erat: victoria nobis
Plena viri, dixit: ſupereſt pro ſanguine merces,
Quam monſtrare meũ eſt: nec enim donare vocabo,
Quod ſibi quiſque dabit. cunctis en plena metallis
Caſtra patent: raptum Heſperiis è gentibus aurum
Hic iacet: Eoásque premunt tentoria gazas.
Tot regum fortuna ſimul, Magníque coacta
Expectat dominos: propera præcedere miles
Quos ſequeris: quaſcunque tuas Pharſalia fecit,

A victis rapiantur opes. nec plura locutus
Impulit amentes, auriq; cupidine cæcos
Ire super gladios, supráque cadauera patrum,
Et cæsos calcare duces. quæ fossa, quis agger
Sustineat pretium belli, scelerúmque petentes?
Scire volunt, quanta fuerint mercede nocentes.
Inuenêre quidem spoliato plurima mundo,
Bellorum in sumtus congesta pondera massæ:
Sed non implerunt cupientes omnia mentes.
Quicquid fodit Iber, quicquid Tagus expulit auri,
Quodq; legit diues summis Arimaspus arenis,
Vt rapiant, paruo scelus hoc vanisse putabunt,
Cùm sibi Tarpeias victor desponderit arces:
Cùm spe Romanæ promiserit omnia prædæ:
Decipitur, quòd castra rapit. capit impia plebes
Cespite patricio somnos: vacuumq; cubile
Regibus infandus miles premit: inq; parentum,
Inq; toris fratrum posuerunt membra nocentes:
Quos agitat vesana quies, somníque furentes:
Thessalicam miseri versant in pectore pugnam.
Inuigilat cunctis sæuum scelus, armáque tota
Mente agitant; capulóque manus absente mouetur.
Ingemuisse putes campos, terrámque nocentem
Inspirasse animas, infectúmque aëra totum
Manibus, & superam Stygia formidine noctem.
Exigit à meritis tristeis victoria pœnas,
Sibilaq; & flammas infert sopor: vmbra peremti
Ciuis adest: sua quenque premit terroris imago.
Ille senum vultus, iuuenum videt ille figuras:
Hunc agitant totis fraterna cadauera somnis:
Pectore in hoc pater est; omnes in Cæsare manes.
Haud alios nondum Scythica purgatus in ara
Eumenidum vidit vultus Pelopeus Orestes:

Nec

Nec magis attonitos animi sensere tumultus,
Cùm fureret, Pentheus, aut cùm desisset, Agaue.
Hunc omnes gladii, quos aut Pharsalia vidit,
Aut vltrix visura dies, stringente Senatu,
Illa nocte premunt: hunc infera monstra flagellant.
Et quantum pœnæ misero mens conscia donat,
Quòd Styga, quòd manes, infestaq; Tartara somnis
Pompeio viuente videt! Tamen omnia passo,
Postquàm clara dies Pharsalica damna retexit,
Nulla loci facies reuocat feralibus aruis
Hærentes oculos. cernit propulsa cruore
Flumina, & excelsos tumulis æquantia colles
Corpora, sidentes in tabem spectat aceruos,
Et Magni numerat populos: epulisq; paratur
Ille locus, vultus ex quo, faciésque iacentum
Agnoscat. iuuat Emathiam non cernere terram,
Et lustrare oculis campos sub clade latentes.
Fortunam, Superosq; suos in sanguine cernit.
Ac ne læta furens scelerum spectacula perdat,
Inuidet igne rogi miseris, cœlóque nocenti
Ingerit Emathiam. non illum Pœnus humator
Consulis, & Libyca succensæ lampade Cannæ
Compellunt, hominum ritus vt seruet in hostes:
Sed meminit nondum satiata cædibus ira,
Ciues esse suos. Petimus non singula busta,
Discretosq; rogos: vnum da gentibus ignem:
Non interpositis vrantur corpora flammis.
Aut generi si pœna iuuat, nemus extrue Pindi:
Erige congestas Oetæo robore syluas,
Thessalicam videat Pompeius ab æquore flammã.
Nil àgis hac ira: tabes'ne cadauera soluat,
An rogus, haud refert: placido Natura receptat
Cuncta sinu, finemq; sui sibi corpora debent.

Hós,

Hos, Cæsar, populos si nunc non vsserit ignis,
Vret cum terris, vret cum gurgite ponti.
Communis mundo superest rogus, ossibus astra
Misturus. quocunque tuam Fortuna vocabit,
Hæ quoque eunt animæ. non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia sub nocte iacebis.
Libera Fortunæ mors est: capit omnia tellus
Quæ genuit: cœlo tegitur, qui non habet vrnam.
Tu, cui dant pœnas inhumato funere gentes,
Quid fugis hanc cladem? quid olentes deseris agros?
Has trahe Cæsar aquas: hoc, si potes, vtere cœlo.
Sed tibi tabentes populi Pharsalica rura
Eripiunt, campósque tenent victore fugato.
Non solùm Hæmonii funesta ad pabula belli
Bistonii venere lupi, tabemq; cruentæ
Cædis odorati Pholoën liquere leones.
Tunc vrsi latebras, obscœni tecta, domósque
Deseruêre canes, & quicquid nare sagaci
Aëra non sanum, motúmque cadauere sentit.
Iámque diu volucres ciuilia castra secutæ
Conueniunt. vos, quæ Nilo mutare soletis
Threïcias hyemes, ad mollem serius Austrum
Istis aues. nunquam se tanto vulture cœlum
Induit, aut plures presserunt aëra pennæ.
Omne nemus misit volucres, omnísque cruenta
Alite sanguineis stillauit roribus arbor.
Sæpe super vultus victoris, & impia signa
Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes,
Membráque deiecit iam lassis vnguibus ales.
Sic quoque non omnis populus peruênit ad ossa,
Inq; feras discerptus abit: non intima curant
Viscera, nec totas auidè sorbere medullas:
Degustant artus. Latiæ pars maxima turbæ

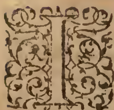
Fastidita

Fastidita iacet: quam sol, nimbique, diésque
Longior Emathiis resolutam miscuit aruis.
Thessalica infelix quo tanto crimine tellus
Læsisti Superos, vt te tot mortibus vnam,
Tot scelerum fatis premerent? quod sufficit æuum
Immemor vt donet belli tibi damna vetustas?
Quæ seges infecta surget non decolor herba?
Quo non Romanos violabis vomere manes?
Ante nouæ venient acies, sceleríque secundo
Præstabis nondum siccos hoc sanguine campos.
Omnia maiorum vertamus busta licebit,
Et stantes tumulos, & qui radice vetusta
Effudêre suas, victis compagibus, vrnas:
Plus cinerum Hæmoniæ sulcis telluris aratur,
Pluráque ruricolis feriuntur dentibus ossa.
Nullus ab Emathio religasset littore funem
Nauita, nec terram quisquam mouisset arator.
Romani bustum populi: fugerentq; coloni
Vmbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
Nullúsque auderet pecori permittere pastor
Vellere surgentem de nostris ossibus herbam,
Ac, velut impatiens hominum, vel solis iniqui
Limite, vel glacie nuda, atque ignota iaceres,
Si non prima nefas belli, sed sola tulisses.
O Superi, liceat terras odisse nocenteis.
Quid totum premitis, quid totum absoluitis orbem?
Hesperiæ clades, & flebilis vnda Pachyni,
Et Mutina, & Leucas puros fecêre Philippos.

M. AN-

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER OCTAVVS.

AM super Herculeas fauces, nemorosáque Tempe,
Hæmoniæ deserta petens dispendia syluæ,
Cornipedē exhaustum cursu, stimulisque negantem
Magnus agens, incerta fugæ vestigia turbat,
Implicitásque errore vias. pauet ille fragorem
Motorum ventis nemorum, comitúmque suorum.
Qui post terga venit, trepidum, lateriq; timentem
Exanimat, quanuis summo de culmine lapsus,
Nondum vile sui pretium scit sanguinis esse,
Seq; memor fati tantæ mercedis habere
Credit adhuc iugulum, quantum pro Cæsaris ipse
Auulsa ceruice daret. deserta sequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies. multi Pharsalica castra
Cùm peterent, non dùm fama prodente ruinas,
Occursu stupuêre ducis, vertigine rerum
Attoniti: cladísque suæ vix ipse fidelis
Auctor erat. grauis est Magno, quicunq; malorum
Testis adest. cunctis ignotus gentibus esse

Mallet,

Mallet, & obscuro tutus transire per orbem
Nomine: sed longi pœnas Fortuna fauoris
Exigit à misero, quæ tanto pondere famæ
Res premit aduersas, fatísque prioribus vrget.
Nunc festinatos nimium sibi sentit honores,
Actáque laurigeræ damnat Syllana iuuentæ.
Nunc & Corycias classes, & Pontica signa
Deiectum meminisse piget. sic longius æuum
Destruit ingenteis animos, & vita superstes
Imperio. nisi summa dies cum fine bonorum
Affuit, & celeri præuertit tristia leto,
Dedecori est fortuna prior. quisquám ne secundis
Tradere se fatis audet, nisi morte parata?
Littora contigerat, per quæ Peneïus amnis
Emathia iam clade rubens exibat in æquor.
Inde ratis trepidum, ventis, & fluctibus impar,
Flumineis vix tuta vadis euexit in altum:
Cuius adhuc remis quatitur Corcyra, sinúsque
Leucadii, Cilicum dominus, terraq́; Liburnæ,
Exiguam vector pauidus correpsit in alnum.
Conscia curarum secreta in littora Lesbi
Flectere vela iubes, qua tum tellure latebas
Mæstior, in mediis quàm si, Cornelia, campis
Emathiæ stares. tristeis præsagia curas
Exagitant: trepida quatitur formidine somnus:
Thessaliam nox omnis habet: tenebrisq́; remotis
Rupis in abruptæ scopulos extremáque currens
Littora, prospiciens fluctus, nutantia longè
Semper prima vides venientis vela carinæ,
Quærere nec quicquam de fato coniugis audes.
En ratis, ad vestros quæ tendit carbasa portus
Quid ferat ignoras: sed nunc tibi summa pauoris
Nuntius armorum tristis, rumorq́; sinister

Victus

Victus adest coniux. quid perdis tempora luctus?
Cùm possis iam flere, times. tunc puppe propinqua
Prosiluit, crimenq; Deûm crudele notauit,
Deformem pallore ducem, vultúsque prementem
Canitie, atque atro squalentes puluere vestes.
Obuia nox miseræ cælum, lucémque tenebris
Abstulit, atque animam clausit dolor: omnia neruis
Membra relicta labant: riguerunt corda, diuq;
Spe mortis decepta iacet. iam fune ligato
Littoribus, lustrat vacuas Pompeius arenas.
Quem postquam propius famulæ vidêre fideles,
Non vltrà gemitus tacitos incessere fata
Permisere sibi, frustráque attollere terra
Semianimem conantur herum: quā pectore Magnus
Ambit, & astrictos refouet complexibus artus.
Cœperat in summum reuocato sanguine corpus
Pompeii sentire manus, mœstámque mariti
Posse pati faciem: prohibet succumbere fatis
Magnus, & immodicos castigat voce dolores.
Nobile cur robur Fortunæ vulnere primo,
Femina, tantorum titulis insignis auorum,
Frangis? Habes aditum mansura in secula famæ.
Laudis in hoc sexu, non legum iura, nec arma,
Vnica materia est coniux miser. erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, & ipsum,
Quòd sum victus, ama: nunc sum tibi gloria maior,
A me quòd fasces, & quòd pia turba Senatus,
Tantáque discessit regum manus: incipe Magnum
Sola sequi. deformis, adhuc viuente marito
Summus, & augeri vetitus dolor: vltima debet
Esse fides, lugere virum. tu nulla tulisti
Bello damna meo. viuit post prœlia Magnus,
Sed Fortuna perit: quod defles, illud amasti.

Vocibus

Vocibus his correpta viri, vix ægra leuauit
Membra solo, taleis gemitu rumpente querelas:
O vtinam in thalamos inuisi Cæsaris issem
Infelix coniux, & nulli læta marito!
Bis nocui mundo: me pronuba duxit Erinnys,
Crassorumq; vmbra, deuotáque manibus illis
Assyrios in castra tuli ciuilia casus:
Præcipitésque dedi populos, cunctósque fugaui
A causa meliore Deos. ô maxime coniux,
O thalamis indigne meis, hoc iuris habebat
In tantum Fortuna caput! cur impia nupsi,
Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas,
Sed quas sponte luam. quò sit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totúsque paratior orbis,
Sparge mari comitem. mallem felicibus armis
Dependisse caput: nunc clades deniq; lustra
Magne tuas. vbicunq; iaces ciuilibus armis
Nostros vlta toros, ades huc, atque exige pœnas,
Iulia crudelis, placatáque pellice cæsa,
Magno parce tuo. sic fata, iterúmque refusa
Coniugis in gremium, cunctorum lumina soluit
In lacrymas. duri flectuntur pectora Magni,
Siccáque Thessaliæ confundit lumina Lesbos.
Tunc Mitylenæum pleno iam littore vulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus seruasse mariti,
Tu quoque deuotos sacro tibi fœdere muros
Oramus, sociósque lares dignare vel vna
Nocte tua: fac Magne locum, quem cuncta reuisant
Secula; quem veniens hospes Romanus adoret.
Nulla tibi subeunda magis sunt mœnia victo.
Omnia victoris possunt sperare fauorem:
Hæc iã crimen habẽt. quid, quòd iacet insula ponto,

Cæsar eget ratibus? Procerum pars magna coibit
Certa loci. noto reparandum est littore fatum.
Accipe templorum cultus, aurúmque Deorum
Accipe: si terris, si puppibus ista iuuentus
Aptior est, tota, quantum valet, vtere Lesbo.
[Accipe: ne Cæsar rapiat, tu victus habeto.]
Hoc solum crimen meritæ bene detrahe terræ,
Ne nostram videare fidem felíxque secutus,
Et damnasse miser. tali pietate virorum
Lætus, in aduersis, & mundi nomine gaudens
Esse fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius esse solum, non paruo pignore vobis
Ostendi. tenuit nostros hac obside Lesbos
Adfectus: hîc sacra domus, caríque penates,
Hîc mihi Roma fuit. non vlla in littora puppim
Antè dedi fugiens, sæui cùm Cæsaris iram
Iam scirem meritam, seruata coniuge, Lesbon,
Non veritus tantam veniæ committere vobis
Materiam. sed iam satis est fecisse nocentes:
Fata mihi totum mea sunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix æterno nomine Lesbos,
Siue doces populos, Regesq; admittere Magnum,
Seu præstas mihi sola fidem. nam quærere certũ est
Fas quibus in terris, vbi sit scelus. accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorũ:
Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
Non intrare suos infesto Cæsare portus,
Non exire vetent. dixit, mœstámque carinæ
Imposuit comitem. cunctos mutare putares
Tellurem, patriæq; solum: sic littore toto
Plangitur, infestæ tenduntur in æthera dextræ:
Pompeiúmque minus, cuius Fortuna dolorem
Mouerat, ast illam, quam toto tempore belli

Vt ciuem vidêre suam, discedere cernens
Ingemuit populus: quam vix si castra mariti
Victoris peteret, siccis dimittere matres
Iam poterant oculis: tanto deuinxit amore
Hos pudor, hos probitas, castiq; modestia vultus,
Quòd submissa nimis, nulli grauis hospita turba,
Stantis adhuc fati vixit quasi coniuge victo.
Iam pelago medios Titan demissus ad ignes,
Nec quibus abscondit, nec si quibus exerit orbem,
Totus erat: vigiles Pompeii in pectore curæ
Nunc socias adeunt Romani fœderis vrbes,
Et varias regum mentes, nunc inuia mundi
Arua super nimios soles, Austrúmque iacentis.
Sæpe labor mœstus curarum, odiúmque futuri
Proiecit fessos incerti pectoris æstus,
Rectorémque ratis de cunctis consulit astris;
Vnde notet terras; quæ sit mensura secandi
Æquoris in cœlo; Syriam quo sidere seruet:
Aut quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis.
Doctus ad hæc fatur taciti seruator Olympi:
Signifero quæcunque fluunt labentia cœlo,
Nunquam stante polo, miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur: sed qui non mergitur vndis
Axis inocciduus, gemina clarissimus Arcto.
Ille regit puppes. hic cùm mihi semper in altum
Surget, & instabit summis minor Vrsa ceruchis;
Bosporon, & Scythiæ curuantem littora pontum
Spectamus. quicquid descendet ab arbore summa
Arctophylax, propiórque mari Cynosura feretur,
In Syriæ portus tendet ratis. inde Canopos
Excipit Australi cœlo contenta vagari,
Stella timens Borean: illa quoque perge sinistra,
Trans Pharõ: in medio tãget ratis æquore Syrtim.

Sed quò vela dari, quò nunc pede carbasa tendi
Nostra iubes? dubio contrà cui pectore Magnus,
Hoc solum toto, respondit, in æquore serua,
Vt sit ab Emathiis semper tua longiùs oris
Puppis, & Hesperiam pelago, cœlóque relinquas:
Cetera da ventis. comitem, pignúsque recepi
Depositum: tunc certus eram, quæ littora vellem;
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille
Iusto vela modo pendentia cornibus æquis
Torsit, & in læuum puppim dedit, vtq́; secaret,
Quas Asiæ cautes, & quas Chios asperat, vndas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Æquora senserunt motus, alitérque secante
Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
Mutauêre sonum. non sic moderator equorum,
Dexteriore rota læuum cùm circuit orbem,
Cogit inoffensæ currus accedere metæ.
Ostendit terras Titan, & sidera texit.
Sparsus ab Emathia fugit quicunque procella,
Assequitur Magnum: primúsque à littore Lesbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neque deiecto fatis, aciéque fugatò
Abstulerat Magno reges Fortuna ministros:
Terrarum dominos, & sceptra Eoa tenentes
Exul habet comites. iubet ire in deuia mundi
Deiotarum, qui sparsa ducis vestigia lêgit.
Quando, ait, Emathiis amissus cladibus orbis
Quà Romanus erat, superest fidissime regum
Eoam tentare fidem, populósque bibentes
Euphraten, & adhuc securum à Cæsare Tigrim:
Nec pigeat Magno quærentem fata, remotas
Medorum penetrare domos, Scythicosq́; recessus,
Et totum mutare diem, vocésque superbo

Arsacidæ perferre meas: Si fœdera nobis
Prisca manent, mihi per Latium iurata Tonantẽ,
Per vestros astricta magos, implete pharetras,
Armeniósque arcus Geticis intendite neruis:
Si vos ô Parthi, peterem cùm Caspia claustra,
Et sequerer duros æterni Martis Alanos,
Passus Achæmeniis latè decurrere campis,
In tutam trepidos nunquam Babylona coëgi:
Arua super Cyri, Chaldæíque vltima regni,
Quà rapidus Ganges, & quà Nysæus Hydaspes
Accedunt pelago, Phœbi surgentis ab igne (cens
Iam propior, quã Persis, eram: tamen omnia vin-
Sustinui nostris vos tantùm deesse triumphis,
Solúsque è numero regum telluris Eoæ,
Ex æquo me Parthus adit. nec munere Magni
Stant semel Asarcidæ. quis enim post vulnera cladis
Assyriæ, iustas Latii compescuit iras?
Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat claustris vetitam per secula ripam,
Zeugmáque Pellæum. Pompeio vincite Parthi;
Vinci Roma volet. regem parêre iubenti
Ardua non piguit, positísque insignibus aulæ
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum est inopem simulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis securius æuum
Verus pauper agit! dimisso in littore rege,
Ipse per Icariæ scopulos, Ephesumq́; relinquens,
Et placidi Colophona maris, spumantia paruæ
Radit saxa Sami: spirat de littore Coo
Aura fluens: Gnidon inde fugit, clarãq́; relinquit
Sole Rhodon, magnósque sinus Telmessidos vndæ
Compensat medio pelagi. Pamphylia puppi
Occurrit tellus: nec se committere muris

Ausus adhuc vllis, te primùm parua Phaselis
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus,
Exhaustaq; domus populis; maiórque carina
Quàm tua turba fuit tendens hinc carbasa rursus
Iam Taurum, Tauroq; videt Dipsanta cadentem.
Crederet hoc Magnus, pacem cùm præstitit vndis
Et sibi consultum? Cilicum per littora tutus
Parua puppe fugit: sequitur pars magna Senatus
Ad profugum collecta ducem: paruisq; Synedris,
Quo portu mittitq; rates recipítque Selinus,
In Procerum cœtu tandem mœsta ora resoluit
Vocibus his Magnus: Comites bellíque, fugæq;,
Atque instar patriæ, quanuis in littore nudo,
In Cilicum terra, nullis circundatus armis
Consultem, rebúsque nouis exordia quæram,
Ingenteis præstate animos: non omnis in aruis
Emathiis cecidi, nec sic mea fata premuntur,
Vt nequeam releuare caput, cladésque receptas
Excutere. an Libycæ Marium potuere ruinæ
Erigere in fasces, plenis & reddere fastis:
Me pulsum leuiore manu Fortuna tenebit?
Mille meæ Graio voluuntur in æquore puppes,
Mille duces: sparsit potiùs Pharsalia nostras,
Quàm subuertit opes. sed me vel sola tueri
Fama potest rerum, toto quas gessimus orbe,
Et nomen, quod mundus amat. vos pendite regna
Viribus, atque fide, Libyen, Parthósque, Pharonq;,
Quænam Romanis deceat succurrere rebus.
Ast ego curarum, proceres, arcana mearum
Expromam, mentisq; meæ quò pondera vergant.
Ætas Niliaci nobis suspecta tyranni est:
Ardua quippe fides robustos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret solertia Mauri:

Nam-

Namque memor generis Carthaginis impia proles
Imminet Hesperiæ, multusq́; in pectore vano est
Annibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
Et Numidas contingit auos: iam supplice Varo
Intumuit, viditque loco Romana secundo.
Quare agite, Eoum comites properemus in orbem.
Diuidit Euphrates ingenti gurgite mundum,
Caspiáque immensos seducunt claustra recessus,
Et polus Assyrias alter noctesq́;, diésque
Vertit, & abruptũ est nostro mare discolor vnda,
Oceanúsque suus. regnandi sola voluptas.
Celsior in campis sonipes, & fortior arcus;
Nec puer, aut senior letales tendere neruos
Segnis, & à nulla mors est incerta sagitta.
Primi Pellæas arcu fregère sarissas,
Bactráque Medorum sedem, murisq́; superbam
Assyrias Babylona domos. nec pila timentur
Nostra nimis Parthis, audentq́; in bella venire,
Experti Scythicas, Crasso pereunte, pharetras.
Spicula nec solo spargunt fidentia ferro;
Stridula sed multo saturantur tela veneno. (est.
Vulnera parua nocent, fatumq́; in sanguine summo
O vtinam non tanta mihi fiducia sæuis
Esset in Arsacidis! fatis nimis æmula nostris
Fata mouẽt Medos, multumq́; in gente Deorũ est.
Effundam populos alia tellure reuulsos,
Excitósque suis immittam sedibus ortus.
Quòd si nos Eoa fides, & Barbara fallunt
Fœdera; vulgati supra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. non regna precabor,
Quæ feci; sed magna feram solatia mortis
Orbe iacens alio, nil hæc in membra cruentè,
Nil socerum fecisse piè. sed cuncta reuoluens

Vita fata mea, semper venerabilis illa
Orbis parte fui: quantus Maeotida supra!
Quantus apud Tanaim toto conspectus in ortu!
Quas magis in terras nostrum felicibus actis
Nomen abit, aut vnde redit maiore triumpho?
Roma faue cœptis: quid enim tibi latius vnquam
Praestiterint Superi, quàm, si ciuilia Partho
Milite bella geras, tantam consumere gentem,
Et nostris miscere malis? Cùm Caesaris arma
Concurrent Medis, aut me Fortuna necesse est
Vindicet, aut Crassum. sic fatus, murmure sentit
Consilium damnasse viros: quos Lentulus omneis
Virtutis stimulis, & nobilitate dolendi
Praecessit, dignásque tulit modò Consule voces:
Siccine Thessalicae mentem fregêre ruinae?
Vna dies mundi damnauit fata? secundum
Emathiam lis tanta datur? iacet omne cruenti
Vulneris auxilium? solos tibi, Magne, reliquit
Parthorũ Fortuna pedes? quid transfuga mundi
Terrarum totos tractus, cœlũmque perosus,
Aduersósq; polos, alienáque sidera quaeris,
Chaldaeos culture focos & barbara sacra
Parthorũ famulus? quid causa obtenditur armis
Libertatis amor? miserum quid decipis orbem,
Si seruire potes? te, quem Romana regentem
Horruit auditum, quem captos ducere Reges
Vidit ab Hyrcanis, Indóque à littore, siluis,
Deiectum fatis, humilem fractumque videbit,
Extollêtque animos Latium vesanus in orbem,
Se simul, & Romam Pompeio supplice mensus?
Nil animis, fatísque tuis effabere dignum:
Exiget ignorans Latiae commercia linguae,
Vt lacrymis se, Magne, roges. patimur'ne pudoris

Hoc

Hoc vulnus, clades vt Parthia vindicet antè
Hesperias, quàm Roma suas? ciuilibus armis
Elegit te nempe ducem. quid vulnera nostra
In Scythicos spargis populos, cladésque latentes?
Quid Parthos transire doces? solatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere Reges,
Sed ciui seruire suo. iuuat ire per orbem
Ducentem sæuas Romana in mœnia gentes,
Signáque ab Euphrate cum Crassis capta sequentē?
Qui solus regum, fato celante fauorem,
Defuit Emathiæ, nunc tantas ille lacesset
Auditi victoris opes, aut iungere fata
Tecum, Magne, volet? non hæc fiducia genti est.
Omnis in Arctois populus quicunque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & Martis amator.
Quicquid ad Eoos tractus, mundíque teporem
Labitur, emollit gentes clementia cœli.
Illic & laxas vestes, & fluxa virorum
Velamenta vides. Parthus per Medica rura,
Sarmaticos inter campos, effusáque plano
Tigridis arua solo, nulli superabilis hosti est
Libertate fugæ: sed non, vbi terra tumebit,
Aspera conscendet montis iuga; nec per opacas
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
Nec franget nando violenti verticis amnem,
Nec tota in pugna perfusus sanguine membra
Exiget æstiuum calido sub puluere solem.
Non aries illis, non vlla est machina belli:
Haud fossas implere valent: Parthoq́; sequente
Murus erit, quodcunque potest obstare sagittæ.
Pugna leuis, bellumq́; fugax, turmæq́; vagantes,
Et melior cessisse loco, quàm pellere, miles.
Illita tela dolis, nec Martem comminus vnquam

Victus adest coniux. quid perdis tempora luctus?
Cùm possis iam flere, times. tunc puppe propinqua
Prosiluit, crimenq́ Deûm crudele notauit,
Deformem pallore ducem, vultúsque prementem
Canitie, atque atro squalentes puluere vestes.
Obuia nox miseræ cœlum, lucémque tenebris
Abstulit, atque animam clausit dolor: omnia neruis
Membra relicta labant: riguerunt corda, diuq́
Spe mortis decepta iacet. iam fune ligato
Littoribus, lustrat vacuas Pompeius arenas.
Quem postquam propius famulæ vidêre fideles,
Non vltrà gemitus tacitos incessere fata
Permisêre sibi, frustráque attollere terra
Semianimem conantur heram: quā pectore Magnus
Ambit, & astrictos refouet complexibus artus.
Cœperat in summum reuocato sanguine corpus
Pompeii sentire manus, mœstámque mariti
Posse pati faciem: prohibet succumbere fatis
Magnus, & immodicos castigat voce dolores.
Nobile cur robur Fortunæ vulnere primo,
Femina, tantorum titulis insignis auorum,
Frangis? Habes aditum mansura in secula famæ.
Laudis in hoc sexu, non legum iura, nec arma,
Vnica materia est coniux miser. erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet, & ipsum,
Quòd sum victus, ama: nunc sum tibi gloria maior.
A me quòd fasces, & quòd pia turba Senatus,
Tantáque discessit regum manus: incipe Magnum
Sola sequi. deformis, adhuc viuente marito
Summus, & augeri vetitus dolor: vltima debet
Esse fides, lugere virum. tu nulla tulisti
Bello damna meo. viuit post prœlia Magnus,
Sed Fortuna perit: quod defles, illud amasti.

Vocibus

Vocibus his correpta viri, vix ægra leuauit
Membra solo, taleis gemitu rumpente querelas:
O vtinam in thalamos inuisi Cæsaris issem
Infelix coniux, & nulli læta marito!
Bis nocui mundo: me pronuba duxit Erinnys,
Crassorumq; vmbræ, deuotáque manibus illis
Assyrios in castra tuli ciuilia casus:
Præcipitésque dedi populos, cunctósque fugaui
A causa meliore Deos. ô maxime coniux,
O thalamis indigne meis, hoc iuris habebat
In tantum Fortuna caput! cur impia nupsi,
Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas,
Sed quas sponte luam. quò sit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totúsque paratior orbis,
Sparge mari comitem. mallem felicibus armis
Dependisse caput: nunc clades deniq; lustra
Magne tuas. vbicunq; iaces ciuilibus armis
Nostros vlta toros, ades huc, atque exige pœnas,
Iulia crudelis, placatáque pellice cæsa,
Magno parce tuo. sic fata, iterúmque refusa
Coniugis in gremium, cunctorum lumina soluit
In lacrymas. duri flectuntur pectora Magni,
Siccáque Thessaliæ confundit lumina Lesbos.
Tunc Mitylenæum pleno iam littore vulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus seruasse mariti,
Tu quoque deuotos sacro tibi fœdere muros
Oramus, sociósque lares dignare vel vna
Nocte tua: fac Magne locum, quem cuncta reuisant
Secula, quem veniens hospes Romanus adoret.
Nulla tibi subeunda magis sunt mœnia victo.
Omnia victoris possunt sperare fauorem:
Hæc iã crimen habẽt. quid, quòd iacet insula ponto,

Cæsar eget ratibus? Procerum pars magna coibit
Certa loci. noto reparandum est littore fatum.
Accipe templorum cultus, aurúmque Deorum
Accipe: si terris, si puppibus ista iuuentus
Aptior est, tota, quantum valet, vtere Lesbo.
[Accipe: ne Cæsar rapiat, tu victus habeto.]
Hoc solum crimen meritæ bene detrahe terræ,
Ne nostram videare fidem felíxque secutus,
Et damnasse miser. tali pietate virorum
Lætus, in aduersis, & mundi nomine gaudens
Esse fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius esse solum, non paruo pignore vobis
Ostendi. tenuit nostros hac obside Lesbos
Adfectus: hîc sacra domus, caríque penates,
Hîc mihi Roma fuit. non vlla in littora puppim
Antè dedi fugiens, sæui cùm Cæsaris iram
Iam scirem meritam, seruata coniuge, Lesbon,
Non veritus tantam veniæ committere vobis
Materiam. sed iam satis est fecisse nocentes:
Fata mihi totum mea sunt agitanda per orbèm.
Heu nimium felix æterno nomine Lesbos,
Siue doces populos, Regesq; admittere Magnum,
Seu præstas mihi sola fidem. nam quærere certũ est
Fas quibus in terris, vbi sit scelus. accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorũ:
Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
Non intrare suos infesto Cæsare portus,
Non exire vetent. dixit, mœstámque carinæ
Imposuit comitem. cunctos mutare putares
Tellurem, patriæq; solum: sic littore toto
Plangitur, infestæ tenduntur in æthera dextræ:
Pompeiúmque minus, cuius Fortuna dolorem
Mouerat, ast illam, quam toto tempore belli

Vt ciuem vidêre suam, discedere cernens
Ingemuit populus: quam vix si castra mariti
Victoris peteret, siccis dimittere matres
Iam poterant oculis: tanto deuinxit amore
Hos pudor, hos probitas, castiq; modestia vultus,
Quòd submissa nimis, nulli grauis hospita turbæ,
Stantis adhuc fati vixit quasi coniuge victo.
Iam pelago medios Titan demissus ad ignes,
Nec quibus abscondit, nec si quibus exerit orbem,
Totus erat: vigiles Pompeii in pectore curæ
Nunc socias adeunt Romani fœderis vrbes,
Et varias regum mentes, nunc inuia mundi
Arua super nimios soles, Austrúmque iacentis.
Sæpe labor mœstus curarum, odiúmque futuri
Proiecit fessos incerti pectoris æstus,
Rectorémque ratis de cunctis consulit astris;
Vnde notet terras; quæ sit mensura secandi
Æquoris in cœlo; Syriam quo sidere seruet:
Aut quotus in plaustro Libyam bene dirigat ignis.
Doctus ad hæc fatur taciti seruator Olympi:
Signifero quæcunque fluunt labentia cœlo,
Nunquam stante polo, miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur: sed qui non mergitur vndis
Axis inocciduus, gemina clarissimus Arcto.
Ille regit puppes. hic cùm mihi semper in altum
Surget, & instabit summis minor Vrsa ceruchis;
Bosporon, & Scythiæ curuantem littora pontum
Spectamus. quicquid descendet ab arbore summa
Arctophylax, propiórque mari Cynosura feretur,
In Syriæ portus tendet ratis. inde Canopos
Excipit Australi cœlo contenta vagari,
Stella timens Borean: illa quoque perge sinistra,
Trans Pharō: in medio tāget ratis æquore Syrtim.

Sed quò vela dari, quò nunc pede carbasa tendi
Nostra iubes? dubio contrà cui pectore Magnus,
Hoc solum toto, respondit, in æquore serua,
Vt sit ab Emathiis semper tua longiùs oris
Puppis, & Hesperiam pelago, cœlóque relinquas:
Cetera da ventis. comitem, pignúsque recepi
Depositum: tunc certus eram, quæ littora vellem;
Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille
Iusto vela modo pendentia cornibus æquis
Torsit, & in læuum puppim dedit, vtq; secaret,
Quas Asiæ cautes, & quas Chios asperat, vndas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Æquora senserunt motus, alitérque secante
Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
Mutauêre sonum. non sic moderator equorum,
Dexteriore rota læuum cùm circuit orbem,
Cogit inoffensæ currus accedere metæ.
Ostendit terras Titan, & sidera texit.
Sparsus ab Emathia fugit quicunque procella,
Assequitur Magnum: primúsque à littore Lesbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neque deiecto fatis, aciéque fugatò
Abstulerat Magno reges Fortuna ministros:
Terrarum dominos, & sceptra Eoa tenentes
Exul habet comites. iubet ire in deuia mundi
Deiotarum, qui sparsa ducis vestigia lêgit.
Quando, ait, Emathiis amissus cladibus orbis
Qua Romanus erat, superest fidissime regum
Eoam tentare fidem, populósque bibentes
Euphraten, & adhuc securum à Cæsare Tigrim:
Nec pigeat Magno quærentem fata, remotas
Medorum penetrare domos, Scythicosq; recessus,
Et totum mutare diem, vocésque superbo

Arsacidæ perferre meas: Si fœdera nobis
Prisca manent, mihi per Latium iurata Tonantẽ,
Per vestros astricta magos, implete pharetras,
Armeniósque arcus Geticis intendite neruis:
Si vos ô Parthi, peterem cùm Caspia claustra,
Et sequerer duros æterni Martis Alanos,
Passus Achæmeniis latè decurrere campis,
In tutam trepidos nunquam Babylona coegi:
Arua super Cyri, Chaldæíque vltima regni,
Quà rapidus Ganges, & quà Nysæus Hydaspes
Accedunt pelago, Phœbi surgentis ab igne (cens
Iam propior, quã Persis, eram: tamen omnia vin-
Sustinui nostris vos tantùm deesse triumphis,
Solúsque è numero regum telluris Eoæ,
Ex æquo me Parthus adit. nec munere Magni
Stant semel Asarcidæ. quis enim post vulnera cladis
Assyriæ, iustas Latii compescuit iras?
Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat claustris vetitam per secula ripam,
Zeugmáque Pellæum. Pompeio vincite Parthi;
Vinci Roma volet. regem parêre iubenti
Ardua non piguit, positísque insignibus aulæ
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum est inopem simulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis securius æuum
Verus pauper agit! dimisso in littore rege,
Ipse per Icariæ scopulos, Ephesumq́; relinquens,
Et placidi Colophona maris, spumantia parua
Radit saxa Sami: spirat de littore Coo
Aura fluens: Gnidon inde fugit, clarãq́; relinquit
Sole Rhodon, magnósque sinus Telmessidos vndæ
Compensat medio pelagi. Pamphylia puppi
Occurrit tellus: nec se committere muris

Auſus adhuc vllis, te primùm parua Phaſelis
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus,
Exhauſtaq́; domus populis; maiórque carinæ
Quàm tua turba fuit. tendens hinc carbaſa rurſus
Iam Taurum, Tauroq́; videt Dipſanta cadentem.
Crederet hoc Magnus, pacem cùm præſtitit vndis
Et ſibi conſultum? Cilicum per littora tutus
Parua puppe fugit: ſequitur pars magna Senatus
Ad profugum collecta ducem: paruiſq́; Synedris,
Quo portu mittitq́; rates recipítque Selinus,
In Procerum cœtu tandem mœſta ora reſoluit
Vocibus his Magnus: Comites bellíque, fugæq́;,
Atque inſtar patriæ, quanuis in littore nudo,
In Cilicum terra, nullis circundatus armis
Conſultem, rebúsque nouis exordia quæram,
Ingenteis præſtate animos: non omnis in aruis
Emathiis cecidi, nec ſic mea fata premuntur,
Vt nequeam releuare caput, cladéſque receptas
Excutere. an Libycæ Marium potuere ruinæ
Erigere in faſces, plenis & reddere faſtis:
Me pulſum leuiore manu Fortuna tenebit?
Mille meæ Graio voluuntur in æquore puppes,
Mille duces: ſparſit potiùs Pharſalia noſtras,
Quàm ſubuertit opes. ſed me vel ſola tueri
Fama poteſt rerum, toto quas geſſimus orbe,
Et nomen, quod mundus amat. vos pendite regna
Viribus, atque fide, Libyen, Parthóſque, Pharonq́;,
Quænam Romanis deceat ſuccurrere rebus.
Aſt ego curarum, proceres, arcana mearum
Expromam, mentiſq́; meæ quò pondera vergant.
Ætas Niliaci nobis ſuſpecta tyranni eſt:
Ardua quippe fides robuſtos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret ſolertia Mauri:

Nam-

Namque memor generis Carthaginis impia proles
Imminet Hesperiæ, multusq; in pectore vano est
Annibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
Et Numidas contingit auos: iam supplice Varo
Intumuit, vidítque loco Romana secundo.
Quare agite, Eoum comites properemus in orbem.
Diuidit Euphrates ingenti gurgite mundum,
Caspiáque immensos seducunt claustra recessus,
Et polus Assyrias alter noctesq;, diésque
Vertit, & abruptũ est nostro mare discolor vnda,
Oceanúsque suus. regnandi sola voluptas.
Celsior in campis sonipes, & fortior arcus;
Nec puer, aut senior letales tendere neruos
Segnis, & à nulla mors est incerta sagitta.
Primi Pellæas arcu fregère sarissas,
Bactráque Medorum sedem, murisq; superbam
Assyrias Babylona domos. nec pila timentur
Nostra nimis Parthis, audentq; in bella venire,
Experti Scythicas, Crasso pereunte, pharetras.
Spicula nec solo spargunt fidentia ferro;
Stridula sed multo saturantur tela veneno. (est.
Vulnera parua nocent, fatumq; in sanguine summo
O vtinam non tanta mihi fiducia sæuis
Esset in Arsacidis! fatis nimis æmula nostris
Fata mouẽt Medos, multumq; in gente Deorũ est.
Effundam populos alia tellure reuulsos;
Excitósque suis immittam sedibus ortus.
Quòd si nos Eoa fides, & Barbara fallunt
Fœdera; vulgati supra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. non regna precabor,
Quæ feci; sed magna feram solatia mortis
Orbe iacens alio, nil hæc in membra cruentè,
Nil socerum fecisse piè. sed cuncta reuoluens

Hoc vulnus, clades vt Parthia vindicet antè
Hesperias, quàm Roma suas? ciuilibus armis
Elegit te nempe ducem. quid vulnera nostra
In Scythicos spargis populos, cladésque latenteis?
Quid Parthos transire doces? solatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere Reges,
Sed ciui seruire suo. iuuat ire per orbem
Ducentem saeuas Romana in moenia gentes,
Signáque ab Euphrate cum Crassis capta sequentē?
Qui solus regum, fato celante fauorem,
Defuit Emathiae, nunc tantas ille lacesset
Auditi victoris opes, aut iungere fata
Tecum, Magne, volet? non haec fiducia genti est.
Omnis in Arctois populus quicunque pruinis
Nascitur, indomitus bellis, & Martis amator.
Quicquid ad Eoos tractus, mundíque teporem
Labitur, emollit gentes clementia coeli.
Illic & laxas vestes, & fluxa virorum
Velamenta vides. Parthus per Medica rura,
Sarmaticos inter campos, effusáque plano
Tigridis arua solo, nulli superabilis hosti est
Libertate fugae: sed non, vbi terra tumebit,
Aspera conscendet montis iuga, nec per opacas
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
Nec franget nando violenti vorticis amnem,
Nec tota in pugna perfusus sanguine membra
Exiget aestiuum calido sub puluere solem.
Non aries illis, non vlla est machina belli:
Haud fossas implere valent: Parthóq; sequente
Murus erit, quodcunque potest obstare sagittae.
Pugna leuis, bellúmq; fugax, turmaéq; vagantes,
Et melior cessisse loco, quàm pellere, miles.
Illita tela dolis, nec Martem comminus vnquam

Ausa pati virtus, sed longè tendere neruos,
Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.
Ensis habet vires, & gens quæcunque virorum est,
Bella gerit gladiis. nam Medos prœlia prima
Exarmant, vacuaq; iubent remeare pharetra.
Nulla manus illis; fiducia tota veneni est.
Credis, Magne, viros, quos in discrimina belli
Cum ferro venisse parum est? tentare pudendum
Auxilium tanti est, toto diuisus vt orbe
A terra moriare tua? tibi barbara tellus
Incumbat? te parua tegant, ac vilia busta,
Inuidiosa tamen, Crasso quærente sepulcrum.
Sed tua sors leuior, quoniam mors vltima pœna est,
Nec metuenda viris. at non Cornelia letum
Infando sub rege timet. num barbara nobis
Est ignota Venus, quæ ritu cæca ferarum
Polluit innumeris leges, & fœdera tedæ
Coniugibus, thalamíque patent secreta nefandi
Inter mille nurus? epulis vesana, meróque
Regia, non vllos exceptos legibus horret
Concubitus: tot femineis complexibus vnum
Non lassat nox tota marem. iacuêre sorores
In regum thalamis, sacratáque pignora matres.
Damnat apud gentes sceleris non spontè peracti
Oedipodionias infelix fabula Thebas:
Parthorum dominus quoties sic sanguine misto
Nascitur Arsacides? cui fas implere parentem,
Quid rear esse nefas? proles tam clara Metelli
Stabit barbarico coniux millesima lecto.
Quanquam non vlli plus regia, Magne, vacabit
Sæuitiæ stimulata Venus, titulisque virorum.
Nam quo plura iuuent Parthum portenta, fuisse
Hanc sciet & Crassi: ceu pridem debita fatis
Assyriis,

Assyriis, trahitur cladis captiua vetustæ.
Hæreat Eoæ vulnus miserabile sortis;
Non solùm auxilium funesto à rege petisse,
Sed gessisse prius bellum ciuile pudebit.
Nam quod apud populos crimen socerique, tuúmque
Maius erit, quàm quòd vobis miscentibus arma,
Crassorum vindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces, & ne qua vacarent
Arma, vel Arctoum Dacis, Rhenique cateruis
Imperii nudare latus, dum perfida Susa
In tumulos prolapsa ducum, Babylónque iacerent.
Assyriæ paci finem, Fortuna, precamur:
Et, si Thessalia bellum ciuile peractum est,
Ad Parthos, qui vicit eat. gens vnica mundi est,
De qua Cæsareis possim gaudere triumphis.
Non tibi, quamprimū gelidum transibis Araxem,
Vmbra senis mœsti Scythicis confixa sagittis
Ingeret has voces? Tu, quem post funera nostra
Vltorem cinerum nudæ sperauimus vmbræ,
Ad fœdus, pacemq; venis? tum plurima cladis
Occurrent monimenta tibi: quæ mœnia trunci
Lustrârunt ceruice duces, vbi nomina tanta
Obruit Euphrates, & nostra cadauera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit. ire per ista
Si potes, in media socerū quoq;, Magne, sedentem
Thessalia placare potes. quin respicis orbem
Romanum? si regna times proiecta sub Austro,
Infidumq; Iubam, petimus Pharon, aruaq; Lagi.
Syrtibus hinc Libycis tuta est Ægyptus: at inde
Gurgite septeno rapidus mare summouet amnis:
Terra suis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut Iouis: in solo tanta est fiducia Nilo.
Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita, Magne,

Tute-

Tutela commissa tuæ. quis nominis vmbram
Horreat? innocua est ætas: ne iura, fidemq́,
Respectumq́, Deûm veteris speraueris aulæ.
Nil pudet assuetos sceptris: mitissima sors est
Regnorum sub rege nouo. Non plura locutus
Impulit huc animos. quantum spes vltima rerum
Libertatis habet! victa est sententia Magni.
Tunc Cilicum liquêre solum, Cyprôque citatas
Immisêre rates, nullas cui prætulit aras
Vnda diua memor Paphiæ, si numina nasci
Credimus, aut quenquam fas est cœpisse deorum.
Hæc vbi deserüit Pompeius littora, totos
Emensus Cypri scopulos, quibus exit in Austrum,
Inde maris vasti transfuso vertitur æstu:
Nec tenuit Casium nocturno lumine montem,
Infimáque Ægypti pugnaci littora velo
Vix tetigit, qua diuidui pars maxima Nili
In vada decurrit Pelusia septimus amnis.
Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
Non vno plus æqua die, noctíque rependit
Lux minor hybernæ verni solatia damni.
Comperit vt regem Casio se monte tenere,
Flectit iter: nec Phœbus adhuc, nec carbasa lan-
Iam rapido speculator eques per littora cursu (guēt.
Hospitis aduentu pauidam compleuerat aulam.
Consilii vix tempus erat: tamen omnia monstra
Pellææ coiêre domus: quos inter Achoreus
Iam placidus senio, fractisq́ modestior annis,
(Hunc genuit custos Nili crescentis in arua
Memphis vana sacris; illo cultore Deorum
Lustra suæ Phœbes non vnus vixerat Apis;)
Consilii vox prima fuit, meritúmque, fidémque,
Sacráque defuncti iactauit pignora patris.

Sed

Sed melior ſuadere malis, & noſſe tyrannos,
Auſus Pompeium leto damnare Pothinus,
Ius, & fas multos faciunt Ptolemæe nocenteis.
Dat pœnas laudata fides, cùm ſuſtinet, inquit,
Quos Fortuna premit. fatis accede, Deíſque,
Et cole felices, miſeros fuge. ſidera terra
Vt diſtant, & flamma mari, ſic vtile recto.
Sceptrorum vis tota perit, ſi péndere iuſta
Incipit: euertitq́; arces reſpectus honeſti.
Libertas ſcelerum eſt, quæ regna inuiſa tuetur,
Sublatusq́; modus gladiis. facere omnia ſæuè
Non impunè licet, niſi dùm facis. exeat aula
Qui volet eſſe pius. virtus, & ſumma poteſtas
Non coëunt: ſemper metuet, quem ſæua pudebunt.
Non impunè tuos Magnus contemſerit annos;
Qui te nec victos arcere à littore noſtro
Poſſe putat. neu te ſceptris priuauerit hoſpes,
Pignora ſunt propiora tibi: Nilonq́;, Pharonq́;,
Si regnare piget, damnatæ redde ſorori.
Ægyptum certè Latiis tueamur ab armis.
Quicquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
Nec victoris erit. toto iam pulſus ab orbe,
Poſtquam nulla manet rerum fiducia, quærit
Cum qua gente cadat: rapitur ciuilibus vmbris.
Nec ſoceri tantùm arma fugit: fugit ora Senatus,
Cuius Theſſalicas ſaturat pars magna volucres.
Et metuit gentes, quas vno in ſanguine miſtas
Deſerüit: regesq́; timet, quorum omnia merſit:
Theſſaliæq́; reus, nulla tellure receptus,
Sollicitat noſtrum, quem nondum perdidit, orbem.
Iuſtior in Magnum nobis, Ptolemæe, querela
Cauſa data eſt. quid ſepoſitam, ſempérq́; quietam
Crimine bellorum maculas Pharon, aruaq́; noſtra
Victori

*Victori suspecta facis? cur sola cadenti
Hæc placuit tellus, in quam Pharsalica fata
Conferres, pœnásque tuas? iam crimen habemus
Purgandum gladio, quòd nobis sceptra Senatus
Te suadente dedit, votis tua fouimus arma.
Hoc ferrum, quod fata iubent proferre, paraui
Non tibi, sed victo. feriam tua viscera, Magne:
Malueram soceri: rapimur, quò cuncta feruntur.
Téne mihi dubitas an sit violare necesse,
Cùm liceat? quæ te nostri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Aruáque vix refugo fodientem mollia Nilo?
Metiri sua regna decet, virésque fateri.
Tu Ptolemæe potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma iacet? bustum, cinerésque mouere
Thessalicos audes, bellúmque in regna vocare?
Ante aciem Emathiam nullis accessimus armis:
Pompeii nunc castra placent, quæ deserit orbis?
Nunc victoris opes, & cognita fata lacessis?
Aduersis non deesse decet, sed læta secutos.
Nulla fides vnquam miseros elegit amicos.
Assensêre omnes sceleri. lætatur honore
Rex puer insueto, quòd iam sibi tanta iubere
Permittunt famuli. sceleri delectus Achillas.
Perfida quà tellus Casiis excurrit arenis,
Et vada testantur iunctas Ægyptia Syrtes,
Exiguam sociis monstri, gladiisq; carinam
Instruit. ò superi, Nilus'ne, & barbara Memphis,
Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi
Hos animos! sic fata premunt ciuilia mundum!
Sic Romana iacent! vllus'ne in cladibus istis
Est locus Ægypto? Phariusq; admittitur ensis?
Hanc certè seruate fidem ciuilia bella:*

Cogna-

Cognatas præstate manus, externáque monstra
Pellite, si meruit tam claro nomine Magnus
Cæsaris esse nefas. tanti Ptolemæe ruinam
Nominis haud metuis? cælóque tonante profanas
Inseruïsse manus impure, ac semiuir audes?
Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
Inuectus, regúmque potens, vindéxque Senatus,
Victorísque gener; Phario satis esse tyranno
Quod poterat, Romanus erat. quid viscera nostra
Scrutaris gladio? nescis puer improbe, nescis
Quo tua sit fortuna loco: iam iure sine vllo
Nili sceptra tenes: cecidit ciuilibus armis
Qui tibi regna dedit. Iam vento vela negârat
Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
Littora: quem contra non longa vecta biremi
Appulerat scelerata manus: Magnóque patêre
Fingens regna Phari, celsæ de puppe carinæ
In paruam iubet ire ratem, littúsque malignum
Incusat, bimarémque vadis frangentibus æstum,
Qui vetet externas terris aduertere classes.
Quòd nisi fatorum leges, intentáque iussu
Ordinis æterni miseræ vicinia mortis
Damnatum leto traherent ad littora Magnum;
Non vlli comitum sceleris præsagia deerant.
Quippe fides si pura foret, si regia Magno
Sceptrorum auctori vera pietate pateret;
Venturum tota Pharium cum classe tyrannum.
Sed cedit fatis, classémque relinquere iussus
Obsequitur, letúmque iuuat præferre timori.
Ibat in hostilem præceps Cornelia puppim,
Hoc magis impatiens egresso deesse marito,
Quòd metuit clades. remane temeraria coniux,
Et tu nate precor, longéque è littore casus

Ex-

Expectate meos: & in hac ceruice tyranni
Explorate fidem. dixit: sed surda vetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
Quò sine me crudelis abis? iterum'ne relinquor
Thessalicis summota malis? nunquam omine læto
Distrahimur miseri. poteras nō flectere puppim,
Cùm fugeres aliò, latebrisq́; relinquere Lesbi,
Omnibus à terris si nos arcere parabas?
An tantū in fluctus placeo comes? Hæc vbi frustrà
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe:
Attonitoq́; metu nec quoquam auertere visus,
Nec Magnum spectare potest. stetit anxia classis
Ad ducis euentum, metuens non arma, nefasq́;,
Sed ne submissis precibus Pompeius adoret
Sceptra suâ donata manu. transire parantem
Romanus Pharia miles de puppe salutat
Septimius: qui, prô superûm pudor, arma satelles
Regia gestabat posito deformia pilo,
Immanis, violentus, atrox, nullâque ferarum
Mitior in cædes. quis non, Fortuna, putasset
Parcere te populis, quòd bello hac dextra vacasset,
Thessaliáque procul tam noxia tela fugasses?
Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe,
Heu, facinus ciuile tibi. victoribus ipsis
Dedecus, & nunquam Superûm caritura pudore
Fabula; Romanus Regi sic paruit ensis,
Pellæúsque puer gladio tibi colla recîdit
Magne tuo. qua posteritas in secula mittet
Septimium fama? scelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixêre nefas? iam venerat hora
Terminus extremæ, Phariamq́; ablatus in alnum
Perdiderat iam iura sui. tum stringere ferrum
Regia monstra parant. vt vidit comminus enses,

Inuol-

Inuoluit vultus: atque indignatus apertum
Fortunæ præbere caput, tunc lumina pressit,
Continuítque animam, ne quas effundere voces
Posset, & æternam fletu corrumpere famam.
At postquam mucrone latus funestus Achillas
Perfodit, nullo gemitu consensit ad ictum:
Despexitq; nefas, seruátque immobile corpus,
Seq; probat moriens, atque hæc in pectore voluit:
Secula Romanos nunquam tacitura labores
Attendunt, æuúmque sequens speculatur ab omni
Orbe ratem, Phariamq; fidem. nunc consule famæ.
Fata tibi longæ fluxerunt prospera vitæ.
Ignorant populi, si non in morte probaris,
An scieris aduersa pati. ne cede pudori,
Auctorémque dole fati. quacunque feriris,
Crede manum soceri. spargant, lacerentq; licebit,
Sum tamen, ô superi, felix, nullique potestas
Hoc auferre Deo. mutantur prospera vita:
Non sum morte miser. videt hanc Cornelia cædem,
Pompeiúsque meus. tanto patientius oro
Claude dolor gemitus: natus, coniuxq; peremptum
Si mirantur, amant. talis custodia Magno
Mentis erat: ius hoc animi morientis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere sæuum
Quàm perferre nefas, miserandis æthera complet
Vocibus: ô coniux, ego te scelerata peremi:
Letiferæ tibi causa moræ fuit auia Lesbos,
Et prior in Nili peruênit littora Cæsar.
Nam cui ius alii sceleris? sed quisquis in istud
A superis immisse caput, vel Cæsaris iræ,
Vel tibi prospiciens, nescis crudelis, vbi ipsa
Viscera sint Magni: properas, atque ingeris ictus,
Quà votum est victo. pœnas non morte minores

Pendat, & antè meum videat caput. haud ego culpa
Libera bellorum, quæ matrum sola per vndas,
Et per castra comes, nullis absterrita fatis,
Victum, quod reges etiam timuêre, recepi.
Hoc merui coniux in tuta puppe relinqui?
Perfide parcebas? te fata extrema petente
Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
Aut mihi præcipitem nautæ permittite saltum:
Aut laqueum collo tortosq́; aptate rudentes:
Aut aliquis Magno dignus comes exigat ensem.
Pompeio præstare potest, quod Cæsaris armis
Imputet. ô sæui, properantem in fata tenetis?
Viuis adhuc coniux, & iam Cornelia non est
Iuris, Magne. sui prohibent accersere mortem:
Seruor victori. sic fata, intérque suorum
Lapsa manus, rapitur, trepida fugiente carina.
At Magni cùm terga sonent, & pectora ferro,
Permansisse decus sacræ venerabile formæ,
Iratámque Deis faciem, nihil vltima mortis
Ex habitu, vultúque viri mutasse, fatentur
Qui lacerum vidêre caput. nam sæuus in ipso
Septimius sceleris maius scelus inuenit actu:
Ac retegit sacros, scisso velamine, vultus
Semianimis Magni, spirantiáq; occupat ora,
Colláque in obliquo ponit languentia transtro.
Tunc neruos, venasq́; secat, nodosáque frangit
Ossa diu: nondum artis erat caput ense rotare.
At postquam trunco ceruix abscissa recessit,
Vendicat hoc Pharius dextra gestare satelles.
Degener, atque operæ miles Romane secundæ,
Pompeii diro sacrum caput ense recîdis,
Vt non ipse feras? ô summi fata pudoris!
Impius vt Magnum nosset puer, illa verenda

Regi-

Regibus hirta coma, & generosa fronte decora
Cæsaries compressa manu est; Phariòque veruto,
Dum viuunt vultus, atque os in murmura pulsant
Singultus animæ, dum lumina nuda rigescunt,
Suffixum caput est, quo numquam bella iubente
Pax fuit: hoc leges, campúmq; & Rostra mouebat:
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
Nec satis infando fuit hoc vidisse tyranno:
Vult sceleri superesse fidem. tunc arte nefanda
Submota est capiti tabes, raptóque cerebro
Adsiccata cutis, putrisq; effluxit ab alto
Humor, & infuso facies solidata veneno est.
Vltima Lageæ stirpis, periturâque proles,
Degener, incestæ sceptris cessure sororis,
Cùm tibi sacrato Macedon seruetur in antro,
Et regum cineres extructo monte quiescant,
Cùm Ptolemæorum manes, seriemq; pudendam,
Pyramides claudant, indignáque Mausólea:
Littora Pompeium feriunt, truncusq; vadosis
Huc illuc iactatur aquis. adeóne molesta
Totum cura fuit socero seruare cadauer?
Hac Fortuna fide Magni tam prospera fata
Pertulit: hac illum summo de culmine rerum
Morte petit: cladésque omneis exegit in vno
Sæua die, quibus immunes tot præstitit annos:
Pompeiúsque fuit, qui nunquam mista videret
Læta malis: felix nullo turbante Deorum,
Et nullo parcente miser. semel impulit illum
Dilata Fortuna manu. pulsatur arenis,
Carpitur in scopulis, hausto per vulnera fluctu
Ludibrium pelagi: nulláque manente figura,
Vna nota est Magno capitis iactura reuulsi.
Antè tamen Pharias victor quàm tangat arenas,

Pompeio raptim tumulum Fortuna parauit,
Ne iaceat nullo, vel ne meliore sepulcro.
E latebris pauidus decurrit ad æquora Cordus.
Quæstor ab Idalio Cinyrææ littore Cypri
Infaustus Magni fuerat comes. ille per vmbras
Ausus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit, vt mediis quæsitum corpus in vndis
Duceret ad terrã, traheretq́; ad littora Magnum.
Lucis mœsta parum per densas Cynthia nubes
Præbebat; cano sed discolor æquore truncus
Conspicitur. tenet ille ducem complexibus arctis
Eripiente mari: nunc victus pondere tanto
Expectat fluctus, pelagóque iuuante cadauer
Impellit. postquam sicco iam littore sedit,
Incubuit Magno, lacrymásque effudit in omne
Vulnus, & ad Superos, obscuráque sidera fatur:
Non pretiosa petit cumulato ture sepulcra
Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad astra
Vt ferat è membris Eoos fumus odores,
Vt Romana suum gestent pia colla parentem,
Præferat vt veteres feralis pompa triumphos,
Vt resonent cantu tristi fora, totus vt ignem
Proiectis mœrens exercitus ambiat armis.
Da vilem Magno plebeii funeris arcam,
Quæ lacerum corpus siccos effundat in ignes.
Robora non desint misero, nec sordidus vstor.
Sit satis, ô superi, quòd non Cornelia fuso
Crine iacet, subicíque facem complexa maritum
Imperat, extremo sed abest à munere busti
Infelix coniux, nec adhuc à littore longè est.
Sic fatus, paruos iuuenis procul aspicit ignes,
Corpus vile suis, nullo custode cremantes.
Inde rapit flammas, semustáq́; robora membris

Sub-

Subducens, Quacunq; es (ait) neglecta, nec ulli
Cara tuo, sed Pompeio felicior umbra,
Quòd iam compositũ violat manus hospita bustũ,
Da veniam: si quid sensus post fata relictum est:
Cedis & ipsa rogo, paterisq; hæc damna sepulcri,
Téque pudet, sparsis Pompeii manibus, uri.
Sic fatur: plenúsque sinus ardente favilla
Pervolat ad truncum; qui fluctu penè relatus
Littore pendebat. summas dimovit arenas,
Et collecta procul lacera fragmenta carinæ
Exigua trepidus posuit scrobe. nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla strue membra recum-
Admotus Magnũ, non subditus, accipit ignis. (bũt:
Ille sedens iuxta flammas, O maxime, dixit,
Ductor, & Hesperii maiestas nominis una,
Si tibi iactatu pelagi, si funere nullo
Tristior iste rogus; manes, animamq; potentem
Officiis averte meis: iniuria fati
Hoc fas esse iubet; ne ponti bellua quicquam,
Ne fera, ne volucres, ne sævi Cæsaris ira
Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam
Romana succensæ manu. Fortuna recursus
Si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
Tam sacri cineres: sed te Cornelia, Magne,
Accipiet, nostráque manu transfundet in urnam.
Intereà parvo signemus littora saxo,
Ut nota sit busti; si quis placare peremtum
Fortè volet, plenos & reddere mortis honores;
Inveniat trunci cineres, & norit arenas,
Ad quas, Magne, tuum referat caput. hæc ubi fatus,
Excitat invalidas admoto fomite flammas.
Carpitur, & lentum Magnus distillat in ignem,
Tabe fovens bustum. sed iam percusserat astra

Auroræ promiſſa dies: ille, ordine rupto
Funeris, attonitus latebras in littore quærit.
Quam metuis demens iſto pro crimine pœnam,
Quo te fama loquax omneis accepit in annos?
Condita laudabit Magni ſocer impius oſſa.
I modò ſecurus veniæ, faſſúsque ſepulcrum
Poſce caput. cogit pietas imponere finem
Officio. ſemuſta rapit, reſolutáque non dum
Oſſa ſatis, neruis, & inuſtis plena medullis
Æquorea reſtinguit aqua, congeſtáque in vnum
Parua clauſit humo. tum ne leuis aura retectos
Auferret cineres, ſaxo compreſſit arenam:
Nautáque ne buſtum religato fune moueret,
Inſcripſit ſacrum ſemuſto ſtipite nomen:
Hic ſitus eſt Magnus. placet hoc, Fortuna, ſepulcrũ
Dicere Pompeii: quo condi maluit illum,
Quàm terra caruiſſe ſocer? temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, manésque vagantes
Includis? ſitus eſt, quà terra extrema refuſo
Pendet in Oceano. Romanum nomen, & omne
Imperium Magno eſt tumuli modus. obrue ſaxa
Crimine plena Deûm. ſi tota eſt Herculis Oete,
Et iuga tota vacant Bromio Nyſeïa; quare
Vnus in Ægypto Magno lapis? omnia Lagi
Rura tenêre poteſt, ſi nullo ceſpite nomen
Hæſerit. erremus populi, cinerúmque tuorum,
Magne, metu nullas Nili calcemus arenas.
Quòd ſi tam ſacro dignaris nomine ſaxum;
Adde actus tantos, monimentaq́; maxima rerum:
Adde truces Lepidi motus, Alpináque bella,
Armáque Sertorî reuocato conſule victa,
Et currus, quos egit eques: commercia tuta
Gentibus, & pauidos Cilicas maris. adde ſubactam
Barba-

Barbariem, gentésque vagas, & quicquid in Euro
Regnorum, Boreáque iacet. dic semper ab armis
Ciuilem repetisse togam: ter curribus actis
Contentum patriæ multos donasse triumphos.
Quis capit hæc tumulus? surgit miserabile bustum
Non vllis plenum titulis, non ordine tanto
Fastorum: solitúmque legi super alta Deorum
Culmina, & extructos spoliis hostilibus arcus,
Haud procul est ima Pompeii nomen arena,
Depressum tumulo, quod nō legat aduena rectus,
Quod nisi monstratum Romanus transeat hospes.
Noxia ciuili tellus Ægyptia fato,
Haud equidem immeritò Cumanæ carmine Vatis
Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
Hesperius miles, ripásque æstate tumentes.
Quid tibi sæua precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, quo nascitur orbe, retentus,
Et steriles egeant hybernis imbribus agri,
Totáque in Æthiopum putres soluaris arenas.
Nos in templa tuam Romana accepimus Isin,
Semideosq́; canes, & sistra iubentia luctus,
Et quem tu plangens hominem testaris Osirim:
Tu nostros Ægypte tenes in puluere Manes.
Tu quoque cùm sæuo dederis iam templa tyranno,
Nondum Pompeii cineres ô Roma petisti:
Exul adhuc iacet vmbra ducis. si secula prima
Victoris timuere minas; nunc excipe saltem
Ossa tui Magni, si nondum subruta fluctu
Inuisa tellure sedent. quis busta timebit?
Quis sacris dignam mouisse verebitur vrnam?
Imperet hoc nobis vtinam scelus, & velit vti
Nostro Roma sinu: satis ô nimiumq́; beatus,
Si mihi contingat manes transferre reuulsos

Ausoniam, si tale ducis violare sepulcrum.
Forsitan aut sulco sterili cùm poscere finem
A Superis, aut Roma volet feralibus Austris,
Ignibus aut nimiis, aut terræ tecta mouenti:
Consilio, iussuq; Deûm transibis in vrbem,
Magne, tuam, summusq; feret tua busta sacerdos.
Nam quis ad exustam Cancro torrente Syenen
Ibit, & imbrifera siccas sub Pleiade Thebas
Spectator Nili: quis rubri stagna profundi,
Aut Arabum portus mercis mutator Eoæ,
Magne, petet, quem non tumuli venerabile saxum,
Et cinis in summis forsan turbatus arenis
Aduertet? manésque tuos placare iubebit,
Et Casio præferre Ioui? nil ista nocebunt
Famæ busta tuæ. templis, auróque sepultus
Vilior vmbra fores: nunc est pro numine summo,
Hoc tumulo Fortuna iacens. augustius aris
Victoris Libyco pulsatur ab æquore saxum.
Tarpeiis qui sæpe Deis sua tura negârunt,
Inclusum fusco venerantur cespite fulmen.
Proderit hoc olim, quòd non mansura sepulcri
Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
Pulueris exigui sparget non longa vetustas
Congeriem, bustúmque cadet, mortisq; peribunt
Argumenta tuæ. veniet felicior ætas,
Qua sit nulla fides saxum monstrantibus istud:
Atque erit Ægyptus populis fortasse nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quã Creta Tonantis.

M. AN-

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER NONVS.

T non in Pharia manes iacuêre fauilla,
Nec cinis exiguus tantam compescuit vmbram:
Prosiluit busto, semustaq; membra relinquens,
Degeneremq; rogum, sequitur conuexa Tonantis.
Quà niger astriferis connectitur axibus aër:
Quódque patet terras inter, lunaq; meatus
Semidei manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vitæ patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro positi, nec ture sepulti
Perueniunt. illîc postquam se lumine vero
Impleuit, stellasq; vagas miratur, & astra
Fixa polis, vidit quanta sub nocte iaceret
Nostra dies, risitq; sui ludibria trunci.
Hinc super Emathiæ campos, & signa cruenti
Cæsaris, ac sparsas volitauit in æquore classes;
Et scelerum vindex in sancto pectore Bruti
Sedit, & inuicti posuit se mente Catonis.
Ille vbi pendebant casus, dubiumq; manebat,

Quem mundi dominum facerent ciuilia bella,
Oderat & Magnum, quamuis comes isset in arma
Auspiciis raptus patriæ, ductuq; Senatus.
At post Thessalicas clades iam pectore toto
Pompeianus erat. patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra refouit,
Ignauis manibus proiectos reddidit enses:
Nec regnum cupiens gessit ciuilia bella,
Nec seruire timens. nil causa fecit in armis
Ipse sua: tota post Magni funera partes
Libertatis erant: quas ne per littora fusas
Colligeret rapido victoria Cæsaris actu,
Corcyræ secreta petit, ac mille carinis
Abstulit Emathiæ secum fragmenta ruinæ.
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus victas arctasse carinas?
Dorida tunc Malean, & apertã Tænaron vmbris,
Inde Cythera petit: Boreaq; vrgente carinas
Creta fugit: Dictæa legit, cedentibus vndis,
Littora. tunc ausum classi præcludere portus
Impulit, ac sæuas meritum Phycunta rapinas
Sparsit: & hinc placidis alto delabitur auris
In littus Palinure tuum: (neq; enim æquore tantùm
Ausonio monimenta tenes: portúsque quietos
Testatur Libye Phrygio placuisse magistro.)
Cùm procul ex alto tendentes vela carinæ
Ancipites tenuêre animos, sociós'ne malorum,
An veherent hostes: præceps facit omne timendum
Victor, & in nulla non creditur esse carina.
Ast illæ puppes luctus, planctúsque ferebant,
Et mala vel duri lacrymas motura Catonis.
Nam postquam frustra precibus Cornelia nautas
Priuignique fugam tenuit, ne forte repulsus

Littori-

Littoribus Phariis remearet in æquora truncus,
Ostenditq́ rogum non iusti flamma sepulcri:
Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
Accendisse rogum, gelidos effusa per artus
Incubuisse viro, laceros exurere crines,
Membráque dispersi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
Ossibus, & tepida vestes implere fauilla?
Quicquid ab extincto licuisset tollere busto,
In templis sparsura Deûm. sine funeris vllo
Ardet honore rogus: manus hoc Ægyptia forsan
Obtulit officium graue manibus. ô bene nudi
Crassorum cineres! Pompeio contigit ignis
Inuidia maiore Deûm. similis'ne malorum
Sors mihi semper erit? nunquam dare busta licebit
Coniugibus: nunquã plenas plangemus ad vrnas?
Quid porrò tumulis opus est, aut vlla requiris
Instrumenta dolor? non toto pectore portas
Impia Pompeium? non imis hæret imago
Visceribus? quærat cineres victura superstes.
Nunc tamen hic, longè qui fulget luce maligna,
Ignis, adhuc aliquid, Phario de littore surgèns
Ostendit mihi, Magne, tui: iam flamma resedit,
Pompeiumq́ ferens vanescit Solis ad ortus
Fumus, & inuisi tendunt mihi carbasa venti.
Non mihi nunc tellus Pompeio si qua triumphos
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
Gratior: elapsus felix de pectore Magnus:
Hunc volumus, quem Nilus habet, terraq́ nocenti
Non hærere queror: crimen commendat arenas.
Linquere, si qua fides, Pelusia littora nolo.
Tu pete bellorum casus, & signa per orbem,
Sexte, paterna moue: namq́ hæc mandata reliquit

Pom-

Pompeius vobis in nostra condita cura,
Me cùm fatalis leto damnauerit hora,
Excipite ô nati bellum ciuile, nec vnquam,
Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit,
Cæsaribus regnare vacet. vel sceptra, vel vrbes
Libertate sua validas impellite fama
Nominis: has vobis parteis, hæc arma relinquo.
Inueniet classes quisquis Pompeius in vndas
Venerit: & noster nullis non gentibus hæres
Bella dabit: tantũ indomitos, memoresq́; paterni
Iuris habete animos. vni parêre decebit,
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
Exolui tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
Insidiæ valuêre tuæ, deceptáque vixi,
Ne mihi commissas auferrem perfida voces.
Iam nunc te per inane chaos, per Tartara, coniux,
Si sunt vlla, sequar: quàm longo tradita leto
Incertum est: pœnas animæ viuacis ab ipsa
Ante feram. potuit cernens tua vulnera, Magne,
Non fugere in mortem: planctu contusa peribit:
Effluet in lacrymas: nunquam veniemus ad enses,
Aut laqueos, aut præcipites per inania iactus.
Turpe mori post te solo non posse dolore.
Sic vbi fata, caput ferali obducit amictu,
Decreuitq́; pati tenebras, puppisque cauernis
Delituit: sæuumq́; arctè complexa dolorem
Perfruitur lacrymis, & amat pro coniuge luctum.
Illam non fluctus, stridensq́; rudentibus Eurus
Mouit, & exurgens ad summa pericula clamor:
Votáque sollicitis faciens contraria nautis,
Composita in mortem iacuit, fauitque procellis.
Prima ratem Cypros spumantibus accipit vndis:
Inde tenens pelagus, sed iam moderatior, Eurus

In Libycas egit sedes, & castra Catonis.
Tristis, vt in multo mens est præsaga timore,
Aspexit patrios comites à littore Magnus,
Et fratrem: medias præceps tunc fertur in vndas.
Dic vbi sit, germane, parens: stát summa, caputq́;
Orbis, an occidimus? Romanaq́; Magnus ad vmbras
Abstulit? hæc fatur: quem contra talia frater.
O felix, quem sors alias dispersit in oras,
Quiq́; nefas audis: oculos, germane, nocenteis
Spectato genitore fero. non Cæsaris armis
Occubuit, dignóque perît auctore ruinæ.
Rege sub impuro Nilotica rura tenente,
Hospitii fretus Superis, & munere tanto
In proauos, cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum,
Littore Niliaco socerum iam stare putaui.
Sed me nec sanguis, nec tantum vulnera nostri
Affecêre senis, quantum gestata per vrbes
Ora ducis, quæ transfixo sublimia pilo
Vidimus: hæc, fama est, oculis victoris iniqui
Seruari, scelerisq́; fidem quæsisse tyrannum.
Nam corpus Pharia'ne canes, auidæq́; volucres
Distulerint, an furtiuus, quem vidimus, ignis
Soluerit, ignoro. quæcunque iniuria fati
Abstulit hos artus, Superis hæc crimina dono:
Seruata de parte queror. Cùm talia Magnus
Audisset: non in gemitus, lacrymásque dolorem
Effudit; iustáque furens pietate profatur:
Præcipitate rates è sicco littore nautæ;
Classis in aduersos erumpat remige ventos:
Ite duces mecum: nunquam ciuilibus armis

Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
Sanguine ſemiuiri Magnum ſatiare tyranni.
Non ego Pellæas arces, adytisq; retectum
Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
Non mihi Pyramidum tumulis euulſus Amaſis,
Atque alii reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent pœnas nudo tibi, Magne, ſepulcra:
Euoluam buſto iam numen gentibus Iſin,
Et tectum lino ſpargam per vulgus Oſirim,
Et ſacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppoſitíſque Deis vram caput. has mihi pœnas
Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros;
Nec, Nilus cui creſcat, erit: ſolúſque tenebis
Ægyptum genitor, populis ſuperisq; fugatis.
Dixerat, & claſſem ſæuas rapiebat in vndas.
Sed Cato laudatam iuuenis compeſcuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Littoribus ſonuit percuſſus planctibus æther:
Exemplóque carens, & nulli cognitus æuo
Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
Sed magis, vt viſa eſt lacrymis exhauſta, ſolutas
In vultus effuſa comas, Cornelia puppe
Egrediens, rurſus geminato verbere plangunt.
Vt primùm in ſociæ peruenit littora terræ,
Collegit veſtes, miſeriq; inſignia Magni,
Armáque, & impreſſas auro, quas geſſerat olim,
Exuuias, pictáſque togas, velamina ſummo
Ter conſpecta Ioui, funeſtoq; intulit igni.
Ille fuit miſeræ Magni cinis. accipit omnis
Exemplum pietas, & toto littore buſta
Surgunt Theſſalicis reddentia manibus ignem.
Sic, vbi depaſtis ſubmittere gramina campis,
Et renouare parans hybernas Appulus herbas,

Igne

Igne fouet terras, simul & Garganus, & arua
Vulturis, & calidi lucent buceta Matini.
Non tamen ad Magni peruenit gratius vmbram,
Omne quòd in Superos audet conuicia vulgus,
Pompeiúmque Deis obicit, quàm pauca Catonis
Verba, sed à pleno venientia pectore veri.
Ciuis obît (inquit) multo maioribus impar
Nosse modum iuris, sed in hoc tamen vtilis æuo,
Cui non vlla fuit iusti reuerentia, salua
Libertate potens, & solus plebe parata
Priuatus seruire sibi, rectórque Senatus,
Sed regnantis, erat. nil belli iura poposcit:
Quæq; dari voluit, voluit sibi posse negari.
Immodicas possedit opes: sed plura retentis
Intulit: inuasit ferrum, sed ponere norat.
Prætulit arma togæ: sed pacem armatus amauit.
Iuuit sumta ducem, iuuit dimissa potestas.
Casta domus, luxuq; carens, corruptaq; nunquam
Fortuna domini. clarum, & venerabile nomen
Gentibus, & multum nostræ quod proderat vrbi.
Olim vera fides Sylla Marióque receptis
Libertatis obît: Pompeio rebus ademto
Nunc & ficta perît. non iam regnare pudebit:
Nec color imperii, nec frons erit vlla Senatus.
O felix, cui summa dies fuit obuia victo,
Et cui quærendos Pharium scelus obtulit enses:
Forsitan in soceri potuisses viuere regno.
Scire mori, sors prima viris, sed proxima cogi.
Et mihi, si fatis aliena in iura venimus,
Da talem Fortuna Iubam non deprecor hosti
Seruari, dum me seruet ceruice recisa.
Vocibus his maior, quàm si Romana sonarent
Rostra ducis laudes, generosam venit ad vmbram

Mortis

Mortis honos. fremit interea discordia vulgi
Castrorum, belliq́; piget post funera Magni:
Cùm Tarcho in motu linquendi signa Catonis
Sustulit; hunc rapta fugientem classe secutus
Littus in extremum, tali Cato voce notauit:
O nunquam pacate Cilix! iterum'ne rapinas
Vadis in æquoreas? Magnum Fortuna remouit:
Iam pelago pirata redis. tunc respicit omneis
In cœtu, motuq́; viros: quorum vnus aperta
Mente fugæ, tali compellat voce regentem:
Nos Cato, da veniam, Pompeii duxit in arma,
Non belli ciuilis amor, partésque fauore
Fecimus. ille iacet, quem paci prætulit orbis,
Causáq́; nostra perit: patrios permitte penateis,
Desertamq́; domum, dulcésque reuisere natos.
Nam quis erit finis, si nec Pharsalia, pugnæ,
Nec Pompeius erit? perierunt tempora vitæ,
Mors eat in tutum: iustas sibi nostra senectus
Prospiciat flammas. bellum ciuile sepulcra
Vix ducibus præstare potest. non barbara victos
Regna manent: nō Armenium mihi sæua minatur,
Aut Scythicum Fortuna iugum: sub iura togati
Ciuis eo. quisquis Magno viuente secundus,
Hic mihi primus erit: sacris præstabitur vmbris
Summus honor: dominum, quem clades cogit, ha-
Nullū, Magne, ducē. te solū in bella secutus, (bebo:
Post te, fata sequar: neq; enim sperare secunda
Fas mihi, nec liceat. Fortuna cuncta tenentur
Cæsaris: Emathium sparsit victoria ferrum.
Clausa fides miseris, & toto solus in orbe est,
Qui velit, ac possit victis præstare salutem.
Pompeio, scelus est bellum ciuile, peremto,
Quo fuerat viuente, fides. si publica iura,

Si semper patriam sequeris Cato, signa petamus
Romanus quæ Consul habet. sic ille profatus
Insiluit puppi, iuuenum comitante tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis
Indiga seruitii feruebat littore plebes:
Erupêre ducis sacro de pectore voces:
Ergo pari voto gessisti bella iuuentus
Tu quoque pro dominis, & Pompeiana fuisti,
Non Romana manus? quòd non in regna laboras,
Quòd tibi, non ducibus, viuis, moriensq; quòd orbẽ
Acquiris nulli, quòd iam tibi vincere tutum est,
Bella fugis, quærisq; iugum ceruice vacante,
Et nescis sine rege pati. nunc causa pericli
Digna viris. vestro potuit Pompeius abuti
Sanguine: nunc patriæ iugulos ensésque negatis,
Cùm propè libertas. vnum Fortuna reliquit
Iam tribus è dominis. pudeat: plus regia Nili
Contulit in leges, & Parthi militis arcus.
Ite ô degeneres, Ptolemæi munus, & arma
Spernite. quis vestras vlla putet esse nocenteis
Cæde manus? credet faci leis sibi terga dedisse,
Credet ab Emathiis primos fugisse Philippis.
Vadite securi: meruistis iudice vitam
Cæsare, non armis, non obsidione subacti.
O famuli turpes, domini post fata prioris
Itis ad hæredem. cur non maiora mereri,
Quàm vitam, veniamq; libet? rapiatur in vndas
Infelix Magni coniux, prolésque Metelli:
Ducite Pompeios: Ptolemæi vincite munus.
Nostra quoque inuiso quisquis feret ora tyranno,
Non parua mercede dabit. sciat ista iuuentus
Ceruicis precio bene se mea signa secutam.
Quin agitè, & magna meritum cum cæde parate:

Ignauum ſcelus eſt tantùm fuga. dixit: & omneis
Haud aliter medio reuocauit ab æquore puppes,
Quàm ſimul effetas linquunt examina ceras,
Atque oblîta faui non miſcent nexibus alas,
Sed ſibi quæque volat, nec iam deguſtat amarum
Deſidioſa thymum: tum ſi ſonus increpat æris,
Attonitæ poſuêre fugam, ſtudiúmque laboris
Florigeri repetunt, & ſparſi mellis amorem:
Gaudet in Hyblæo ſecurus gramine paſtor
Diuitias ſeruaſſe caſæ: ſic voce Catonis
Inculcata viris iuſti patientia Martis.
Iámque actu belli non doctas ferre quietem
Conſtituit mentes, ſeriéque agitare laborum.
Primùm littoreis miles laſſatur arenis.
Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum
Eſt labor: excluſus nulla ſe vindicat ira:
Pœnáque de victis ſola eſt, viciſſe, Catoni.
Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Iubæ, ſed iter mediis Natura negabat
Syrtibus: has audax ſperat ſibi cedere virtus.
Syrtes vel primam mundo Natura figuram
Cùm daret, in dubio pelagi terræq; reliquit.
(Nam neq; ſubſedit penitus, quò ſtagna profundi
Acciperet, nec ſe defendit ab æquore tellus:
Ambigua ſed lege loci iacet inuia ſedes:
Æquora fracta vadis, abruptáque terra profundo,
Et poſt multa ſonant proiecti littora fluctus.
Sic malè deſeruit, nullóſque exegit in vſus
Hanc partem natura ſui.) vel plenior altò
Olim Syrtis erat pelago, penitúſque natabat:
Sed rapidus Titan ponto ſua lumina paſcens,
Æquora ſubduxit zonæ vicina peruſtæ:
Et nunc pontus adhuc Phœbo ſiccante repugnat.

Mox vbi damnosum radios admouerit æuum,
Tellus Syrtis erit: nam iam breuis vnda supernè
Innatat, & latè periturum deficit æquor.
Vt primùm remis actum mare propulit omne
Classis onus, densis fremuit niger imbribus Auster
In sua regna furens: tentatum classibus æquor
Turbine defendit, longéque à Syrtibus vndas
Egit, & illato confregit littore pontum.
Tum quarum recto deprendit carbasa malo
Eripuit nautis, frustráque rudentibus ausis
Vela negare Noto, spatium vicère carinæ,
Atque vltra proram tumuit sinus. omnia siquis
Prouidus antennæ suffixit lintea summæ,
Vincitur, & nudis auertitur armamentis.
Sors melior classi, quæ fluctibus incidit altis,
Et certo iactata mari. quæcunque leuatæ
Arboribus cæsis flatum effudère prementem:
Abstulit has ventis liber contraria voluens
Æstus, & obnixum victor detrusit in Austrum.
Has vada destituunt, atque interrupta profundo
Terra ferit puppes: dubióque obnoxia fato
Pars sedet vna ratis, pars altera pendet in vndis.
Tunc magis impactum breuibus mare, terraq́; sæuit
Obuia consurgens: quanuis elisus ab Austro,
Sæpe tamen cumulos fluctus non vincit arenæ.
Eminet in tergo pelagi procul omnibus aruis,
Inuiolatus aqua, sicci iam pulueris agger.
Stant miseri nautæ, terraq́; hærente carina
Littora nulla vident. sic partem intercipit æquor:
Pars ratium maior regimen, clauúmque secuta est,
Tuta fuga, nautásque loci sortita peritos,
Torpentem Tritonos adit illæsa paludem.
Hanc, vt fama, Deus, quem toto littore pontus

Audit ventosa perflantem murmura concha,
Hanc & Pallas amat: patrio quæ vertice nata
Terrarum primam Libyen (nam proxima cœlo est,
Vt probat ipse calor) tetigit: stagnique quieta
Vultus vidit aqua, posuitq; in margine plantas,
Et se dilecta Tritonida dixit ab vnda.
Quam iuxta Lethes tacitus prælabitur amnis
Infernis, vt fama, trahens obliuia venis:
Atque insopiti quondam tutela draconis,
Hesperidum pauper spoliatis frondibus hortus.
Inuidus, annoso famam qui derogat æuo,
Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea silua,
Diuitiisq; graues, & fuluo germine rami,
Virgineúsque chorus nitidi custodia luci,
Et nunquam somno damnatus lumina serpens,
Robora complexus rutilo curuata metallo.
Abstulit arboribus pretium, nemoríque laborem
Alcides: passusq; inopes sine pondere ramos
Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.
His igitur depulsa locis, eiectáque classis
Syrtibus, haud vltrà Garamantidas attigit vndas:
Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
Mansit. at impatiens virtus hærere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, & terra cingere Syrtim.
Hæc eadem suadebat hyems, quæ clauserat æquor.
Et spes imber erat, nimios metuentibus ignes:
Vt neque sole viam, nec duro frigore sæuam,
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
Atque ingressurus steriles, sic fatur, arenas.
O quibus vna salus placuit mea castra secutis
Indomita ceruice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.

Vadimus

Vadimus in campos steriles, exustáque mundi,
Quà nimius Titan, & raræ in fontibus vndæ,
Siccáque letiferis squalent serpentibus arua,
Durum iter. ad leges, patriæq; ruentis amorem
Per mediam Libyen veniant, atque inuia tentent,
Si quibus in nullo positum est euadere voto,
Si quibus ire sat est. neq; enim mihi fallere quẽquam
Est animus, tectóque metu perducere vulgus.
Hi mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent,
Qui me teste, pati, vel quæ tristissima, pulcrum,
Romanumq; putant. at qui sponsore salutis
Miles eget, capiturq; animæ dulcedine, vadat
Ad dominum meliore via. dum primus arenas
Ingrediar, primusq; gradus in puluere ponam,
Me calor æthereus feriat, mihi plena veneno
Occurrat serpens, fatóque pericula vestra
Prætentate meo: sitiat, quicunque bibentem
Viderit: aut vmbras nemorum quicunq; petentem,
Æstuet: aut equitem peditum præcedere turmas,
Deficiat, si quo fuerit discrimine notum
Dux, an miles eam. serpens, sitis, ardor, arenæ,
Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris.
Lætius est, quoties magno sibi constat, honestum.
Sola potest Libye turbam præstare malorum,
Vt deceat fugisse viros. Sic ille calentes
Incendit virtute animos, & amore laborum,
Irreducemq; viam deserto limite carpit:
Et sacrum paruo nomen clausura sepulcro
Inuasit Libye securi fata Catonis.
Tertia pars rerum Libye, si credere famæ
Cuncta velis: at si ventos cœlumq; sequaris,
Pars erit Europæ. nec enim plus littora Nili,
Quàm Scythicus Tanais primis à Gadibus absunt:

Vnde Europa fugit Libyen, & littora flexu
Oceano fecère locum: sed maior in vnam
Orbis abît Asiam. nam cùm communiter istæ
Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa sinistrum
Contingens, dextrúmque Noti, discedit in ortus,
Eurum sola tenens. Libycæ quod fertile terræ est,
Vergit in occasus: sed & hæc non fontibus vllis
Soluitur: Arctoos raris Aquilonibus imbres
Accipit, & nostris reficit sua rura serenis.
In nullas vitiatur opes; non ære, nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura,
Et penitus terra est. tantum Maurusia genti
Robora diuitiæ, quarum non nouerat vsum:
Sed citri contenta comis viuebat, & vmbra.
In nemus ignotum nostræ venêre secures:
Extremóque epulas, mensásque petiuimus orbe.
At quæcunque vagam Syrtim complectitur ora
Sub nimio proiecta die, vicina perusti
Ætheris, exurit messes, & puluere Bacchum
Enecat, & nulla putris radice tenetur.
Temperies vitalis abest: & nulla sub illa
Cura Iouis terra est: Natura deside torpet
Orbis, & immotis annum non sentit arenis.
Hoc tam segne solum raras tamen exerit herbas,
Quas Nasamon gens dura legit, qui proxima ponto
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. nam littoreis populator arenis
Imminet, & nulla portus tangente carina,
Nouit opes. sic cum toto commercia mundo
Naufragiis Nasamones habent. hâc ire Catonem
Dura iubet virtus. illîc secura iuuentus
Ventorum, nullásque timens tellure procellas,
Æquoreos est passa metus. nam littore sicco,

Quàm

Quàm pelago, Syrtis violentiùs excipit Auſtrum,
Et terræ magis ille nocet, non montibus ortum
Aduerſis frangit Libye, ſcopuliſque repulſum
Diſſipat, & liquidas è turbine ſoluit in auras:
Nec ruit in ſyluas, annoſáque robora torquens
Laſſatur: patet omne ſolum, libérque meatu
Æoliam rabiem totis exercet arenis:
At non imbriferam cum torto puluere nubem
In flexum violentus agit: pars plurima terræ
Tollitur, & nunquam reſoluto vertice pendet.
Regna videt pauper Naſamon errantia vento,
Diſcuſſáſq; domos: volitantq; à culmine raptæ
Detecto Garamante caſæ. non altiùs ignis
Rapta vehit: quantúmque licet conſurgere fumo,
Et violare diem, tantum tenet aëra puluis.
Tum quoque Romanum ſolito violentior agmen
Aggreditur, nullúſque poteſt conſiſtere miles,
Inſtabilis raptis etiam, quas calcat, arenis.
Concuteret terras, orbémque à ſede moueret,
Si ſolida Libye compage, & pondere duro
Clauderet exeſis Auſtrum ſcopuloſa cauernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nuſquam luctando ſtabilis manet: imaq; tellus
Stat, quia ſumma fugit. galeas, & ſcuta virorum,
Piláque contorſit violento ſpiritus actu,
Intentúſque tulit magni per inania cœli.
Illud in externa forſan longéque remota
Prodigium tellure fuit: delapſaq; cœlo
Arma timent gentes, hominúmque erepta lacertis
A Superis demiſſa putant. ſic illa profectò
Sacrifico cecidère Numæ, quæ lecta iuuentus
Patritia ceruice mouet: ſpoliauerat Auſter
Aut Boreas populos ancilia noſtra ferentes.

Sic orbem torquente Noto Romana iuuentus
Procubuit, metuénsque rapi, constrinxit amictus,
Inseruitq; manus terræ: nec pondere solo,
Sed nixu iacuit, vix sic immobilis Austro,
Qui super ingenteis cumulos inuoluit arenæ,
Atque operit tellure viros. vix tollere miles
Membra valet, multo congestu pulueris hærens.
Alligat & stantes affusæ magnus arenæ
Agger, & immoti terra surgente tenentur.
Saxa tulit penitus discussis proruta muris,
Effuditq; procul miranda sorte malorum:.
Qui nullas vidêre domos, vidêre ruinas.
Iamq; iter omne latet: nec sunt discrimina terræ
Vlla, nisi ætheriæ medio velut æquore flammæ.
Sideribus nouere vias: nec sidera tota
Ostendit Libycæ finitor circulus oræ,
Multáque deuexo terrarum margine celat.
Vtque calor soluit, quem torserat aëra ventus,
Incensúsque dies, manant sudoribus artus:
Arent ora siti: conspecta est parua maligna
Vnda procul vena: quam vix è puluere miles
Corripiens, patulum galea confudit in orbem,
Porrexítque duci. squalebant puluere fauces
Cunctorum: minimúmque tenens dux ipse liquoris
Inuidiosus erat. Me'ne, inquit, degener vnum
Miles in hac turba vacuum virtute putasti?
Vsque adeò mollis, primisq; caloribus impar
Sum visus? quanto pœna tu dignior ista,
Qui populo sitiente bibas! sic concitus ira
Excussit galeam, suffecitq; omnibus vnda.
Ventũ erat ad templum, Libycis quod gentibus vnũ
Inculti Garamantes habent: stat corniger illîc
Iupiter, vt memorant, sed non aut fulmina vibrans,

Aut

Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus Ammon.
Non illîc Libycæ poſuerunt ditia gentes
Templa: nec Eois ſplendent donaria gemmis.
Quanuis Æthiopum populis, Arabúmque beatis
Gentibus, atque Indis vnus ſit Iupiter Ammon,
Pauper adhuc Deus eſt, nullis violata per auum
Diuitiis delubra tenens: morúmque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.
Eſſe locis Superos teſtatur ſilua per omnem
Sola virens Libyen. nam quicquid puluere ſicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes: ſolus nemus extulit Ammon.
Siluarum fons cauſa loco, qui putria terræ
Alligat, & domitas vnda connectit arenas.
Sic quoque nil obſtat Phœbo, cũ cardine ſummo
Stat librata dies: truncum vix protegit arbor:
Tam breuis in medium radiis compellitur vmbra.
Deprenſum eſt hunc eſſe locum, quà circulus alti
Solſtitii medium ſignorum percutit orbem.
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat ſua tempora Libræ,
Aut Aſtræa iubet lentos deſcendere Piſces.
Par Geminis Chiron, & idem quod Carcinos ardens
Humidus Ægoceros: nec plus Leo tollitur Vrna.
At tibi, quæcunque es Libyco gens igne diremta,
In Noton vmbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.
Te ſegnis Cynoſura ſubit: tu ſicca profundo
Mergi plauſtra putas, nullumq́; in vertice ſemper
Sidus habes immune maris, procul axis vterq; eſt,
Et fuga ſignorum medio rapit omnia cœlo.
Stabant ante fores populi, quos miſerat Eos,
Cornigeriq́; Iouis monitu noua fata petebant:
Sed Latio ceſsêre duci: comitéſque Catonem

Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi iudicet aui.
Maximus hortator scrutandi voce Deorum
Euentus Labienus erat. sors obtulit, inquit,
Et fortuna via, tam magni numinis ora,
Consiliúmque Dei: tanto duce possumus uti
Per Syrtes, bellíque datos cognoscere casus.
Nam cui crediderim Superos arcana daturos,
Dicturósque magis, quàm sancto vera Catoni?
Certè vita tibi semper directa supernas
Ad leges, sequerísque Deum. datur ecce loquendi
Cum Ioue libertas: inquire in fata nefandi
Cæsaris, & patriæ venturos excute mores:
Iure suo populis uti, legúmque licebit,
An bellum ciuile perit. tua pectora sacra
Voce reple: duræ saltem virtutis amator
Quære quid est virtus, & posce exemplar honesti.
Ille Deó plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis è pectore voces.
Quid quæri Labiene iubes? an liber in armis
Occubuisse velim potiùs, quàm regna videre?
An sit vita nihil, sed longam differat ætas?
An noceat vis ulla bono? Fortunáque perdat
Opposita virtute minas? laudandáque velle
Sit satis, & nunquam successu crescat honestum?
Scimus, & hoc nobis non altiùs inseret Ammon.
Hæremus cuncti Superis, temploque tacente
Nil facimus non sponte Dei: nec vocibus vllis
Numen eget: dixitq́; semel nascentibus auctor
Quicquid scire licet: sterileis nec legit arenas,
Vt caneret paucis, mersitq́; hoc puluere verum:
Est'ne Dei sedes nisi terra, & pontus, & aër,
Et cœlum, & virtus? Superos quid quærimus vltra?

Iuppiter est quodcunque vides, quocunq; moueris.
Sortilegis egeant dubii, semperque futuris
Casibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit: pauido, fortique cadendũ est.
Hoc satis est dixisse Iouem. Sic ille profatur:
Seruataque fide templi discedit ab aris,
Non exploratum populis Ammona relinquens.
Ipse manu sua pila gerens, pracedit anheli
Militis ora pedes: monstrat tolerare labores,
Non iubet: & nulla vehitur ceruice supinus,
Carpentóve sedens. somni parcissimus ipse est,
Vltimus haustor aqua, cùm tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare iuuentus,
Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
Fama bonis, & si successu nuda remoto
Inspicitur Virtus, quicquid laudamus in vllo
Maiorum, fortuna fuit. quis Marte secundo,
Quis tantum meruit populorum sanguine nomen?
Hunc ego per Syrtes, Libyaq; extrema triumphum
Ducere maluerim, quàm ter Capitolia curru
Scandere Pompeii, quàm frangere colla Iugurtha.
Ecce parens verus patria, dignissimus aris
Roma tuis, per quem nunquam iurare pudebit,
Et quem, si steteris vnquam ceruice soluta,
Tunc olim factura Deum. Iam spissior ignis,
Et plaga, quam nullam Superi mortalibus vltra
A medio fecêre die, calcatur, & vnda
Rarior: inuentus mediis fons vnus arenis
Largus aqua: sed quem serpentum turba tenebat
Vix capiente loco. stabant in margine sicca
Aspides, in mediis sitiebant Dipsades vndis.
Ductor, vt aspexit perituros fonte relicto,
Alloquitur: Vana specie conterrite leti

Ne dubita miles tutos haurire liquores:
Noxia serpentum est admisto sanguine pestis:
Morsu virus habent, & fatum dente minantur:
Pocula morte carent. dixit; dubiumq́ venenum
Hausit: & in tota Libyæ fons vnus arena
Ille fuit, de quo primus sibi posceret vndam.
Cur Libycus tantis exundet pestibus aër
Fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti
Miscuerit Natura solo, non cura, laborq́
Noster scire valet: nisi quòd vulgata per orbem
Fabula pro vera decepit secula causa.
Finibus extremis Libyes, vbi feruida tellus
Accipit Oceanum demisso sole calentem,
Squalebant latè Phorcynidos arua Medusæ,
Non nemorum protecta coma, non mollia sulco,
Sed dominæ vultu conspectis aspera saxis.
Hoc primùm natura nocens in corpore sauas
Eduxit pestes: illis è faucibus angues
Stridula fuderunt vibratis sibila linguis,
Feminea qui more comæ per terga soluti,
Ipsa flagellabant gaudentis colla Medusæ.
Surgunt aduersa subrectæ fronte colubræ,
Vipereumq́ fluit depexo crine venenum.
Hoc habet infelix, cunctis impunè, Medusa,
Quod spectare licet. nam rictus, oráque monstri
Quis timuit? quem, qui recto se lumine vidit,
Passa Medusa mori est? rapuit dubitantia fata,
Præuenitq́ metus: anima periêre retenta
Membra, nec emissæ riguêre sub ossibus vmbræ.
Eumenidum crines solos mouêre furores:
Cerberus Orpheo leniuit sibila cantu:
Amphitryoniades vidit, cùm vinceret, Hydram:
Hoc monstrum timuit genitor, numenq́ secundum

Phorcus

Phorcus aquis, Cetósque parens, ipsaq; sorores
Gorgones: hoc potuit cœlo pelagóque minari
Torporem insolitum, mundóque obducere terram.
E cælo volucres subito cum pondere lapsæ:
In scopulis hasêre feræ: vicina colentes
Æthiopum totæ riguerunt marmore gentes.
Nullum animal visus patiens, ipsiq; retrorsum
Effusi faciem vitabant Gorgonis angues.
Illa sub Hesperiis stantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit: cœloq; timente
Olim Phlegræo stantes serpente gigantes,
Erexit montes, bellúmque immane Deorum
Pallados è medio confecit pectore Gorgon.
Quò postquam partu Danaës, & diuite nimbo
Ortum Parrhasiæ vexerunt Persea pennæ
Arcados auctoris cithara, liquidaq; palæstra,
Et subitus præpes Cyllenida sustulit Harpen,
Harpen alterius monstri iam cæde rubentem,
A Ioue dilectæ fuso custode iuuencæ:
Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri,
Pacta caput monstri: terraq; in fine Libyssæ
Persea Phœbeos conuerti iussit ad ortus,
Gorgonis auerso sulcantem regna volatu:
Et clypeum læuæ fuluo dedit ære nitentem,
In quo saxificam iussit spectare Medusam,
Quam sopor æternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam. vigilat pars magna comarum,
Defenduntq; caput protenti crinibus hydri:
Pars iacet in medios vultus, oculiq; tenebras.
Ipsa regit trepidum Pallas, dextráque tremente
Perseos auersi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit vultus lunati vulnere ferri

Cæsa caput Gorgon! quanto spirasse veneno
Ora rear! quantumq; oculos effundere mortis!
Nec Pallas spectare potest: vultúsque gelassent
Perseos aduersi, si non Tritonia densos
Sparsisset crines, texissétque ora colubris.
Aliger in cœlum sic rapta Gorgone fugit.
Ille quidem pensabat iter, propiúsque secabat
Æthera, si medias Europæ scinderet vrbes;
Pallas frugiferas iussit non lædere terras,
Et parci populis. Quis enim non præpete tanto
Æthera respiceret? Zephyro conuertitur ales,
Itq; super Libyen, quæ, nullo consita cultu,
Sideribus, Phœbóque vacat: premit orbita solis,
Exurítque solum: nec terra celsior vlla
Nox cadit in cœlum, lunæq; meatibus obstat,
Si flexus oblita vagi per recta cucurrit
Signa, nec in Borean, aut in Noton effugit vmbram.
Illa tamen sterilis tellus, fœcundáque nulli
Arua bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipiunt, dirósque fero de sanguine rores,
Quos calor adiuuit, putríque incoxit arenæ.
Hic, quæ prima caput mouit de puluere tabes,
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior huic sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Nilóque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycæ mortes, & fecimus aspida mercem.
At non stare suum miseris passura cruorem,
Squamiferos ingens Hæmorrhois explicat orbes:
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arua
Chersydros, tractíque via fumante Chelydri:

Et

Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris:
Pluribus ille notis variatam pingitur aluum,
Quàm paruis tinctus maculis Thebanus Ophites:
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodytes: ſpináque vagi torquente Ceraſta:
Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuuias poſitura ſuas: & torrida Dipſas:
Et grauis in geminum ſurgens caput Amphiſbæna:
Et Natrix violator aquæ, Iaculíque volucres,
Et contentus iter cauda ſulcare Pareas:
Oráque diſtendens auidus ſpumantia Preſter:
Oſſáque diſſoluens cum corpore tabificus Seps.
Sibiláque effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, latè ſibi ſubmouet omne
Vulgus, & in vacua regnat Baſiliſcus arena.
Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore Dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa, ducitis altum
Aëra cùm pennis, armentáque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.
Nec tutus ſpatio eſt Elephas: datis omnia leto:
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.
Has inter peſtes duro Cato milite ſiccum
Emetitur iter: tot triſtia fata ſuorum,
Inſolitáſque videns paruo cum vulnere mortes.
Signiferum iuuenem Tyrrheni ſanguinis Aulum
Torta caput retrò Dipſas calcata momordit.
Vix dolor, aut ſenſus dentis fuit: ipſaq; leti
Frons caret inuidia: nec quicquam plaga minatur.
Ecce ſubit virus tacitum, carpitq; medullas
Ignis edax, calidáque incendit viſcera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fuſum
Peſtis, & in ſicco linguam torrere palato

Cœpit. defessos iret qui sudor in artus
Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
Non decus imperii, non mœsti iura Catonis
Ardentem tenuêre virum, quin spargere signa
Auderet, totisq; furens exquireret agris,
Quas poscebat aquas sitiens in corde venenum.
Ille vel in Tanain missus, Rhodanumq; Padúmque
Arderet, Nilúmque bibens per rura vagantem.
Accessit morti Libye, fatíque minorem
Famam Dipsas habet terris adiuta perustis.
Scrutatur venas penitus squalentis arenæ:
Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore:
Æquoreúsque placet, sed non & sufficit, humor.
Nec sentit fatíque genus, mortemq; veneni:
Sed putat esse sitim: ferroq; aperire tumentes
Sustinuit venas, atque os implere cruore.
Iussit signa rapi properè Cato: discere nulli
Permissum est hoc posse sitim. sed tristior illa
Mors erat ante oculos: miseriq; in crure Sabelli
Seps stetit exiguus, quem fixo dente tenacem
Auulsitq; manu, pilóque affixit arenis.
Parua modo serpens; sed qua non vlla cruentæ
Tantum mortis habet. nam plagæ proxima circum
Fugit rupta cutis, pallentiaq; ossa retexit.
Iamque sinu laxo nudum est sine corpore vulnus.
Membra natant sanie: suræ fluxêre: sine vllo
Tegmine poples erat: femorũ quoq; musculus omnis
Liquitur, & nigra distillant inguina tabe.
Dissiluit stringens vterum membrana, fluuntq;
Viscera: nec, quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras: sæuum sed membra venenum
Decoquit: in minimũ mors contrahit omnia virus.
Vincula neruorum, & laterum textura, cauumq;

Pectus,

Pectus, & abstrusum fibris vitalibus, omne
Quidquid homo est, aperit pestis. natura profanâ
Morte patet: manant humeri, fortésque lacerti:
Colla, caputq́; fluunt. calido non ocyus Austro
Nix resoluta cadet, nec solem cera sequetur.
Parua loquor; corpus saniem stillasse perustum:
Hoc & flamma potest. sed quis rogus abstulit ossa?
Hac quoque discedunt, putresq́; secuta medullas
Nulla manere sinunt rapidi vestigia fati.
Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi est:
Eripiunt omnes animam, tu sola cadauer.
Ecce subit facies leto diuersa fluenti.
Nasidium Marsi cultorem torridus agri
Percussit Prester. illi rubor igneus ora
Succendit, tendítque cutem, pereunte figura,
Miscens cuncta tumor totò iam corpore maior:
Humanumq́; egressa modum super omnia membra
Efflatur sanies, latè tollente veneno,
Ipse latet penitus congesto corpore mersus:
Nec lorica tenet distenti corporis auctum.
Spumeus accenso non sic exundat aheno
Vndarum cumulus: nec tantos carbasa Coro
Curuauêre sinus. tumidos iam non capit artus
Informis globus, & confuso pondere truncus.
Intactum volucrum rostris, epulásque daturum
Haud impunè feris, non ausi tradere busto,
Nondum stante modo, crescens fugêre cadauer.
Sed maiora parant Libycæ spectacula pestes.
Impressit dentes Hæmorrhois aspera Tullo
Magnanimo iuueni, miratoriq́; Catonis.
Vtq́; solet pariter totis se effundere signis
Corycii pressura croci: sic omnia membra
Emisêre simul rutilum pro sanguine virus.

Sanguis erant lacrymæ: quæcunque foramina nouit
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares: sudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis: totũ est pro vulnere corpus.
At tibi Leue miser fixus præcordia pressit
Niliaca serpente cruor: nullóque dolore
Testatus morsus subita caligine mortem
Accipis, & Stygias somno descendis ad vmbras.
Non tam veloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quæ diro virgas mentita Sabinas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.
Ecce procul sæuus sterilis se robore trunci
Torsit, & immisit (Iaculum vocat Africa) serpens:
Perq́; caput Pauli transactaq́; tempora fugit.
Nil ibi virus agit: rapuit cum vulnere fatum.
Deprensũ est, quæ fundà rotat, quã lenta volaret,
Quàm segnis Scythicæ strideret arundinis aër.
Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Murri
Transactus? velox currit per tela venenum,
Inuadítque manum: quam protinus ille retecto
Ense ferit, totóque simul demittit ab armo:
Exemplarq́; sui spectans miserabile leti
Stat tutus pereunte manu. quis fata putaret
Scorpion, aut vires maturæ mortis habere?
Ille minax nodis, & recto verbere sæuus,
Teste tulit cœlo victi decus Orionis.
Quis calcare tuas metuat Solpuga latebras?
Et tibi dant Stygiæ ius in sua fila sorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suspecta est miseris in qua tellure iacebant.
Nam neque congestæ struxêre cubilia frondes,
Nec culmis creuêre tori: sed corpora fatis
Expositi voluuntur humo, calidóque vapore

Alliciunt

Alliciunt gelidas nocturno frigore pestes:
Innocuósque diu rictus torpente veneno
Inter membra fouent: nec, quæ mensura viarum,
Quis ve modus nôrunt, cœlo duce: sæpe querentes,
Reddite Dii, clamant, miseris, quæ fugimus, arma:
Reddite Thessaliam. patimur cur segnia fata
In gladios iurata manus? pro Cæsare pugnant
Dipsades, & peragunt ciuilia bella Cerastæ.
Ire libet quâ Zona rubens, atque axis inustus
Solis equis: iuuat ætheriis adscribere causis
Quòd peream, cœloq; mori. nil Africa de te,
Nec de te Natura queror: tot monstra ferentem,
Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem:
Impatiensq; solum Cereris, cultore negato
Damnasti, atq; homines voluisti deesse venenis.
In loca serpentum nos venimus: accipe pœnas,
Tu quisquis Superûm commercia nostra perosus,
Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem
Abrumpens, medio posuisti limite mortes.
Per secreta tui bellum ciuile recessus
Vadit; & arcani miles tibi conscius orbis
Claustra petit mundi. forsan maiora supersunt
Ingressis. coëunt ignes stridentibus vndis,
Et premitur natura poli. sed longius ista
Nulla iacet tellus, quàm fama cognita nobis
Tristia regna Iubæ. quæremus forsitan istas
Serpentum terras: habet hoc solatia cœlum:
Viuit adhuc aliquid. patriæ non arua requiro,
Európamque, alios soles, Asiamq; videntem.
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exigua'ne via legem conuertimus anni?
Imus in aduersos axes: euoluimur orbe:

Terga damus ferienda Noto. nunc forsitan ipsa est
Sub pedibus iam Roma meis. solatia fati
Hac petimus: veniant hostes, Cæsarq́; sequatur
Quà fugimus. sic dura suos patientia questus
Exonerat: cogit tantos tolerare labores
Summa ducis virtus, qui nuda fusus arena
Excubat, atque omni Fortunam prouocat hora.
Omnibus vnus adest fatis: quocunque vocatur
Aduolat, atque ingens meritum, maiúsque salute
Contulit, in letum vires: puduitq́; gementem
Illo teste mori. quod ius habuisset in ipsum
Vlla lues? casus alieno in pectore vincit,
Spectatórque docet magnos nil posse dolores.
Vix miseris serum tanto lassata periclo
Auxilium Fortuna dedit. gens vnica terras
Incolit à sæuo serpentum innoxia morsu
Marmaridæ Psylli: par lingua potentibus herbis:
Ipse cruor tutus, nullúmque admittere virus,
Vel cantu cessante, potest. natura locorum
Iussit vt immunes misti serpentibus essent.
Profuit in mediis sedem posuisse venenis.
Pax illis cum morte data est. fiducia tanta est
Sanguinis: in terram paruus cùm decidit infans,
Ne qua sit externæ Veneris mistura timentes,
Letifica dubios explorant aspide partus.
Vtq́; Iouis volucer, calido cùm protulit ouo
Implumes natos, solis conuertit in ortus:
Qui potuêre pati radios, & lumine recto
Sustinuere diem cœli, seruantur in vsus,
Qui Phœbo cessêre, iacent: sic pignora gentis
Psyllus habet, si quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis lusit serpentibus infans.
Nec solùm gens illa suâ contenta salute,

Excubat

Excubat hoſpitibus, contráque nocentia monſtra
Pſyllus adeſt populis. qui tunc Romana ſecutus
Signa, ſimul iuſſit ſtatui tentoria ductor,
Primùm quas valli ſpatium comprendit arenas
Expurgat cantu, verbiſque fugantibus angues.
Vltima caſtrorum medicatus circuit ignis.
Hìc ebulum ſtridet, peregrináq; galbana ſudant,
Et tamarix non læta comis, Eoáque coſtos,
Et panacea potens, & Theſſala centaurea:
Peucedanumq; ſonat flammis, Erycinaq; thapſos,
Et larices, fumóque grauem ſerpentibus vrunt
Abrotanum, & longè naſcentis cornua cerui.
Sic nox tuta viris. at ſi quis peſte diurna
Fata trahit, tunc ſunt magicæ miracula gentis,
Pſyllorúmque ingens & rapti pugna veneni.
Nam primùm tacta deſignat membra ſaliua,
Quæ cohibet virus, retinétque in vulnere peſtem.
Plurima tum volvit ſpumanti carmina lingua
Murmure continuo, nec dat ſuſpiria curſus
Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere.
Sæpe quidem peſtis nigris inſerta medullis
Excantata fugit: ſed ſi quod tardius audit
Virus, & elicitum, iuſſúmque exire repugnat;
Tunc ſuperincumbens pallentia vulnera lambit,
Ore venena trahens, & ſiccat dentibus artus,
Extractámque tenens gelido de corpore mortem
Expuit: & cuius morſus ſuperauerit anguis,
Iam promtum Pſyllis vel guſtu noſſe veneni.
Hoc igitur leuior tandem Romana iuuentus
Auxilio, latè ſqualentibus errat in aruis.
Bis poſitis Phœbe flammis, bis luce recepta
Vidit areniuagum [illegible]rgens fugiensq; Catonem.
Iámque illis magi[illegible]tq; magis dureſcere puluis

 Cæpit,

Cœpit, & in terram Libye spissata redire.
Iamq́; procul nemorum raræ se tollere frondes:
Surgere congesto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miseris melioris gaudia terræ,
Cùm primùm sæuos contrà videre leones!
Proxima Leptis erat, cuius statione quieta
Exegêre hyemem nimbis flammisq́; carentem.
Cæsar vt Emathia satiatus clade recessit,
Cætera curarum proiecit pondera, soli
Intentus genero: cuius vestigia frustrà
Terris sparsa legens, fama duce tendit in vndas,
Threïciasq́; legit fauces, & amore notatum
Æquor, & Eroas lacrymoso littore turres,
Quà pelago nomen Nepheleïas abstulit Helle.
Non Asiam breuioris aquæ disterminat vsquam
Fluctus ab Europa, quanuis Byzantion arcto
Pontus, & ostriferam dirimat Chalcedona cursu,
Euxinumq́; ferens paruo ruat ore Propontis.
Sigeásque petit famæ mirator arenas,
Et Simoëntis aquas, & Graio nobile busto
Rhœtion, & multum debentes vatibus vmbras.
Circuit exustæ nomen memorabile Troiæ,
Magnáque Phœbei quærit vestigia muri.
Iam siluæ steriles, & putres robore trunci
Assaraci pressêre domos, & templa deorum
Iam lassa radice tenent: ac tota teguntur
Pergama dumetis: etiam periêre ruinæ.
Aspicit Hesiones scopulos, siluasq́; latentes
Anchisæ thalamos, quo iudex sederit antro:
Vnde puer raptus cœlo: quo vertice Naïs
Luserit Oenone: nullum est sine nomine saxum.
Inscius in sicco serpentem puluere riuum
Transierat, qui Xanthus erat securus in alto

Gramine

Gramine ponebat greſſus; Phryx incola manes
Hectoreos calcare vetat. diſcuſſa iacebant
Saxa, nec vllius faciem ſeruantia ſacri;
Herceas, monſtrator ait, non reſpicis aras?
O ſacer, & magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus æuum.
Inuidia ſacræ Cæſar ne tangere famæ:
Nam, ſi quid Latiis fas eſt promittere Muſis,
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores,
Venturi me, teq; legent: Pharſalia noſtra
Viuet, & à nullo tenebris damnabitur æuo.
Vt ducis impleuit viſus veneranda vetuſtas,
Erexit ſubitas congeſtu ceſpitis aras,
Votáque turicremos non irrita fudit in ignes.
Dii cinerum, Phrygias colitis quicunque ruinas,
Æneæq; mei, quos nunc Lauinia ſedes
Seruat & Alba lares, & quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nulliq; aſpecta virorum
Pallas, in abſtruſo pignus memorabile templo,
Gentis Iuleæ veſtris clariſſimus aris
Dat pia tura nepos, & vos in ſede priori
Ritè vocat: date fœlices in cætera curſus:
Reſtituam populos: grata vice mœnia reddent
Auſonidæ Phrygibus, Romanaq; Pergama ſurgent.
Sic fatus, repetit claſſes, & tota ſecundis
Vela dedit Coris, auidúsque vrgente procella
Iliacas penſare moras, Aſiamq; potentem
Præuehitur, pelagóque Rhodon ſpumante relinquit.
Septima nox Zephyro nunquam laxante rudentes
Oſtendit Phariis Ægyptia littora flammis.
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quàm tutas intraret aquas. ibi plena tumultu
Littora, & incerto turbatas murmure voces

Accipit: ac dubiis veritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates. sed dira satelles
Regis dona ferens, medium prouectus in æquor,
Colla gerit Magni, Phario velamine tecta:
Ac priùs infanda commendat crimina voce.
Terrarum domitor, Romanæ maxime gentis;
Et, quod adhuc nescis, genero secure peremto;
Rex tibi Pellæus terræ pelagíque labores
Donat, &, Emathiis quod solum defuit armis,
Exhibet: absenti bellum ciuile peractum est.
Thessalicas Magnus quærens reparare ruinas,
Ense iacet nostro: tanto te pignore Cæsar
Emimus: hoc tecum percussum est sanguine fœdus.
Accipe regna Phari nullo quæsita cruore:
Accipe Niliaci ius gurgitis: accipe quicquid
Pro Magni ceruice dares; dignúmque clientem
Castris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum voluêre tuum. nec vile putaris
Hoc meritum, facili nobis quòd cæde peractum est.
Hospes auitus erat: depulso sceptra parenti
Reddiderat. quid plura feram? tu nomina tanto
Inuenies operi, vel famam consule mundi.
Si scelus est, plus te nobis debere fateris,
Quòd scelus hoc non ipse facis. sic fatus, opertum
Detexit, tenuítque caput. iam languida morte
Effigies habitum noti mutauerat oris.
Non primo Cæsar damnauit munera visu,
Auertítque oculos: vultus, dum crederet, hæsit:
Vtq́; fidem vidit sceleris, tutúmque putauit
Iam bonus esse socer; lacrymas non sponte cadentes
Effudit, gemitúsque expressit pectore læto,
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quàm lacrymis. meritúq́; immane tyrãni

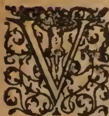
Destruit,

Destruit, & generi mauult lugere reuulsum,
Quàm debere caput. qui duro membra Senatus
Calcârat vultu, qui sicco lumine campos
Viderat Emathios, vni tibi Magne negare
Non audet gemitus. ô sors durissima fati!
Húnccine tu Cæsar scelerato Marte petisti,
Qui tibi flendus erat? non misti fœdera tangunt
Te generis? nec nata iubet mœrere, nepósque?
Credis apud populos Pompeii nomen amantes
Hoc castris prodesse tuis? fortasse tyranni
Tangeris inuidia, captiq; in viscera Magni
Hoc alii licuisse doles, quererísque perisse
Vindictam belli, raptúmque è iure superbi
Victoris generum. quisquis te flere coëgit
Impetus, à vera longè pietate recessit.
Scilicet hoc animo terras, atq; æquora lustras,
Necubi suppressus pereat gener. ô bene rapta
Arbitrio mors ista tuo! quàm magna remisit
Crimina Romano tristis Fortuna pudori,
Quòd te non passa est misereri, perfide, Magni
Viuentis! nec non his fallere vocibus audes,
Acquirisq; fidem simulati fronte doloris:
Aufer ab aspectu nostro funesta satelles
Regis dona tui: peius de Cæsare vestrum,
Quàm de Pompeio meruit scelus. vnica belli
Præmia ciuilis, victis donare salutem
Perdidimus. quòd si Phario germana tyranno
Non inuisa foret, potuissem reddere regi,
Quod meruit; fratríque tuum pro munere tali
Misissem Cleopatra caput. secreta quid arma
Mouit, & inserüit nostro sua tela labori?
Ergo in Thessalicis Pellæo fecimus aruis
Ius gladio? vestris quæsita licentia regnis?

Non tuleram Magnum mecum Romana regentē:
Te Ptolemaee feram? frustrà ciuilibus armis
Miscuimus gentes, si qua est hoc orbe potestas
Altera, quàm Cæsar: si tellus vlla duorum est.
Vertissem Latias à vestro littore proras:
Fama cura vetat, ne non damnasse cruentam,
Sed videar timuisse Pharon. nec fallere vos me
Credite victorem: nobis quoque tale paratum
Littoris hospitium: ne sic mea colla gerantur,
Thessaliæ fortuna facit. maiore profectò,
Quàm metui poterat, discrimine gessimus arma:
Exilium, generiq́ minas, Romamq́ timebam:
Pœna fugæ Ptolemæus erat. sed parcimus annis,
Donamusque nefas. sciat hac pro cæde tyrannus
Nil venia plus posse dari. vos condite busto
Tanti colla ducis: sed non, vt crimina tantùm
Vestra tegat tellus. iusto date tura sepulcro,
Et placate caput, cinerésque in littore fusos
Colligite, atque vnam sparsis date manibus vrnam.
Sentiat aduentum soceri, vocésque querentis
Audiat vmbra pias. dum nobis omnia præfert,
Dum vitam Phario mauult debere clienti,
Læta dies rapta est populis: concordia mundo
Nostra perit: caruêre Deis mea vota secundis,
Vt te complexus positis felicibus armis
Affectus abs te veteres, vitamq́ rogarem,
Magne, tuam: dignáque satis mercede laborum
Contentus par esse tibi. tunc pace fideli
Fecissem, vt victus posses ignoscere diuis,
Fecisses vt Roma mihi. nec talia fatus
Inuênit fletus comitem, nec turba querenti
Credidit: abscondunt gemitus, & pectora læta
Fronte tegunt, hilaresq́ nefas spectare cruentum
(O bona libertas) cùm Cæsar lugeat, audent. M. AN-

M. ANNÆI LVCANI CIVILIS BELLI SIVE PHARSALIÆ

LIBER DECIMVS.

T primùm terras Pompeii colla sequutus
Attigit, & diras calcauit Cæsar arenas:
Pugnauit fortuna ducis, fatumq́; nocentis
Ægypti, regnum Lagi Romana sub arma
Iret; an eriperet mundo Memphiticus ensis
Victoris, victiq́; caput. tua profuit vmbra
Magne, tui socerum rapuère à sanguine manes,
Ne populus post te Nilum Romanus haberet.
Inde Paratoniam fertur securus in vrbem
Pignore tam sæui sceleris, sua signa sequutus.
Sed fremitu vulgi fasces, & iura querentis
Inferri Romana suis, discordia sensit
Pectora, & ancipites animos, Magnumq́; perisse
Non sibi. tum vultu semper celante timorem,
Intrepidus Superûm sedes, & templa vetusti
Numinis, antiquas Macetûm testantia vires,
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuq́; deûm, non mœnibus vrbis,
Effossum tumulis cupidè descendit in antrum.

Illic Pellæi proles vesana Philippi
Felix prædo iacet: terrarum vindice fato
Raptus: sacratis totum spargenda per orbem
Membra viri posuêre adytis: Fortuna pepercit
Manibus, & regni durauit ad vltima fatum.
Nam sibi libertas vnquam si redderet orbem,
Ludibrio seruatus erat, non vtile mundo
Editus exemplum, terras tot posse sub vno
Esse viro. Macetûm fines, latebrásque suorum
Deseruit, victásque patri despexit Athenas:
Pérque Asiæ populos fatis vrgentibus actus
Humana cum strage ruit, gladiumq; per omnes
Exegit gentes: ignotos miscuit amnes,
Persarum Euphraten, Indorum sanguine Gangen:
Terrarum fatale malum, fulmenq;, quod omnes
Percuteret pariter populos, & sidus iniquum
Gentibus. Oceano classes inferre parabat
Exteriore mari. non illi flamma, nec vnda,
Nec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Ammon.
Isset in occasus, mundi deuexa secutus,
Ambissétque polos, Nilumq; à fonte bibisset:
Occurrit suprema dies, naturáque solum
Hunc potuit finem vesano ponere regi:
Qui secum inuidia, qua totum ceperat orbem,
Abstulit imperium; nullóque hærede relicto,
Totius fati lacerandas præbuit vrbes.
Sed cecidit Babylone sua, Parthóque verendus.
Prô pudor! Eoi propius timuere sarissas,
Quàm nunc pila timent populi licet vsq; sub Arctô
Regnemus, Zephyriq; domos, terrásque premamus
Flagrantis post terga Noti: cedemus in ortus
Arsacidûm domino. non felix Parthia Crassis
Exigua secura fuit prouincia Pellæ.

Iam

Iam Pelusiaco veniens à gurgite Nili
Rex puer, imbellis populi sedauerat iras,
Obside quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæsar erat: cùm se parua Cleopatra biremi,
Corrupto custode Phari laxare catenas,
Intulit Emathiis ignaro Cæsare tectis;
Dedecus Ægypti, Latio feralis Erinnys,
Romano non casta malo. quantum impulit Argos,
Iliacásque domos facie Spartana nocenti,
Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro,
Et Romana petit imbelli signa Canopo,
Cæsare captiuo Pharios ductura triumphos:
Leucadióque fuit dubius sub gurgite casus,
An mundum ne nostra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miscuit incestam ducibus Ptolemaïda nostris.
Quis tibi vesani veniam non donet amoris,
Antoni? durum cùm Cæsaris hauserit ignis
Pectus, & in media rabie, medióque furore,
Et Pompeianis habitata manibus aula,
Sanguine Thessalicæ cladis perfusus adulter
Admisit Venerem curis, & miscuit armis
Illicitósque toros, & non ex coniuge partus?
Prô pudor! oblitus Magni, tibi Iulia fratres
Obscœna de matre dedit: partésque fugatas
Passus in extremis Libyes coalescere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum donare Pharon, dum non sibi vincere mauult.
Quem forma confisa sua Cleopatra sine vllis
Tristis adit lacrymis, simulatum comta dolorem,
Quem decuit, veluti laceros dispersa capillos,
Et sic orsa loqui: Si qua est ô maxime Cæsar

Nobilitas,

Nobilitas, Pharii proles clarissima Lagi,
Exul in æternum sceptris depulsa paternis,
Si tua restituat veteri me dextera fato,
Complector regina pedes. tu gentibus æquum
Sidus ades nostris. non vrbes prima tenebo
Femina Niliacas: nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos. lege summa peremti
Verba patris, qui iura mihi communia regni,
Et thalami cum fratre dedit. puer ipse sororem,
Sit modò liber, amet: sed habet sub iure Pothini
Affectus, ensésq; suos. nil ipsa paterni
Iuris habere peto: culpa, tantóque pudore
Solue domum: remoue funesta satellitis arma,
Et regem regnare iube. quantos'ne tumores
Mente gerit famulus, Magni ceruice reuulsa!
Iam tibi (sed procul hoc auertant fata) minatur.
Sat fuit indignum, Cæsar, mundóque tibíque,
Pompeium facinus meritumq; fuisse Pothini.
Nequicquam duras tentasset Cæsaris aures:
Vultus adest precibus, faciésque incesta perorat.
Exigit infandam corrupto iudice noctem.
Pax vbi parta duci, donisq; ingentibus emta est;
Excepêre epulæ tantarum gaudia rerum:
Explicuitq; suos magno Cleopatra tumultu
Nondum translatos Romana in secula luxus.
Ipse locus templi, quod vix corruptior ætas
Extruat, instar erat: laqueataq; tecta ferebant
Diuitias, crassúmque trabes absconderat aurum.
Nec summis crustata domus, sectisq; nitebat
Marmoribus: stabatq; sibi non segnis Achates,
Purpureúsque lapis, totáque effusus in aula
Calcabatur Onyx: Hebenus Mareotica vastos
Non operit postes, sed stat pro robore vili
Auxilium,

Auxilium, non forma domus. ebur atria vestit,
Et suffixa manu foribus testudinis Indæ
Terga sedent, crebro maculas distincta Smaragdo.
Fulget gemma toris, & Iaspide fulua supellex:
Strata micant: Tyrio quorum pars maxima succo
Cocta diu, virus non vno duxit aheno;
Pars auro plumata nitet; pars ignea cocco,
Vt mos est Phariis miscendi licia telis.
Tum famulæ numerus turbæ, populusq; minister,
(Discolor hos sanguis, alios distinxerat ætas:)
Hæc Libycos, pars tam flauos gerit altera crines,
Vt nullas Cæsar Rheni se dicat in aruis
Tam rutilas vidisse comas. pars sanguinis vsti
Torta caput, refugósque gerens à fronte capillos.
Nec non infelix ferro mollita iuuentus,
Atque execta virum. stat contrà fortior ætas,
Vix vlla fuscante tamen lanugine malas.
Discubuêre toris reges, maiórque potestas
Cæsar: & immodicè formam fucata nocentem,
Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
Plena maris rubri spoliis, collóque, comísque
Diuitias Cleopatra gerit, cultuq; laborat.
Candida Sidonio perlucent pectora filo,
Quod Nilotis acus compressum pectine Serum
Soluit, & extenso laxauit stamina velo.
Dentibus hîc niueis, sectos Atlantide silua
Imposuêre orbes; quales ad Cæsaris ora
Nec capto venêre Iuba. prô cæcus, & amens
Ambitione furor, ciuilia bella gerenti
Diuitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati. non sit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæsisse ruina:
Pone duces priscos, & nomina pauperis æui

Fabricios,

Fabricios, Curiósque graues: hîc ille recumbat
Sordidus Hetruscus abductus Consul aratris,
Optabit patriæ talem duxisse triumphum.
Infudêre epulas auro, quod terra, quod aër,
Quod pelagus, Nilúsque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæsiuit in orbe.
Non mandante fame, multas volucresq́; ferásque
Ægypti posuêre Deos: manibúsque ministrat
Niliacas crystallus aquas: gemmaq́; capaces
Excepêre merum, sed non Mareotidos vuæ,
Nobile sed paucis senium cui contulit annis
Indomitum Meroë cogens spumare Falernum.
Accipiunt sertas nardo florente coronas,
Et nunquam fugiente rosa: multúmque madenti
Infudêre comæ, quod nondum euanuit aura
Cinnamon, externa nec perdidit aëra terra:
Aduectúmque recens vicinæ messis Amomum.
Discit opes Cæsar spoliati perdere mundi,
Et gessisse pudet genero cum paupere bellum,
Et causas Martis Phariis cum gentibus optat.
Postquam epulis, Bacchoq́; modū lassata voluptas
Imposuit, longis Cæsar producere noctem
Inchoat alloquiis: summáque in sede iacentem
Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
O sacris deuote senex, quódque arguit ætas
Non neglecte Deis, Phariæ primordia gentis,
Terrarúmque situs, vulgíque edissere mores,
Et ritus, formasque Deûm: quodcunque vetustis
Insculptum est adytis profer, nosciq́; volentes
Prode Deos. si Cecropium sua sacra Platonem
Maiores docuêre tui: quis dignior vnquam
Hoc fuit auditu, mundiq́; capacior hospes?
Fama quidem generi Pharias me duxit ad vrbes,

Sed tamen & veſtri: media inter prœlia ſemper
Stellarum, cœliq; plagis, Superisq; vacaui,
Nec meus Eudoxi vincetur Faſtibus annus.
Sed cùm tanta meo viuat ſub pectore virtus,
Tantus amor veri, nihil eſt quod noſcere malim
Quàm fluuii cauſas per ſecula tanta latentes,
Ignotumq; caput: ſpes ſit mihi certa videndi
Niliacos fontes; bellum ciuile relinquam.
Finierat, contràque ſacer ſic orſus Achoreus:
Fas mihi magnorum Cæſar ſecreta parentum
Prodere, ad hoc æui populis ignota profanis.
Sit pietas aliis, miracula tanta ſilere:
Aſt ego cœlicolis gratum reor, ire per omnes
Hoc opus, & ſacras populis noteſcere leges.
Sideribus, quæ ſola fugam moderantur Olympi,
Occurruntq; polo, diuerſa potentia prima
Mundi lege data eſt. Sol tempora diuidit anni,
Mutat nocte diem, radiiſque potentibus aſtra
Ire vetat, curſúsque vagos ſtatione moratur.
Luna ſuis vicibus Tethyn, terrenáque miſcet.
Frigida Saturno glacies, & zona niualis
Ceſſit. habet ventos, incertáque fulmina Mauors.
Sub Ioue temperies, & nunquam turbidus aër.
At fecunda Venus cunctarum ſemina rerum
Poſſidet. immenſæ Cyllenius arbiter vndæ eſt.
Hunc vbi pars cœli tenuit, quà miſta Leonis
Sidera ſunt Cancro, rapidos quà Sirius ignes
Exerit, & varii mutator circulus anni
Ægoceron, Cancrúmque tenet, cui ſubdita Nili
Ora latent: quæ cùm dominus percuſſit aquarum
Igne ſuperiecto, tunc Nilus fonte ſoluto
Exit, vt Oceanus lunaribus incrementis
Iuſſus adeſt: auctúsque ſuos non antè coarctat.

Quàm nox æstiuas à Sole receperit horas.
Vana fides veterum, Nilo, quò crescat in arua,
Æthiopum prodesse niues. non Arctos in illis
Montibus, aut Boreas. testis tibi sole perusti
Ipse color populi, calidiq́; vaporibus Austri.
Adde, quòd omne caput fluuii, quodcunque soluta
Præcipitat glacies, ingresso vere tumescit
Prima tabe niuis: Nilus neque suscitat vndas
Ante Canis radios, nec ripis alligat amnem
Ante parem nocti Libra sub iudice Phœbum.
Inde etiam leges aliarum nescit aquarum:
Nec tumet hybernus, cùm longè sole remoto
Officiis caret vnda suis: dare iussus iniquo
Temperiem cœlo, mediis æstatibus exit.
Sub torrente plaga, ne terras dissipet ignis,
Nilus adest mundo, contráque incensa Leonis
Ora tumet: Cancróque suam torrente Syenen,
Imploratus adest: nec campos liberat vndis,
Donec in autumnum declinet Phœbus, & vmbras
Extendat Meroë. quis causas reddere posset?
Sic iussit Natura parens decurrere Nilum:
Sic opus est mundo. Zephyros quoq; vana vetustas
His adscripsit aquis, quorum stata tempora flatus,
Continuíque dies, & in aëre longa potestas:
Vel quòd ab occiduò depellunt nubila cœlo
Trans Noton, & fluuio cogunt incumbere nimbos:
Vel quòd aquas toties rumpentis littora Nili
Assiduè feriunt, coguntq́; resistere flatus.
Ille mora cursus, aduersiq́; obice ponti
Æstuat in campos. sunt qui spiramina terris
Esse putent, magnósque caua compagis hiatus.
Commeat hàc penitus tacitis discursibus vnda
Frigore ab Arctôo medium reuocata sub axem,

Cùm Phœbus pressit Meroën, tellusq; perusta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangesq;, Padúsque,
Per tacitum mundi: tunc omnia flumina Nilus
Vno fonte vomens non vno gurgite perfert.
Rumor, ab Oceano, qui terras alligat omnes,
Exundante procul violentum erumpere Nilum,
Æquoreósque sales longo mitescere tractu.
Nec non Oceano pasci Phœbumq; polúmque
Credimus: hunc, calidi tetigit cùm brachia Cancri,
Sol rapit, atque vndæ plus, quàm quod digerat aër
Tollitur. hoc noctes referunt, Niloq; refundunt.
Ast ego, si tantam ius est mihi soluere litem,
Quasdam, Cæsar, aquas post mundi sera peracti
Secula, concussis terrarum erumpere venis,
Non id agente Deo, quasdam compage sub ipsa
Cum toto cœpisse reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo sub iure coërcet.
Quæ tibi noscendi Nilum Romane cupido est,
Et Phariis, Persisq; fuit, Macetûmq; tyrannis:
Nullaq; non ætas voluit conferre futuris
Notitiam: sed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander regum quos Memphis adorat,
Inuidit Nilo, misitq; per vltima terræ
Æthiopum, lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit; Nilum vidêre calentem.
Venit ad occasum, mundíque extrema Sesostris,
Et Pharios currus regum ceruicibus egit:
Ante tamen vestros amnes Rhodanumq;, Padumq;,
Quàm Nilum de fonte bibit. vesanus in ortus
Cambyses longi populos peruênit ad æui,
Defectúsque epulis, & pastus cæde suorum,
Ignoto te, Nile, redit. non fabula mendax
Ausa loqui de fonte tuo est, vbicunque videris,

Quæreris: & nulli contingit gloria genti,
Vt Nilo sit læta suo. tua flumina prodam,
Qua Deus vndarum celator, Nile, tuarum
Te mihi nosse dedit. medio consurgis ab axe,
Ausus in ardentem ripas attollere Cancrum:
In Borean is rectus aquis, mediúmque Booten:
Cursus in occasum flexu torquetur, & ortus,
Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis:
Téque vident primi, quærunt tamen hi quoq;, Seres,
Æthiopúmque feris alieno gurgite campos:
Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
Arcanum natura caput non prodidit vlli,
Nec licuit populis paruum te, Nile, videre,
Amouitque sinus, & gentes maluit ortus
Mirari, quàm nosse tuos. consurgere in ipsis
Ius tibi solstitiis, aliena crescere bruma,
Atque hyemes adferre tuas: solíque vagari
Concessum per vtrosq; polos. hîc quæritur ortus,
Illîc finis aquæ. latè tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroë fecunda colonis,
Læta comis hebeni: quæ, quamuis arbore multa
Frondeat, æstatem nulla sibi mitigat vmbra:
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas Phœbi, damnum non passus aquarum,
Praueheris, sterilésque diu metiris arenas,
Nunc omnes vnum vires collectus in amnem,
Nunc vagus, & spargens facilem tibi cedere ripam.
Rursus multifidas reuocat piger alueus vndas,
Quà dirimunt Arabum populis Ægyptia rura
Regni claustra Philæ. mox te deserta secantem,
Quà dirimunt nostrum rubro commercia Pontum,
Mollis lapsus agit. quis te tam lenè fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,

Nile, putet? sed cùm lapsus abrupta viarum
Excepêre tuos, & præcipites cataractæ,
Ac nusquam vetitis vllas obsistere cautes
Indignaris aquis: spuma tunc astra lacessis:
Cuncta fremunt vndis: ac multo murmure montis
Spumeus inuictis canescit fluctibus amnis.
Hinc, Abaton quã nostra vocat venerãda vetustas,
Terra potens, primos sentit percussa tumultus,
Et scopuli, placuit fluuii quos dicere venas,
Quòd manifesta noui primũ dant signa tumoris.
Hinc montes Natura vagis circundedit vndis,
Qui Libyæ te, Nile, negant: quos inter vt alta
In conualle iacens stat molibus vnda receptis.
Prima tibi campos permittit, apertáque Memphis
Rura, modúmque vetat crescendi ponere ripas.
Sic velut in tuta securi pace trahebant
Noctis iter mediæ: sed non vesana Pothini
Mens imbuta semel tam sacra cæde, vacabat
A scelerum motu. Magno nihil ille peremto
Iam putat esse nefas: habitant sub pectore manes,
Vltricésque Deæ dant in noua monstra furorem.
Dignatur viles isto quoque sanguine dextras,
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
Pœnáque ciuilis belli, & vindicta Senatus
Penè data est famulo. procul hoc auertite fata
Crimen, vt hæc Bruto ceruix absente secetur.
In scelus it Pharium Romani pœna tyranni,
Exemplúmque perit. struit audax irrita fatis,
Nec parat occultæ cædem committere fraudi:
Inuictúmque ducem detecto Marte lacessit.
Tantum animi delicta dabant, vt colla ferire
Cæsaris, & socerum iungi tibi, Magne, iuberet:
Atque hæc dicta monet famulos perferre fideles

Ad Pompeianæ socium sibi cædis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
Et dederat ferrum, nullo sibi iure retento,
In cunctos, in seq; simul. Tu mollibus, inquit,
Nunc incumbe toris, & pingues exige somnos:
Inuasit Cleopatra domum. nec prodita tantùm est,
Sed donata Pharos. cessas accurrere solus
Ad dominæ thalamos? nubet soror impia fratri:
Nam Latio iam nupta duci est: intérque maritos
Discurrens Ægypton habet, Romámque meretur.
Expugnare senem potuit Cleopatra venenis.
Crede miser puero: quem nox si iunxerit vna,
Et semel amplexus incesto pectore passus
Hauserit obscœnum titulo pietatis amorem,
Méque, tuumq; caput, per singula forsitan illi
Oscula donabit. crucibus, flammísque luemus
Si fuerit formosa soror. nil vndique restat
Auxilii: rex hinc coniux, hinc Cæsar adulter:
Et sumus, vt fatear, tam sæua iudice sontes.
Quem non è nobis credet Cleopatra nocentem
A quo casta fuit? per te, quod fecimus vnà,
Perdidimusq; nefas, perq; ictum sanguine Magni
Fœdus, ades: subito bellum molire tumultu:
Irrue: nocturnas rumpamus funere tedas,
Crudelémque toris dominam mactemus in ipsis
Cum quocunque viro. nec nos deterreat ausis
Hesperii Fortuna ducis. quæ sustulit illum,
Imposuitque orbi, communis gloria nobis:
Nos quoque sublimes Magnus facit. aspice littus
Spem nostri sceleris: pollutos consule fluctus
Quid liceat nobis: tumulúmque è puluere paruo
Aspice Pompeii non omnia membra tegentem.
Quem metuis, par huius erat. non sanguine clari:

Quid

Quid refert? nec opes populorũ, ac regna mouemus.
Ad scelus ingentis fati sumus. adtrahit illos
In nostras Fortuna manus. en altera venit
Victima nobilior. placemus cæde secunda
Hesperias gentes. iugulus mihi Cæsaris haustus
Hoc præstare potest, Pompeii cæde nocentes
Vt populus Romanus amet. quid nomina tanta
Horremus, virésque ducis, quibus ille relictis
Miles erit? nox hæc peraget ciuilia bella,
Inferiásque dabit populis, & mittet ad vmbras,
Quod debetur adhuc mundo, caput. ite feroces
Cæsaris in iugulum: præstet Lagea iuuentus
Hoc regi, Romana sibi. tu parce morari:
Plenum epulis, madidumq́; mero, Veneriq́; paratũ
Inuenies: aude: Superi tot vota Catonum,
Brutorúmque tibi tribuent. Non lentus Achillas
Suadenti parêre nefas. haud clara mouendis,
Ut mos, signa dedit castris, nec prodidit arma
Vllius clangore tubæ: temerè omnia sæui
Instrumenta rapit belli. pars maxima turbæ
Plebis erat Latiæ: sed tanta obliuio mentes
Cepit, in externos corrupto milite mores,
Ut duce sub famulo, iussúque satellitis irent,
Quos erat indignum Phario parêre tyranno.
Nulla fides, pietásque viris, qui castra sequuntur,
Venalésque manus: ibi fas, vbi maxima merces:
Ære merent paruo: iugulúmque in Cæsaris ire
Non sibi dant. prô fas! vbi non ciuilia bella
Inuenit imperii fatum miserabile nostri?
Thessaliæ subducta acies in littore Nili
More furit patrio. quid plus te, Magne, recepto
Ausa foret Lagea domus? dat scilicet omnis
Dextera, quod debet Superis: nullíque vacare

Audax Thessalici qui nuper rupe sub Æmi,
Hesperiæ cunctos proceres, aciémque Senatus,
Pompeiúmque ducem, causa sperare vetante,
Non timuit, fatumq; sibi promisit iniquum,
Expauit seruile nefas, intráque penates
Obruitur telis; quem non violasset Alanus,
Non Scytha, non fixo qui ludit in hospite Maurus.
Hic, cui Romani spatium non sufficit orbis,
Paruáque regna putat Tyriis cum Gadibus Indos,
Ceu puer imbellis, ceu captis femina muris,
Quærit tuta domus: spem vitæ in limine clauso
Ponit, & incerto lustrat vagus atria cursu:
Non sine rege tamen; quem ducit in omnia secum,
Sumturus pœnas & grata piacula morti;
Missurúsque tuum, si non sint tela, nec ignes,
In famulos Ptolemæe caput. sic barbara Colchis
Creditur vltorem metuens regníque, fugæq;,
Ense suo, fratrísque simul ceruice parata
Expectasse patrem. cogunt tamen vltima rerum
Spem pacis tentare ducem: missúsque satelles
Regius, vt sæuos absentis voce tyranni
Corriperet famulos, quo bellum auctore mouerent.
Sed neque ius mundi valuit, neq; fœdera sancta
Gentibus: orator regis, pacísque sequester,
Æstimat in numero scelerum ponenda tuorum
Tot monstris Ægypte nocens. non Thessala tellus,
Vastáque regna Iubæ, non Pontus, & impia signa
Pharnacis, & gelido circumfluus orbis Ibêro
Tantũ ausus scelerum, non Syrtis barbara, quantũ
Delitiæ fecêre tuæ. premit vndique bellum,
Inq; domum iam tela cadunt, quassantq; penates.
Non aries vno moturus limina pulsu,
Fracturúsque domum; non vlla est machina belli:

Nec flammis mandatur opus: sed cæca iuuentus
Consilii, vastos ambit diuisa penates,
Et nusquam totis incursat viribus agmen.
Fata vetant, murísque vicem fortuna tuetur.
Necnon & ratibus tentatur regia, quà se
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxuriosa domus. sed adest defensor vbique
Cæsar, & hos aditus gladiis, hos ignibus arcet:
Obsessusq; gerit (tanta est constantia mentis)
Expugnantis opus. piceo iubet vnguine tinctas
Lampadas immitti iunctis in bella carinis.
Nec piger ignis erat per stuppea vincula, pérque
Manantes cerâ tabulas: & tempore eodem
Transtráque nautarum summiq; arsêre ceruchi.
Iam propè semustæ mergũtur in æquore classes,
Iámque hostes, & tela natant. nec puppibus ignis
Incubuit solis: sed quæ vicina fuêre
Tecta mari longis rapuêre vaporibis ignem:
Et cladem fouêre Noti, percussáq; flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
Quàm solet ætherio lampas decurrere sulco,
Materiáque carens, atque ardens aëre solo.
Illa lues clausa paulum reuocauit ab aula
Vrbis in auxilium populos. nec tempora cladis
Perdidit in somnos, sed cæca nocte carinis
Insiluit Cæsar, semper feliciter vsus
Præcipiti cursu bellorum, & tempore rapto.
Tunc claustrũ pelagi cepit Pharon. insula quondã
In medio stetit illa mari, sub tempore vatis
Proteos: at nunc est Pellæis proxima muris.
Illá duci geminos bellorum præstitit vsus:
Abstulit excursus & fauces æquoris hosti;
Cæsaris auxiliis aditus & libera ponti

Ostia permisit. nec pœnas inde Pothini
Distulit vlterius: sed non qua debuit ira,
Non cruce, non flammis, rabido non dente ferarũ:
Heu facinus, ceruix gladio malè cæsa pependit:
Magni morte perit. necnon subrepta paratis
A famulo Ganymede dolis peruênit ad hostes
Cæsaris Arsinoë: quæ castra carentia rege
Vt proles Lagea tenet, famulúmque Tyranni
Terribilem iusto transegit Achillea ferro.
Altera, Magne, tuis iam victima mittitur vmbris.
Nec satis hoc Fortuna putat. procul absit, vt ista
Vindictæ sit summa tuæ. non ipse tyrannus
Sufficit in pœnas, non omnis regia Lagi.
Dum patrii veniant in viscera Cæsaris enses,
Magnus inultus erit. sed non auctore furoris
Sublato cecidit rabies: nam rursus in arma
Auspiciis Ganymedis eunt: ac multa secundo
Prœlia Marte gerunt. potuit discrimine summo
Cæsaris vna dies in famam, & secula mitti.
Molis in exiguæ spatio stipantibus armis,
Dum parat in vacuas Martem transferre carinas
Dux Latius, tota subiti formidine belli
Cingitur: hinc densæ prætexunt littora classes,
Hinc tergo insultant pedites: via nulla salutis:
Non fuga, nõ virtus, vix spes quoq; mortis honestæ.
Non acie fusa, nec magnæ stragis aceruo
Vincendus tunc Cæsar erat, sed sanguine nullo.
Captus sorte loci pendet, dubius'ne timeret,
Optarétne mori; respexit in agmine denso
Scæuam perpetuæ meritum iam nomina famæ
Ad campos Epidamne tuos; vbi solus apertis
Obsedit muris calcantem mœnia Magnum.

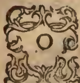
PHARSALIÆ LVCANI FINIS.

PETRONII ARBITRI

Specimen

BELLI CIVILIS.

Ecce, belli ciuilis ingens opus quisquis attigerit, nisi plenus literis, sub onere labetur. Non enim res gestæ versibus comprehendendæ sunt, quod longè meliùs historici faciunt, sed per ambages, deorúmque ministeria, & fabulosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus; vt potiùs furentis animi vaticinatio appareat, quàm religiosæ orationis sub testibus fides. * tanquam si placet hic impetus, etsi nondum recepit vltimam manum.

Orbem *iam totum victor Romanus habebat,*
Quà mare, quà terra, quà sidus currit vtrunque,
Nec satiatus erat. grauidis freta pulsa carinis
Iam peragrabantur. si quis sinus abditus vltra,
Si qua foret tellus quæ fuluum mitteret aurum,
Hostis erat: fatísque in tristia bella paratis
Quærebantur opes. non vulgo nota placebant

Gaudia:

Gaudia: non vsu plebeio trita voluptas:
Assyria concham laudabat miles in vnda.
Quæsitus tellure nitor certauerat ostro.
Hinc Numidæ crustas, illinc noua vellera Seres,
Atque Arabum populus sua despoliauerat arua.
Ecce aliæ clades, & læsæ vulnera pacis.
Quæritur in siluis Mauri fera: & vltimus Ammon
Afrorum excutitur. ne desit bellua dente
Ad mortes pretiosa suas. premit aduena classes
Tigris, & aurata gradiens vectatur in aula,
Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.
Heu pudet effari, perituráque prodere fata:
Persarum ritu male pubescentibus annis
Surripuere viros; exsectáque viscera ferro
In venerem fregere: atque vt fuga mobilis æui
Circumscripta mora properantes differat annos,
Quærit se natura, nec inuenit. omnibus ergo
Scorta placent, fractíque eneruì corpore gressus,
Et laxi crines, & tot noua nomina vestis,
Quæq; virum quærunt. Ecce Afris eruta terris
Citrea mensa, greges seruorum, ostrúmque renidens
Ponitur, ac maculis imitatur vilibus aurum,
Quæ sensum turbant. hostile ac mobile lignum
Turba sepulta mero circumuenit: omniaq; orbis
Præmia, correptis miles vagus extruit armis.
Ingeniosa gula est. Siculo scarus æquore mersus
Ad mensam viuus perducitur, inde Lucrinis
Eruta littoribus vendunt conchylia cenas,
Vt renouent per damna famem. iam Phasidos vnda
Orbata est auibus: mutóque in littore tantùm
Sola desertis adspirant frondibus auræ.
Nec minor in campo furor est, emptíque Quirites
Ad prædam strepitúmque lucri suffragia vertunt.

Venalis

Venalis populus, venalis curia Patrum:
Est fauor in precio, senibus quoque libera virtus
Exciderat, sparsisq; opibus conuersa potestas,
Ipsaq; maiestas auro corrupta iacebat.
Pellitur à populo victus Cato: tristior ille est
Qui vicit, fascésque pudet rapuisse Catoni.
Namque hoc dedecus est populi, morúmque ruina.
Non homo pulsus erat; sed in vno victa potestas
Romanúmque decus. quare tam perdita Roma
Ipsa sui merces erat, & sine vindice præda.
Præterea gemino deprensam gurgite prædam
Fœnoris illuuies, vsusq; exederat æris.
Nulla est certa domus, nullum sine pignore corpus:
Sed veluti tabes tacitis concepta medullis
Intra membra furens curis latrantibus errat.
Arma placent miseris, detritáque commoda luxu
Vulneribus raparantur. inops audacia tuta est.
Hoc mersam cœno Romam, somnóque iacentem
Quæ poterant artes sana ratione mouere,
Ni furor, & bellum, ferróque excita libido?
Tres tulerat Fortuna duces; quos obruit omnes
Armorum strue diuersa feralis Enyo.
Crassum Parthus habet: Libyco iacet æquore Magnus:
Iulius ingratam perfudit sanguine Romam.
Et, quasi non posset tot Tellus ferre sepulcra,
Diuisit cineres. hos gloria reddit honores.
Est locus exciso penitus demersus hiatu,
Parthenopen inter, magnaq; Dicarchidos arua,
Cocytia perfusus aqua. nam spiritus extra
Qui furit effusus funesto spargitur æstu.
Non hæc autumno tellus viret, aut alit herbas
Cespite lætus ager. non verno persona cantu
Mollia discordi strepitu virgulta loquuntur:

Sed chaos, & nigro squallentia pumice saxa
Gaudent ferali circumtumulata cupressu.
Has inter sedes Ditis pater extulit ora,
Bustorum flammis, & cana sparsa fauilla;
Ac tali volucrem Fortunam voce lacessit:
Rerum humanarum, diuinarumq; potestas,
Fors, cui nulla placet nimium secura potestas,
Quæ noua semper amas, & mox possessa relinquis,
Ecquid Romano sentis te pondere victam?
Nec posse vlterius perituram extollere molem?
Ipsa suas vires odit Romana iuuentus,
Et quas struxit opes, malè sustinet. aspice latè
Luxuriam spoliorũ, & censum in damna furentem.
Ædificant auro, sedésque ad sidera mittunt:
Expelluntur aquæ saxis: mare nascitur aruis;
Et permutata rerum statione rebellant.
En etiam mea regna petunt. perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus, iam montibus haustis
Antra gemunt: & dum varios lapis inuenit vsus,
Inferni manes cælum sperare iubentur.
Quare age, Fors, muta pacatum in prælia vultum,
Romanósque cie, ac nostris da funera regnis.
Iampridem nullo perfundimus ora cruore,
Nec mea Tisiphone sitientes perluit artus
Ex quo Sullanus bibit ensis, & horrida tellus
Extulit in lucem nutritas sanguine fruges.
Hæc vbi dicta dedit, dextræ coniungere dextram
Conatus, rupto tellurem soluit hiatu.
Tunc fortuna leui defudit pectore voces:
O Genitor, cui Cocyti penetralia parent,
Si modò vera mihi fas est impune profari,
Vota tibi cedent: nec enim minor ira rebellat
Pectore in hoc, leuiórque exurit flamma medullas.

Omnia,

Omnia, quæ tribui Romanis arcibus, odi,
Muneribúsque meis irascor: destruet istas
Idem, qui posuit, moles Deus. est mihi cordi
Quippe cremare viros, & sanguine pascere luxum.
Cerno equidem gemina iam stratos morte Philippos,
Thessaliæque rogos, & funera gentis Iberæ.
Iam fragor armorum trepidantes personat aures.
Et Libyæ cerno tua Nile gementia claustra,
Actiacósque sinus, & Apollinis arma timentes.
Pande age terrarum sitientia regna tuarum,
Atque animas arcesse nouas. Vix nauita Porthmeus
Sufficiet simulacra virûm traducere cimba,
Classe opus est. túque ingenti satiare ruina
Pallida Tisiphone, concisáque vulnera mande.
Ad Stygios manes laceratus ducitur orbis.
Vix dum finierat, quum fulgure rupta corusco
Intremuit nubes, elisósque abscidit ignes.
Subsedit pater vmbrarum, gremióque reducto
Telluris, pauitans fraternos palluit ictus.
Continuo clades hominum venturáque damna
Auspiciis patuere Deûm. nanque ore cruento
Deformis Titan vultus caligine texit.
Ciuiles acies iam tum spirare putares.
Parte alia plenos extinxit Cynthia vultus,
Et lucem sceleri subduxit. rupta tonabant
Verticibus lassis montis iuga, nec vaga passim
Flumina per notas ibant morientia ripas.
Armorum strepitu cælum furit, & tuba Martem
Sideribus transmissa ciet, iámque Ætna voratur
Ignibus insolitis, & in æthera fulmina mittit.
Ecce inter tumulos, atque ossa carentia bustis
Vmbrarum facies diro stridore minatur.
Fax stellis comitata nouis incendia ducit,

Sangui-

Sanguineóque recens descendit Iuppiter imbre.
Hæc ostenta breui soluit Deus. Exuit omnes
Quippe moras Cæsar, vindictæq; actus amore
Gallica proiecit, ciuilia sustulit arma.
Alpibus aëriis, vbi Graio nomine; pulsæ
Descendunt rupes, & se patiuntur adiri,
Est locus Herculeis aris sacer. hunc niue dura
Claudit hiems, canóque ad sidera vertice tollit:
Cælum illinc cecidisse putes. non solis adulti
Mansuescit radiis, non verni temporis aura:
Sed glacie concreta rigens, hiemisque pruinis
Totum ferre potest humeris minitantibus orbem.
Hæc vbi calcauit Cæsar iuga milite læto,
Optauítque locum, summo de vertice montis
Hesperiæ campos latè prospexit, & ambas
Intentans cum voce manus ad sidera, dixit:
Iuppiter omnipotens; & tu Saturnia Tellus,
Armis læta meis, olímque onerata triumphis:
Testor ad has acies inuitum arcessere Martem,
Inuitas me ferre manus: sed vulnere cogor,
Pulsus ab vrbe mea; dum Rhenum sanguine vinco;
Dum Gallos iterum Capitolia nostra petentes
Alpibus excludo: vincendo, certior exul:
Sanguine Germano, sexagintáque triumphis;
Esse nocens cœpi. quanquam quos gloria terret;
Aut qui sunt, qui bella volunt? mercedibus emptæ,
Ac viles operæ; quorum est mea Roma nouerca:
Vt reor, haud impune; nec hanc sine vindice dextrã
Vinciet ignauus. victores ite ferentes,
Ite mei comites, & caussam dicite ferro.
Namque omnes vnum crimen vocat: omnibus vna
Impendet clades. reddenda est gratia vobis:
Non solus vici. quare, quia pœna trophæis

 Imminet,

Imminet, & sordes meruit victoria nostra,
Iudice fortuna cadat alea. sumite bellum,
Et tentate manus. certe mea caussa peracta est.
Inter tot fortes armatus nescio vinci.
Hæc vbi personuit, de cælo Delphicus ales
Omina læta dedit, pepulítque meatibus auras.
Nec non horrendi nemoris de parte sinistra
Insolitæ voces flamma sonuere sequenti.
Ipse nitor Phœbi vulgato lætior orbe
Creuit, & aurato præcinxit fulgure vultus.
Fortior ominibus mouit Mauortia signa
Cæsar; & insolito gressu prior occupat haustus.
Prima quidem glacies, & cana iuncta pruina
Non pugnauit humus, mitique horrore quieuit:
Sed postquam turmæ nimbos fregere ligatos,
Et pauidus quadrupes vndarum vincula rupit,
Incaluere niues, mox flumina montibus altis
Vndabant modò nata: sed hæc quoque iussa putares.
Stabant & vincta fluctus stupuere pruina:
Et paullo ante lues iam concidenda iacebat.
Tum verò malefida prius vestigia lusit,
Decepítque pedes. passim turmæq; viríque,
Armáque congesta strue deplorata iacebant.
Ecce etiam rigido concussæ flamine nubes
Exonerabantur, nec rupti turbine venti
Deerant, aut tumida confractum grandine cælum:
Ipsæ iam nubes ruptæ super arma cadebant,
Et concreta gelu Ponti velut vnda ruebat.
Victa erat ingenti Tellus niue, victáque cæli
Sidera, victa suis hærentia flumina ripis;
Nondum Cæsar erat: sed magnam nixus in hastam
Horrida securis frangebat gressibus arua.
Qualis Caucasea decurrens arduus arce

Amphi-

Amphitryoniades; aut toruo Iuppiter ore,
Quum se verticibus magni demisit Olympi,
Et periturorum disiecit tela Gigantum.
Dum Cæsar tumidas iratus deprimit arces:
Interea volucer motis conterrita pennis
Fama volat, summíque petit iuga celsa Palatî:
Atque hoc Romano attonito fert omnia signa:
Iam classes fluitare mari, totásque per Alpes
Féruere Germano perfusas sanguine turmas.
Arma, cruor, cædes, incendia, totáque bella
Ante oculos volitant. ergo pulsata tumultu
Pectora per dubias scinduntur territa caussas.
Huic fuga per terras, illi magis vnda probatur;
Et patria est Pontus iam tutior. est magis, arma
Qui tentata velit: fatísque iubentibus actus,
Quantum quisque timet, tantum fugit. ocyor ipse
Hos inter motus populus, miserabile visu,
Quo mens icta iubet, deserta ducitur vrbe.
Gaudet Roma fuga, debellatíque Quirites
Rumoris sonitu mœrentia tecta relinquunt.
Ille manu trepida natos tenet: ille penates
Occultat gremio, deploratúmque relinquit
Limen, & absentem votis interficit hostem.
Sunt qui coniugibus mœrentia pectora iungant,
Grandæuósque patres; onerísque ignara iuuentus
Id, pro quo metuit, tantùm trahit. omnia secum
Hic vehit imprudens, prædámque in prælia ducit.
Ac velut ex alto quum magnus inhorruit Auster,
Et pulsas euertit aquas, non arma ministris,
Non regimen prodest: ligat alter pondera pinus,
Alter tuta sinu tranquilláque littora quærit:
Hic dat vela fugæ, Fortunæq; omnia credit.
Quid tã parua queror? gemino cũ Consule Magnus,

Ille tremor Ponti, saui quoque terror Hydaspis,
Et piratarum scopulus: modò quem ter ouantem
Iuppiter horruerat; quem fracto in gurgite Pontus,
Et veneratus erat submissa Bosporus vnda,
Pro pudor! Imperii deserto nomine fugit,
Vt Fortuna leuis Magni quoque terga videret.
Ergo tanta lues Diuûm quoque numina vidit:
Consensitq́; fuga cæli timor. ecce per orbem
Mitis turba Deûm, terras exosa furentes
Deserit; atque hominum damnatũ auertitur agmẽ.
Pax prima ante alias, niueos pulsata lacertos
Abscondit galea victum caput, atque relicto
Orbe fugax Ditis petit implacabile regnum.
Huic comes it sincera Fides, & crine soluto
Iustitia, ac mœrens lacerâ Concordia pallâ.
At contra, sedes Erebi quà rupta dehiscit,
Emergit latè Ditis chorus, horrida Erinnys,
Et Bellona minax, facibúsque armata Megæra:
Letúmque, Insidiæq́;, & lurida Mortis imago.
Quas inter Furor, abruptis ceu liber habenis
Sanguineum latè tollit caput, oráque mille
Vulneribus confossa cruentâ casside velat.
Hæret detritus læuæ Mauortius vmbo,
Innumerabilibus telis grauis: atque flagranti
Stipite dextra minax terris incendia portat.
Sentit terra Deos, mutatáque sidera pondus
Quæsiuere suum. nanque omnis Regia cæli
In partes diducta ruit: primúmque Dione
Cæsaris acta sui ducit. comes additur illi
Pallas, & ingentem quatiens Mauortius hastam;
Magnáque cum Phœbo soror, & Cyllenia proles
Excipit, ac totis similis Tirynthius actis.
Infremuere tubæ, ac scisso Discordia crine

Extulit

Extulit ad superos Stygium caput. huius in ore
Concretus sanguis, contusaq; lumina flebant.
Stabant ærati scabra rubigine dentes;
Tabo lingua fluens, obsessa draconibus ora,
Atque intertorto laceratam pectore vestem
Sanguineam tremula quatiebat lampada dextra.
Hæc vt Cocyti tenebras, & Tartara liquit,
Alta petit gradiens iuga nobilis Appennini,
Vnde omnes terras, atque omnia littora posset
Aspicere, ac toto fluitantes orbe cateruas:
Atque has erumpit furibundo pectore voces:
Sumite nunc gentes accensis mentibus arma;
Sumite, & in medias immittite lampadas vrbes.
Vincetur quicunque latet: non fœmina cesset,
Non puer, aut æuo iam desolata senectus.
Ipsa tremat Tellus, laceratáque tecta rebellent.
Tu legem Marcelle tene: tu concute plebem
Curio, tu fortem ne supprime Lentule Martem.
Quid porrò tu Diue tuis cunctaris in armis?
Non frangis portas? non muris oppida soluis,
Thesaurósque rapis: nescis tu Magne tueri
Romanas acies? Epidauria mœnia quære,
Thessalicósque sinus humano sanguine tingue.
Factum est in terris, quicquid Discordia iussit.

HVGONIS GROTII IN LVCANI PHARSALIAM Notæ:

Quibus loca aliquot insigniora explicantur; & receptæ aut mutatæ lectionis ratio potissimùm redditur.

IN LIB. I.

2 IVSQVE *datum sceleri*] Licentiam factam sceleribus. Vno enim belli ciuilis nomine infinitæ teguntur iniuriæ. Ita infra: *semel omnia victor iusserat.* Seneca: *Ex Senatus consultis plebuque scitis sæua exercentur, & publicè iubentur vetita priuatim.* Cyprianus: *Homicidium cùm admittunt singuli, crimen est: virtus vocatur, cùm publicè geritur.*

31 *Pœnus erit:*] Ita rectius quàm, *erat.*

44 *Roma debet*] Non, vt ante, *debes.* Est enim ad Neronem, non ad Romam apostrophe.

54 *polus qua mergitur*] Ita maluimus, quam *vergitur.* Nam & Germanicus in Arateis *pars mersa sub vndas Oceani*, de Polo Antarctico & ipse loquens. Et Auienus: *subit altera mersa sub vndas Pars Erebum.*

103 *Frangat*] Ita rectius quam *franget.*

140 *At quamuis*] Ita melius quam *Et.*

217 *auxerat vndas*] Non *hauserat.* Causas enim explicat, cur Rubico esset solito aquosior, longos imbres & niues Alpinas.

231 *vt ignes*] Ita pro *&* reposuimus, quo rectius cohæreret sententia, quæ turpiter hiabat. Primo diluculo

luculo captum Ariminum. cætera gesta orto iam die. Appianus: *Ἀρίμινόν τε αἱρεῖ περὶ ἕω.*

313 *nomina vana Catones.*] Ita rectius, quam *Catonis*, vt vulgati, aut *Catonum.*

341 *non me duce*] Hæc vera lectio præ vulgata *cum duce*. Accipiat miles præmia, vel alio Imperatore. Cui conuenit quod sequitur, *sub quolibet.*

397 *super ardua rupem*] Non *ripam*. Mons enim Vogesus, & in monte castra. Rupem pro monte dici vsitatissimum

404 *limite*] Ita scribendum, non, *milite.* Promoto limite, est, prolatis Italiæ finibus; quæ olim angustior.

408 *Monœci.*] Forte, *morari.*

422 *claudit Tarbellicus æquor*] *ancon*, emendat Scaliger.

423 *Suessones*] Notus Galliæ populus. Vestigia vocis manuscripti præferunt, *Sexones.* Vulgo *Axones* male.

437 *Turonas*] Ita reposuimus ex Manuscripto quo vsus Canterus, in quo, *Turonos.* Eiusdem libri fide hunc versum illi *In nebulis*, præposuimus, aliquo nunc sensu, qui nullus aliàs.

439 *Andus*] Malim, *Andis.* Nam plurale est *Andes.*

440 *Genabos*] Eadem vrbs quæ Genabum aliis, vt facilè genera mutantur in peregrinis vocibus. Ita autem rescripsimus pro *Menabos.*

566 *crinémque rotantes Sanguinei*] Non *sanguineum crinem*, vt ante: sed illi sanguinolenti, *Quos circumtonuit gaudens Bellona cruentis.*

589 *nullo semine*] Dubito an *nullo semine* quasi sponte nata dicat: an rectius *mixto semine*: ita enim meliùs cohæret *discors natura.* Δημόκριτος ἔφησε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δύο γονὰς πίπτειν. Arist. de Gen. Anim. Lib. IV. cap. IV.

602 *fastis*] Non *festus*. Sed, *Septemuir festis epulis*, curandis scilicet.

608 *Dátque locis nomen*] Ex cæli regionibus. Cicero: *Cæli fulgura regionibus ratis temperanto.*

695 *lasso*] Ita legendum, non *lapso*, aut *laxo.*

377 *Vni quippe vacat*] Aliis quos partium studia occupârunt, non vacat cogitare de communi malo humani generis, & hoc serio deplorare.

440 *quod non terat*] Gaudet hoc ipso quod vacuam non inuenit Italiam.

442 *non perdat iter*] Perit iter Cæsari in quo non vincit. Ita infra: *Sic hostes mihi deesse nocet, damnumque putatur Armorum, nisi qui vinci potuere rebellent.*

459 *cum cesserit*] Ita emendauimus: ante fuit, *concesserit.*

505 *turres*] Nam è turribus missilia librabantur.

519 *ciui*] Vera lectio ex ms. Romano homini maximum est supplicium, venia opus habere quod publica arma priuatis prætulerit. Antea fuit, *cui sit.*

728 *Desciuit*] Ita scribi conuenit, non, *Deseruit.* Nullus enim sequitur accusatiuus.

IN LIB. III.

23 *Innupsit*] Ita scribendum, non, *nupsit.* vide Festum voce, *Innubere.*

125 *Sparsas opes*] Aspersas Tribunitio sanguine.

150 *auertant semina belli*] Abeant in rem malam ista belli irritamenta. Ante *auertat* incongruè.

165 *vltima gaza*] Nouissima præda de regibus parta.

183 *veram Salamina*] Seneca Troadibus: *Nunquid Aiacis Salamina veram.* Manilius: *Vera Syracusis Salamis non merget Athenas.*

225 *Perseáque Tarsos*] Quia nomen habet à Persei talaribus ταρσός.

249 *Oloſtras.*] Ita MS. quidam. Gens est Indiæ Plin. lib. VI. c XX. Vulgo *Oreſtas.* ex quo si *Oretas* feceris, habebis aliam Indorum gentem Plinio eodem auctore lib. II. c. LXXV.

257 *non diuersis fontibus*] Boëtius Consol. Philos. *Tigris & Euphrates vno se fonte resoluunt.*

276 *Nunc hunc, nunc illum*] Nunc enim Asiæ, nunc Europæ largius indulget.

329 *quibus fas est:*] Id est, his qui putant sibi licere bellum gerere ciuile, sine quibus necessariò bellum ciuile interibit.

348 *carpere morsu,*] Ita substituimus pro *corpora*. Verbum enim desideratur.

432 *Implicitas terrore cohortes*] Non *torpore*. sed pauore Deum ac religione. Virgilius: *Iam tum relligio pauidos terrebat agrestes.*

553 *pugnamque lacessere*] Ita rectius quam *capessere*, ob id quod sequitur.

564 *percussa capta cohaesit.*] Emendatio est Iohannis Rutgersii, cum legeretur ante *percussa & capta*. Naues inuectæ in Prætoriam Bruti cohæserunt, velut captæ, ipso ictus sui impetu. Ita Curtius lib. IIII. *In quarum alteram quinqueremis eadem concitata & ipsa rostro icta est & illam inuicem tenuit.*

573 *obducto concrescunt*] Antea erat *obducti concreto*. Sed ita, vt nos, ms.

605 (*Discreuit &c.*] Omnino parenthesi hîc opus, quam visum est addere.

689 *Mille modos inter leti,*] Inter tot mortium genera eam solam mortem timent quæ prima ipsis occurrit: puta mergi, aut vri.

IN LIB. IIII.

43 *Cedunt ense viam*] Cædendo peruiam faciunt.

82 *caelo defusum reddidit aequor.*] Ita emendauimus pro *diffusum*. Aquas è cælo lapsas cælo reddidit.

125 *noctes ventura luce rubebant:*] Longæ tenebræ aduentante luce paulatim fugabantur, ea ferme facie quæ est diei illucescentis primulùm.

138 *Succisum curuare nemus*] Materiam quærere ponti faciendo.

186 *Classica det bello.*] Ita emendandum, pro *dent bellum*. Cæsar classicum canere iubeat: tu ne audi. Signa moueat: ne sequere. iam pax erit.

192 *Venturi discrimen*] Loquitur tanquam præsentia essent quæ narrat. Hactenus quæ facta sunt, excusari aliquo modo possunt. In posterum verò magnum imminet periculum. nam, nisi abstinetur à bello, omnes manifesto scelere contaminari necesse est. Pugnabunt in ciues iam non ignotos.

218 *nullo discrimine*] Ex illo Virgilii: *Tros Tyriusve mihi nullo discrimine agetur.* Hoc ne, inquit, orandus est Cæsar, vt vos sibi seruire patiatur, hac sola lege, ne durius vos Pompeianos habeat, quam Cæsarianos suos? Nam alioqui, vt Tacitus inquit, *recentissimus quisque seruorum & conseruis ludibrio est.*

230 *quod pro causa pugnabitis æqua.*] Ita rectè MS. Non alia causa vos hostibus ignauiores estis, quàm quòd iustum bellum geritis. nam illos scelera obdurant.

231 *Sed veniam*] Ita emendauimus, pro *Et.* Est enim ἀνθυποφορά.

245 *Fecit nostra fides:*] Sic emendauimus, pro *monstra.* quod sane monstro erat simile. adeò nullus inde commodus elici poterat sensus. Hoc vult. Potuerat bellum ciuile Deorum & fati iniquioris videri culpa: præsertim si fortuita prælia ignotos ignotis implicuissent: nunc profectò nostra est, quia alter alterum nouimus, eiusq. rei certi & nobis conscii sumus. Nam quæ aut ignorantia aut impetu fiunt, eorum culpa facile fato assignatur; quæ destinato καὶ ἐκ προαιρέσεως aguntur, ea non ἀτυχήματα sunt, sed ἀδικήματα.

255 *Agnoscis superos:*] Deos tibi fauentes agnoscis; qui causam tuam non felicem tantum, sed & fauorabilem faciunt.

283 *miscenda copia mortis,*] Ita quidam MS. efficacius quam alii libri *miscendi Martis.* In Septimo similiter: *mortesque suorum Permiscere meis.*

350 *Consiliis inimica tuis.*] Tuis rebus, tuæ dignitati aduersantia.

352 *nil fata moramur.*] Videmus hoc agere Fortunam vt te Orbi imponat. nos ei moram iniicere nolumus.

397 *non deductos colonos.*] Antequam deducerentur; quod non contingebat nisi veteranis & victoribus.

399 *quod abest fauor:*] Ita rectius MS. quam *pauor.* Liberauit illos Fortuna ab vna maxima molestia, partium studio. Vtercunque vicerit, ferent facile, alteri parti ob sacramentum vetus, alteri ob recens beneficium beneuolentes.

447 *Impulit ad noctem*] Ita legendum: non *Impedit,* aut *Impetit.*

459 *Restituit rupes tectum mare,*] Ita emendauimus, pro *raptus*. Scopuli absorptos fluctus refundunt.

480 *admoto occurrere fato.*] Non ideo minor nostra laus erit, quod mortem nobis inferemus, quæ vitari iam aut diu differri, ob vim hostium, non potest. Quamdiu enim victurus sit, nemo scit.

487 *metus hinc absit:*] Ita rectius quidam libri, quam *omnis abest*. Hortantis enim est oratio.

489 *Vt cum*] Ita restituimus pro *Aut*.

523 *flexoque Vrsa temone pauerent:*] Quod signum erat præcipitantis noctis. Anacreon:

> *Μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις*
> *Στρέφεθ' ὅτ' ἄρκτος ἤδη*
> *Κατὰ χεῖρα τὴν βοώτου.*

557 *minimumque in morte*] Ita ex MS. restituimus. Antea fuit *nimiúmque*. Sensus hic: Minima pars fortitudinis erat, mortem oppetere. In ipsa morte militariter pugnant; plus erat.

563 *incurrant*] Ita scribendum, non *incurrunt*.

656 *cognomina collibus*] Castra Corneliana.

693 *sceptri fructum retenti.*] Retinuisse regnum vel ob hoc gaudet, vt Curioni posset malefacere.

705 *Eripe consilium pugna:*] Id rectius quam *pugne*. Sequentia quoque aliter quam ante distinximus. Vult enim à vacuo milite expendi causarum iusta, ducum merita. Vbi in acie steterint, hæc cessare.

719 *metuens incautus ab hoste timeri.*] Improuisus hosti hactenus, hoc solum timebat, ne ab hoste timeretur, atque ita prælii negaretur occasio.

809 *Quam vindicta placet.*] Tacitus: *Nec vnquam atrocioribus Populi Rom. cladibus, magisve iustis iudiciis approbatum est, non esse curæ Deis securitatem nostrã, esse vltionem.* Vide & Cic. III. de Nat. Deorum, vbi de Cinna sermo,

816 *Vrbi nocuerunt*] Id rectius quam *Orbi*, ob ea quæ præcedunt.

IN LIB. V.

49 *populosque merentes*] Benemeritos de Republica.

134 *barbarica cùm lampade Pytho Arsit,*] Quo tempore Delphi à Brenno incensi. Nam locus ipse Πυθὼ Græcis dicitur.

208 *pectore vatis*] Ita scribendum, non *fatis*. post *ille*, id est, Phœbus.

216 *Terribilis sed pallor*] Pallor est non territæ, sed terrentis.

226 *subsidere regnum*] ἐφεδρεύειν. Vide Seruium ad illud in V. Æneidos: *subsedit Acestes*.

254 *strictos enses*] Enses qui stringuntur.

290 *Facinus quos inquinat, aequat.*] Imperatores Leo & Anthemius in Constitutione quæ est XXXI. Cod. Iustin. De Episc. & Cler. *Vt eos quos par facinus coinquinat & aequat, vtrosque similis pœna comitetur.*

314 *disce sine armis Posse pati:*] Seneca: *Immane regnum est posse sine regno pati.* Eodem plane modo dixit Seneca lib. II. Contr. II. *Potes sine viro pati.* Lucanus ipse Nono: *Et nescis sine rege pati.* Notabilis ἰδιωτισμός.

363 *disce ferire*] Disce in pœna, quod in prælio vsurpes, ferire & mortem contemnere.

369 *Ad scelus hoc*] Ad occidendos eos qui pacem optauerant.

479 *meditatus Leucada*] Meditatus bellum ciuile, quod postea ad Actium gessit.

572 *Cori verrent mare.*] Coniectura vera ducentibus MS. qui non *venient Cori in mare*, sed *Cori venient mare* præferunt. Virgilius:

Ni faciat, maria ac terras cælumque profundum
Quippe ferant rapidi secum, verrantque per auras.

I. Æneidos.

602 *vento cui concidat*] Succumbat. ita MS.

620 *Monstriferos sinus.*] Plenos belluis.

622 *regnóque accessit terra secundo.*] Terra accessio facta est eius sortis quæ Neptuno obuenerat.

639 *nautae videre*] Si qui in mari tum erant.

648 *Non valet in fluctus:*] Mutauimus distinctionem, sensu aliter non constante. quo minus fluctus quis euertat nauem, obstant fluctus alii.

665 *Nesciat*] Non *Nesciet*. Optantis enim est.

668 *Priuatum mori.*] Meo iudicio priuatum me mori. quanquam enim sum & Dictator & Consul, nihil tamen ista mihi sunt, qui regiam potestatem speraui, nec vlla minore contentus esse possum: Hanc nondum adeptus, priuatus mihi videor. Ita in Secundo:

Non

Non priuata cupit, Romana quisquis in Vrbe
Pompeium transire parat.

Non priuata, id eſt, Regnum. Hîc *priuatum* eſt, nondum Regem.

720 *nudas Aquilonibus vndas.*] Eſt κατάχρησις. Nam proprie Auſtris patet Nymphæum.

727 *mentes aquas*] Bonas, pias, faciles.

752 *vereor ciuil. arm.*]Puderet me in hoc ciuili bello, quo omnes coniugibus ac liberis carere debent,lætum ob vxoris præſentiam conſpici.

764 *ſorte frequenti,*]Vulgari admodum ſorte,hoc eſt, diuortio: cùm alioqui verè amantes mors ſola ſeparet. Speciem autem diuortii habet iſta ſeparatio. Ideo dicit *dimiſſa*. quæ vox diuortio conuenit.

813 *caruiſſe timebat.*]Metuebat ne Pompeium non reciperet. Atqui recepit, ſed victum: quod peius quam non recipere.

IN LIB. VI.

3 *Párque ſuum videre Dei,*] Metaphora à Gladiatoribus ſumta. Spectatores & fautores, Dii: Arena,Pharſalia: Par gladiatorum, Cæſar & Pompeius. Sic alibi: *ſed par quod ſemper habemus, Libertas, & Cæſar erunt.*

29 *Hinc*]Ita melius quam *Huc*. Eſt enim hiſtoriæ continuatio.

85 *cum plena ferant*] Malim *dum*. Moriuntur equi præ fame, dum pabulum ex Corcyra atque Acarnania exſpectatur longo nauigationis ſpatio. Vide Cæſarem lib. III. Belli Ciuilis.

169 *An plus quam mortem*] An poſſet virtus iniquo loco & certamine amplius aliquid dare quam mortem: hoc eſt, an etiam victoriam dare poſſet.

262 *quanta dominum virtute paraſti!*] Salluſtius dixerat Hiſtoriar. I. *Victor exercitus,cui per tot labores & vulnera nihil præter tyrannum quæſitum eſt.*

277 *adeſt*] Adedit.

409 *Pythia*]Certamina, quorum præmium laurus.

432 *Mouerat,*]Ita reſcripſi pro, *Nouerat.* Non enim vult Sexto cognitas artes magicas: ſed imploraſſe illum τὴν νεκρομαντείαν, vt omnibus aliis diuinationibus certiorem.

436 *licentia monstri*] Nihil tam licenter fingitur quod non illæ superent. Simile illud Claudiani:

——sed quamuis variis miracula monstris
Ingeminent teneras vincturi carmine mentes,
Nil veris æquale dabunt.

455 *Pocula perficiunt*] Neque hoc præstant venena, sed sola carmina.

471 *turbante Noto*] In tempestate malaciam faciunt: in sereno, iratum mare.

484 *prospectumque dedit*] Terra in medio obstans vetat vno in loco videri supera cæli atque infera: quæ simul appareant, si illam è medio dimoueris.

505 *cantu deprensa*] Rectum hoc è MS. Simile est: *Velut minuta magno Deprensa nauis in mari.*

538 *vbi seruantur saxo*] Quibus in locis corpora non cremantur, sed conduntur, vt apud Ægyptios & Iudæos. Vide Tacit. Hist. v. Sequentia saniem describunt conditis effluentem corporibus.

547 *Insertum manibus chalybem*] clauos ferreos quibus fixi qui in cruce pendebant. quod est προσηλῶσαι in Euang. Ioh. c. xx. v. xxv.

550 *quacunque iacet nudum tellure cadauer,*] Ita emendauimus pro *quodcunque.* Vbicunque cadauer est, ibi ipsa ante vultures.

560 *quoties sæuis opus est*] Vbi opus est cruentis vmbris, ibi ipsa dat morti quos suscitet.

597 *Certos ferre metus.*] Paratus sum ferre quæuis mala, dum certa mihi priusque explorata sint.

637 *traiecto gutture.*] Guius ipsa guttur vnco traiecerat.

691 *illisæ cautibus vndæ,*] Non *cantibus.* Sonum enim dicit illum inter alios, quem fluctus edunt impacti scopulis. Et proprie hic ponitur Planctus: vt, *plangunt littora fluctus.*

703 *fila sorores Tractura:*] Proba lectio: non *fractura.* Iterum neturæ fila, quæ semel absolueratis. quia reuocatura est cadauer ad vitam.

741 *contagia passam*] Contagia ciborum Infernalium.

744 *an ille Compellandus erit,*] Statius: *Scimus enim & quicquid dici noscique timetis.* & quæ sequuntur libro IIII. Thebaïdos: vbi similis νεκυομαντεία describitur.

ad

ad quem locum videndus Commentator vetus.

759 *Iam morientis erat.*] Ita legendum ex MS. Opposita sunt, nondum, &, iam.

787 *Syllam de te Fortuna querentem.*] Nunc primum post mortem, qui in vitâ Fortunam adeò obsequentem habuit, vt Felix ideo diceretur. Queritur autem Sulla ob prostratas partes patricias, quas ipse fouerat.

IN LIB. VII.

28 *Vnde pares somnos populi,*] Vtinam Populo Romano similis somnus contingeret, &, sicut tu illum, ita ille te vicissim, vel hoc saltem modo, aspiceret.

38 *Iniussisque puer*] Scaligeri coniectura erat *Inuestisque.*

79 *Si duce te iusso*] Non iubente. Si tibi Senatus, non tu Senatui imperas. Posses, & *iusto* scribere, id est, legitimo.

164 *publica signa*] Ἀναφορὰ est. nam vox *signa* præcessit, eadem periodo, versu ante quarto. Dicit autē illa Signa fuisse Publica Populi Romani vsque ad pugnam Pharsalicam. Postea enim nulla in Cæsarem nisi priuata arma. Similis locus Taciti: *Postquam Bruto & Cassio cæsis nulla iam publica arma.*

244 *& fati*] Ita reposuimus pro *fatis*, sensu manifesto.

249 *melior fiducia*] Dubius erat spei metusque. sed metu suppresso spem aperit, vt quæ vtilior incitandis militum animis. Dux secum metuere omnia debet; coram milite, nihil.

258 *emerito Marte*] Ita melius quam, *emeritos*. Hæc dies bellò debellato colonos vos faciet.

282 *minimo sanguine*] Ita MS. non *nimio*. An externi vel minimum sanguinis impendere velint rei ad se non pertinenti?

301 *Quóne poli motu*] Duplex interrogatio, vt in Decimo, *quantósne tumores.*

325 *Ignoti iugulum tanquam scelus imputet hostis.*] Lectio ex MS. Sensus: Etiamsi quis propinquum nullum inuenerit quem occidat, cædem ignoti cuiusuis tanto in beneficio accipiam quasi mea causa parricidium fecisset. Narrat Tacitus bello ciuili quod inter Vitellium

Vitellium & Vespasianum fuit, militem occisi à se fratris præmium petiisse.

335 *locasses*] Nostra est emendatio. Antea, *locasset*. *Si locasses*, hoc est, si quis locasset. In cælum iusseris, ibit.

386 *metus hos regni, spes excitat illos.*] Ita distinximus, non enim quouis metu vult pugnasse Pompeianos, sed metu tyrannidis: at Cæsarianos contrà tyrannidem sperasse.

398 *destituit: crimen ciuile videmus, Tot vacuas vrbes.*] Vera hæc distinctio. Italiæ ædificia non ætas destituit, sed iacent culpa belli ciuilis. Vide procemium Pharsaliæ.

433 *Libertas vltra Tigrim Rhenúmque recessit*] Quasi dicat vltra terminos Imperii Romani. Sed cùm infrà dicat Germanis & Scythis concessam libertatem, vereor ne, *Tanaim*, sit legendum, quem vltra Scythæ, vt trans Rhenum Germani. Vltra Tigrim certè Parthi regnabantur, non autem liberi erant. Itaque opponit Tacitus: *Acrior Arsacis regno Germanorum libertas.*

261 *Inde manum spectant &c.*] Multis è diuersis lectionibus hanc concinnauimus. Vbi propius hostem ventum est, aspiciũt quos petant vultus, quæ ipsis minentur manus, quæ denique facturi essent scelera.

504 *pondera vergens*] Ita MS. Hoc est, librans velut euentu dubio.

557 *stimulisque furoris*] Æstrum Bellonæ.

579 *qua viscera legum*] Emendatio est nostra, eleganti, ni fallimur, metaphora. Ante, *regum*. Atqui Regibus nihil cum Senatu, de quo hîc sermo. Illi enim seorsim apud sua quisque auxilia.

584 *nomina legum*] Eadem rursus emendatio. Legum nomina, hoc est, liberæ reipub. vt infra, *legum tempora*, id est, anni Consulares.

607 *Successor Domiti*] Quia successurum se Cæsari in bellum Gallicum sperauerat.

693 *Thessalica pugna.*] Maior pars cladis Thessalicæ contigit absente iam Pompeio; ideoq. illi non magis imputari potest, quàm quæ post mortem ipsius acciderunt.

705 *Crede deis*] Perpetuus in te Deorum fauor fidem tibi faciat, è duobus malis id tibi euenisse quod erat

minus. Minus malum est bello ciuili vinci quàm vincere. Ni ita esset, victorem te fecissent Dii, quos tibi bene velle dubitare non debes.

735 *Marte subactis*] Defatigatis.

754 *impleruns*] Ita rectius quàm *impleuit*. Est enim in hoc versu expletus sensus.

757 *Vt rapiant*] Quamuis rapiant hæc omnia, non tamen putabunt præmia meritis respondere.

760 *castra rapit:*] Castra, non Romam.

780 *desisset, Agaue*] Ita rescripsimus, prò *descisset*. Non magis externati erant, aut Pentheus cùm Agaue fureret; aut ipsa Agaue cùm furere desiisset, & scelus suum agnosceret.

819 *calo tegitur qui non habet vrnam*] Mæcenas dixerat: *Nec tumulum curo, sepelit Natura relictos.*

856 *Et stantes tumulos*] Tam integros adhuc tumulos, quàm vetustate collapsos.

IN LIB. VIII.

30 *prauertit tristia leto, Dedecori*] Fecimus cohærere cum sequenti commate. Sententia est: Felicitatem, ni adsit matura mors, ludibrio fermè homines exponere.

37 *Fluminess vix tuta vadis*] Nauis non bellica, ac ne oneraria quidem, sed fluuialis.

53 *quid perdis tempora luctus?*] Non debes lugendi tempora metu consumere. Times cùm iam sit quod lugeas: victus maritus scilicet.

65 *Non vltra gemitus*] Non ausæ sunt palam lamentari, aut ipsum Pompeium veritæ, aut ne Corneliæ dolorem accenderent.

128 *mundi nomine gaudens*] Non sui causa gaudet, sed generis humani nomine, quòd tam profligato sæculo fides aliqua superesset: ipse alioqui beneficio non vsurus.

158 *Stantis adhuc fati*] Cornelia stantis fati, vt infra, *æterni Martis Alanos.*

164 *iacentis*] Non, *iacentes*.

179 *descendet ab arb.*] Non, *descendit*. nam sequitur *feretur*. Quare & mox, *tendis*, in, *tendet*, mutauimus.

217 *mutare diem*] Aliud subire cælum.

218 *abigne Iam propior*] Distinctionem mutauimus, vt sit sensus, Propior Orienti eram quàm Persæ ipsi.

249 *medio pelagi.*] Priori periodo hæc verba ascripsimus. Sunt enim opposita, medium pelagi, &, magni sinus. Compensare est compendi facere. Seneca Hippolyto: *Qua via longum compensat iter.*

310 *Excitósque ortus*] Parthos aliósque Orientis populos.

338 *Chaldaeos focos*] Ignem Deum Chaldæorum.

339 *causa obtenditur*] Cur Libertatis tutelam belli causam dicimus?

350 *clades Hesperias*] Clades acceptas Pharsalico prælio priùs Parthi vindicent, quàm nos cladem ad Carras?

385 *gens quæcunque virorum.*] Parthos notat vt effeminatos, imbelles. Sic rex Epiri Alexander se in viros incidisse dicebat, Alexandrum Philippi Macedonis filium in feminas.

402 *non vllos*] Ita rescripsimus pro, *vllis.* Nullos horret concubitus interdictos legibus.

428 *Thessalia*] Non *Thessaliæ.* Deest *in* præpositio.

450 *ne iura fidemq*] Ita maluimus quàm *nec.* Sensus est; Regnandi ius veteribus haud tutò credi: meliores esse reges iuuenes.

462 *transfuso æstu*] Eo mari quod Cyprum & Ægyptum inter funditur.

493 *nisi dum facis*] Nostra est emendatio. Continuanda enim scelera docet, iuxta illud: *Per scelera semper sceleribus tutum est iter.*

510 *Thessaliæq; reus*] Damnatus à Diis clade Pharsalica.

523 *an sit violare necesse*] Ostendo necesse esse, quia licet, quia possum. Neque enim possem te lædere, si Romanarũ rerum potireris. nunc quia non potiris, ob hoc ipsum necesse quoque est id faciam, ne videar tui tutelam suscipere. Simplicior tamen sensus esset vocibus transpositis: *Téne mihi dubitas cùm sit violare necesse, An liceat?* Seneca pater: *Necessitas, magnum humanæ imbecillitatis patrocinium, omnem legem frangit.*

550 *Cæsaris esse nefas*] Ab ipso Cæsare occídi.

627 *ne cede pudori*] Ne te pudeat quòd iussu pueri, decreto spadonum, manu desertoris occideris. Non

illis adscribenda mors tua, sed Cæsari.

676 *operæ secundæ*] Τῶν δευτερείων: partium secundarum A fabulis ductum. Maior enim Achillæ dignitas, qui caput gestauit, quàm Septimii, qui abscissum gestare ipse non potuit.

703 *vno seua die*] Recta lectio, vt patet ex oppositione. Opponitur enim dies vnus infelix tot annis felicibus.

741 *munere busti*] Ita MS. non *funere*. Dolet enim Corneliam vltimum marito officium subiiciendi facem non præstitisse.

795 *temeraria dextra*] Poëtæ est increpatio.

857 *Aduertet?*] Ita rectè MS.

861 *Hoc tumulo Fortuna iacens.*] Fortuna quodammodo cum ipso Pompeio sepulta, cui semper adfuerat.

IN LIB. IX.

27 *Nec seruire timens*] Quippe paratus mori. Τίς ἐστι δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;

42 *tuum: (quis enim &c.*] Parenthesin necessariò addidimus.

44 *Libye*] Antè fuit, *Libyæ*. Non Italia sola sed & Africa testatur tutos portus Palinuro placuisse, & ab ipso dictos,

185 *buceta*] Rectè; non, *buxeta*.

219 *Cùm Tarcho in motu linquendi*] In medio animorum motu signum secessioni dedit. Frigidiùs ante: *Cùm Tarchon motus*.

256 *pari voto*] Eodem voto quo Cæsariani: pro domino; non contra dominatum.

299 *de victis*] Antea vbique fuit, *deuictis*. *Catoni* autem habent & MS. Cato non aliam, inquit, pœnam sumsit de hostibus, præter ipsum vincere. Contentus fuit sola victoria. id illi supplicii satis visum.

450 *Libye*] Ita rescribendum pro, *Libyæ*.

451 *è turbine*] Ita maluimus quàm, *se*.

455 *non imbriferam*] ὑφ' ἓν. Nubem non-imbriferam; hoc est, areniferam.

499 *Incensusque dies &c.*] Versus hîc aliquot omisimus

mus ineptè ex loco inferiore repetitos: qui & in MS. deerant.

525 *extulit Ammon*] Malè libri, *abstulit*, aut, *attulit.* Sola Ammonitis arbores erigit.

565 *dignas adytis voces*] Seneca Controuers. lib. 1. *Erratis nisi illam vocem non M. Catonis, sed oraculi creditis. Quid enim est oraculum? Nempe voluntas diuina hominis ore enunciata. Et quem tandem antistitem sanctiorem inuenire sibi diuinitas potuit, quàm Catonem?*

568 *sed longam differat ætas*] Ita reposuimus, cùm alii, *longa an differat*, alii aliter haberent. Longam differt ætas, hoc est, producit; non tamen mutat. Hoc quærere ex Ammone nihil necesse est. Scitum est Stoicum, vt & cetera. Seneca: *Non est vita maior quæ longior.* Et alia in hanc sententiam EPIST. LXXIII.

578 *Estne Dei sedes*] Ita rectè MS. non *Estque*. Vllane alia Dei sedes est quàm Vniuersum & Mens Sapientis?

636 *Hoc habet infelix, &c*] Hoc vnum est Medusæ quod impune spectatur, crinis scilicet. Nam vultum nemo impune aspexerit.

655 *timente Olim*] Non est hîc ponendum comma: cohærent enim cum sequentibus. Quo tempore cælum Gigantes timuit, auxit ipsa montes, mutatis in saxa Gigantibus.

678 *lunati vulnere ferri*] Ita MS. Harpes descriptio, quæ falcata.

686 *scinderet vrbes*] Ita MS. hoc est, transuolaret.

761 *discere nulli*] Id melius putauimus quàm *dicere*. Noluit quenquã hoc scire, ne sitim nimium timerent.

782 *cadet*] Melius quàm, *cadit*: vt cohæreat cum, *sequetur.*

820 *virgas mentita Sabinas*] Scaligeri est emendatio. Antè, *Sabæas*, ineptè; cùm versu altero sequatur vox, *Sabæi.* Nec verum est turis arbori taxum similem, vnde toxica, imo abieti potiùs aut piceæ. At virgæ Sabinæ essent eæ quas Sabinis auctoribus Romani magistratus vsurpauere. At has fermè ex betulla fuisse ait Plinius.

827 *Quam segnis*] Quam segnis sit sagitta, si Iaculo serpenti comparetur.

853 *æthereis causis*] Eamus potiùs ad loca torridiora, vt cœlo non serpentibus mortem debeamus.

888 *casus alieno in pectore vincit*] Ipse in militum cordibus vincit malum, dum constantiam ipsis aspirat.

928 *dat suspiria cursus Vulneris, aut*] Non vt ante, *dant*, &, *haud*, ne dari negetur cursus; cùm sensus sit, celeritatem vulneris suspiria non permittere.

1063 *simulati doloris*] Persuades te seriò dolere, cùm id vultu dumtaxat simules.

IN LIB. X.

6 *tua profuit vmbra*] Pompeii honori hoc Dii dederunt, ne Populi Romani esset Ægyptus post ipsius mortem. quod futurum fuerat, nisi Cæsar Populo Romano imperium omne cum libertate eripuisset.

19 *antrum.*] Σῶμα dictum.

43 *inuidia*] Alexander sicut se viuo alium quàm se Orbi imperare passus non est; quò illud spectat, quod negauerat cælum duos soles pati posse: ita moriens quoque vni non reliquit imperium, velut inuidens alteri tantam magnitudinem.

52 *secura Pella*] Parthia quæ de Crassis triumphat, Macedonibus paruit, quorum oppidum Pella.

58 *Emathiis tectis*] Alexandrinis. quia Alexandria condita à Macedone. sic infra, *Pellæi muri.*

84 *Quem decuit*] Ita rectius. aliàs, *quam.*

214 *dominus aquarum*] Auienus: *Cessit Mercurio locus imbrifer.*

219 *quo crescat in arua*] MS. habent, *quæ.* vulgati, *quod.* Veteres autem quos dicit, sunt Anaxagoras & Euripides.

230 *Officiis caret vnda suis*] Officium Nili est arua irrigare. hoc autem præstare non potest nisi à Sole excitetur. ideo hyeme se ripis tenet.

239 *Zephyros*] Etesias.

242 *Vel quod ab*] Democriti placitum.

244 *Vel quod aquas*] Thaletis.

250 *Frigore ab Arctoo*] Ita fermè tradebant Memphitici sacerdotes.

260 *Sol rapit*] Herodoti sententia.

328 *quos inter vt alta In conualle*] Nostra est mutatio. antea fuit, *&c.* in quibusdam, *in*, & versu sequente

pro,

pro. *In*, *It*, Alueus fluminis montes inter, conuallis obtinet speciem.

357 *nubet soror impia fratri*] Ita feci ex Mss. in quibus *nubit*. vulgati peiùs *nupsit*. Non est dubium quin Cleopatra nuptura sit Ptolemæo. Efficiet hoc Cæsar, cui illa iam vice vxoris est.

384 *ingentis fati sumus*] Ita MS. Magnum est fatum nostrum & potens ad scelera.

473 *Æstimat in numero*] Coniectura nostra est: *Res minima in numero*. Sensus mihi videtur: Legati cædes apud alias gentes maximum est scelus; sed inter Ægypti scelera minimum.

506 *Perdidit in somnos*] Ita rectè MS. In somnos perdere est impendere somno, ita vt rebus melioribus

VARIANTES LECTIONES CODICVM quibus vsi Theod. Pulmannus & Greg. Bersmanus.

LIB. I.

11	placuit	licuit
13	posuit terrae pelagique	terrae pot. pel.
		pot. pelagi terr.
14	hauserunt	fuderunt
19	iam S.	nunc S.
21	Tunc	Tum
26	tenentur	tenetur
28	multosque	multos
31	erit	erat
	discindere	descindere
35	deis	diis
37	ipsa	ista
44	debet	debes
48	flammigeros	flammiferos
	conscendere	transcendere
50	iuuet	iuuat
51	Cedetur	Credetur
	iurisque tui	iurique tuo
54	aduersi	auersi
	mergitur	vergitur
		vertitur
58	tene med.	tene in med.
60	Tunc	Tum
64	Acciplam	Excipiam
		Accipio
66	dandas vires	vires dandas
72	Nec se	Non se
76	nolet	noller
83	laxis	laetisque
94	nec	ne
103	frangat	franget
107	actum est	actum
120	Permissum est	Permissum
121	acta	facta
130	longoque	longeque
137	veteres	veteris
134	haerens	haeret
139	suo est:	suo.
140	vmbram:	vmbras:
141	At	Et
		Sed

142	tollant	tollent,
146	vocasset,	tulisset,
152	fragore	pauore
154	praestinguens	perstringens
		praestringens
158	causae suberat	suberat causae:
166	accersitur	arcessitur
		arcersitur
167	tunc	tum
	fines	funes
168	fulcata	calcata
177	Et cum	Hinc cum
178	precio fasces,	fasces precio,
181	tempore	tempora
183	Caes. cursu	cursu Caes.
192	Tunc	Tum
199	summi quae ô	summi qui
205	mouet	tulit
	sic cum sq.	sic in sq.
		sicut sq.
106	Aestiferae	Pestiferae
209	iubam, & vasto	iubas, vasto &
217	Tunc	Tum
	auxerat	hauserat
218	pluuialis	pluuiali
221	tum	tunc
224	Hesperiae	Hesperies
225	hic pacem, temerataq. iura relinquo	hic pacem linquo, temerataque iura
227	iudice	vindice
231	noctis tenebris & torto	tenebris noctis it torto
231	Vt ignes	& ignes
		& ignem
238	concinuit	concinnunt
239	populi	populis
	stratisque	stratis
240	Diripiunt	Diripuit
246	gelidos	gelidus
	alligat	occupat
247	tacito mutos	tacitos muto

sub

	tacito multos
sub pect.	in pect.
249 alta	missa
254 tuentem	furentem
260 iacer	tacer
216 quies. Noctis	quies populis.
268 mora	fata
273 tuæ	tua
275 tunc	tum
277 Sed	At
leges bello	bello leges
279 faciat	facie r
282 peruntur	tenentur
287 aut	haud
304 transcenderet	conscenderet
308 aduerso	auerso
312 partesque	partes
313 Catones	Catonum
	Catonis
315 satiabunt	sociabunt
319 Ac	Ad
	Et
324 lassum	lapsum
334 iam te,	tamen
335 discedere	descendere
341 me duce	cum duce
349 desunt.	deerunt.
350 neque / neque	nec/ nec
351 Detrahimus	Distrahimus
355 diro	duro
357 gerens	ferens
359 Si licet	Scilicet
rector	ductor
360 fas est	ius est
voces	causas
363 hic	hæc
368 Libyæ	Libyes
371 vortice	vertice
372 posse/velle	velle / posse
381 Castra	Signa
384 disperget	disperdet
386 His cunctæ simul	Hisque simul cunctæ
	H. iunctæ s.
388 ad æth.	in æth.
390 robore	pondere
391 sonus, aut. r.	sonitus r.
397 æthera	æthere
Castraque quæ 397 Vogesi	Castraque Vogesi
rupem	ripam
398 cohibebant	cohibentia

Lingonas	Lingones
	Ligones
403 Arax	Arax
404 limite	milite
405 Quaque sub	Quique sub
	Qua super
nomine	numine
408 Monœci.	Menethi.
	Meneti,
410 Vendicat	Vindicat
414 æstuet	æstuat
418 moues	mones
419 late	lates
Nemossi	Menetis
	Nemeris
	Naneiis *Turo.*
420 Atuti,	Satyri,
422 mouet	mouent
amoto	admoto
423 Suessones	Saxones
	Sexones
	Sassones
	Sansonas
	Axones
424 Leucus	Leucas
426 rostrati	monstrati
427 Aruernique	Aluerniq.
Latio	Latiis
430 te laxis	laxatis
436 Pictones immones subigunt	Pictonas immunis subigit
437 Instabiles Turonas	Instabiles Tricoros *vel* Turonos
coërcent.	coërcet. *alii autem hunc versum postponunt sequenti* In nebulis
438 nebulis	tipis
Meduana	Medualle
	Meditana
439 Andus	Addus
440 Genabos	Menabos. *alii autē hunc versum omittunt.*
442 Ligne	Liger
decora	decore
444 placatur	placatus
446 Tatanis	Tatanus
	Tharanis

		Tarami
		Tarani
448	dimitritis	demittitis
		extenditis
453	datum:	datum est:
458	despicit	despicis
		aspicit
461	animæque capaces	animique rapaces
462	ignauum	ignauum est
463	crinigeros arcere	citrigeros, *Lipf.* vrgete
464	petitisRomam,	Romã petitis,
474	turmas	turbas
475	illabitur	labitur
479	ferusque	feroxque
481	Hunc	Tunc
		Nunc
	Alpesque	Alpemq.
485	auctore	actore
486	nec	non
487	Percussum	Perculsum
490	Tum	Tunc
	& quæ	vel quæ
	metuenda	metuendo
491	vrgent	vrget
505	coniuxve	coniuxque
506	aut	haud
508	tunc	tum
515	externis	extremis
519	murmure	nomine
520	nox/non	non/nox
521	pauorum	malorum
522	tum	tunc
525	terras implerunt,	cœlum, terram implent,
529	murantem	nutantem
531	denso	tento
534	de part.	è part.
536	decurrere	discurrere
540	medio Titan	Titan medio
542	gentesq.	gentemq.
552	Thebanos	Thebanosq.
	tum	tunc
555	Calpen, summumq.impl.	Calpe, summoq. impl.
	Atlanta.	Atlante. *Iac. Bononiens.*
556	Indigetes	Indigenas
561	Tum	Tunc
565	tum	tunc
566	monet	monet
567	Sanguinei	Sanguineum

569	Tum	Tunc
574	Stridentesq. comas	Stridentemq. comam
	Agauen	Agauem
579	auris	vmbris
580	& med.	in med.
584	fracto Marium	Marium fracto
586	Aruns	Arrons
		Arruns
	Lunæ	Lucæ
588	monit'volitãtis aëre	morus errantis aëra
590	Protulerat	Pertulerat
594	pomœria cingere	pomaria iungere
596	ritu sequitur	sequitur ritu
599	Tum	Tunc
600	Cybellent	Cybelem:
602	festis	fessus
604	Et tollens	Attollensq.
606	Circumeunt	Circueunt
	dispersos	diffusos
	fulminis i.Colligit	colligit i. Fulminis
608	nomen	numen
609	Electa cer.	Electa à cer.
		Erecta cer.
	fundere	effundere
613	victum/collum,	collum/ victũ,
614	largo	laxo
615	nigrum	dirum
621	minaces	minantes
623	paruusq.	prauusq.
631	fas	ô
	monetis	mouetis
632	neque	nec
633	viscera	pectore
634	Dei	Dii
637	omina	omnia
642	cum lege	sine lege
643	sidera	omina
644	orbi	vrbi
645	matura	natura
646	an toll.	aut toll.
647	segetes	segetem
648	infusis	effusis
654	latuisset	iacuisset
656	toto	toti
657	suis	tuis
662	hebet	habet
		abest
663	cur	cum

664 fe-

664	feruntur: Ens.	feruntur? Ens.
669	& Sup.	ô Sup.
672	tantum iam	tu tantum
672	plebem	turbam
681	ô Phœbe	me ô Ph.
	quæ	quo
	manusq.	minasq. *Sabell.*
684	Qua ma.	Quo ma.
686	dubiá/ Syrtim.	dubiæ/Syrtis
	æquora	æquore
687	Arentemq.	Ardentemq.
689	atque aëriam Pyr.	æque aëriamq. Pyr.
690	Abripimur	Arripimur
691	peraguntur	panguntur
692	partes iterum	iterum partes
695	lasso	lapso
		laxo
	defecta	deserta

LIB. II.

5	visum	visum est
9	Fixit	Finxit
12	fors	sors
16	Vrbi	orbi
20	Tum	Tunc
21	Errauit	Errabit
24	famulorum	famularum
26	exanimes	exanimos
	iacentes	minaces
27	dolor ,/ metus	metus, /dolor. *Micyll.*
31	Afflixere	Adfixere
	limine	limite
32	vocari	precari
37	genas	comas
40	Et	Nec
41	cum vic.	dum vic.
48	arma	armis
49	Achæmeniis	Achimeniis
	Medica	media
50	Massagetas	Massageten
55	hic vert.	hinc vert.
56	vacet/manus.	manus/vacet.
57	ignes	ignem
58	fulmina	flumina
	æther	aër
59	Sæue	Siue
	vtrasque	vtrosque
61	Vrbi	Orbi
62	moueri	mouere
64	at mis.	& mis.
71	laxæ	lassæ
76	hosti est conc.	hosti conc.
81	Non/fas est	Fas/non est
82	multas	multos
83	mrotes	mortem
88	delatus	delapsus
93	deis	diis
	ibi	sibi
94	redit	dedit
100	cucurrit?	recurrit?
102	reuocatū est p.	reuocatis p.
		reuocatum p.
106	nec	non
	primo In l.	primo l.
	limine	limite
109	ipse	ille
110	visum est l.	visum l.
	lenti	lente
111	magna	multa
	perit	ruit
116	decorum	decorum est
117	nedum	needum
118	funera	funere
119	vacet?	vacat?
121	Discessisse	Decerpsisse
		Discerpisse
		Decessisse
130	Septimus hæc seq.	Sept. hic seq.
		Sept. exsequitur
133	homini	hominis
137	tralata	translata
141	dumque/iam	iam/dumque
	putrida	putria
142	Excessit	Excedit
144	soli possent	possent soli
		soli possunt
146	ruit	fuit
150	cui ceruix	ceruix cui
156	Dissiluit	Desiliit
		Desiluit
158	sui	sibi
159	Desilit	Dissilit
161	congesta	coniecta
162	latet	iacet
170	veritisq.	veritis
172	recisum	resectum
174	cui	cum
	tristes	tristis
180	Dirum	Durum
181	exectaq.	exsectaq.
188	pondere	corpore
194	recisos	receptos

195	Volus populum	Vnius & pop.
	mortis	noctis
196	Tunc	Tum
198	occumbere	succumbere
200	cæli terræq.	terræ cæliq.
207	tanti sedit	tantique sedet
208	misceri tot millia	misceri vulnera
209	piguit	timuit
211	in corpora	cadauera
212	& ſtr.	pro ſtr.
213	Interruptus	Interrupit
	aquas	aquis
		aquæ
214	nam	tam
		dum *Gr.*
216	ad fl.	in fl.
218	redeuntq.	redduntq.
		redditq.
219	eluctatus	obluctatus
225	agitant	agitat
	multoq.	multumq.
226	maiore	maiora
230	alio	alios
234	percussit	perculsit
237	cùm verteret	conuerteret
240	virum	vitûm
	casusq. vrb.	casus vrb.
245	Dirige	Erige
	Dirige me, dub. certo tu	Dirige: me dub. tu certo
246	sequantur	sequentur
		sequuntur
247	erit	eris
249	placuit ducibus	ducibus placuit
253	ruinæ	ruina
257	corrupti	corruptis
258	longæ	longe
260	Ne tantum	Ne tamen
		Non tantum
261	nec pila	ne pila
263	ear.	etat.
264	nolet	nolit
		nollet
	ab isto	in isto
267	ages	agas
268	lapsu	motu
270	ventos	flatus
272	summa	magna
	læte	lætæ
276	ipse	ille
284	habe	habes

289	velit	valet
		volet
	spectare	spectasse
290	ipse	ille
292	Complosas	Compressas
293	signa	bella
294	Deductique	Diductique
295	hunc	hinc
296	Dacas	Sacas *Micyll.*
		Daas *al.*
299	tumulum	tumulos
	iubet	vocat
		iuuat
303	prosequar	persequar
306	liberet	liceret
308	pressere	vi press.
310	peruius	præuius
312	cæde	clade
313	pendere	perdere
314	sæua	læua
316	tuentem	tenentem
317	hic/iugulus	iugulus/hic
	laborum	malorum
319	quin pub.	quin? pub.
320	nec, si	nec non
323	Ne sibi	Nec sibi
324	mouit	monuit
326	Phœbo gelidas	gelidas Phœbo
330	Connubii	Coniugii
332	è sang	& sang.
		ex sang.
335	concussaque	confusaque
340	lassis	lapsis
		laxis
343	Connubii	Coniugii
344	nec dubium longo	Ne dub. long.
		Nec longo dub.
345	primas/tedas.	tedas/primas.
346	sociam	comitem
347	laborum	laboris
348	relinquat	relinquot
351	Sunt	Sint
356	accliuis	acclinis
359	Tralata vetuit	Translata vitat
		Translataq. vertat
362	haud	aut
365	Sic, vt	Sicut
	cultus	vultus
366	hoc est	hæc est
367	celatur	velatur

372	horrificam	horriferam
373	duroque	nulloque
377	ſtudiisq. odiisq.	ſtudiis odiisq.
380	Reſtitit	Obſtitit
382	vitam	cauſam
384	magniq.	magnoq.
387	Veneriſque	Veneris
394	Hæc pl. mouentis	Heic pl. mouenti
397	nullo qua.	nulloq. à
399	propiusq.	propiusve
400	coërcent	coërcet
402	Dalmat.	Delmat. *Sabel.*
403	Fontibus h. v. immenſos	Pontibus h.v. im.
		Pontibus immenſos h. v
		Montibus *Gros.*
404	ſpargit	ſparſit
406	Cruſtumiumq.	Cruſtiniumq.
		Cruſtinumq.
	Iunctus	iuncto
	Iſapis	Iapis
		Iaſpis
		Sapis
407	Sennaq̃.	Scenaq̃.
		Cenaq̃.
		S[illegible]aq̃.
408	ſoluit	voluit
409	fractasq. euolluit	fractas diſſoluit
		fractas deuoluit
411	vmbraſſe	vibraſſe
416	Non minor	Nec min.
418	Non minor	Nec min.
425	radensq.	rodensq.
426	Culta	Tecta
427	procurrit	percurrit
429	deuexasq. excipit	deuexas aſpicit
		deuexasq. aſpicit
		deuexasq̃. accipit
433	anteris.	vndis.
436	repelleret	impelleret
437	eliſa	exciſa
444	nec tam	non tum
445	populetur, & igni.	populentur, & igne.
447	fauore	furore
456	tellus pulſa	pulſu tellus
	tridentis	ſtridentis
458	nouo	Noto
459	cum ceſſerit	conceſſerit
461	ferebat.	gerebat.
		tenebat.
463	ſui	ſuum
466	Auximon	Aximon
		Anximon
469	Eſculea.	Aſculea.
470	Deuertitque	Diuertitq.
472	nudatam commiſſæ	commiſſæ nudatam
473	Luceriæ	Luceriæ
		Nuceriæ
	fortiſſima	firmiſſima
474	His ſedeat caſtris	His caſtris ſedeat
475	ſubducta	ſeducta
479	pugnax Domiti	Domiti pugnax
481	campo	campis
491	nequicquam	nequiquam
492	Nam prior è campis	Namque prior camp.
495	fluuiis	fluuiisq.
407	vllo,	illo,
502	Trans ripam validi torſerunt	Torſerunt validi trans ripá
505	pondera	mœnia
508	traxere	duxere
509	alta	ante
510	recta ferrum	ferrum erecta
513	ſpes	pars
514	retenta	recepta
515	ipſe	eſſe
519	ciui	eſt ciui
		cui ſit
521	ille	ipſe
	graues	grauesq.
522	petes	petam
523	in med.	& med.
527	admixto	immiſſo
529	moturi	morituri
530	cohortes	cateruas
534	populatibus	populantibus
539	perat	petit
541	Nec mag.	Heu mag.
	parauit	parabat
542	in recta	vi tecta *Aſcen.*
544	m[illegible]eranda	miranda
553	Craſſus victor	victor Craſſus
554	Spartacus	Spatticus
557	hæc iterum	hæc iterum

circa

	circa	circum
558	disces	dices
		dicet
		discas
		discant
		discet
		discent
560	ne vos	non vos
		nec vos
561	senior,	melior,
562	perducere liber,	perducere, liber
564	cupit,	cupis,
565	parat.	paras.
569	Gallia	Gallica
570	quod fug.	quos fug.
571	incerti stagna prof.	incerti magna prof.
		incertaq. stagna prof.
577	exactum	exhaustum
579	Angustaque	Angustamque
585	Phasidos	Phasidis
587	nusquam	nunquam
588	timet,	timent,
591	Heniochi	Emolchi
593	mollisq. Sophene,	mollesq. Sophenæ.
		mollesq. Sofenæ.
		mollisq. Sophone.
595	Quod socero bellum,	Quid socero, bellum
597	Nec	Non
	matura	morura
599	mittere	ponere
604	Nec redit	Non redit
	repleta	recepta
608	Appula	Apula
609	Brundusii	Brundisii
	concedit	conscendit
		concessit
611	Creta profugos	profugos Creta
613	Hanc	Hinc
	arctum	arcum
614	æquora	æquore
615	claudit quæ	quæ claudit
		qua claudit
618	Exciperet	Acciperet
	lassasq.	laxasq.
		lapsasq.

624	Epidamnus	Epidaurus
624	Huc	Hæc
		Hinc
627	Sason.	Sanson.
631	sobole è	sobole ex
		subole è
636	Pharios	Parthos.
	concute	excute
637	nec Ph.	ne Ph.
638	vtraque	in vtraque
641	Mæotica	Mæotida
642	Et quid	Sed quid
	nate	nota
643	feres	feres
645	At	Et
	Larios	Latio,
646	arua	arma
647	Macerumq.	Macedumq.
650	pacis,	segnis,
653	primo tot	tot primo
654	deiectis	depulsis
657	actum credens superesset	credens actum superaret
662	Obstruit	Obruit
666	Eryx	Athos *Sabel.*
670	Tunc placuit	Complacuit
671	immensis	immersis
673	Constr[illegible]isse	Constituisse
675	super Hellesponti	Ponti super Helles
677	deferret	differret
678	multo	magno
681	curis animum	animum curis
682	spargatque per æq. bellum.	peragatq. p. æq. bel.
		bellumq. p. æq. spargat.
684	maris p. c. rates	rates p. c. maris
689	neu huc.	ne huc.
690	Neu tuba	Ne tuba
		Nec turba
	præmonitos	permonitos
	perducat	deducat
693	taciti	tacitas
696	pauidi classis	classis pauidi
697	pandentes	pendentes
	deducunt	diducunt
700	Quam	Qua
705	fato	fatis
706	cornua	litora
710	qua	quæ
	Chalcida	Colchida

711	patatas	pataiæ
712	in littora	in littore
		ad littora
717	Rapta	Rupta
	subducta est m. Argo,	subductaq. m. Argo est,
722	fessi	flexi
726	toto	victor
728	Desæuit	Cessauit
		Deseruit
734	procul hoc vt in	procul hoc, & in
		procul hinc, & in
735	Abscondat	Abscondit
736	seruetur	seruatur
	LIB. III.	
2	teruere	mouere
3	fluctus:	potius:
7	dubios	medios
9	tum	tunc
15	Eumenidas	Eumenides
	vestris	nostris
17	laxantur	lassantur
23	Innupsit	En nupsit
	tepido	trepido
36	vest ro	nostro
31	nunquam tibi	tibi nunquam
32	generum	genero
33	Abscindis	Abscidis
35	trepidi	tepidi
	dilapsa	delapsa
36	Dei	Dii
	minentur	minantur
37	malorum	laborum
38	Et, quid	Ecquid
41	demerserat	dimiserat
		demiserat
45	malo	velo
50	ferant	ferunt
	neque	nec
52	tunc	tum
54	vanos	vastos *Med.*
58	alunt	alant
61	& med.	aut med.
68	superat	superant
70	annum	amnem
71	victor	ductor
72	trahens	trahit
73	in vrb.	ad vrb.
75	præmittere	promittere
76	potuit belli	belli potuit

81	non const. vsquam	nec const. vnquam
83	Tam	Iam
	non mal.	nec mal.
85	Pontinas	Pomptinas
95	admistus	admotus
101	omina festa,	omina fausta,
		omnia fausta
102	Non	Nec
105	educta	producta
113	possét obsistere	possint resistere
115	Saturnia	Saturni
118	Vsque adeo solus ferrum	Heu adeo ferrum solus
120	sed pars	& pars
124	nisi sacro	sine nostro
125	violata	violenta
127	Sæua	Scæua *Scal.*
	nouerunt	vouerunt
		mouerunt
	prælia	funera *Ascens.*
128	neque	nec
133	Cæsar	ô Cæsar
	His	Is
	victor	ductor
137	honor	honos
139	non, si	si non
141	nondum foribus	foribus nondum
143	simulare tum	seruare tunc
		cum
150	auertant	auertas
		auertet
		auertent
154	Tunc	Tum
155	tunc	tum
156	intactus	nec motus
		non tactus
160	regi	regni
167	Egeritur	Eruitur
169	totum Magni	Magni totum
171	vires dat	dat vires
174	Bœoti	Boëcii
175	Cadmeaque	Cadmeïa
177	Sicaniis	Sicanias
	tunc	tum
178	Trachinius	Trachinus
184	delecta atma	delecta armis
185	Gnossasque	Gnosisque

		Gnossosq. Cnossusq.
187	Oricon	Orithon
190	Colchis, &	Colchus &
191	Et Penei	Penei
192	vomer proscindit	proscindit vomer
193	primo	primum
194	littore	gurgite
197	tunc	tum
200	consuetus	assuetus
	Cone	Chone
202	alluit	abluit
203	Mysiaque perfusa	Mesiaque profusa
204	Idalis	Æolis
207	erectis	& rectis è rectis *Bers.* *vel* erepiis
210	qua cul.	& qui cul.
215	Damascus,	Damascos,
219	Certior	Gratior
222	contexere	contingere
227	extretnæ	extremæ
228	iusta	iuxta
	iam non	non iam
232	impellit	impellere
234	vinci se fassus ab orbe est	se fassus ab æquore vinci est.
235	fontem	Pontum ponte *Bers.*
239	coloratis	coronatis
240	viniq.	viniq.
244	nunc cul.	non cul.
246	Coastræ	Choatræ Coatræ
249	Tunc	Tum
	Olostras	Orestas Oretas
250	Carmanosq.	Carmannosq.
	deuexus	deflexus iam flexus
252	ibi	vbi
254	nisi	ni
	lapso	flexo
256	rapido tollit	tollit rapido
257	edit	edet
258	incertum,	incertum est,
259	aquis.	aquæ.
267	Bactros	Baccos
270	Heniochi	Emolchi

276	hunc, nunc illum	huc, nunc illuc,
277	torrens	terrens
	Mæoridos	Mæoridas
279	negat	negant
	admittere	exmittere *Beroald.*
280	Sithoniæ	Sidoniæ Essedones
284	Memmoniis	Mæoniis
286	Perses	Xerxes
287	classibus	cladibus
	vnum	imum
290	mistura	missura
293	Marmaricas	Marmaridas
294	patet	dedit
296	semel	simul
299	rapto	rapido
302	signataq.	sacrataq. *Mod.*
305	Pacifico	Pacifero
306	Cecropiæ	Cecropidæ
307	externis	extremis
309	Massiliam	Massaliam
309	Comprensa	Compressa
327	spargere	mittere
329	nobis hæc	hæc nobis
334	vt in	& in
335	quo ven.	qua ven.
336	cum tanta vocent	si tanta vocant
338	Nec mom.	Non mom.
339	à sed.	e sed.
340	tralatas	translatas
343	perstringere	præstringere
345	auersis	aduersis
346	effossam	euersam
348	carpere	corpora attingere
349	hic pop.	is pop.
350	gessit quod	quod gessit
351	capri matrum	matrum capri
356	cum turbato	conturbato
359	ad ax.	in ax.
361	munere	numine
362	robora	robore
362	Occurrant	Occurrunt
366	rebellent.	rebellant.
368	Tunc mihi tantum	Tunc & terra
371	disceris	diceris
374	Conspicit,	Concipit,
376	paruum diffuso	paruo diffusum

378 tu-

378	rutisq.	rutis
379	Conſurgit	conſcendit
381	Tunc	Tum
382	diuerſos vaſto	diuerſo vaſtos
384	perduxit ad	produxit ad
		produxit in
385	Longum	Summum
	fontesq; &	fontes &
389	Æternumq.	Extremumque
	nec ipſo	neq. ipſo
393	virum	vnum
400	connexis	conuexis
404	ſactis feralibus	ditis altaribus
405	Omnis &	Omnisq.
	arbos	arbor
407	Illis	Illic
410	Fulgura	Fulmina
	præbentibus	prædâtibus *Berſ.*
		ferientibus *al.*
411	tum	tunc
417	timeant	metuant
418	cauernas	latebras
421	Roboraq. amplexos	Robora complexos
	circumfluxiſſe	circumfulſiſſe
		circumfuſiſſe
422	cultu populi	populi cultu
423	deis	diis
426	immiſſo	immenſo
		immerſo *Berſ.*
427	priori	priore
432	terrore	torpore
433	librare	vibrare
435	Effatur	Affatur
436	ſubuertere	ſubmittere
438	pauore	timore
439	Superorum &	Superumq; &
443	Tum primum	Tum primo
445	gemuere	tremuere
449	Et	Nec
450	cæſum nemoris	cæſi nem
		cæſi eſt nem.
457	hæ nul.	& nul:
463	Graio/ferro	ferro/Graio
464	neque enim	nec enim
465	tenſo	tenſæ
466	quieſcit:	quieuit:
469	ponderis	verberis
471	adiuta	adiuncta
475	armisq.	armis
477	miſſa	tela
478	Graiis	Græcis
479	Aut ſat.	Haud ſat.
484	incenſa	accenſa
485	defeſſo	defenſo
487	protedit	proceſſit
489	nunc	tunc
	vertere	vottere
491	Incuſſus	Incuſſa
		Pulſus
498	coruſcas	coruſcis
499	Nocturni	Nocturnis
505	ſpatioſa	tenebroſa
506	ingentia	rigentia
510	mari	viris
520	Claſſis:	Puppis:
521	matutinos	matutinus
523	poſito	pulſo
524	bello iacuit	iacuit bello
526	pubes;	puppes.
531	æquore	æquora
533	fronte	claſſe
542	tum	tunc
	vertunt,	vertunt,
545	puppim	puppem
547	proris	roſtris
549	repugnat	repugnant
551	tractus	curſus
552	hæc	hoc
	reppulit	rettulit
553	laceſſere	capeſſere
564	percuſſæ capta	percuſſa & capta
566	recto	toto
571	aduerſos	auerſos
572	vndis	vuda
		vndam
		vndas
573	obducto concreſcunt	obducti concreto
575	conſerta	conſerta *Sabel.*
577	Hauſeruntq:	Auxeruntq.
581	quodcumque	quodcunque
	pondere	milite
583	Romana ratis vallata	Romana manus vall.
		vallata ratis Rom.
584	dextrum læuumq.	læuum dextrumq.
586	Tagus	Lagus
	aplustre	ampluſtre
591	ſparſitq.	ſpargitq.
	vulnera	vulnere

592	huc	hac
	puppim	puppem
	Telonis	Gelonis
598	Pila	Tela
600	erumpere	irrumpere
	puppim	puppem
601	immissum	immensum
609	pectine	pectore
611	Iniectare	Iniactare Innectare
612	nixu	nisu
616	procurrit	procumbit
618	Iam clyp.	Et clyp.
	conditur	conditus
619	pectore	corpore
622	tum	tunc
623	lassos	lapsos
624	quicunq. manebat	quæcumq. manebant
625	membris	neruis
626	puppim	puppem
729	At	Sed
630	repleta	completa
	desedit	descendit
631	coniorto	cum torto
	vertice	vertice
632	discedunt	descendunt
634	illa	ille
639	venis,	neruis,
642	dimissa	demissa
644	At tumid.	Et tumid.
647	Dum nim.	Cùm nim.
648	Incumbit	Incubuit
	relinquit,	reliquit,
649	pondere	robore
654	fixere	feriere adfixere
656	obtritis	obstrictis
658	Eiectat	Deiectat
	permistus viscere	mistus per viscera
659	remis	remi remos
	recedunt,	reducunt
660	Disiectum	Deiectum
	perfosso	percusso
663	ad aux.	in aux.
664	prensarent	pensarent pressarent
	altius	arctius
666	turba	turma
668	A man.	Et man.

670	omni fusis	omnis fusis omni absfusis omni effusis *Bers.*
671	contorsit	commisit
672	hi	hic
	tortum	torum
	aplustre	amplustre
673	Auulsasq.	Euulsasq.
	rotant	rotat
	excusso	expulso
	remige	milite
676	teli	telis
677	Visceribus	Vulneribus
	traxere	cepere
	vulnera	viscera
678	Oppressere	Compressere
679	cum torserit	contorserit
683	at facil.	ac facil.
685	flammas sup. vndas	flammam sup. vndæ: superant vndæ flammas:
686	ferus	ferox
687	recipit	repetit
690	Qua	Quæ
692	ictu	iactu
693	Exercent	Exertant
694	sæuus	sæuum
697	Phoceus	Cepheus
700	Adductum	Abductũ *Sabel.*
	senserat	senserit
701	cõpressum pen. deduxerat	cõprensum pen. diduxerat
702	in vndas	ad vndas
703	credit dum	dum credit
710	excussa	excussæ
712	expulsi,	excussis,
713	procumbunt	prorumpunt procurrunt. dissiliunt
7[illegible]	membris sensit	sensit membris
719	ingentem	ingentis
720	defunctum	defectum
722	misit.	misit.
725	pondere	pectore
726	diuersa victæ iam	iam victa diuersæ
728	cessurus	cessisset
730	non mil.	iam mil.
732	ad puppim,	ad puppem, in puppim, spirantesq.

spirantesq.	spirantes
734 Distentis	Distensis
toto	tento,
735 subit,	subiit,
vastæ	late
737 & iam	etiam
languentia	labentia
743 Deis	Diis
senilem	senile
746 vulnera	viscera
747 Semianimisq.	Semianimusq.
748 missi	mersi
749 Polluerat	Polluerit
750 Præcipiti saltu.	Præcipiti saltu.
letum	& letum
	Præceps: & letũ
	gaudens
751 Festinantem	Festinansq.
757 quantus	quanti

LIBRO IIII.

2 nocentem,	nocentum,
	rubentem
3 momenta	monumenta
	monimenta
11 leniq.	leniq:
13 Ilerda	Hylerda
17 minore	minori
18 leuat:	locat:
20 prendente	pendente
26 piguit	puduit
28 tum	cum
	dum
	tunc
30 præstant	perstant
53 tutam castris	totam castris
	castris tutam
39 sequentis	sequenti
40 vacabat,	vacauit,
41 & fixo	infixo
42 stirpesq.	stipesq.
44 equitemq.	equitesq.
succedere	subducere
45 præducere	producere
	procedere
50 Pigro	Primo
57 delapsæ	dilapsæ
59 tunc	tum
60 refulsit,	reluxit
64 sentit	sensit
66 fuscator	frustrator
67 Impulerat	Intulerat
68 nubes	nubesque
72 iam	sunt
75 terram.	terras.
76 pressæ	sparsæ
largos	longos
77 fluunt	ruunt
78 exstinguit	moriuntur
	exstinguunt
fulgura	fulmina
nimbus.	nimbis.
79 Hinc	Hic
85 tum	tunc
è font.	ex font.
86 vias;	viam:
tam largus al-ueus omnis	tunc largis al-ueus amnis
87 campo	campis
90 Non pec.	Nec pec.
92 occultos / agros	occultis / agris
100 ac tec.	& tec.
101 Detulit,	Depulit,
102 equos,	aquas, *Canter.*
103 sentit	sensit
104 subtexta	subiecta
106 ima	vna
108 non quicquam	nec quicquam
109 ignes.	æstus.
110 parens	pater
112 Et tu	Vt tu
impendas	infundas
139 emiseris	immiseris
116 Laxet iter	Laxetur
119 effunde	infunde
	dissolue
123 clarior aër	rarior aër
	clarior æther
132 puppim	puppem
inducta	induta
133 superenatat	supereminet
	superemicat
137 traiecta	transfecta
139 timens	tenens
ripis	riuis
141 Ac	At
142 scisso	fisso
ciuis	riuus
145 diffisus	diffusus
148 Cæsar colles,	colles Cæsar,
151 ruens	furens
153 gelidosque à	gelidos à
158 cauæ	caua
160 potito	petito
165 Nec	Ne

172	Deptensum	Deptessum
175	Rupit	Rumpit
	transcendere	transcurrere
177	propinquum:	propinqui:
179	Nec;	Non;
	agnouerat	agnosceret
		cognouerat
183	gemis?	times?
184	Nec	Non
185	ipse	esse
186	dat bello.	dent bellum.
187	ferat: cessa:	ferant: cessa:
		ferant: cessa
189	Nunc	Huc
196	& miles castris	in castris miles
		& castris miles
	permistus	permixtus
198	permisto	permixto
201	steterint	steterant
204	renouata	reuocata
207	ad pr.	in pr.
209	iunctosque	iunctos
229	at vob.	hac vob.
230	pugnabitis	pugnantibus
231	Sed	Et
232	Funera	Fœdera
242	abstinet	detinet
	ita	ora
244	in nocte	nocte
		in nube
245	nostra	monstra
246	pectora	corpora
251	Et scelerum &c.	*His versus in MS. tertio deinceps loco sequitur.*
254	Cæsar, quamuis	quãuis, Cæsar,
255	neque	nec
	aruis	armis
257	nec tantum est æ. gestum.	tantum nec in æ. gestum est.
259	polluta	spoliata
270	hostes	hostem
272	tendere	currere
274	non vllo	iam nullo
	constet	constat
	sanguine	vulnere
275	iugulo	bello
276	inuisa	contemta
277	non	nec
278	Incumbet	Incumbens
279	hic feruor	iste furor
282	Substituit	Sustinuit

	nox	mox
283	miscendæ mortis.	miscendi Martis;
284	cadit	fugit
286	mobile	nobile
288	Abduxere	Adduxere
	si cons.	sic cons.
289	manus.	manum.
	tum	dum
291	astrinxit	abstringit
		adstrinxit
		astringit
		adstringit
293	abstrusaque	obstrusaque
294	Nec	Non
296	ad it.	& it.
299	tectis	tecti
301	nec	neque
303	Tunc	Sic
305	possent siccos	siccos possent
		siccos possit
311	immota	immunda
	iacet,	manet,
	omnis in haustus	haustus in omnis
318	teneræ/medulla	teneræ/medullæ
322	Dictæis	Diræis *Beroal.*
327	angustat	gustabat
328	dura	longa
329	sici,	tamen,
333	axe,	axem,
334	Qua	Quam
335	deprensus	depressus
338	Auctor	Actor
342	omnia	omina
345	rapiendo	capiendo
346	sola/causa	causa/sola
		magna/causa
348	nec	non
351	moramur.	morantur.
357	des	da
	fessis,	victis,
	inermem	inermes
359	felicibus	feliciter
362	ne tecum	tecum ne
363	facilis Cæsar,	Cæsar facilis,
364	vsum	vsus
366	decurrit	percurrit
369	discurrere	decurrere
372	sibi poscit	suscepit
375	terra,	turba

377 Di-

377	Discite,	Dicite,
378	petat.	petit.
384	Innocuusque	Innocuisque
385	poritos	petitos
386	vnquam	nunquam
388	vsis	vsu
397	deductos	diductos
398	oneris	hominis
	remisit,	remisi
399	fauor:	pauor:
400	auctor,	actor,
404	ferit	ferit
405	excurrit	discurrit
		decurrit
406	Curetum	Curitum
408	extrema/ora,	extremis/oris,
411	proferit	protulit
413	attonso	atonso
415	aduersæ	aduerso
417	neque enim	nec enim
418	sed fit.	non fit.
427	Tunc	Tum
	decliuibus	cedentibus
433	vndæ	oræ
435	crescat dum	dum crescat
438	Claudat	Claudit
439	Aut dum	At cum
		Ac dum
	attollat	attollit
442	presso/rostro	nostro/presso
447	Impulit	Impedit
		Impetit
448	innectere	adnectere
451	laxas	laxe
454	adducto	abducto *Sabel.*
459	rupes	raptus
460	vorticis	verticis
464	Circueunt	Circumeunt
	ac lit.	& lit.
466	ferro	ferri
469	deprensa	depressa
472	arra	Vmbra
473	lucem dubiam,	dubiam lucem,
474	Tunc	Tum
	pauentem	timentem
477	angusto in tép.	angusto temp.
482	sperauerit	superauerit
		spumauerit
483	momentum	momenta
487	hinc absit:	omnis abest:
		omnis abit :
489	Vt cum	Aut cum

	permistis	permixtis
	tela	bella
490	conserta	constrata
		conferta
493	Dei.	Dii.
494	summis	à summis
495	diuerso e lit.	diuerso lit.
		diuerso in lit.
496	quod	quid
498	ferro	bello
503	Abscindit	Abscidit
	laudi,	laudis,
505	timeatque	teneatque
509	quo	quod
510	veniam	vitam
515	Emittantque	Permittántque
518	Permissum est,	Permissum,
	fati,	leti,
		mortis,
519	Dei	Dii
520	sustulit	sustinuit
		exulit
523	flexoque	flexo
524	subissent,	subitent,
525	mergere	vergere
528	tum Th.	cum Th.
535	Promisso	Permisso
537	simul	manus
538	manus	simul
540	ipse	ille
542	Ecquis	En quis
		Et qui *Bers.*
544	nec	non
548	vnis	imis
548	Emicuit	Commicuit
553	missa	emissa
554	implerunt	complerunt
557	minimumque	nimiumque
562	iugulis pr. manum.	iugulo pr. manus.
		iugulos pr. manus.
	cum	sic
563	incurrant	occurrunt
		incurrunt
566	Non	Nec
568	despectam	despectant
576	Percipient	Percipiunt
579	ne quis.	nec quis.
580	vitæ	morti
582	tunc	tum
	aruis.	armis.

		oris
586	Clupeam,	Clypeam,
		Clipeam,
		Clepheam,
588	Bagrada	Bacrada
595	Nec	Non
	iusta	vasta
596	ferox	ferax:
597	non	nec
598	Hoc quoque tam	Hoc quanquam
600	defecta vig. renouato	defeta vig. reuocata
604	Assuerunt,	Assuerant,
	resumit	resumsit
606	Libyes:	Libyæ:
609	Quanuis	Quanquam
613	perfudit	perfundit
616	infudit	infundit
618	grauibus frustra	frustra grauibus
620	nec	neque
627	arctat:	artat:
639	cum ferret	conferret
644	Egeritur	Erigitur
647	credēre	condēre
	terras	terræ:
650	terras	terra
651	summittere	permittere
		promittere
652	medium	medio
660	primum tenuit	tenuit primum
669	Libycæ	Libyæ
671	regna,	regni,
674	At	Et
	iacet,	iacent,
675	Distinet	Destinat
		Destinet,
	exusta	exuta
677	Autololes	Antolopes
		Et Dolopes
		Andolopes
		Aut Dolopes
		Autolopes
678	tum con.	tunc con.
681	Mazax:	Mazas:
682	Massylia	Massalia
688	dabat	patat
692	regnum	regum
697	captus	raptus
699	segni	cernit
700	Cernit	Segni
	munia	mœnia

703	campum miles	miles campum
705	Eripe	Erige
	pugnas	pugnæ
	cum	dum
	voluntas	voluptas
706	prenso,	prenso &
716	belli	rebus
717	Sit rebus s. suis,	Sit s suis belli,
719	incautus	incauto
726	Obliquansque	Obliquumque
		Obliquusque
	vanas	varias
727	Effusæ	Effusi
733	late, campis.	campis, late.
	decurrere	discurrere
741	conspecti	conspexit
743	Effusam,	Effusas
	aciem	acies
745	medios a. proiecit in agros,	mersos a. deiecit in hostes,
748	Obstupuit	Obstipuit
750	Quippe vbi	Quippe, ibi
		Quippe ibi
753	terens	tenens
	spargitque	sparsitque
754	armis	artus:
755	arentia	horrentia
762	neque	nec
	illis	vllis
		vlli
763	profertur	perfertur
	hostem,	hostem,
765	emisit	immisit
771	steterunt	steterant
	sed	&
776	& pon.	ac pon.
778	Ac, si	At si
781	Constrinxit	Constrixit
782	teruntur.	tenentur.
785	dabat:	dedit:
786	lapsum, & se.	lapsus, se.
797	sperare	superare
800	arce	arte
801	dabat	dabat
806	potentes.	petentes.
807	ciuesque	& ciues
816	secula,	fœdera,
821	nostri	nostri
823	series,	acies,

LIBRO V.

8	munia	numina
11	externis	extremis
16	excelsa	è celsa
19	tectis	castris
28	Veiosq.	Veios
39	Libyæ	Libyes
41	signa	magna
42	Deis	Diis
43	vobis	nobis
44	exhausto	exacto
50	honos	honor
53	Massiliæq.	Massaliæq.
54	Sadalem,	Sadalam,
		Salidam,
	Cotyn,	Cotim,
58	Et tibi	En tibi
61	Permissum: sæ.	Permissum est: sæ.
64	Ereptum est, so.	Ereptum so.
69	multosq. ob.	multos ob.
71	semotus	submotus
		sumotus
76	Eminuit	Emicuit
77	Tu quoque v.s. deductus	Tu quanquam v.s. ductus
	Tu quoque v.	Tunc quoque v.vnam
79	premerent	premeret
82	Pæan	Phœbus
85	ibi	vbi
88	terram	terra
90	proferre	conferre
		præferre
91	Contactusque	Contactumque
92	iubet	canit
	ipse	ille
94	quæ	quem
96	connexa	conexa
		conuexa
104	Vindicat	Vendicat
	illîc	vlli
107	sedem totas	sedem tutas
		sedes notas
110	sterilis	steriles
113	timuere	tenuere
114	negata	rogata
115	fruuntur	feruntur
121	Immotos	Immotas
		Non motas
124	Deis	Diis
128	Limine	Lumine

129	futuri	futura
130	quid sp.	quæ sp.
132	pressitq. Deum:	pressit dominũ:
134	Pytho	Python
138	Carmine	Carmina
142	tum tor.	tunc tor.
150	Instinctam	Inuictam
		Instructam
	ment. fac.	fac. ment.
	furore	fauore
151	falsa	fata
154	horrore	errore
157	sentit	sensit
159	antris,	antro
161	Tandem conterrita	Tandemq. exterrita
162	abducta	adducta
		obducta
167	irrupit	irrumpit
170	ferens,	gerens,
	Phœbeaque	Phœbeiaque
		Phœbeia
171	Erectis	Ereptis
174	solo	solum
175	Veteris, & stimulis,	Veteris, & stimulos
	& stim.	ac stim.
	flammas	flammasque
176	Accipit	Accipis
178	premunt	prement
180	Nititur	Mittitur
186	Excepsit	Excepit
189	tam mag.	te mag.
190	tunc pr.	tum pr.
192	tunc	tum
196	vasta	in vasta
197	obstruxit	extruxit
		obtusit
		obstrinxit
199	veri Pæan,	Pæan veri,
200	suprema	subprima
206	furorum,	furoris,
208	tunc	tum
	vatis	fatis
209	exclusaque	expulsaque
211	ille	illa
217	post fl.	per fl.
222	tum p.	tunc p.
223	Phœbi tripodas	tripodas Phœbi
233	Rhamnus,	Rannus,
235	cursum mutantibus	cursu nutantibus

237	Cæſ.remeabat	remeabat Cæſar
240	nam	iam
247	maiora	peiora
248	vendicat	vindicat
		vendicat
249	vllo	illo
250	è ſtab.	ex ſtab.
251	Deſpiceret,	Reſpiceret,
252	truncus manibus,	manibus truncus,
256	conſtringere	confringere
259	quippe ipſa	ſed quippe
264	Quolibet	Quod libet
268	Rhodano,	Rhodanoque,
274	parum ?	parum eſt ?
278	duro liceat	liceat duro
279	galeam	glebam
293	ſciat	ſciet
294	ſperes,	fieres,
301	demittere	dimittere
307	infanda Cæſar	nefanda certe
310	heu Cæſ.	ô Cæſ.
311	tuis ?	ſuis ?
313	laſſare	laſſere
316	fultus	fulti
318	ſequuntur	ſequantur
		ſequentur
331	Auferat,	Auferet,
333	defecta	deſpecta
334	noſtros	veſtros
335	curſus	currus
338	Non magis decreſceret	Num magis deſcenderet
		decreuerit
341	premit,	premet,
343	paucis viuit	viuit paucis
		paucis viuet
344	noſtro ſub	ſub noſtro
349	relinquit,	reliquit,
		relinquens,
		relinquet,
		relinquent,
350	Nec tradit ſua	Non tradet mea
352	Deis,	Diis,
354	feſſis	victis
		preſſis
		laſſis
358	Tradite n. v.	Tradita n. v.
	ignaui	ignauis

359	auctoribus	actoribus
360	terræ :	terra:
361	Infidumque	Infandumque
362	ſtabunt	ſtabant
363	ferire,	redire,
364	ſæua	dura
367	inuito	& manco
368	pauet,	timet,
369	vicit	vincit
370	præſtitit enſes.	præbuit enſem.
372	tam diro	iam diri
		tam diri
374	Brunduſium hanc	Brundiſium hinc
375	Hydrus,	Hydruns,
376	Taras,	Thoras,
		Tarax,
377	Salapina	Salpina
		Scalpina
	Sipus	Sippus
		Sipphus
379	Dalmatico	Delmatico *Sabel.*
385	tanto	noſtro
388	voluit gladiis	gladiis voluit
397	primum	primo
398	careat tantum	tantum careat
399	faſtos	faſtis
402	flammifera	flammigera
406	Tranſcurrit:	Tranſierat:
407	Brunduſii,	Brundiſii,
409	viſum eſt rap.	viſum rap.
410	exiſſe	hæſiſſe
		exire
419	furens & Graia	ferens Graiaque
420	è litt.	à litt.
423	perdimus	prodimus
434	ligata.	ligatæ.
439	nec per.	non per.
440	latente ſonantē	ſonante latētem
441	ſcindit	findit
447	Caſibus	Claſſibus
448	Illinc	Illic
452	vires,	rabies,
456	diem .	dies
459	fluctuque	curſuque
461	vidit iunctis conſiſtere	iunctis vidit conſidere
462	Genuſus Apſus	Geneſus Hapſus
463	Apſo	Hapſo

Genuſum

465	Genuſum	Geneſum
466	neuter	neutrum
	laſſat,	laxat,
474	infauſti	infeſti
475	propius	proprius
479	tum	tunc
481	malorum,	laborum,
483	rapti/belli	belli/rapti
484	num	non
498	videbat,	videbit,
	Deis,	Diis,
	at	ac
500	incautas	incertas
	tenebras,	latebras,
505	Parta	Parua
512	Tranſiluit,	Tranſiliit,
	tacite q.	tacire eſt q.
513	primusque in.	primis in.
		primusque in.
518	inuerſa	inuerſo
524	tepidæ	trepidæ
527	caſas,	caſam.
	tuta:	tanta
531	tum	tunc
533	laxa iuuenis,	iuuenis laxa,
435	manibusque	manibusve
536	Ne	Nec
539	tum	tunc
545	Spectanteis	Spectanteisque
547	Aut	Haud
	medii	medio
550	nubem	nubes
552	qui prò.	quod pro.
559	potius pelagus,	pelagus potius,
560	fatur,	fatus,
566	flatusque	fluctusque
568	Tunc	Tum
	trepidæ	trepide
569	paret	parat.
	Zephyros ne in.	Zephyros in.
		Zephyrus ne in.
	Euros,	Eurus,
		Auſtros,
570	puppim dubius	dubius puppim
571	Nubibus,	Nubilus,
	& cælo	è cæli
572	Cori verrent mare.	venient Cori in mare.
		Cori venient mare.
		Cori veniunt mare.
		Cori ferient mare.
573	Heſperias	Heſperiam
574	Deſperare	Deſperaſſe
576	ne	nec
	ſit	fit
580	cauſa hæc eſt iuſta	iuſta hæc eſt cauſſa
		cauſa eſt hæc iuſta
		iuſta eſt hæc cauſa
581	Vectorem:	Victorem
583	perrumpe	prorumpe
586	nec lon:	non lon.
587	ſæuo dabitur	dabitur ſæuo
588	nec	ne
	manum:	manus:
589	tum	tunc
593	Quid	Quod
597	concita	congeſta
600	erexerat	erexerit
602	concidat,	pareat,
603	vicit	vincit
604	abſtruſas	obſtruſas
605	perfert	profert
608	ceſſaſſe	ceſſare
609	iacuiſſe	latuiſſe
610	Crediderim:	Credideris:
615	Ah	Ha
		A
616	illa	ille
617	vllo	illò
618	ex orbe	en orbe
620	Monſtriferos	Mortiferos
622	Adiuuit, regnoque	Adiuuat, & regno
625	Tunc	Tum
		Nunc
	aſtra,	aſtris,
628	pallore	ſqualore
629	accipit	excipit
630	currunt	current
631	diſſilit	deſilit
632	Tum	Tunc
	tremunt,	trement,
		fremunt, *Aſcenſ.*
633	Inſonuit,	Intonuit,
	laborant.	laborat.
636	Deis.	Diis.
637	tanta	tantum
640	è ſum.	à ſum.

643	qua parte	quacunque
	celat	celet
	arenam	arenas
644	cumulos,	tumulos,
647	puppim	puppem
648	valet in flu-ctus: vic.	valet i influctus vic.
649	vento.	ponto.
650	Safona	Sanſona
		Soſſona
		Salſona
651	pauent,	timent.
653	iam d.	tam d.
655	parua quem	paruaque in
660	ſat	at
		iam
665	Neſciat	Nec ſciet
		Nec ſciát
		Neſciet
672	mirabile	miſerabile
674	pertulit	protulit
678	non tam	tam non
680	gemituque	gemitusque
682	dure	dire
683	quæ nos	qui nos
684	Inuitis	Inuiſis
693	prona	ſæua
		parua
695	tantum quid	quid tantum
696	fatum belli	belli fatum
		ſummam belli
	fauor iſte, la-borque	labor iſte, fauor-que
699	Nec	Et
	eſſes?	eſſet?
702	patientibus	pereũtibus *Sabel.*
703	Heſperii	Heſperiæ
704	parumque	putoque
713	Effingunt	Efficiunt
714	tenſas	denſas
716	Et turbata	Conturbata
717	violentior	velocior
	aër	Auſter
723	duri	diri
	diſcrimina	diſcrimine
724	tutum	tutis
725	remotam	remota
729	quod	quo
733	moræ, & t.	moræ, t.
736	auerſi	aduèrſi
739	Non nunc, vita mihi	Mihi non vita nunc

742	iam totus	cùm totus
744	erit,	erat,
745	non	nec
	patiere	paterere
747	cadunt.	cadent.
749	Meque	Nosque
749	nam me iam	iam me iam
754	Eque tuo miſerum qua-tient	Deque tuo miſerum qua-tiunt
		quaterent miſe-rum
		quatiunt miſerũ
757	Magni,	noſtri,
758	premant,	prement,
759	infirma	firma
761	Tandẽ vt vox proferre quere-las:	Tandem vix perferre loque-las:
764	ſorte	forte
	frequenti,	gementi,
766	tedæ:	tedæ?
767	Socerum.	Socerum?
769	non ne olim	nos ne olim
		non olim
		nos olim
	vno?	vno.
770	Fulminibus	Fluminibus
771	præſtare	ſeruare
773	ſeruire	ſæuire
774	dum mœſta	ad mœſta
777	Crudelis	Crudelem
778	ſunt	ſint
781	feret	ferat
	tam	iam
	timebo.	timebo?
782	belli,	bella,
786	poterit	poſſit
787	relinquent	relinquunt
789	Quolibet	Quo licet
791	Exiluit	Exiliit
793	tenere:	teneri:
795	Præcipitantq́.	Præcipitatque
802	portusque	portumque
	reliquit	relinquit
803	Heſperios	Heſperium
804	vadis	vadit
805	fugis.	fugit.
	quæ nox tibi	quæ nox ſibi
		nox quæ ſibi
806	tum	tunc
811	tacitas	tectas

	tacitus
vrente	vrgente

LIBRO VI.

3 Dei, cap.	dehinc cap.
10 Testatus	Testatur
numquam Latiæ se deesse	Latiæ nunquam deesse
12 sed clauso	clauso sed
15 præcepit	præcedit
	præcessit
	præuenit
limite	littore
16 Taulantius	Taumanticus
17 Ephyreaque	Epimeaque
24 scopulísque vomentibus	scopulisq. mouentibus
	scopulis remouentibus
27 rapido	rapid[illegible]
29 Hinc	Huc
34 saxa	signa
35 direptaque	directaque
39 turritaque summis	turrita supremis
40 recessu	recursu
42 vastaque	vastasque
45 illic	illinc
47 intermanet	interiacet
	intermeat
	interminet
49 Deis:	Diis:
51 En	Et
	At
54 clausit	claudit
tanti	quanti
55 adiungere Seston	aut iungere Sexton
57 Ephyren	Epirenem
58 flexus	flexum
65 mediæ	mediis
66 rapidum	rabidum
69 vasto septas	septas vasto
72 & ef.	vt ef.
73 Ac	Et
vendicat	vendicet
78 iniussaque	immissaque
	inuisaque
80 duces	ducis
abstrahit	abstulit
81 pabula	gramina
82 obtriuit	attriuit
	subtriuit
84 defessus	defensus
87 abrumpis	abrupit
	obrumpit
88 tum	dum
digerit	dirigit
89 fluidæ	fluide
90 Nesis	Nessus
91 nebulosis	à nebulosis
95 atra	arcta
100 cadentum	peremtum
101 Aucta	Acta
iacent	manent
102 nam	dum
vltra	extra
109 surgentibus	turgentibus
112 morsu	foliis
114 queunt	queant
115 demittere	dimittere
116 antehac	ante hac
	ante hoc
118 ruptis e. claustris	raptis è castris
123 impulso/vallo,	impulsi / valli,
	impulsu / valli,
126 Minuti	Numici
	Minici
	Minuci
	Mimici
	Mimiti
	Muniel
127 tegunt.	cadunt.
129 è camp.	in camp.
134 nimbúsq. ferēs	& nimbus agens
135 Tum	Tunc
immissæ	emissæ
136 Tum	Tunc
137 gemit	vomit
139 iura	rura
petebant.	patebant.
145 ibi	vbi
147 ad omne	in omne
152 O famuli, &c.	*Hic versus in quibusdam MSS. desideratur.*
153 vos	non
154 Non pudet, &	Vos pudet, &
	Non pudet, è
	Nō pudet, haud
155 iuuenes,	ô iuuenes,
160 confringite	constringite
161 incursu	impulsu
	retundite

. retundite	recondite
164 Vincimus	Vicimus
vendicet	vindicet
166 succendunt	succedunt
168 deprensa	depressa,
172 totæque	tantæque
179 strident	stridunt
	stridentque
181 Admonere	Æquauere
184 Tunc	Tum
compressus,	depressus,
	comprensus,
186 crasso	casso
189 premis	petit
200 Hunc	Aut
201 Summoueat	Promoueat
202 pectora	pectore
204 tot	in tot
208 Getulus densis	Sic Libycus densis
	Sic Libyæ fessis
212 facta	fixa
214 Gortynis	Cortinis
216 læuum	læui
217 rumpit,	rupit,
226 de sang.	è sang.
229 suppressum	suspensum
	supremum
dolorem,	furorem,
230 ait,	iam
ferrum:	bellum:
233 ponite	imponite
236 simulatis	simulantis
237 recto	rectum
tenentem:	prementem:
	trementem:
244 putastis?	putatis?
245 vobis minor est,	minor est vobis,
246 effatus	est fatus
	affatur
248 hic	hoc
249 totæ fugerent	fugerent totæ
250 nam	non
251 dabat.	dedit.
252 defectum	defessum
256 nudum	nudo
261 non tu	nil tu
263 repulsus	reuulsus
264 Intra claustra	Inter castra
	Intra castra
265 Euris	Austris
270 laxat	lassat
273 totos	tutos
275 tum	tunc
282 ipsa	illa
286 tremente	fremente
287 Circeæ subducit	subducit Circeæ
291 emisit	immisit
agmen,	arma,
292 obseptum	obsessum
294 Enceladum sp. Noto,	Encelado sp. Notum,
cum tota	sic tuta
	cum tuta
	cum mota
297 nube	nocte
299 mitti ciuilibus	dimitti ciuibus
301 tenuit,	timuit
ac	&
304 Cæsar	victor
305 pio.	suo.
309 Marmaricas	Marmoricas
	Marmaridas
nudus pressisset	pressisset nudus
310 placasset	placaret
311 Catone.	Catonis.
313 Exire è mediis	Exire mediis
	Exire ex med.
	Exire & med.
314 aduerso	auerso
315 lacero	Latio
317 fui	suo
diuertere	deuertere
Magnum,	Magnum
318 Hortari pa.	Hortatu, pa.
	Hortantur, pa.
	Hortari, pa.
319 Ausoniam	Æmoniam
320 reddam patriæ,	patriæ reddam,
videbit	iubebit
323 aciem	acies.
328 Ah	Ha
	A
ne quid bello	bello ne quid
330 conuertit	conduxit
	contendit
331 Candauia	Gandauia
336 opponit	opposuit
337 rapidique	rapidique
337 aduersos	auersos
Zephyros	Zephyrum
Iapyga	Iapida
340 maturato	matutino

præcidit

præcidit	præcindit
	proſcidit
346 vndis	vnum
347 diſceſſit	diſcedit
352 Pteleosque, & Dorion	Teletisque, & Doridon
354 pharetris:	ſagittis:
359 rapuiſſet	rupiſſet
360 diſceſſit	diſcedit
365 Euenos	Pimetis
	Eimenos
	Euneus
	Euneos
367 Maliacas	Melliachas
	Malliachos
368 Amphryſos	Amphriſſus
370 ventos	vento
372 it	&
374 Aſopos	Eſopus
Phœnixque	Penisque *Ald.*
Melasque.	Melaxque.
376 Titareſus	Tythareſſus
381 patuerunt amnibus	patuere paludibus
382 Bœbicio	Bebricio
	Bebrycio
	Brebicio
	Bœbaico
383 preſſum	impreſſum
385 Et	Ac
386 ſemiferos	magniferos
387 Pelethroniis effudit	Pelotroniis effundit
388 Monyche	ô Moniche
389 Oetæo	Ætnæo
	Eothoe
	Etheo.
	Oetheo
390 Rhœce	Rhæte
inuerteret	ſubuerteret
	euerteret,
393 Teque	Cumque
395 Martis.	belli.
398 Exiluit;	Exuerit:
frœnosque	ferrumque
401 Terrenum	Tyrrhenum
402 Itonus	Ionos.
	Ithonus
	Ionus
	Ionas
410 immiſit	admiſit
	dimiſit

Aloeus,	Aleus,
	Alous,
412 incumbens	incurrens
415 horam	iram
416 palam. eſt. p.	palam. p.
424 venturisque	venturis
425 Deli,	Delii,
Pythia	Phicia
	Cynthia
426 Nec	Non
427 Ore	Ære
	Silua
431 Deteſtanda	Deteſtata
Deis	Diis
432 Mouerat	Nouerat
436 licentia	ſcientia
440 ibi	vbi
441 Deis	Diis.
442 aduexerat	euexerat
447 vnquam	vſquam
448 Auocat:	Aduocat:
449 Tunc	Tum
450 ſoluat	ſoluant
455 perficiunt,	proficiunt,
464 Axibus	Arcibus
465 hunc	tunc
467 iiſdem	hiſdem
470 rurſus	rurſum
471 turbante	ceſſante
puppimque ſummiſſo	puppemque ſummiſſo
478 Scythicæ,	Scythiæ,
480 Reppulit	Depulit
481 conceuſſit axem	percuſſum axes
482 vergens	vrgens
niſi titubauit	niſi titubauit
	titubauit niſus
483 percuſſum	concuſſum
484 Proſpectumque	Perſpectumque
488 fouent	fouet
489 aruo	antro
492 labor	pauor
494 eſt,	eſt?
499 illis	illic
504 Insereretque	Inferretque
505 tantos	magnos
deprenſa	depreſſa
506 Donec, &c.	*Poſt hunc verſum in quib. ſequitur hic:* Addidit exceptas Lunæ

709	dedi, & laui	dedi, laui
710	Si quis, qui veſtris	Si quiſquam noſtris
717	noti modo	noſtri modo
		modo noſtri
718	merentur	geruntur
721	Exanimes	Exanimesque
723	& ruptas	irruptas
724	Ah	Ha
	mortis munus	munus mortis
726	fatis	fati
727	immotum	innatum
729	rumpit.	rupit.
731	agitis	agitas
732	iam vos ego	ego vos iam
		at ego vos iam
733	Stygiasque	Stygiosque
734	cuſtos,	cunctis
739	terræ / quæ te	quæ te / terræ
740	Ennæa	Ethnea
743	ruptis	tutis
		totis *Berſ.*
746	concuſſa	excuſſa
	cernit	creuit
748	Indeſpecta	Inſpectata
	vobis qui	qui vobis
752	gelido	tepido
753	ſubrepens	ſubrepſit
756	repulſum eſt,	repulſum,
757	Erectumque	Ereptumque
	ſimul	ſemel
	rictu	nictu *Berſ.*
759	Iam	Sed
761	aſtricta	ſtricta
767	cantata	cunctata
769	ſomnum	ſenium
771	tenet.	decet.
	diſcedit,	diſcedat,
772	duræque	diræque
778	Reſpexi,	Aſpexi,
781	infernam	æternam
	ruperunt arma quietem.	rapuerunt ſecula pacem.
786	Luſtrales	Inſtabiles
789	ſobolem.	ſubolem.
	maior	& maior
779	Æternis chalybum	Æterni chalybis
		Æternis chalybis
799	Poſcit	Noſcit
810	abluat	abluit
814	aruis;	Armis.
815	Ille	Ipſe
817	Libyamque	Libyen
818	Diſtribuit	Diſtribuet
819	nihil	nil
824	Tum	Tunc
825	venit	vadit
826	linquit	liquit
829	intra	intet

LIBRO VII.

1	vocabat,	vacaret,
3	currumque	curſumque
7	Magno	Magni
9	viſus	eſt viſus
13	fauentis,	fauentum,
14	ætate	æſtate
16	quæcunque	quacunque
22	magni	Magni
	omina	omnia
28	ſomnos populi,	ſom. populis :
		populi ſomnos,
32	fructum	munus
42	ferent,	ferunt,
43	edere	odere
		egere
45	turba	turbæ
47	pugnæ. miſ.	pugnæ miſ.
	maxima	vltima
50	admouet	admonet
		admoues
53	patiens ſoceri	ſoceri patiens
58	cum vobis	vobis cum
	vertere	perdere
59	Propoſitum,	Prop. eſt,
64	tremuit	timuit
68	te, Magne,	Fortuna
69	Fortuna	te, Magne,
73	Humani generis	Humano generi
73	lente,	lentum,
		tarde,
74	à tranſ.	te tranſ.
77	ſua	tua
80	quocunque velint	quodcunque velim
82	quiſquam	quiſque
87	inquit, cunctis,	cunctis, inquit,
88	nil vl.	non vl.
91	tamen	quidem
93	ſubactum,	coactum,
94	violatæ	Romanæ
100	morteſque	mortemque

102	His	Iis
108	gladio	gladiis
109	malunt	malunt ?
114	Pugnatur.	Pugnetur.
120	inuiſ. hac clade	inuiſ. clade
		inuiſ. hac cæde
122	ſors	ſors
	feret	fert
129	ore	ore eſt
130	Mortis venturæ eſt, f.	Mortis venturæ, f.
		Et mors ventura eſt, f.
	fato.	letho.
137	finem,	fines,
	vllos	illos
139	niſi	ni
	cotibus	cautibus
141	Erigitur:	Exuitur:
143	aptat	arctat
		optat
145	rabidos	rapidos
147	Et rubuit	Erubuit
148	recoxit	retorſit,
149	ægida	ægide
150	Pallenæâ	Pallanea
	fulmina	fulgura
152	Fortuna	natura
		ventura
153	æther:	aër:
154	fulmina	fulgura
155	immenſoque	immenſasque
156	typhonas	Phitonas
		Siphonas
		Pythonas
157	ingeſto	iniecto
	fulgure	fulmine
158	Excuſſit	Excluſit
159	ereptaque	erectaque
160	ſulfure	fulgure
162	Vixque reuulſa &c.	*Hic verſus cũ duobus ſequentibus in quibuſdã non reperiuntur.*
165	diſcuſſa	diſperſa
172	nimióne	nimioque
174	mergi	merſus
176	Bœbeïda	Boëtida
178	galeiſque	gladiiſque
179	Defunctosq́. patres, & cunctas ſan.	Defunctos volitare patrés, & ſan.

180	volitare	vlulare
182	pectora	vulnera
183	tumultu	tumultus,
185	manebat	vocabat
186	trepidaſſe	trepidare
189	eſt ſid.	in ſid.
191	quid perdat, neſcit in	neſcit quid perdat in
		q. perdat, neſciut
198	Aëra	Æthera
	obſiſtere	obſidere
199	Proſpexitque	Perſpexitque
	lumen	numen
200	Solis	Solus
204	Spectari è to.	Spectari to.
207	nepotum	nepotes,
210	cum bella legentur,	dum bella leguntur,
		dum b. gerentur,
214	radiatus	radiantis
215	perfudit	perfundit
216	Non tem.	Nec tem.
217	cornus	cornu
218	tum	tunc
	bello,	belli,
220	tradita	dedita
223	Libyco	Libyæ
226	ſed pl.	& pl.
228	ferro.	regno.
229	Illuc	Illic
232	Illic	Illuc
		Illinc
	cetras.	Celtas.
244	Caſuram & fati ſenſit	Caſuram fati ſenſit
		Caſuram & fatis ſenſit
		Caſuram fatis ſenſit
		Caſuram ſenſit fati
248	ſperare	ſuperare
250	mundi,	regni,
252	fatum	fata
	accerſite	arceſſite
258	emerito	emeritos
	vos.	nos
260	nocentem eſt.	nocentem.
261	flammiſque	flammaque
262	gladiosq́. exoluite culpa.	gladioque ex. culpas
		gladioque ex.

	culpam.	gladiisque ex. culpas.
258	nihil	nil
270	delecta	dilecta
273	moto	toto
280	triumphi.	triumphum.
282	minimo	nimiò
	quisquam	quisque
283	Hesperiis	his superis
286	quorum	quarum
289	fallar,	fallor,
294	natantes.	minanteis.
295	tela ruentes	bella furentes cæde furentes
300	populi	populus
	licebit.	libebit.
301	Quóne	Quóve
302	permittitis	promittitis
303	paratur.	parata est.
305	hoc positum	oppositum
309	Mors	Sors
310	victo r. hoste.	victum r. hostē.
313	in victos	inuictos & victos
315	credit	credunt
	vestrà	nostra
317	Cùm tenuit,	Continuit,
318	Vos tamen hoc	Ast ego vos Vos autem hoc
	quisquam	quamuis
324	seu nullum	siue vllum seu nullo
	pignus,	pectus,
325	imputet	impetat
329	cuncta	plura
331	Sumta viris: celeres	Sumta Ceresque viris, Sumtà viris : celeris Sumta, viri celeres Sumta virisque Ceres
	capiunt	rapiunt
333	nulla: permittunt	nulla, permittuntque
335	locasses,	locasset,
336	in pr.	ad pr.
340	timere	tenere
342	prouectus	præuectus peruectus
343	diem	dies
344	effundite	diffundite
345	ferri	belli
351	sancire	sentire
358	reducesque	reducésve
359	Deciosque	Deciósve
363	comprensum	compressum compressum est
	cæli	cycli
364	sumus,	simul
367	at pl.	& pl.
373	domini	dominum
374	populum	populus
379	Voluerer	Volueret
	nisi	ni
385	concurrunt	procurrunt concurrens
	motu	motu:
386	Irarum: metus	Irarum metus
	hos regni, spes	hos, regni spes
390	Obruet,	Obruit,
393	tectæ	teste
394	Laurentinosq́.	Laurentanosque
395	quod non	quo non
	nisi	ni
396	questusque	questus
	Senator.	Senatus.
397	carpsit	carpit
	rerum	regum
398	Putria destituit: cr.	Putrida destituit: cr. Putria : destituit cr.
400	nascimur	nascitur
401	Nec	Non
	nec	non
402	vincto	iuncto
406	tantó in tempore	tanto temp. tanto in corpore
407	posset	possit
414	tremores	timores
419	Ostendat	Ostendit
	quo	quæ
429	Daas	Dachas Dachos Dathas Dacas
431	semper sæuas	sæuas semper
434	Ac,	Ha
	negatur,	vagatur,
440	legum	longum
446	rapiantur	rapiuntur
448	fulmina, cædes	fulgura, clades

449	petet	petit
	petet	petit
450	minanteis ?	minanteis
451	Caſſius	Caſus ?
	feriet	feriat
452	Abſtulit	Impulit
		Intulit
454	dabit	dedit
456	quantam	quantum
	terris / fas eſt.	fas eſt / tertis.
461	diremti,	redemti,
462	Inde manum ſpectant, vultusque agnoſcere quærũt, Quo ſua pila cadant, aut qua ſibi fata minentur,	*Hi duo verſus variè leguntur. In quib.* Quo ſua pila cadant, aut quæ ſibi fata minẽtur, Inde manum ſpectant, tempus quo noſcere poſſent.. *In quib.* Quam ſ. p. c. aut quam ſ. f. minentur, *In quibuſd.* Inde manus ſpectant, vultusque agnoſcere quærunt Quo ſua p. c. aut qua ſ. f. minentur, *In quib.* Inde manum ſp. tempus quo noſcere poſſunt, Quo ſ. p. c. aut quæ ſibi fata minantur, *vel*, quæ ſibi fata minentur, *Modius* Vnde manus ſpectant, vultusq. agnoſcere poſſunt, Quo ſua p. c. & qua ſ. f. minentur, *In quibuſd.* Vnde manus ſpectent, vultusque agnoſcere

		poſſent,
466	libuit	licuit
467	conſtrinxit:	conſtringit:
		contraxit:
	gelidusque	gelidus
468	Perculſaque	Percuſſa
		Commota
469	parata	paterna
471	ſenſum	ſenſus
	morti,	mortis,
		menti,
474	Cæſar tela	ductor bella
475	vlla	illa
476	conceptaque	concentaque
477	tendit,	condit,
478	irrumpit	irrupit
		& rumpit
482	gemitus	fremitus
483	Oetæaque	Oſſeæque
	gemunt	fremunt
485	innumerum	in numerum
486	figere	affigere
487	omnia	omina
489	Sed	Et
490	odiis	ſtudiis
491	ducit:	duxit.
493	Iunxerat	Duxerat
		Vinxerat
495	tenebat.	timebat,
498	catenas	cateruas
499	tutoque	tutumque
500	arma	arua
503	Cæſare	ſanguine
504	vergens,	vertens,
505	diduxit	deduxit
510	Illic / miſcet	Illinc / miſcens
512	ſaxa	tela
	ſolutæ	ſagittæ
513	liquefactæ	liqueſcere
514	ſoluto	ſoluti
516	aër:	æther :
518	maculant chalybem	chalybem maculant
519	æther,	aër,
521	Tum	Tunc
524	Immittit	Emittit
		Emiſit
		Immiſit
	motis	motum
523	timendi	tenendi
532	ſecuta eſt	ſecuta
535	poteſt.	valet.

537

537	fontes.	fortes.
538	ossibus,	hostibus
540	Syrique	Seresque,
545	populus Romanus erit.	Romanus erit populus.
	ortus	orsus
546	perfuderat	profuderat
548	Non illic regum aux.	Illic non regum aux.
		Non heic aux. regum
549	rogatæ:	rogatæ:
554	bellis liceat	liceat bellis
555	Ah	Ha
		Ac
556	gessisti	gessistis
		gestasti
557	furoris	furorum,
		malorum
		furorque,
560	Inspicit	Conspicit
	manent,	manant, *hic autem versus in quib. postponitur sequenti*
562	presso	prenso
563	bella	tela
568	veluti quatiens	quatiens veluti
570	stimulet	stimulat
	currus,	cursus,
571	scelerum, & cædes	scelerum, cædesque
		scelerum est, cædes.
574	subicit	subigit
575	confundere	contundere
579	qui sit,	quis sit,
	legum:	regum:
584	legum:	regum:
586	contectus	contentus
588	spes ô	ô spes
589	tanti generis	generis tanti
592	istic	istinc
593	intentus	attentus
594	culmen,	columen,
	reguntur	premuntur
595	Egressus,	Ingressus,
598	commista	non mista *Sabel.*
599	eminuit	emicuit
602	Succubuit:	Succumbit:
604	ac ven.	& ven.
605	versantem	voluentem
		soluentem

607	Successor	Succensor
613	te sæuo	sæuo te
614	graueis	duci
615	Cum moriar	Cum morior
		Dum moriar
616	pressere	texêre
		vertêre
619	viscera vulnus	vulnera ferrum
621	demisso	dimissam
	faucibus	in faucibus
622	ictu,	ictus,
623	cadunt:	cadant:
	qui pectora telis	quis pectora tela *vel* telo
		quis pectore tela *Mod.*
624	Transmittant, aut	Transmittat, vel
		Transmutet, vel *Mod.*
	affixerit	defixerit
625	emissus	emissis
628	Abcisum	Abscissum
631	nullosque	nullos
635	sanguis ibi	sanguis vbi
		ibi sanguis
		sanguis tibi
640	totum m. prosternimur æuû.	toto m.p. æuo.
		totum m. prosternitur æuum.
641	Vincitur	Vincimus
	seruiet	seruiat
643	regnum	regno
	pauide	pauidi
	num	non
647	transisse	traxisse
648	tota vix	tanta vix
		vix tota
656	post se viuat	viuat post se
658	voluitque	vouitque
659	ait, S.	iam S.
664	Obruat?	Obruet?
		Obruit?
		Obruis?
666	fatur:	fatus:
671	Sed	At
	strato miles	miles strato
674	Nequicquam	Nequiquam
		Nec quicquam
675	quoque	modo
676	probatum	probatum est

		negatum
		negatum eſt
677	Tunc	Tum
680	non fl.	nec fl.
685	læto	lætos
690	Ac teſtare	Atteſtare
	periſtet	præſtet
		perſtat
692	Pharioque à g.	Pharioque g.
		Phario que in g.
		Phario quæ g.
693	maxima pugnæ.	magna ruinæ.
		maxima turbæ.
694	Pompeii	Pompeius
697	Oſtendet	Oſtendit
698	iſtud	illud
699	Proſpectaſſe	Proſpectare
		Perſpectaſſe
704	ſub Phario	& à Phario
	patiere	patiare
707	vera	veres
708	adoret.	adiret.
715	Læto:	lento:
	præmittunt	promittunt
716	ſe clad.	de clad
719	fata	bella
	redite	referre
720	aut vrb.	ac vrb.
721	præſtate	præſtare
722	cumulo	tumulo
726	vera Magne	Magne, vera
734	dum conf.	cum conf.
735	ac M.	aut M.
		haud M.
736	Hoc foret	Non foret
739	nec	neque
741	è gent.	ex gent.
744	præcedere	procedere
746	rapiantur	rapiuntur
		rapientur
	nec plura locutus	ſic milite iuſſo
749	cæſos	cæcos
	duces	deos
751	volunt	ruunt
754	impleruut	impleuit
755	expulit	extulit
		expluit
		expuit
756	Quodque leg.	Quod leg.
757	putabunt,	putabant,
758	deſponderit	diſponderit

760	rapit. capit impia	petit. rapit omnia
		rapit: capit infima
761	ſomnos:	ſomnum:
	vacuumque	ſtratumque
764	ſomnique furentes:	ſomnoq. fruentes: *Canter.*
765	pectore	pectora
768	putes	putem
		putat
		putant
769	infectumque	infeſtumque
770	ſuperam	ſuperum
771	meritis	miſeris
774	figuras:	figuram:
775	cadauera	pericula
778	vidit	radit
780	fureret	fugeret
	aut cùm deſiſſet	aut cũ deſciſſet
		aut deſeruiſſet
782	vltrix	victrix
784	Et qu.	Heu qu.
	pœnæ miſero	miſero pœnæ
785	infeſtaque	ingeſtaque
	Tartara	corpora
791	ſidentes	fidentes
		depreſſos
	ſpectat	exſpectat
792	numerat populos	populos numerat
793	iacentem	iacentes
795	Et luſtrare oculis campos	Luſtrare & campos oculis
		Sed luſtrare oc. camp.
801	hoſtes.	hoſtem.
806	generi	generis
808	videat	vt videat
810	An	Aut
	refert:	difert:
815	tuam	animam
	vocabit,	locabit,
816	eunt	erunt
		ſunt
817	Non	Nec
	iacebis.	latebis.
818	Fortunæ	Fortuna
820	Tu	Tum
	gentes,	manes,
822	Has trahe	Has bibe
		Abſtrahe

823	Pharsalica	Pharsalia
825	Non	Nec
828	vrsi	vrsæ
	obscæni	obscænæ
		obscæna
830	sentit.	sensit.
831	castra	bella
834	Istis	Iris
	nunquam	nusquam
	se tanto	tanto se
837	arbor.	arbos.
840	lassis	laxis
844	Degustant	Degustantque
845	nimbique	nimbusque
847	Thessalica	Thessalia
		Thessaliæ
	quo tanto	quid tantum
851	surget	surgat
860	funem	puppem
861	arator	aratro,
864	permittere	committere
866	Ac	At
870	quid totum absoluitis	qui totum soluitis
871	vnda	ora
	Pachyni,	Pachinni,

LIBRO VIII.

5	Implicitasque	Implicitas
7	venit,	ferit,
		redit,
8	summo, lapsus,	lapsus a summo,
9	pretium	facinus
10	tantæ	tantum
11	quantum	quantam
14	castra	ruta
16	Occursu	Occursum
18	Auctor	Actor
19	cunctis	cunctisque
20	orbem	vrbes
21	longi pœnas	pœnas longi
24	sentit	sensit
27	Deiectum	Deuictum
	piget.	pudet.
30	Affuit,	Affuat,
	præuertit	præuertat
31	Dedecori est f.	Dedecori f.
32	parata?	suprema?
35	&	ac
	fluctibus	flatibus
38	Cilicum dominus,	dominus Cilicum,
39	vector	rector
	correpsit	correxit
	alnum.	aluum.
41	iubes,	iubet,
	tum	tunc
		nunc
44	somnus:	somni:
46	currens	curris
47	fluctus,	fluctu,
	nutantia	mutantia
48	vides	videns
		videt
49	fato	facto
	audes.	audet.
53	luctus?	fletus?
54	times.	times?
55	Prosiluit,	Prosiliit,
57	Canitie,	Canitiem,
	vestes.	crines.
58	nox	vox
59	animam	animum
61	decepta iacet.	depressa iacet.
		deiecta iacent.
63	propius famulæ	famulæ propius
64	fata	fatum
66	pectore	corpore
75	nec	neque
77	decernet,	discernet,
78	nunc	nam
81	adhuc	ab hac
86	correpta	correcta
90	duxit	iunxit
103	atque	ac
107	flectuntur	plectuntur
108	confundit	confudit
109	Tunc	Tum.
	pleno iam	iam pleno
114	reuisant	reuisent
116	tibi s. magis	magis s. tibi
120	noto	notum
	reparandũ est l. fatum.	reparandum l. bellum.
121	templorum	celorum
124	Accipe &c.	*Hunc versum plerique libri non habent.*
131	non paruo	paruo non
133	vlla in littora puppim	vllo in littore puppim
		vllo in littore puppes
136	Materiam.	Materiem.

140	Regesque	Regemque
141	præstas	præstes
	nam	nunc
143	meorum:	malorum:
148	solum:	locum:
	æthera	æthere
153	populus: quamvix	vulgus: quamuis
155	Iam	Non
		Vix
	tanto	toto
	deuinxit	deuicit
159	ad ig.	in ig.
161	Pomp. in pect.	Pomp. pect.
164	iacentis.	iacentes.
		iacentem.
166	Proiecit	Deiecit
168	secandi	sequenti
171	ad hæc	ad hoc
177	Surget,	Surgit,
179	descendet	descendit
181	tendet	tendit
183	perge	pergo
184	tanget	tangit
	Syrtim.	Syrtes.
186	contra cui	cui contra
189	pelago cœloque	cœlo pelagoque
191	tunc	tum
192	at ille	& ille
194	puppim	puppem
195	Asiæ	Asine
		Sacine
		Syriæ
		Sasinæ
		Lasinæ
	aspectat	asperet
197	aliterque	altumque
198	spectante	inspectante
199	non sic	nec sic
200	orbem,	axem,
202	Ostendit terras Titan	Offendit Titan terras
203	Emathia	Hæmonia
204	primusque à l.	primus à l.
		primusque ab l.
205	procerum	comitum
		currit
212	Qua	Quo
214	securum à Cæs.	securum Cæs.
215	Nec	Ne
217	mutare	motare
218	nobis	vobis

220	astricta	obstricta,
224	decurrere	discurrere
227	rapidus	trepidus
229	Iam	Nam
231	Solusque è	Solusq. ex
		Solus & è
232	nec	nunc
235	obstricta	astricta
240	raptos	ruptos
242	dominis	domini
244	scopulos,	populos,
246	Coo	Eoo
248	Telmessidos	Themesidos
249	Compensat medio pelagi. Pam.	Cōpēsat: medio pelago Pam.
251	Phaselis	Phasele
		Phalese
254	hinc	hic
255	Dipsanta	Dipsonta
		Dipsunta
		Dimpsanta
		Dipsana
256	hoc	hinc
		huc
259	Synedris	Sinedris
		Celendris
260	mittitque rates,	mittit puppes,
	Selinus,	Silinis,
		Selinis,
		Salinis,
		Selirus,
		Silenis,
261	cœtu	cœtum
265	nouis	meis
266	aruis	annis
269	Libycæ	Libyæ
	ruinæ	carinæ
270	plenis &	& plenis
271	pulsum	pressum
	leuiore	liuore
274	tueri	iuuare
276	pendite regna	pandite signa
277	Libyen,	Libyam,
278	Quænam	Quem non
279	proceres, ar.	vobis arc.
280	Expromam	Exponam
	pondera	pondere
285	multusque in	multus in
290	ingenti	ingentem
291	seducunt	educunt
292	Et polus	Proh polus
293	nostro	nostrum

296 Neq.

296	Nec	Non
301	audentque	audent
	in	ad
302	pharetras.	sagittas.
304	saturantur	satiantur
306	sæuis	læuis
		ferri
309	tellure	ab tellure
315	nil	nihil
316	pie	pium
	reuoluens	resoluens
319	ortu!	orbe!
322	lætius	lectius
		leuius
324	geras,	geram,
	tantā e.gentem,	tantas e.gentes,
326	Concurrent	Concurrant
327	Crassum.	Crassos.
	sentit	sensit
332	seeundum	secunda
333	Emathiam	Emathia
334	reliquit	relinquit
337	Aduersosque	Auersosque
338	foeos,	deos,
339	causa	causæ
	obtenditur	ostenditur
	armis	armis?
342	auditum,	audito,
355	Perdit	Perdet
	nullos	nullosque
358	sequentem?	sequente?
361	aut	haud
362	genti est.	genti.
364	Martis	mortis
366	Labitur,	Ibitur,
368	Mediea	Media
370	nulli superabilis hosti est	nullo superabitur hoste
372	cōscendetmontis iuga	conscendit iuga montis
374	vorticis	gurgitis
375	perfusus	profusus
376	Exiget	Exigit
378	Haud	Aut
	sequente	sequenti
382	vnquam	vsquam
384	Et, q.f.velint,	Vt q.f. valent,
385	virorum est,	virorum,
387	vacuæque/, pharetræ.	vacuaque/ pharetra.
390	venisse	misisse
391	toto	tanto

	vt	in
393	ac vilia	ciuilia
395	leuior,	melior,
	pœna est,	pœna,
		pœnæ est,
396	Nec	Non
397	num	non
	nobis	vobis
400	nefandi	nefandi.
401	nurus?	nurus
402	vllos	vllis
	hortet	audet
404	lassat	laxat
	tota.	vna
405	regum	fratrum
	matres.	matrum.
407	Oedipodionias	Oedipodionidas
		Oedipodionas
413	stimulatā	stimulante
415	seu.	seu
	debita	dedita.
420	quod	neque
421	quod vobis	si vobis
		si nobis
422	incurrere	concurrere
425	Susa	Susis
426	iacerent.	iaceret.
427	paci	pacis
428	Thessalia	Thessaliæ
429	Vicit	vincit
430	Cæsareis possim g. triumphis.	Cæsarei possunt g.triumphi.
431	Non	Num
	tibi, quā primū.	tibi,cum pr.
		primum tibi cū
	transibis Araxem,	transibis ad axem,
		transibit Araxē,
432	confixa	infixa
433	Ingerer	Ingerat
	has vo.	ad vo.
434	nudæ	& nudæ
435	tum	tunc
437	duces,	ducis,
439	ista	istas
442	proiecta	protenta
443	aruaque	armaque
450	ne iuta	nec iuta
451	speraueris	superaueris
454	spes	sors
455	habet!	habes!
460	Hæc	Hic

462	transfuso	transverso
463	Casium	Casion
		gratum
465	tetigit,	tenuit,
468	vno	vna
471	carbasa	sidera
475	domus:	manus:
478	vana	vna
479	vixerat	vexerat
		duxerat
481	iactauit	iactanti
483	damnare	damnasse
485	laudara	laudanda
487	terra	terræ
489	pendere	prendere
491	inuisa	iniusta
493	dum fa.	cum fa.
494	volet	vult
498	neu te	neu nos
		nec te
500	piget,	pudet,
505	vmbris.	armis.
506	fugit ora	sed & arma
509	omnia	omina
		agmina
514	nostra	vestra
516	Pharsalica	Pharsalia
520	paraui	parati
		paratur
521	viscera	pectora
522	feruntur.	ferentur.
523	Té ne	Tú ne
525	non cer.	num cer.
526	refugo f.m.Nilo?	refugi f. m. Nili?
532	quæ	quem
536	lætatur	lætatus
537	insueto,	insolito,
	iubere	licere
		libere
538	Permittunt	Permittant
	delectus	dilectus
539	excurrit	exultat
		occurrit
541	gladiisque carinam	cladisque carinam
		cladisq. ruinam
545	vllus ne in cl.	nullus ne in cl.
		vllus ne cl.
547	seruate	præstate
548	præstate	præbete
550	ruinam	ruina

551	haud	an
553	curru	vectus
554	Inuectus,	In curru,
560	negarat	negante
561	Magnus, &	Magnus &
562	longa	longum
564	celsæ	celsa
567	vetet	vetat
	aduertere	appellere
		auertere
568	nisi	ni
575	cedit	cessit
		cecidit
	classemque	sociosque
579	metuit	timuit
	clades.	classes.
580	longeque	longoque
581	& in	sed in
582	sed	tum
	surda	dura
584	iterumne	iterumque
586	non	num
	puppim,	puppem,
587	latebrisque	latebrasque
588	à ter.	è ter.
590	Effudit,	Effundit,
591	Attonitoque	Attonitosque
592	classis	puppis
601	hæc	hoc
	vacasset,	vacaret,
602	tam	quod
	fugasset?	fugasset
604	ciuile	crudele
611	alnum	aluum
612	tum stringere	tunc stringere
		constringere
615	præbere	præstare
617	Posset,	Possit,
618	At	Sed
619	Perfodit,	Effodit,
	consensit	consentit
620	Despexitque	Respexitque
628	Auctoremque	Auctoremne
	quacunque	quocunque
629	manum	manus
630	nullique	nullaque
631	Deo.	Deo est.
	vita:	vitæ:
635	amant.	ament.
637	sæuum	sæuam
638	nefas,	necem,
640	aua	obuia

		inuia
642	alii	tanti
	quiſquis	quidquid
644	proſpiciens,	proficiens,
649	nullis	nulliſque
	abſterrita	exterrita
650	quod reg.	quem reg.
653	Vita digna fui?	Digna fui vita?
	munere	vulnere
655	aptare	apiare
		artaie
660	ſui.	ſui?
	accerſere	arceſſere
663	ſonent,	ſonant,
		fouent *Sabel.*
	ferro,	ferrum, *Sabel.*
665	nihil	nil
667	ipſo	illo
671	Colla quoque	Collaque in
673	non dum	nec dum
674	abſciſſa	abciſa
676	operæ ſecūdæ,	operis ſecundi,
677	Pompeii	Pompeio
678	ô ſum.	proh ſum.
679	verenda	verenda eſt
681	compreſſa	comprenſa
682	Viuunt	viuit
686	Fortuna t. Romana	Romana t. Fortuna
688	ſceleri ſupereſſe fidem.	ſceleris ſupereſſe fidem.
		ſupereſſe fidem ſceleri.
689	raptoque	tactoque
690	Adſiccata	Exſiccata
693	ſororis,	ſorori,
694	ſeruetur	ſeruatur
695	extructo monte	obſtructo in monte
702	illum	illo
703	vno	imo
704	immunes	immunem
706	Deorum,	malorum,
712	Pharias victor	victor Pharias
714	ne	non
715	Cordus.	Codrus.
716	Idalio	Icario
	Cinyrææ	Cynareæ
		Cyrenææ
		Cyrinæi
		Cyneræi
		Cinerei
		Cyreneæ
		Cyreni
		Cirene
	Cypri	Ponti
717	Infauſtus	Infauſti
720	ad lit.	in lit.
724	nunc	nam
727	effudit	infudit
734	cantu triſti	triſti cantu
	ignem	ignes
735	ambiat	ambigat
737	effundat	effundit
741	à munere	à funere.
		in funere
742	à lit.	ab lit.
745	membris	flammis
746	Subducens,	Subducit.
747	Pompeio	Pompeii
748	violat	violet
	hoſpita	vltima
752	fatur:	fatus:
753	Peruolat	Præuolat.
		Euolat
754	dimouit	ſemouit
760	Ductor,	Victor,
		Auctor,
761	nullo	nudo
763	auerte	aduerte
764	fas	ius
772	buſti;	buſto;
773	reddere mortis	mortis reddere
777	Magnus diſtillat	diſtillat Magnus
779	promiſſa	præmiſſa
		permiſſa
781	Quam	Quid
	crimine pœnā,	funere culpam,
784	I modo	Sis modo
786	rapit,	capit,
788	reſtinguit	reſtringit
		reſtringuit
		reſtinxit
789	tum	tunc
	retectos	reuulſos
790	arenam:	arenas:
792	Inſcripſit	Inſcribit
799	eſt tumuli	tumuli eſt
802	Magnò lapis?	eſt Mag. lapis?
		Magni eſt lapis?
		Magni lapis?
803	Arua	Rura
804	erremus	hæremus

805	nullas Nili	Nili nullas
806	tam	iam
	sacro	claro
807	monimentaque	momentaque
815	Contentum	Contemtum
	patriæ multos	& multos patriæ multos patriæ
817	vllis	illis
818	Fastorum	Fatorum
	alia	arta
819	& exstructos	& structos
821	Depressum	Impressum
823	fato,	fato est,
828	retentus,	retento,
831	accepimus	recepimus
836	petisti:	piasti:
838	excipe	accipe
840	Inuisa	Inuersa *Sabel.*
841	Quis sacris vrnam?	Qui sacris vmbram?
844	reuulsos	remissos
846	cum poscere	compescere
847	Austris,	astris,
844	nimiis,	nimbis,
851	exustam	exaustam
852	imbrifera	vmbrifera
857	Aduertet?	Auertet? Auertat?
	iubebit,	iuuabit, libebit, licebit,
860	est pro numine	es pro nomine
861	Fortuna iacens.	Fortuna, iacens.
	augustius	angustius
862	ab æq.	in æq.
863	negarunt,	negarant, negarent,
864	fusco venerātur	fusco venerētur Tusco venerantur
	fulmen.	nomen. numen.
865	mansura	mensura
	sepulcri	sepulcris futuris
868	mortisque	mortique.

LIBRO IX.

5	axibus	apsibus *Sabel.*
6	Quodque patet	Quoque iacet
8	vitæ	vita
9	æternos	internos *Sabel.*
11	vero	puro
12	miratur,	miratus,
15	Emathiæ	Emathios
20	mundi dominum facerent	dominum mūdi facerent dominum fac. mundi
21	isset	esset
25	Excepit, pop.	Excipit, & pop.
27	Nec	Non
28	Nec	Nil
29	Ipse	Ille
	suas	sui:
34	fugientia	fulgentia
35	victas	iunctas
36	Malean,	Maleamque, *hic autem versus cum sequenti nō est in quib.*
39	præcludere	percludere
40	rapinas	ruinas
42	neque enim	nec enim
43	Ausonio	Ausoniæ
44	Testatur	Testaris
	Libye	Libyæ
	magistro.	marito.
45	Cum	Tum
47	præceps	precibus
49	ille	illi
52	repulsus	recisus reuulsus
54	iusti	vsti
56	gelidos	gelidosque
57	laceros	lacerosque
59	cunctis	variis
	infundere	effundere
60	tepida	trepida
64	Obtulit	Abstulit
67	nunquam	nusquam
69	aut vlla	anne vlla
70	toto pectore	toto in pectore tanto pect.
71	non imis	quia nominis
73	Nunc tamen hic	Num tamē hinc Hunc tamē hinc Non tamē hinc
75	resedit,	recedit,
79	terens	temens
83	Pelusia	Pelusinaque *Hic autem versus in quib. præponitur 78 in al.*

85 nam-

79 in al 81.

85	namque hæc	nam hæc
	reliquit	relinquit
87	fatalis	fatali
90	Cæsaribus	Cæsareis
96	animos.	meos.
97	faciet	faciat
104	vulnera	funera
105	contusa	concussa
109	obducit	obduxit
111	complexa	compressa
112	luctum.	luctus.
		fletum.
114	exurgens	insurgens
117	ratem	rates
118	moderatior	moderantior
121	Aspexit	Vt vidit
122	medias	& medias
130	rura	regna
131	Hospitii	Hospitiis
		Officiis
134	credens	credes
136	vulnera	funera
	nostri	patris
137	vrbes	vrbem
138	sublimia	deformia
141	Phariæne	Pharisne
		Phariæque
142	Distulerint,	Distulerat,
144	crimina	carmina
147	Effudit,	Effundit,
		Diffudit,
148	è sic.	ex sic.
150	nunquam	nusquam
154	Mæotide	Meotide
155	euulsus	auulsus
157	sepulcra:	sepulcri:
158	Euoluam	Inuoluam
159	lino	Nilo
161	Deis	Diis
163	tenebis	tenebit
164	gen. pop.	pop. gen.
165	in vndas.	ad vndas.
169	nulli	nullo
176	gesserat	fecerat
185	buceta	buxeta
186	vmbram,	vmbras,
191	(inquit)	(dixit)
	multo	multum
192	non vlla	nulla
196	Quæque	Quodque
202	clarum,	carum,

206	Nunc &	Et nunc
208	victo,	leto,
210	potuisses	potuisset
213	Da	Fac
219	Cum	Tum
	Tarch. in motu	Tarchon motus
		Tarchodimotus
222	pacare	placare
223	Vadis in	Tendis in
		Tendis ad
		Vadis ad
224	Iam pol.	In pel.
	tum	tunc
226	regentem	Catonem.
227	Pompeii	Pompeius
229	prætulit	protulit
232	erit finis,	finis erit,
	nec	non
241	honor:	honos:
	quem clades	clades quem
243	te, fata	tua fata
	neque	nec
245	sparsit	spargit
249	Quo	Quod
252	Insiluit	Insiliit
253	Actum &c.	*Hic versus cum sequenti in quibusd. non leguntur.*
259	Quod	Quid
	moriensque	morerisque
	quod	quid
261	vacante,	vaganti,
		vagante,
		vacantem,
262	rege	lege
263	vestro potuit	potuit vestro
		potuit nostro
266	è dom.	ex dom.
269	vlla	nulla
	putet	putat
276	libet?	iuuat?
277	Magni coniux,	coniux Magni,
279	ferer	ferat
280	sciat	sciet
281	se mea	me sua
282	cæde	clade
283	Ignauum	Ignaui
285	effetas	effectas
288	tum si.	at Phrygii
	increpat	vt crepat
		increpet

290	Florigeri	Floriferi
	ſparſi	ſacri
293	Inculcata	Incunctata
295	ſerieque	ſeriemque
	laborum.	malorum.
296	laſſatur	luxatur
299	Pœnaque	Pœna eſt
	de victis ſola eſt,	deuictis ſola eſt,
		deuictis ſolum
	Catoni.	Catonem.
300	Libyci	Libycis
301	ſed iter	ſed tunc
	negabat	vetabat
302	ſperat	ſuperat
303	primam	primum
304	pelagi terræque	terræ pelagique
311	plenior	planior
316	radios	radiis
319	propulit	protulit
323	illato	inlato
		inalto
324	Tum	Tunc
	quarum	quorum
	malo	velo
328	ſuffixit	ſuffigit
331	mari.	mari eſt.
332	cæſis	celſis
	prementem:	frementem:
333	ventis liber	liber ventis
337	vna	ima
338	impactum breuibus	impactis breuibus
		impactum breuius
		impactum eſt breuius
	ſæuit	ſæpe
340	vincit	vicit
341	aruis	vndis
342	iam	nam
345	ſecuta eſt,	ſecuta,
348	pontus	portus
349	murmura	litora
350	patrio quæ	patrio quod
		patrioque è
356	venis:	ripis:
358	ſpoliatis	ſpoliatus
359	famam qui	qui famam
361	graues	grauis
	fuluo	flauo
	germine	gramine

367	Rettulit	Detulit
	tyranno..	Eriſtheo.
370	Sed	Sub
371	Catonis	Catoni
373	terra	terram
375	imber	imbris
	ignes;	æſtus:
377	temperet	temperat
379	caſtra	ſigna
	ſecutis	ſecuti
386	Libyen veniãt,	Libyam veniãt,
		veniant Libyen,
387	poſitum	oppoſitum
389	perducere	producere
390	Hi	Ii
	ſint	ſunt
391	quæ	qui
392	putant	putent
395	primusque	primósque
405	poteſt	potes
	turbam	turba
		turma
	malorum,	laborum,
406	deceat	doceat
	calentes	pauentes
408	Irreducemque	In reducemque
409	ſacrum paruo	paruo ſacrum
411	rerum Libye	Libye rerum
412	at ſi	aut ſi
413	Pars	Par
	nec	neque
414	primis	quamuis
	à Gad.	ab Gad.
415	flexu	flexo
416	Oceano	Oceani
417	abit	adit
		abis
419	diſcedit	diſtendit
420	Libycæ	Libyæ
		Libyes
423	rura	iura
426	Et	Sed
		Sic
	Mauruſia	Mauriſia
428	citri	cedri
	vmbra.	vmbris.
432	proiecta	porrecta
445	illic	illi
446	tellure	ſentire
447	nam lit.	nam in lit.
448	excipit	accipit
449	nocet.	nocens.

	ortum	illum
450	Libye, scopulisque repulsum	Libyæ, scopulusque reuulsum
451	è turb.	se turb.
455	At non imbriferam cum torto	Et non vmbriferam contorto
456	In flexum plurima	Inflexus maxima vltima
458	errantia	certantia
463	violentior	violentius
469	quia	quod
471	quia	quod
474	externa	exttema
475	delapsaque	dilapsaque
477	demissa	dimissa
482	metuensque rapi, constrinxit	timuitque mori, cōstringit rapi, perstringit
484	nixu	nisu
491	Effuditque mitanda	Effunditque miseranda
495	nouere vias tota	mouere viam nota
499	Incensusq. dies,	Exarsitque dies, *ac deinceps addunt sequentia:* iam mundi spissior ignis, Iam plaga, quam nullā Superi mortalibus vltra A medio fecere die, calcatur, & humor in Notō omnis abit, manāt *&c.*
501	quam vix è pul.	qua visa pul. quam vix in pul.
502	Corripiens, patulum galeæ confudit	Sustulit, & galeæ cōuexum infudit Sust. & gal. conuexsum infudit
504	tenens	ferens
505	me ne,	ne me,
506	putasti?	putastis?
508	pœna tu ista,	tu pœna es pœna es tu ista es,
513	aut vibrans,	vt librans, vibrat,
516	donaria	altaria
519	est, nul.	& nul.
520	morumque	moremque
524	tepida Berenicida	trepida proremptida tepida Ptolemaida *Bers.*
525	extulit	abstulit attulit
526	putria	puttida
528	Sic	Hic Hoc
530	compellitur	complectitur
531	hūc esse locum,	hoc esse solum,
536	Carcinos	Carcinus
537	nec	non
539	in Arcton.	ad Arctos.
540	Te	Et
541	semper	summo
542	maris,	mari, tibi,
544	miserat Eos,	misit Eous,
549	hortator	hortatu orator
556	directa	discreta
562	duræ saltem	& duræ semper
564	quem	quas
565	è pect.	de pect.
568	sed longam differat	sed longa? an differat nec longa? an diff. sed longa an auferat seu longa? an diff.
569	bono?	bonis?
571	& nunquam	vt nunquam & nusquam
572	inseret	inferet
574	facimus non nec	agimus nisi non
576	nec legit	ne elegit

578	Est ne nisi	Estque vbi
580	quocunque	quódcunque
583	pauido cadendum	timido cauendum
584	profatur:	profatus:
587	gerens,	gerit, regit, tenens,
590	Carpentóve	Carpentóque
592	latices	laticis
594	&	sed
595	vllo	illo
597	Libyæq.	Libyesq.
604	Tunc	Hunc Nunc *Mod.*
	Deum.	Deum es.
605	nullam Superi	Superi nullam
613	Ne	Non
614	admisso	emisso admixto
615	fat. dente	fat. in dente
617	Libyæ	Libyes
618	vndam.	vndas.
619	exundet	exudet
623	causa.	fama.
625	calentem,	cadentem,
632	Femineæ qui soluti,	Femineo cui solutæ,
634	subrectæ	surrectæ
636	cunctis impune Medusa:	cunctisque impune resoluit,
637	Quod	Queis
638	recto se lum. vidit,	se recto lum. vidit, vidit se lum. recto,
639	dubitantia	morientia
646	Cetosque	Cetoque certósque Cetusque
647	cœlo pelagoque	pelago cœloque
648	obducere	abducere
652	visus patiens	visum est patiēs
654	Illa	Ipsa
656	Phlegræo	Phlegræos
657	Erexit	Verterat in
658	è med.	in med.
664	fuso	cæso
668	Gorgonis auerso volatu:	Gorgones aduerso meatu:

673	Defenduntque protenti	Defenditque protentis
675	trepidum Pallas tremente	Pallas trepidum Pallas trepidum trementem
677	Lata	Iacta
678	lunati	hamati
679	spiratse	spirare
682	aduersi	auersi
684	sic rapta fugit.	rapta sic subit.
685	pensabat	prensabat
686	Æthera scinderet	Aëra ascenderet finderet
689	respiceret?	conspiceret?
694	vagi	fuit
695	effugit vmbram.	efficit vmbra.
696	nulli	nullo
701	leuauit.	notauit.
702	crassi g. veneni	crasso g. veneno
704	Ipsa	Illa
706	pudor?	modus?
707	mercem.	merces.
708	At non	Et non
709	Squamiferos	Squamigeros
711	tractique	rectique
713	pingitur	ringuitur ringitur
716	Ammodytes	Hammodites
717	Scytale	phitalis
719	surgens Amphisbæna:	vergens Amphisibæna: Amphisiena?
721	Pareas:	Phareas: Parias: Pharias:
729	Pestiferos	Letiferos
733	Nec vobis &c.	*Hi versus in quib. non extat.*
736	videns	videt
739	sensus dentis	dentis sensus
743	Ebibit circum	Et bibit circa
744	torrere	torquere
747	non mœsti	mœsti non
748	quin	ne
749	rotisque	torísque
757	non &	non sibi
759	rumentes	rimentes
761	Cato; discere	Cato; dicere

764 fixo

		discedere
764	fixo	flexo
765	arenis.	arenæ.
768	rupta	rapta
769	nudum est	nudum
		est nudum
	corpore vulnus.	vulnere pectus.
772	Liquitur,	Linquitur,
	distillant	destillant.
773	Dissiluit	Dissoluit
774	toto de	de toto
777	textura	iunctura
778	abstrusum	obstrusum
781	fluunt.	fluit.
782	cadet,	cadit,
789	subit.	subiit
790	Marsi	Marci
	torridus	perfidus
795	tollente	pollente
		torrente
796	mersus:	morsus:
797	auctum.	actum.
798	exundat	exultat
799	tantos.	tantó
		tantum
800	Curuatiere	Curauere
	iam non	nec iam
		non iam
808	totis sese f.	totis ef.
812	his	iis
816	dolore	cruore
820	diro	duro
	Sabinas	Sabæas
822	sterilis se	steriles è
		sterili se
823	immisit (Iaculũ vocat Africa) serpens:	emisit (Iaç. v. A.) serp.
		immisit iaculũ, volat Africa f.
824	transfactaque	traiectaque
		transfacti
	tempora	corpora
825	ibi	vbi
828	Murri	Muri
		Murris
		Mauri
		Maura
829	tela	membra
831	demittit	dimisit
		dimittit
832	miserabile	mirabile

	leti	fati
833	tutus	viuus
	putaret	putauit
834	vires	virus
835	recto	torto
837	Solpuga	Salpiga
		Scalpiga
		Salpyga
		Salpuga
		Solipugia
		Solipagna
		Salpiuga *Volater.*
840	Suspecta	Quis picta
843	Expositi	Exposita
		Expositis
847	Quis ve	Quisque
848	arma:	arua:
854	nil	nihil
855	Natura	Fortuna
	queror:	querar:
858	venenis.	veneno,
861	orbem	oram
867	ista	istinc
868	iacet	iacens
	quam	quæ
		&
870	hoc	hæc
	cœlum;	cœli:
		letum:
872	videntem,	calentem.
874	nunc	tunc
876	euoluimus orbe:	euoluimus orbem:
877	ipsa est	ipsa
878	fati	fatis
882	nuda	nudus
884	fatis:	miseris:
	vocatur	vocatus
888	al. in pectore	al. pectore
896	misti	mixtis
		mixti
899	terram	terras
900	externæ	extremæ
903	in ortus;	ad ortus:
908	donatis	donatus
909	contenta	contemta
913	Primum	Primo
	quas	quam
914	Expurgat	Expugnat
917	costos,	costus,
919	sonat	sonans
	thapsos,	thapsus,

927 tum

		tapſos,
		taxos,
		taxus,
927	tum	tunc
928	nec dat	nec dant
		ne dent
929	aut	haud
	minimum	nimium
931	fugit,	perit,
	audit	exit
		audet
933	Tunc	Tum
934	& ſiccat	exſiccat
935	Extractamque	Extinctamque
936	ſuperauerit	ſuperauerat
937	veneni.	venenum.
938	leuior tandem	melior tandem
		tandem leuior
942	illis	illic
		illi
943	terram	terras
	redire.	reuerti.
944	nemorum raræ	raræ nemorum
	tollere	attollere
945	culta	viſa
948	quieta	quieram
950	clade	ſede
		cæde
953	legens	premens
	in vnd.	ad vnd.
955	Eroas	heroas
956	pelago	pelagi
	abſtulit	attulit
958	arcto	arctat
963	Rhœtion,	Rhœteum,
964	exuſtæ	exhauſtæ
	memorabile	venerabile
967	Aſſataci	Aſſarici
968	laſſa	laxa
		lapſa
969	etiam	& iam
970	ſcopulos ſiluaſque	ſiluas ſcopuloſque
	latentes	patentes
971	iudex ſederit antro:	vindex ſedit in antro:
		iudex ſedit in antro:
975	Xanthus	ſiccus
979	Herceas	Hectoreas
980	fato	leto
982	ſacræ. Cæſar	Cæſar ſacræ
	ne	non
		nec
985	me teque	te meque
986	damnabitur	damnabimur
987	vetuſtas,	poteſtas,
988	congeſtu	congeſti
989	turicremos	turiferos
993	Phrygius,	Phrygiis,
	virorum	tuorum
994	abſtruſo	obſtruſo
995	clariſſimus	cariſſimus
996	vos, priori	non, priore
998	Reſtituam &c.	*Ante hunc verſum in quib. his extat:* Cõſtituã ſparſas acies, replebo ruinas;
1003	Præuehitur,	Prouehitur,
	relinquit.	reliquit,
1004	laxante	laſſante
1007	ibi	vbi
1008	incerto turbatas	incertas turbato
1009	Accipit:	Perſpicit:
	regnis	muris
1015	Et, quod	Et quid
1016	terræ pelagique	belli pelagique
	labores	laborem
1017	armis,	actis,
1019	Magnus quærens	quærens Magnus
1021	tecum	totum
	percuſſum eſt ſang.	eſt percuſſum ſang.
		percuſſum ſang.
1022	Accipe	Suſcipe
	cruore:	labore:
1025	crede	redde
1026	voluere	valuere
1027	facili nobis quod	nobis facili quod
		facili quod nobis
1028	depulſo	depulſoque
		pulſoque *Berſ.*
1030	famam	famæ
1040	putans	poteſt
1041	quam la.	quid la.
1042	generi mauult	mauult generi
	reuulſum,	remiſſum,

1044 Cal-

1044	Calcatat	Calcauit
1047	Huncceine	Hunc ô
1052	Tangeris	Angeris
1053	alii	aliis
1058	bene	bone
1061	te non passa	non te passa
	perfide	perfida
1062	audes,	audet,
1063	Acquirisque	Adquiritque
	simulati	simulato
1064	funesta	funeste
1069	Non	Hæc
1073	fecimus aruis	mouimus armis
1077	hoc	toto
1078	vllà	vna
	duorum est.	duorum.
1081	vos me	vos met
		posse
1082	paratum	paratum est
1083	hospitium	hospitium est
1085	metui	credi
	poterat,	poterant,
1089	condite	credite
1091	iusto	victo
	tura	membra
		busta
1093	vnam / vrnã.	vinam / vnam.
1098	Deis	Diis
1100	Affectus abs te	Effectus à te
		Affectus à te
1165	fletus	in fletus
	comitem,	comitum,
	querenti	loquenti

LIBRO X.

2	calcauit Cæsar	Cæsar calcauit
8	Ne	Nec
	haberet.	habebit.
		amaret.
		habebat.
9	fertur securus	securus fertur
	in vrb.	ad vrb.
14	tum	tunc
	timorem;	pauores,
15	vetusti	venusti
21	iacet: terratum	iacet terrarum,
22	totum	tantum
25	sibi / si	si / sibi
	vnquam	nunquam
28	fines,	vires,
34	quod	per
35	pariter populos;	populos pariter,
38	obstitit	obfuit
46	Parthusque	Parthisque
48	nunc	non
	Arcton	Arcto
50	cedamus	cedemus
	in	ad
53	Iam Pelusiaco	Iamq́; Pelusina
58	Intulit	Impulit
59	Lario	Latu
61	Iliacísque	Iliadumq́ue
63	illa	ipsa
69	Ptolemaïda	Ptolemeïda
71	ignis	ignes
74	Thessalicæ	Thessaliæ
75	Admisit Venerem curis,	Ad Venerem misit curas,
76	partus?	natos?
81	non sibi	ne sibi
84	Quem	Quam
85	est ô	est mi ô
87	æternum	externum
	depulsa	expulsa
	patetnis,	parentis,
88	Si	Ni
	restituat	restituit
89	Complector	Complectar
	tu gentibus	tangentibus
90	prima	sola
94	thalami	thalamos
	ipse	ille
95	Sit	Si
	amet:	amat:
96	nil	nihil
97	habere	inire
99	quantos ne	tantósne
		quantos ve
	tumores	timores
104	Nequicquam	Nec quicquam
106	iudice	Cæsare
107	parta	pacta
	emta est;	emta:
112	Extruat,	Extruet,
114	Nec	Non
118	vili	Nili
120	Et suffixa	Et suffecta
		Et suffulta
		At suffecta
121	crebro	crebra
123	micant, Tyrio	micant Tyrio,
	succo	fuco
		lentum *In quib. autem ante hunc*

		vel sum hic reperitur : Hic totus , Assyrio cuius pars maxima succo		auctusque	actusque
			219	veterum	veterum est,
				quo	quod
					quæ
124	diu,virus	diu virus,	221	testis	testes
127	Tum	Tunc		tibi	sibi
128	distinxerat	distrinxerat			mihi
	ætas:	ostrum:	222	calidique	calidisque
129	flauos	fuluos		tabe	labe
130	nullas	nullis	225	neque	nec
	aruis	vndis	226	nec	neque
135	lanugine	fuligine	232	ne	neu
136	toris	illic	235	adest:	adit:
137	fucata	fuscata	236	decliner Phœbus,	Phœbus declinet,
138	sceptris c.suis,	sceptro c.suo,	237	posset?	possit?
140	gerit,	tulit,	238	parens	potens
141	perlucent	prælucent		decurrere	discurrere
142	compressum	comprensum est	239	Zephyros	ventos
143	extenso	expanso			flatus
		extemplo		quoque	quos
144	sectos	sectosque	240	adscripsit	adscribit
146	Nec	Ne	241	aëre longa	aëra magna
149	sic licet	scilicet	244	rumpentis	rumpenteis
150	quæsisse	pressisse	245	Assidue / flatus.	Assiduo / flatu *vel* fluctu.
153	Sordidus	Sordibus			
	Hetruscis	ex Tuscis			Assidue/fluctus.
156	dedit,	gerit,	246	obiice ponti	obice mundi
161	Excepere	Accepere	248	putent,	putant,
164	sertas	certas	248	hac	hic
167	externa/terra:	externæ/terræ:	253	Per tac.	In tac.
		extremæ/terræ:	254	perfert.	profert.
171	Martis Phariis	Phariis Martis	258	polumque	polosque
175	Linigerum	Lanigerum	260	digerat	degerit
		Longæuum	261	hoc	hunc
177	Deis,	Diis,	262	ius	fas
181	si Cec.	ni Cec.	269	Et Ph.	Hæc Ph.
186	Superisque	curisque	272	quos	quem
187	Fastibus	fascibus	275	calentem.	carentem.
189	malim	mallem	276	occasum	occasus
190	latentes,	latentis,	277	currus	cursus
193	Prodere,	Edere,	279	in ort.	ad ort.
	ad hoc	ab hoc	286	Qua	Quæ
197	cœlicolis	cœlicolas	287	consurgis	cum surgis
201	anni,	æui,	290	Cursus in	Curris &
204	Tethyn,	Tethym,		occasum	occasus
206	fulmina	flumina		flexu	flexus
211	rapidos	rabidos		& ort.	in ort.
		rapido	300	adferre	efferre
212	Exerit, &c	Excierit			perferre
214	quæ cum	quem cum	301	Concessum	Concessum est
217	Iussus	Iustus	302	latè tibi	tibi latè

rupto

	rapro	rapto
305	mitigat	vindicat
307	Inde pl.	In pl.
308	Præueheris,	Proueheris,
310	tibi	ſibi
312	populis	populos
313	Philæ.	Physce.
314	Pontum;	Ponto,
316	tantas	totas
319	Ac	At
321	fremunt	tremunt
	ac multo	ac multo in
		à nullo
322	inuictis	inuitis
	caneſcit	albeſcit
323	Abaton	Abatos
324	ſentit	ſenſit
	percuſſa	perculſa
326	Quod	Qui
328	negant:	negent:
	vt alta	& alta
		in alta
329	In con.	It con.
	ſtat molibus	iam molibus
		iam mollibus
		ſtat montibus
	receptis.	quietis.
330	apertáque	opertaque
	Memphis	Nymphis
331	vetat	timet
332	tuta	tanta
	ſecuri p. trahebant	ſecures p. trahebat
334	tam ſacra	ſacra iam
		ſacra iam
		ſacrata
335	A ſe.	Ah ſe.
	nihil	nil
337	Deæ	umbræ
	furorem.	furores.
338	viles	Pharias
339	parat	paret
340	belli, & vin.	belli, vin.
347	ferire	feriret
349	perferre	præferre
352	retento,	retentum,
		retecto,
		relicto, *Berſ.*
335	prodita	perdita
337	dominæ thalamos?	thalamos dominæ?
	nubet	nupſit

		nubit
360	ſenem	ducem
368	vt fat.	& fat.
369	è nob.	ex nob.
	credet	credit
370	per, te, quod	per te, & quod
380	è pul.	à pul.
381	regentem.	tegente.
383	opes	opus
	ac reg.	& reg.
384	ingentis fati	ingentes facti
387	hauſtus	ictus
338	præſtare	ſpectare
395	tu par.	iam par.
397	Superi	Superos
398	lentus	ſegnis
399	parcere	præbere
400	Vt mos	Et mox
	nec	non
402	rapit	parat
403	mentes	mentis
408	ibi fas	vbi fas
	vbi maxima	ibi maxima
		vbi proxima
409	Ære	Æra
417	placitum:	placitum eſt:
	generi ſocerique.	ſoceri generique.
418	bella	iura
419	Romanam	Romani
420	Et niſi	Et ni
422	diſtricta	deſtricta
		diſtincta
426	confuſa	infuſa
	permiſſaque	permiſtaque
427	ferri.	belli.
428	contemta	contenta
429	famulis	populis
430	Illam	Aptam
433	dilatus	prolatus
		deductus
435	calentem:	calente:
437	Nec	Non
	iuſtos	iunctos
439	Laturique	Iacturique
	at	ſed
440	Diffiſus	Diffuſis
446	rabidos	rapidos
447	Non	Nec
448	Mulciber	Mulcifer
449	qui nuper	nuper qui
451	ſperare vetante,	ſuperare vetantem.

452	promisit	permisit
454	Obruitur	Obstruitur
456	spatium non	non solum
458	ceu	vel
462	morti,	mortis,
		matri,
463	tela	arma
466	suo,	suum,
468	tentare	tentasse
471	neque	nec
473	Res minima	Æstimat
		Æstimet
	ponenda	hæc poneada
479	Inque d.	Iamq. d.
482	Nec fl.	Non fl.
483	diuisa	dinersa
485	vicem	ducem
490	cōstantia mentis	fiducia menti
491	tinctas	tactas
492	immitti	immittit
	bella	vela
495	summique	summæque
496	prope	quoque
	æquore	æquora
497	Iamque	Hinc
498	Incubuit	Incumbit
	quæ	qua
499	longis	crebris
	ignem:	ignes:
500	Et clad.	Vt clad.
501	tecta	terga
502	ætherio	aërio
503	solo	toto
504	clausa paulum	paulum clausa
505	auxilium populos.	auxilio populum.
506	in somnos	in somnis
507	feliciter	felicibus
509	Tunc	Hinc
		Cum
		Nunc
513	excursus	& cursus
		incursus
514	Cæsaris a. aditus &	Cæsar & a. vt vidit
		Cæs. a. aditus ac
515	permisit . nec pœnas inde	non fatum meriti pœnasque
		non mortē meriti pœnasque
		nūc fatū meriti pœnasque
516	non qua	qua non
517	rabido	auido
		rapuit
	ferarum:	leonis:
518	ceruix gladio	gladio ceruix
532	summo	nullo
		multo
534	Molis	Solus
	exiguæ	exiguo
		exilio
536	subiti	subito
537	prætexunt	protexunt
539	vix	non
540	nec	non
	aceruo	aceruis
543	Optaret ne respexit in agmine	Optaret ve respexerat agmine
		respexit sanguine
544	Epidamne	Epidaure
		Epidaune

INDEX
IN
LVCANVM.

 confu-

contra

F.

fugare

G

H

I

Mercurius

cum

O

P

Phœ-

Q

R

Scorpius,

d stabilis.

ſub-

X.

Y.

Z.

FINIS.

